

รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง

ชีพ เลื่อนลอย

คุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการสาธารณะ

วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณฐิณีพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าคุณฐิณีพนธ์ ได้พิจารณา
คุณฐิณีพนธ์ของ ชูชีพ เลื่อนลอย ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณสุข ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคุณฐิณีพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชนนี เมธิโยธิน)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ประธาน

(ดร.ปิยวรรณ สิริประเสริฐศิลป์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต วิรุณราช)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณยา เลิศพุทธรักษ์)

..... กรรมการ

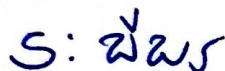
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชนนี เมธิโยธิน)

..... กรรมการ

(ดร.ชนิสรา แก้วสวรรค์)

วิทยาลัยพาณิชยศาสตร์อนุมัติให้รับคุณฐิณีพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสาธารณสุข ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระพีพร ศรีจำปา)

วันที่ 17 เดือน ก.ค พ.ศ. 2561

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชนนี เหมธิโยธิน อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต วิรุณราช อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางการดำเนินงานวิจัยที่ถูกต้อง ทำให้งานวิจัยมีความ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณ เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ นอกจากนี้ ยังได้รับความอนุเคราะห์จากผู้นำและพี่น้องชุมชนของ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังก ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูล จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา จึงขอขอบพระคุณ ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อร้อย คุณแม่บุญช่วย เลื่อนลอย ที่สร้างฐานชีวิตและฐาน ความคิดให้กับลูกได้ก้าวเดินอย่างมั่นคง ขอขอบคุณพลังใจจากครอบครัว คุณอุษณีย์ เลื่อนลอย และ ลูกทั้งสอง ที่เป็นกำลังใจ อันเป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่สนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูแด่เวทิตาแด่ บุปผารี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ชีพ เลื่อนลอย

58710109: สาขาวิชา: ปรัชญาคุณภิวัตน์; ปร.ค. (การจัดการสาธารณะ)

คำสำคัญ: การประเมินความพร้อมของชุมชน/ การพัฒนาชุมชน/ ความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่

ชีพ เลื่อนลอย: รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน

กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง (MODELING AND MARKETING KNOWLEDGE MANAGEMENT

OF DYNAMIC COMMUNITY BUSINESS FOR THE PUBLIC CASE STUDY IN

PHATTHALUNG PROVINCE) อาจารย์ผู้ควบคุมคุณฉวีนิพนธ์: สุชนนี เมธิโยธิน, บธ.ค. 197 หน้า.

ปี พ.ศ. 2561.

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ด้านการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักคือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ในพื้นที่ของเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังก์ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมาจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มองค์กรชุมชนท้องถิ่น จำนวน 31 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive random sampling)

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านการพัฒนาตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน มี 10 ปัจจัย ได้แก่ 1) ด้านศักยภาพของทุนชุมชน 2) ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน 3) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ 4) ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม 5) แกนนำของชุมชน 6) การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน 7) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน 8) ภาวการณ์เอื้ออำนวยและหน่วยงานสนับสนุน 9) การจัดการเรียนรู้ของชุมชน และ 10) การสื่อสารชุมชน

58710109: MAJOR: PUBLIC MANAGEMENT; Ph.D. (PUBLIC MANAGEMENT)

KEYWORDS: COMMUNITY READINESS ASSESSMENT/ COMMUNITY

DEVELOPMENT/ READINESS FOR AREA DEVELOPMENT

CHEEP LUANLOY: MODELING AND MARKETING KNOWLEDGE

MANAGEMENT OF DYNAMIC COMMUNITY BUSINESS FOR THE PUBLIC

CASE STUDY IN PHATTHALUNG PROVINCE. ADVISOR: SUCHONNANEE

METHIYOTHIN, D.B.A. 197 P. 2018.

The purpose of this research was to study and compare the readiness of the community to develop the area concerning marketing knowledge management of dynamic community business for the public which was based on the concept of sufficiency economy of municipalities and the administrative organizations of Makok Nua and Phanomwang Sub-districts of Khuan Khanun District, Phatthalung Province. Qualitative research was the research methodology consisting of studying the documents, focus group, non-participatory observation and in-depth interviews. Thirty one main informants involved with the land use project of Chaipattana Foundation in the area of Makok Nua and Phanomwang Sub-district in Khuan Khanun District, Phatthalung Province were from the government sectors, private agencies, community leaders, occupational groups, and local community groups, They were selected by using purposive sampling method.

It was found that there were 10 factors affecting communities' readiness for Area Development in term of marketing knowledge management of dynamic business for the public: 1) the potential of community capital 2) communities' management and administration 3) the philosophy of sufficiency economy 4) social and cultural relations, 5) community leaders 6) grouping of community organizations 7) participation in community management 8) parties, networks and support agencies 9) community knowledge management, and 10) community communication

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
กรอบคำเน้นในงานวิจัย.....	8
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	12
แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	22
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	33
แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด	66
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน.....	72
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	81
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	86
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	91
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	91
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	94
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	94
การวิเคราะห์ข้อมูล	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	97
ส่วนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการศึกษาวิจัย	97
ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานศึกษาวิจัย	99
ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย	117
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	157
สรุปผลการวิจัย	157
อภิปรายผลการวิจัย	166
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	171
บรรณานุกรม	172
ภาคผนวก	178
ภาคผนวก ก	179
ภาคผนวก ข	192
ประวัติย่อของผู้วิจัย	197

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1-1 จำนวนนิสิตมหาวิทยาลัยบูรพาปี พ.ศ. 2550-2560.....	4
2-1 เกณฑ์ประเมินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน	58
2-2 การสังเคราะห์ลักษณะและองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน	64
4-1 ผลการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดของชุมชน	100
4-2 ผลการศึกษาความต้องการด้านองค์ความรู้ต่อของกลุ่มอาชีพ	104
4-3 สรุปความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน	108
4-4 กลุ่มธุรกิจชุมชนที่เข้ารับการอบรมหัวข้อ ตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับ ประชาชน.....	112
4-5 สรุปการวิเคราะห์และแนวทางพัฒนาสินค้าของกลุ่มธุรกิจชุมชนเทศบาล ตำบลมะกอกเหนือ.....	113
4-6 สรุปการวิเคราะห์และแนวทางพัฒนาสินค้าของกลุ่มธุรกิจชุมชนตำบลพนมวังค์	114
4-7 การพัฒนากลุ่มและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน.....	116
4-8 สรุปผลการศึกษาปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบล มะกอกเหนือและตำบลพนมวังค์	130
4-9 แบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่	137
4-10 สรุปผลการประเมินระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่	149

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1-1 กรอบดำเนินงานวิจัย	8
2-1 บันได 3 ขั้นสู่เศรษฐกิจพอเพียง	21
2-2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 5 ประการกับแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง	61
2-3 วงจรการจัดการความรู้ของวิวก.....	83
3-1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย.....	93
4-1 รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิด ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	154

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แนวทางการพัฒนาที่กำหนดด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2509) จนถึงปัจจุบันที่เริ่มเข้าสู่ระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่ส่งผลให้ประเทศไทยมีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นตามลำดับทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม อาทิ เศรษฐกิจมีขนาดและฐานการผลิตและบริการที่ใหญ่ขึ้น รายได้ประชาชนสูงขึ้น ปัญหาความยากจนลดลง คุณภาพชีวิตประชาชนดีขึ้นอันเนื่องจากการบริการทางสังคมทุกด้าน ที่มีความครอบคลุมทั่วถึงมากขึ้น และ โครงสร้างพื้นฐานมีการพัฒนาครอบคลุมมากขึ้น รวมทั้งผลของการดำเนินนโยบายการค้าการลงทุนเสรีและการขยายความร่วมมือกับมิตรประเทศทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี และความร่วมมือกับประเทศในอนุภูมิภาคและอาเซียน ที่มีความเข้มข้นและชัดเจนขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ได้ขยายโอกาสด้านการค้าและการลงทุนของไทยเพิ่มขึ้น และส่งผลให้ฐานการผลิตและบริการของประเทศไทยมีความเข้มแข็งและโดดเด่นในหลายสาขา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 1)

ภาพรวมของการพัฒนาประเทศไทยในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดีสังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศไทยใหม่จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยในช่วงเวลาดังกล่าว ได้มีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ มาร่วมประชุมประมวลและกลั่นกรองแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปเป็นนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 6)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้บัญญัติหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายหลักเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของ

คนไทย ผู้ความอยู่ดีมีสุข พร้อมทั้งยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพและยั่งยืน ควบคู่ไปกับปรับเปลี่ยนกระบวนการวางแผน จากการดำเนินการ “โดยราชการเพื่อประชาชน” เป็นกรณี “ประชาชนเข้าร่วม” ให้คนเป็นผู้ตัดสินใจหรือกำหนดทิศทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงบนฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ ความเพียร และคุณธรรม ซึ่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้มีการวิเคราะห์สถานะทุนของประเทศใน 3 ทุน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร ธรรมชาติ รวมถึงได้วิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศทั้งระบบเศรษฐกิจโลก ตลาดการค้า ตลาดการเงิน การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญภาวะโลกร้อนและการขาดแคลนพลังงาน นำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ได้อย่างถูกหลักวิชาการ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้มีความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคม พร้อมทั้งเสริมสร้างระบบโครงสร้าง กลไกและกระบวนการบริหารพัฒนาประเทศให้อยู่บนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับสังคมไทยขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555, หน้า 6)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ที่มีการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ซึ่งการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะเป็นแผนของการ “ตั้งรับ” มากกว่า “รุก” โดยการป้องกันปัญหาจากวิกฤตการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เพราะประเทศไทยเพิ่งผ่านวิกฤตการณ์เศรษฐกิจโลก และวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ เป้าหมายหลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 โดยมุ่งเน้นสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ ให้แก่ บัณฑิต ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ มีหลักประกันสังคมที่ทั่วถึง และสังคมไทยมีความสุขอย่างมีธรรมาภิบาล ตลอดจนทำให้เศรษฐกิจมีความเข้มแข็ง ความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น โดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยายทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน ได้แก่ ทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน คือ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทาง

วัฒนธรรม มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 7)

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงเวลาเกือบ 6 ทศวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 6.0 ต่อปี ฐานเศรษฐกิจได้เปลี่ยนจากฐานเกษตรเข้มข้นมาเป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมที่เข้มข้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา และเริ่มเข้าสู่ฐานบริการสมัยใหม่มากขึ้นตามลำดับในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ด้วยฐานเศรษฐกิจที่ขยายใหญ่ขึ้นและรายได้ต่อหัวที่เพิ่มขึ้นประเทศไทยได้เปลี่ยนสถานะจากประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางตอนบน มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 โดยมีรายได้ต่อหัวเท่ากับ 29,307 บาทต่อปี และได้ขยับสูงขึ้นมาอยู่ในกลุ่มบนของกลุ่มประเทศระดับรายได้ปานกลางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 และล่าสุดในปี พ.ศ. 2557 รายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้นเป็น 4,121 ดอลลาร์สหรัฐต่อปี ฐานการผลิตและบริการมีความหลากหลายมากขึ้น ฐานการส่งออกสินค้าประเภทอุตสาหกรรมใหญ่ขึ้นมาก หลายสาขาการผลิตและบริการสามารถแข่งขันและมีส่วนแบ่งในตลาดโลกสูงขึ้นและสร้างรายได้เงินตราต่างประเทศในระดับสูง อาทิ กลุ่มยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์และเครื่องใช้ไฟฟ้า อุตสาหกรรมอาหาร สินค้าเกษตร การท่องเที่ยว และบริการด้านสุขภาพ โดยในขณะเดียวกันการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีก็ส่งผลให้ประเทศไทยมีความเป็นสากลมากขึ้นทั้งในเรื่องมาตรฐานสินค้าและบริการ กฎระเบียบต่าง ๆ โดยที่ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับนานาชาติทั้งในรูปของทวิภาคีและพหุภาคีซึ่งเป็นกลไกและช่องทางในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศก็มีความก้าวหน้าไปมาก รวมทั้งกรอบความร่วมมือที่ช่วยทำให้ประเทศไทยสามารถยกระดับมาตรฐานต่าง ๆ ไปสู่ระดับสากลก็มีความคืบหน้ามากขึ้น ทั้งนี้มูลค่าการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2558 มูลค่าการค้าระหว่างประเทศทั้งในรูปของสินค้าและบริการรวมกันสูงถึง 17.2 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 126.9 ของขนาดเศรษฐกิจไทย ซึ่งวัดโดยมูลค่าการผลิตรวมในประเทศ (Gross domestic products: GDP) สำหรับสังคมไทยและคนไทย ก็มีความเป็นสากลมากขึ้น ประชาชนไทยมีทักษะภาษาต่างประเทศและองค์ความรู้ในเรื่องมาตรฐาน กฎระเบียบและสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลงในระดับโลกมากขึ้น รวมทั้งมีการผสมผสานวัฒนธรรม ที่หลากหลายมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่ามากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 7)

ฐานเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้นส่งผลให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นเป็น 38.0 ล้านคน จากประชากรที่เป็นวัยแรงงาน 38.5 ล้านคน อัตราการว่างงานเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 0.9 ปัญหาความยากจนจึงลดลงตามลำดับ ทั้งจำนวนประชากรได้เส้นความยากจนและสัดส่วนของประชากรที่ยากจนต่อจำนวนประชากรทั้งหมด โดยที่สัดส่วนคนจนลดลงจากร้อยละ 20.0 ในปี พ.ศ. 2550 เป็นร้อยละ 10.5

ในปี พ.ศ. 2557 ขณะที่จำนวนประชากร ได้เส้นความยากจนลดลงจากจำนวน 12.7 ล้านคนในปี พ.ศ. 2550 เป็น 7.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2557 คุณภาพชีวิตคนไทยโดยเฉลี่ยดีขึ้นในทุกระดับ โอกาส การได้รับการศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณสุข บริการสาธารณะและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ และการคุ้มครองทางสังคมอื่น ๆ รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ มีความครอบคลุมและมีคุณภาพ ดีขึ้นตามลำดับ เช่น ในปี พ.ศ. 2558 ประชาชนไทยมีหลักประกันสุขภาพครอบคลุมกว่าร้อยละ 99.9 ขณะที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีหลักประกันทางรายได้มั่นคงขึ้นและมีความครอบคลุมมากขึ้น อายุ คาดเฉลี่ย (Life expectancy) สูงขึ้นต่อเนื่องโดยอายุคาดเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดเพศชาย 71.6 ปี และเพศ หญิง 78.4 ปี จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรไทยในวัย 15-59 ปีเพิ่มขึ้นเป็น 10.1 ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 8)

ถึงแม้ว่าจากการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจะทำให้ประเทศไทยมีเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นก็ตาม แต่ประเทศไทยก็ยังคงประสบปัญหาคุณภาพในเกือบทุกด้าน ได้แก่ คุณภาพคน คุณภาพการศึกษา คุณภาพบริการสาธารณะและบริการสาธารณสุข สังคมไทย ยังมีความเหลื่อมล้ำสูง และมีความแตกแยกในสังคม โครงสร้างเศรษฐกิจไทยที่มีความเชื่อมโยงกับ เศรษฐกิจและสังคมโลกมากขึ้นนั้น ส่งผลทำให้มีความอ่อนไหวและผันผวนตามปัจจัยภายนอก ขณะที่ความสามารถในการแข่งขันปรับตัวช้า เนื่องจากการยกระดับห่วงโซ่มูลค่าการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการ ผู้การใช้องค์ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมยังดำเนินการ ได้น้อย ทำให้ฐานการผลิตเกษตร อุตสาหกรรม และบริการมีผลิตภาพการผลิตต่ำ เนื่องจากการ พัฒนาที่ผ่านมามีแยกกลไกการพัฒนาและ แยกคนเป็นส่วน ๆ มีกลุ่มองค์กรเกิดขึ้นมากมาย ไม่สัมพันธ์กัน ทำให้ผู้คนในชุมชนขาดความมั่นใจและอำนาจในการจัดการการพัฒนาของชุมชน ท้องถิ่นเอง เกิดระบบอุปถัมภ์ โดยองค์กรหน่วยงาน และการเมืองมักครอบงำ ความคิด ทำตัว เป็นเจ้าของคนในพื้นที่ ผู้คนรุ่นใหม่ทอดทิ้งถิ่น ไม่กลับพัฒนาบ้านเกิด คนที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นหนี้สินเพิ่มมากขึ้น (สภาพัฒน์แห่งชาติ, 2555, หน้า 1)

จากประเด็นทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่า หลังจากประเทศไทยได้พัฒนามากว่า 55 ปี แล้ว ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาหลายประการ เช่น 1) ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน และ ปัญหาการ กระจายรายได้ 2) ปัญหาการพึ่งพาเงินทุนและเทคโนโลยีจากต่างชาติ 3) ปัญหาการใช้ ทรัพยากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม 4) ปัญหาความอ่อนแอของสังคม การตกอยู่ใต้กระแสวัตถุนิยม สืบเนื่องไปเป็นปัญหา ศีลธรรมและปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา มากมาย ผลสรุปการพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติพบว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผ่านมามีการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน” (ชเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์, 2555, หน้า 8)

จากบทเรียนของผลการดำเนินงานของการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา ทำให้การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มีความแตกต่างจากแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อน ๆ มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น คือได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2575) ที่มีการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 โดยกำหนดทิศทางการพัฒนามุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development goals: SDGs) เพื่อการเปลี่ยนประเทศไทย จากประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง นำไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ระยะยาวของประเทศคือ “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ซึ่งทั้งหมดนี้ ยังคงน้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นกรอบในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผลมีความพอประมาณ มีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 1)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานมานานกว่า 30 ปี เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นแนวทางการพัฒนาที่ตั้งบนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต ที่สำคัญจะต้องมี “สติ ปัญญา และความเพียร” ซึ่งจะนำไปสู่ “ความสุข” ในการดำเนินชีวิตอย่างแท้จริง “..คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย ว่าเมืองไทยเซช ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกินมีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่ารุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...” (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก ความสำเร็จของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางพระราชดำรินั้น เกิดขึ้นจากหลักและวิธีการทรงงาน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดมั่นปฏิบัติตลอดมาคือ การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนตามลำดับความจำเป็น เพื่อสร้างให้มีรากฐานที่มั่นคงก่อน จากนั้นจึงดำเนินการเพื่อความเจริญก้าวหน้าในลำดับต่อไป โดยเน้นการพัฒนาที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนให้พึ่งตนเองได้ พัฒนาให้สอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” ในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยใช้หลักการแก้ไขปัญหาด้วยธรรมชาติ เรียบง่ายและประหยัด ประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นมาแก้ไขปัญหาและพัฒนา สร้างเสริม “ตัวอย่างของความสำเร็จ” จากจุดเล็ก ๆ เพื่อให้ให้ราษฎรได้เห็นและเรียนรู้จากตัวอย่างของความสำเร็จ จากนั้นจึงขยายผล

การปฏิบัติออกไป ซึ่งการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวมานี้ จะเป็นแนวทางสู่การสร้างรากฐานของพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และส่งผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตมากที่สุด (มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ, 2560)

เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ได้ดำเนินการเพื่อขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนาในพื้นที่จังหวัดพัทลุง ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลมะกอกเหนือ จำนวน 3 ไร่ 2 งาน 16 ตารางวา และที่ตำบลพนมวังค์ จำนวน 3 ไร่ 3 งาน 14 ตารางวา เพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด และศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวังค์ ตามลำดับ มูลนิธิชัยพัฒนาและผู้เกี่ยวข้องในจังหวัดพัทลุง ได้ร่วมประชุมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งเจ้าหน้าที่ราชการในจังหวัดพัทลุงและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่อยู่ในพื้นที่ เพื่อร่วมกันหาแนวทาง การพัฒนาพื้นที่ดังกล่าวให้มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่ประชาชนสูงสุด

ในการนี้ ผู้วิจัยได้ร่วมลงพื้นที่วิจัยที่ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง กับมูลนิธิชัยพัฒนา และคณาจารย์ของวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา จำนวน 2 ครั้ง เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ โดยครั้งที่ 1 ได้ลงพื้นที่เมื่อวันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อทำความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและคณะกรรมการขับเคลื่อนการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ รวมทั้งเพื่อศึกษาสภาพภูมิสังคมและสภาพทั่วไปของพื้นที่ และได้ร่วมประชุมกับผู้เกี่ยวข้องกับ โครงการพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีข้อสรุปว่า ควรจะมีการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน และกิจกรรมด้านอื่น ๆ ที่คิดว่าจะมีในศูนย์เรียนรู้ฯ ที่ได้ตั้งเป้าหมายของโครงการไว้ ก่อนที่จะมีการลงทุนก่อสร้างอาคารสถานที่ เพื่อเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทั้งเป็นไปตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ต้องมีการเรียนรู้เพื่อให้เกิด “การระเบิดจากข้างใน” อันเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่เกิดจากความต้องการของชุมชน โดยเริ่มจากจุดเล็ก ๆ และขยายผลการดำเนินงานออกไปในวงกว้าง สู่ระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศ จนถึงขยายสู่ประเทศเพื่อนบ้านต่อไป (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550)

การลงพื้นที่ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม พ.ศ. 2559 คณาจารย์ของวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และผู้วิจัย ได้จัดอบรมให้ความรู้เบื้องต้นเรื่องแนวคิดการตลาดเพื่อพัฒนาชุมชน ให้กับคณะกรรมการขับเคลื่อนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาพื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนารวมทั้งชุมชนที่ต้องการพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ จากนั้นได้มีการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมที่จะทดลองดำเนินการ ซึ่งที่ประชุมได้มอบหมายให้คณะกรรมการขับเคลื่อนการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ทั้ง 2 พื้นที่ ไปดำเนินการ

จัดทำแผนงานเพื่อทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน และกิจกรรมสนับสนุนอื่น ๆ นำมาเสนอเพื่อพิจารณาหาข้อสรุปต่อไป

การลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าวของตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง พบว่า ผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความต้องการและมีความมุ่งมั่น ที่จะพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว โดยการดำเนินงานจะมีการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาด และกิจกรรมด้านการสนับสนุนกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่คิดว่าจะมีในศูนย์เรียนรู้ในอนาคต เพื่อเป็นการเตรียมการและประเมินความพร้อมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาพื้นที่ในลำดับต่อไป ตลอดจนเพื่อจะได้เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาพื้นที่ตามโครงการที่ได้วางไว้ รวมทั้งเพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของทั้ง 2 พื้นที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียง รวมถึงเพื่อเป็นการเชื่อมโยงในการสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน อันจะเป็นการสร้างความเข้มแข็งที่ยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง
3. เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ในรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบดำเนินงานวิจัย

ภาพที่ 1-1 กรอบดำเนินงานวิจัย

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ด้านองค์ความรู้ ได้รูปแบบการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ด้านการพัฒนา ชุมชนสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการด้านการตลาดและธุรกิจชุมชนได้
3. ด้านผลผลิต หน่วยงานด้านการพัฒนาชุมชน สามารถนำผลงานวิจัยนี้ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนด้านการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนได้

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง มีขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ที่ทำการศึกษาได้แก่ พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ศึกษาได้แก่ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวังก์ ขององค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
 - 2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้แก่
 - 2.1.1 หัวหน้าส่วนราชการของจังหวัดพัทลุงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน
 - 2.1.2 นักพัฒนาชุมชน นายกเทศมนตรี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล หัวหน้าราชการในจังหวัด ผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กรชุมชนท้องถิ่น
 - 2.2 การสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ของเทศบาล เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน กลุ่มธุรกิจชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

4. ข้อจำกัดของงานวิจัย การประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของพื้นที่วิจัยประเมิน โดยผู้วิจัย ซึ่งใช้ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย จากนั้นจึงนำผลคะแนนที่ได้มาใช้ในการอธิบายเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของพื้นที่วิจัยทั้ง 2 แห่ง ซึ่งหากมีการนำเอา แบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ไปใช้ประเมินในพื้นที่อื่น ๆ ควรมีผู้ร่วมประเมินหลายคน เพื่อลดความเียงเบนของการประเมิน และก่อนดำเนินการประเมินควรมีการทำความเข้าใจเกณฑ์การประเมินให้กับผู้ร่วมประเมินให้เข้าใจร่วมกันก่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม ของสมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาในด้านการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน โดยมีองค์ประกอบของขั้นตอนการดำเนินงานและหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกหรือผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

การจัดการการตลาด หมายถึง กระบวนการการนำสินค้าหรือบริการจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ ซึ่งการแลกเปลี่ยนนั้น ขึ้นอยู่กับความต้องการ ความจำเป็น ที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีความพึงพอใจ สามารถยอมรับได้ กระบวนการแลกเปลี่ยนจึงเกิดขึ้น

กลุ่มธุรกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มสมาชิกในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการตลาดและธุรกิจในชุมชน เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพดีเหล็ก กลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นต้น

การจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่ หมายถึง การจัดการด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน ที่เกิดขึ้น โดยชุมชน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้หรือการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ ที่สามารถดำเนินงานด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน ได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในหรือภายนอกชุมชนได้

ทุนชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมอง ภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม คนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณี หรือปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ รวมถึง “แหล่งเงินทุน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน

การจัดการ หมายถึง กระบวนการในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำ การควบคุม โดยการใช้ทรัพยากรซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ เงินทุนและ

ทรัพยากรอื่น ๆ ให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการอย่างเป็นระบบ ที่เกี่ยวกับการประมวลข้อมูลสารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่มีการจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติหรือพัฒนางาน

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน โดยอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการ ทุกขั้นตอน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ต้องการศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน โดยการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง มูลนิธิชัยพัฒนา ได้ถวายฎีกาขอใช้พื้นที่ของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อใช้เป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด และศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวังก์ ตามลำดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษารวบรวมเนื้อหาที่สำคัญต่าง ๆ จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอเป็นลำดับ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาชุมชน
4. แนวคิดและปรัชญาการตลาด
5. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน
6. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี จากเอกสารวิชาการ ตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดย แต่ละหัวข้อ มีรายละเอียดดังนี้

แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง เศรษฐกิจที่จะทำให้สามารถอุ้มชูตนเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือ ตั้งตัวให้มีความพอมีพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญ ก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป โดยสรุป คือการหันกลับมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตโดยใช้หลักการพึ่งตนเอง อันได้แก่ การพึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง

มีจิตสำนึกว่าตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้นจึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจที่ฮึกเหิมต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบความสำเร็จบ้างก็ตาม ไม่ควรท้อแท้ให้พยายามต่อไป

ประเวศ วะสี (2542) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงแห่งการพึ่งตนเองว่า การพึ่งตนเองได้ คือ ความเข้มแข็ง ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งจากฐานล่าง กล่าวคือ เป็นเศรษฐกิจวัฒนธรรมเพราะจุดแข็งที่สุดของเรา คือ วัฒนธรรมไทย โดยที่วัฒนธรรมหมายถึงวิถีทางการดำรงชีวิต ทั้งหมด จึงรวมความเชื่อ ระบุคุณค่า การอาชีพ การกิน การอยู่ การแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และวิธีการแก้ไขปัญหา การดำรงรักษา คุณภาพหรือการแพทย์ พื้นบ้าน การสร้างความเข้มแข็งจำเป็นต้องมีเศรษฐกิจบูรณาการหรือเป็นองค์รวม คือเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเองและความเข้มแข็ง มีความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมือง พร้อมกันไปในตัว เมื่อทุกอย่างพอเพียงเกิดความสมดุล (Equilibrium) ความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน นี่คือเศรษฐกิจทางสายกลางหรือเศรษฐกิจแบบมัชฌิมาปฏิปทา เพราะเชื่อมโยงทุกอย่างเข้ามด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม คำว่าเศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดี ที่หมายถึงความเจริญที่เชื่อมโยงภายในสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

สำนักงานพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2547) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่าหมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตนเอง อยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทศว์สร้างความสำเร็จ ยกย่องเศรษฐกิจให้สูงขึ้น แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกๆระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ

เพื่อให้สมดุลและพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ให้เห็นถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ การวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2548, หน้า 12-14) ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับการปฏิบัติในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุมีผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2 เจ็อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตไม่โลภ และไม่ตระหนี่

สุเมธ ตันติเวชกุล (2544) กล่าวว่า ฐานคิดสำหรับการดำเนินงานการพัฒนาเพื่อความพอเพียงประกอบด้วย

1. ยึดแนวพระราชดำริในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนทฤษฎีใหม่
2. สร้างพลังทางสังคมโดยการประสานพลังสร้างสรรค์ของทุกฝ่ายในลักษณะพหุภาคี อาทิ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ ธุรกิจ เอกชน สื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อใช้ขับเคลื่อน กระบวน การพัฒนาธุรกิจชุมชน
3. ยึดพื้นที่เป็นหลักและใช้องค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่วนภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ทำหน้าที่ ช่วยกระตุ้นอำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุน
4. ใช้กิจกรรมของชุมชนเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้และการจัดการร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย เพื่อเป็นทางเลือกของคนในชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างทั้งด้านเพศ การศึกษา วัย ความถนัด ฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ
5. ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อสร้างคุณธรรม จริยธรรม และการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างรอบด้าน อาทิ การศึกษา สาธารณสุข การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นต้น
6. วิจัยและพัฒนาธุรกิจชุมชนครบวงจร (ผลิต แปรรูป ขาย บริโภค) โดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และฐานทรัพยากรของท้องถิ่น ควรเริ่มพัฒนาจากวงจรธุรกิจขนาดเล็กในระดับท้องถิ่นไปสู่วงจรธุรกิจที่ใหญ่ขึ้นระดับประเทศและระหว่างประเทศ
7. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มีศักยภาพสูงของแต่ละเครือข่ายให้เป็นการศูนย์การเรียนรู้ธุรกิจชุมชน ที่มีข้อมูลข่าวสารธุรกิจนั้น ๆ อย่างครบวงจร พร้อมทั้งใช้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงาน และฝึกอบรม

จากแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความพอเพียง โดยให้คำนึงถึงความสามารถของตนเอง ชุมชน รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน ของคนไทย สังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและ กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ ทางด้านสังคม ทางด้านสิ่งแวดล้อม และทางด้าน

วัฒนธรรม ถ้าใช้หลักความ พอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถอยู่ได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรับตัวและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้

การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ

การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร (2555) กล่าวว่า พื้นฐานของประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ดังนั้นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่ขั้นการฟื้นฟูและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมให้ยั่งยืน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริการอย่างพออยู่พอกิน ไปจนถึงการแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือน สร้างอาชีพ และทักษะวิชาการ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ละขั้นตอนเป็นลำดับ รวมถึงเทคโนโลยีที่ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติและเรียนรู้จากโลกภายนอกด้วย ซึ่งในการพัฒนาประเทศไม่ได้มีแบบอย่างตายตัวตามตำรา แต่ต้องเป็นไปตามสภาพภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ สังคมวิทยา วัฒนธรรมชุมชน ที่มีความหลากหลายในขณะเดียวกันต้องเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับการพยายามหาแนวทางหรือวิธีการที่จะดำรงชีวิตตามหลักการพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ดำเนินไปได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์ โดยอาศัยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นตัวสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบที่ชุมชนอาจจะได้รับ ไม่ให้กระแสเหล่านั้นมาทำลายเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนจนต้องล่มสลายไป จากแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางที่ให้ประชาชนดำเนินตามวิถีแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณ์ สานติสุข โดยมีธรรมะเป็นเครื่องกำกับ และใจตนเป็นที่สำคัญ ซึ่งก็คือวิถีชีวิตไทย ที่ยึดเส้นทางสายกลางของความพอดี ในหลักของการพึ่งพาตนเอง 5 ประการ ได้แก่

1. ความพอดีด้านจิตใจ คือ มีความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม
2. ความพอดีด้านสังคม คือ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จัก ผนึกกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง
3. ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในประเทศ เพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงเป็นขั้นเป็นตอนไป
4. ความพอดีด้านเทคโนโลยี คือ รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความต้องการและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้านของเราเอง และสอดคล้องกับประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเราเอง

5. ความพอดีด้านเศรษฐกิจ คือ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอสมควร พออยู่ พอกินตามอรรถภาพและฐานะของตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาเริ่มจากการสร้างพื้นฐาน ความพอกินพอใช้ของประชาชนในชาติเป็นส่วนใหญ่ก่อน แล้วจึงค่อยเสริมสร้างความเจริญและ ฐานะทางเศรษฐกิจตามลำดับ เพื่อจะได้เกิดสมดุลทางด้านต่าง ๆ หรือเป็นการดำเนินการไปอย่าง เป็นขั้นเป็นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง

คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (2548, หน้า 40-41) กล่าวว่า ทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเป็นหลักปฏิบัติและประยุกต์ใช้ได้โดยต้อง “ระเบิดจากข้างใน” คือ การมีจิตสำนึก มีความศรัทธา มีความเชื่อมั่น เห็นคุณค่า และนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง แล้วขยายไปสู่ครอบครัว ชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ โรงเรียน สถาบันการศึกษา องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน สังคมและประเทศชาติโดยมีระดับของการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

1. ในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวใช้ชีวิตบน พื้นฐานของการรู้จักตนเอง สามารถพึ่งตนเองได้และดำเนินชีวิตอย่างพอกินพอใช้ โดยไม่ เบียดเบียนผู้อื่น ทำให้เกิดความพอใจในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง พยายามพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในทุกสถานการณ์

2. ความพึงพอใจในระดับชุมชน เกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีระดับความเพียงพอในระดับ ครอบครัวเป็นพื้นฐานแล้ว สมาชิกสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในทาง ปฏิบัติไปสู่ระดับชุมชนได้ รวมกลุ่มเพื่อส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านและความสามารถ ที่ตนมีอยู่ เป็นพื้นฐานประกอบการดำเนินชีวิตที่มีความช่วยเหลือแบ่งปันกัน จนเป็นพื้นฐานให้เกิด การรวมกลุ่มในสังคมสร้างเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกันต่อไป ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ พอเพียงของชุมชนโดยรวมในการดำเนินชีวิตที่สมดุลอย่างแท้จริง

3. ความพอเพียงในระดับรัฐหรือระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ที่เกิดขึ้นจาก การรวมกลุ่มของชุมชนหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง มาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนร่วมมือพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเป็นเครือข่าย เชื่อมโยงระหว่าง ชุมชน ด้วยหลักการแบ่งปันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด รู้แจ้งเห็นจริงด้วยเหตุผลที่ว่า พื้นฐานของประเทศเป็นอย่างไร ก็สามารถวางนโยบายและกลยุทธ์ การพัฒนาความก้าวหน้าได้โดยไม่คิดว่าการพัฒนาไม่ยั่งยืน ดังนั้นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงไปประยุกต์ให้ได้ผลในการดำเนินชีวิต จำเป็นต้องเริ่มจากการมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงอะไร และมีหลักการสำคัญอะไรบ้างที่จะนำไปเป็นแนวทางในการ ปฏิบัติ ตลอดจนเห็นถึงประโยชน์จากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้

จึงจะเกิดความสนใจที่จะทดลองนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง โดยอาศัยความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บนหลักความรู้และหลักคุณธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550) ได้สรุปหลักการสำคัญของการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 8 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ความพอประมาณ หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนเน้นการผลิตและบริโภคโดยยึดถือทางสายกลาง ความพอเพียง ความพอดีและไม่ฟุ้งเฟ้อในเวลาเดียวกัน ก็ก้าวให้ทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์ด้วย ตัวอย่างความพอประมาณในระดับบุคคล เช่น เน้นการผลิต การบริโภคและการดำรง ชีวิตอย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พันธนาการอยู่กับสิ่งใด สำหรับความพอประมาณในระดับชุมชน เช่น เน้นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่ส่งเสริมชุมชนและเครือข่ายสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานหรือองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ อันจะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชน เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี ประสบการณ์ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือกัน ซึ่งสรุปความพอประมาณโดยแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ คือ

1. ความพอประมาณด้านจิตใจ เน้นที่จิตใจ ให้ประชาชนในชุมชนรู้จักพอ รู้จักประมาณ และพอใจในสิ่งที่มีอยู่ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ยึดมั่นในทางสายกลาง

2. ความพอประมาณด้านสังคม มุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีความเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามัคคี ร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันโดยปราศจากการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบกันในชุมชน

3. ความพอประมาณด้านวัฒนธรรม สนับสนุนให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

4. ความพอประมาณด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพของตนเอง และชุมชน

5. ความพอประมาณด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การไม่เบียดเบียนธรรมชาติมากเกินไป การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอดี ใช้อย่างคุ้มค่า ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย

ประการที่ 2 ความมีเหตุผล หมายถึงการที่ประชาชนและชุมชนตัดสินใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุ ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

ประการที่ 3 การมีภูมิคุ้มกัน หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรในการเตรียมความพร้อม ู้เท่าทันต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีความยืดหยุ่นในการปรับตัว มีความเข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืน

ประการที่ 4 การพึ่งตนเอง หมายถึง ประชาชนและชุมชนสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่ได้ด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาพึ่งพิงคนอื่นหรือชุมชนอื่นจนเกินความจำเป็น โดยเน้นความสามารถของประชาชนและชุมชนในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงประชาชนหรือชุมชนนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ประชาชนหรือชุมชนไม่ได้เป็นเจ้าของ

ประการที่ 5 การเสริมสร้างคุณภาพคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรมควบคู่กัน หมายถึง การเสริมสร้างคุณภาพของคนหรือประชาชนทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ในด้านวัตถุ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีความรู้ มีวิชาการ มีความรอบรู้ มีความรอบคอบและมีความระมัดระวัง ส่วนด้านจิตใจ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมให้คนมีคุณธรรม คือ คิดที่จะทำคุณงามความดีเป็นประจำ เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม รวมทั้งส่งเสริมให้ละความชั่วและทำความดี ไม่เบียดเบียน มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียร มีความอดทน มีความรอบคอบ มีความประหยัด มีความเมตตา มีความเอื้ออาทรและมีความสามัคคี เพื่อร่วมแรงร่วมใจกันประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชน ความสามารถในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนไทยให้คงอยู่ตลอดไป

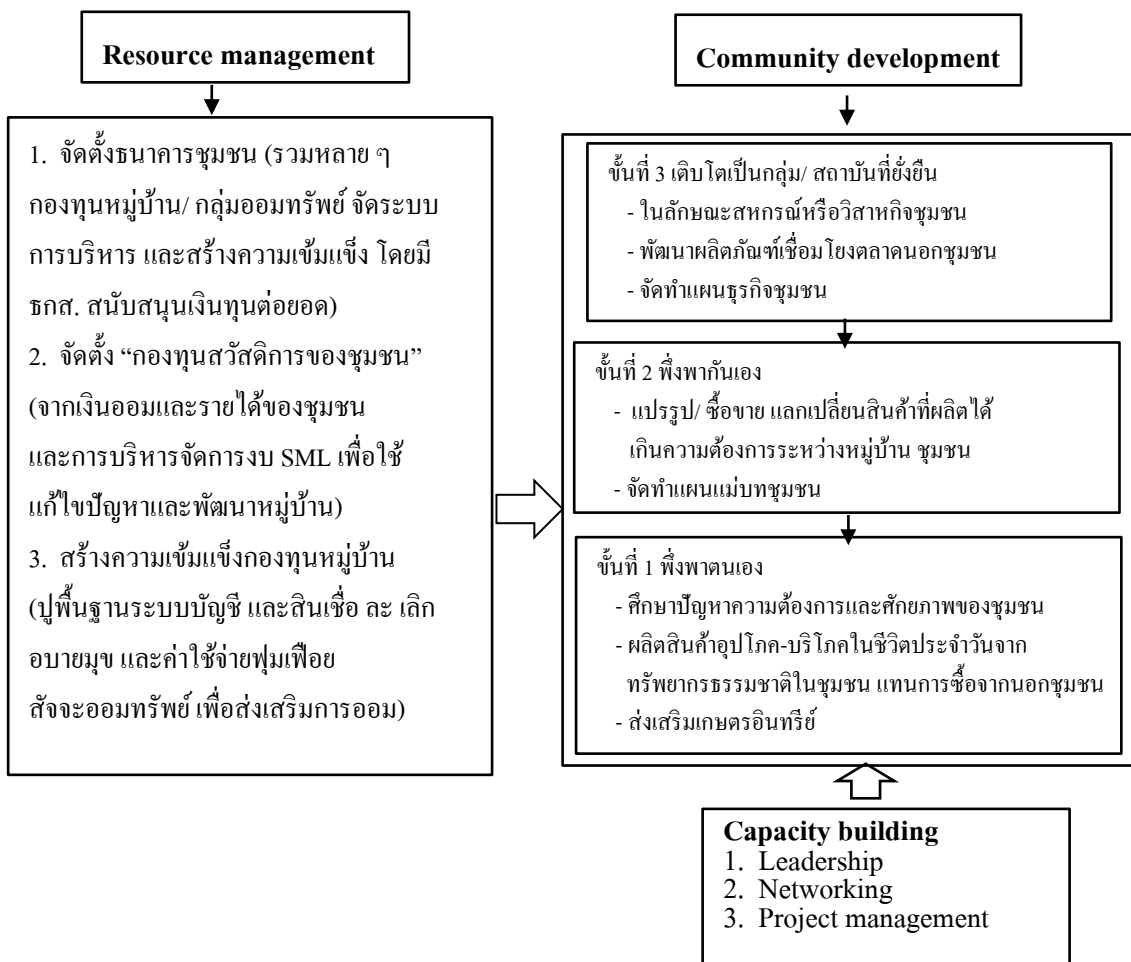
ประการที่ 6 การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนและชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม โดยประชาชนหรือองค์กรในชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน เมื่อประชาชนหรือองค์กรในชุมชนได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว ประชาชนในชุมชนจะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ปัญหาในทุก ๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตได้อย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสถานการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นด้วย

ประการที่ 7 การสร้างเครือข่าย หมายถึง ประชาชนและชุมชนร่วมมือกันสร้างเครือข่าย
 อย่างเป็นระบบที่เชื่อมโยงกันและร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน เช่น ในการสืบทอดภูมิปัญญา
 แลกเปลี่ยนความรู้ การบริหารจัดการ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา ทำให้เกิดเครือข่าย
 ชุมชนเชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ในที่สุด

ประการที่ 8 ความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การสนับสนุนให้ประชาชน
 และชุมชนยึดถือการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม มีสมดุลระหว่างกระแสการแข่งขันจากโลกาภิวัตน์
 และกระแสท้องถิ่นนิยม มีความหลากหลายในโครงสร้างการผลิต มีการใช้ทุนที่มีอยู่ในสังคม
 ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและใช้วิถีชีวิตของท้องถิ่นที่ดีงาม

นอกจากนี้ โครงการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน/ชุมชน ได้นำแนวคิด “บันได 3 ชั้น”

สู่เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาชุมชน (Community development) ได้แก่ ชั้นที่ 1
 ขั้นการพึ่งตนเอง เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนและ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร
 ระหว่างกัน ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ รวมถึงการสำรวจศักยภาพของชุมชนเองโดยมีภาครัฐหรือเอกชน
 เข้าไปช่วยส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้และการดำเนินการ ชั้นที่ 2 การพึ่งพากันเอง เป็นกิจกรรม
 ที่เกิดการรวมพลัง รวมทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การสร้างความรู้ ความเข้าใจในการทำงาน
 การพัฒนากลุ่ม การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน การจัดทำแผนชุมชนและการดำเนินการตามแผน
 ชุมชน และสุดท้ายชั้นที่ 3 การเติบโตเป็นกลุ่มหรือสถาบันที่ยั่งยืน มีการร่วมมือกับองค์กรภายนอก
 ไม่ว่าจะเป็นบริษัท ธนาคาร สถาบันวิจัยต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงธุรกิจ และการเติบโต
 ในลักษณะของสหกรณ์ หรือวิสาหกิจชุมชน สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ แก้ปัญหาและอุปสรรคที่
 ชุมชนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ซึ่งบันได 3 ชั้นสู่เศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปนำเสนอได้
 ดังภาพที่ 2-1

ภาพที่ 2-1 บันได 3 ขั้นสู่เศรษฐกิจพอเพียง (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550)

สรุปได้ว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกคนทุกระดับ และทุกสาขา เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมุ่งเน้นความพอเพียง ความพอประมาณ อยู่บนพื้นฐานของความพอดี กินพอดี อยู่พอดี ใช้พอดี ไม่เบียดเบียน ตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ใช้หลักการของความสมดุล สมผลในการจัดการ เป็นการสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วน รวมทั้งสามารถสร้างภูมิคุ้มกันที่สามารถรองรับ ทุกสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และเป็นหลักการที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและในชุมชน และองค์กรธุรกิจ รวมถึงการบริหารประเทศด้วย สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ได้ในการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยผลิตที่สร้างเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญนั้น จะเน้นให้ชุมชนหันกลับมาทบทวนถึงรากเหง้า และวิถีชีวิตความ

เป็นอยู่ภูมิปัญญา ภูมิสังคม ซึ่งเป็นทุนชุมชนที่จะทำให้ชุมชนรอดพ้นจากวิกฤติที่เผชิญอยู่และนำไปสู่ความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน โดยการสร้างความสมดุลของระบบสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชน ให้สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเอง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) หรือ PAR เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติที่ถูกสร้างขึ้น โดยนักจิตวิทยาชื่อ Kert Lewin เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของกลุ่มคนภายในองค์กร ในช่วงต้นถึงช่วงกลางของทศวรรษ 1940 (Wheelan, 2005, pp. 12-13) นับจากนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็ได้รับการปรับปรุงเรื่อยมา ปัจจุบันกระบวนการวิจัยแบบ PAR ถูกนำไปใช้ในด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาองค์กร และด้านการพัฒนาสังคมมากขึ้น

ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

Kemmis and McTaggart (2005, p. 5) ให้ความหมายไว้ว่า คือการวิจัยที่ค้นหาปัญหาจากประสบการณ์ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ร่วมในสถานการณ์ทางสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงสังคมที่พวกเขาดำรงอยู่ให้เป็นสังคมที่มีเหตุผลและความยุติธรรม

O'Brien (2001, p. 2) ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าหมายถึง การศึกษาเรียนรู้ด้วยการกระทำ โดยกลุ่มของประชาชนเป็นผู้ระบุปัญหา ดำเนินการบางอย่างเพื่อแก้ปัญหา แล้วตรวจสอบ ความสำเร็จได้อะไร และถ้ายังไม่เป็นที่พอใจก็ดำเนินการใหม่อีกครั้ง โดยมีเป้าหมายที่จะให้ได้ประโยชน์ทั้งในทางปฏิบัติแก่ประชาชนที่ใกล้ชิดปัญหา และเป้าหมายในทางการจะบรรลุ เป้าหมาย ซึ่งทั้งสองประการนี้ ทั้งนักวิจัยและสมาชิกในชุมชนจะต้องทำงานร่วมกันและเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่มวลสมาชิกทุกคนปรารถนา

สุภางค์ จันทวานิช (2546) กล่าวไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย โดยมีความหมายถึงวิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหา

หรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่านตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการและแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้ หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือ โครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัย และกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นผู้นำของการพัฒนาลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย

ชอบ เข้มกัลล และ โกวิท พงวงม (2547, หน้า 3) ได้สรุปความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า เป็นการวิจัยที่รวมการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีคณะนักวิจัย ชุมชน และแกนนำของชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ วิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาชุมชน การวิจัยปัญหา การหาแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนการดำเนินงานและติดตามผล เพื่อให้ผลของการวิจัยนำไปสู่การปฏิบัติได้จริงในการพัฒนา

จากความหมายและจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ข้างต้น สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) หรือ PAR เป็นวิธีการวิจัยเพื่อการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยคณะวิจัย ชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยที่ประชาชนที่เป็นเจ้าของปัญหาและเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การระบุปัญหา การค้นหาเหตุ การศึกษาแนวทาง

การแก้ปัญหา ร่วมลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหา ติดตามประเมินผลเพื่อสรุปเป็นบทเรียนที่จะนำไปพัฒนาการปฏิบัติการในรอบต่อไป

หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยหลักการนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อที่จะให้กลุ่มผู้ถูกกดขี่หรือด้อยโอกาสในสังคมได้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้และทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ที่ปรากฏอยู่ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนพันธทิพย์ รามสูตร (2540) อธิบายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย

1. ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับการศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/ สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์
2. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม
3. สนใจบริบทของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา
4. การปลดปล่อยแนวความคิดเพื่อให้ชาวบ้านและคนยากจนด้อยโอกาสสามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ชอบ เข้มกล้า และ โกวิทย์ พวงงาม (2547, หน้า 26-29) เสนอหลักการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยอ้างถึงข้อเขียนของ พันธุ์ทิพย์ รามสูตร (2540) ไว้ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิปัญญาของชาวบ้าน โดยยอมรับว่าความรู้พื้นบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ และกำเนิดความรู้ในวิธีอื่นที่แตกต่างไปจากนักวิชาการ ยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้าน คนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริม ยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขา ให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์แทนที่จะเมินเฉย ละเลย หรือเหยียดหยามว่าเป็นสิ่งไร้ค่า เช่นเคยปฏิบัติกันมา

3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมกับชาวบ้านและคนยากจน โดยให้สามารถรับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม

4. สนใจปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน เช่น การถูกกีดกันหรือแปลกแยก (Alienated) จากผืนดิน และทรัพยากร ธรรมชาติอื่น ๆ การต้องดิ้นรนต่อสู้กับแรงบีบบังคับจากผู้มีอิทธิพล ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นคำถามที่นักวิจัยรูปแบบเก่าไม่มีใครนึกถึง และไม่เคยเป็นจุดเน้นในการค้นหาความรู้มาก่อน

5. ปลดปล่อยความคิด การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ชาวบ้าน และคนยากจนสามารถใช้ความคิดความเห็นของตนอย่างเสรี ในการมองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณญาณในการวิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพล จากภายนอกหรือจากอำนาจค้ำของผู้นำ

จะเห็นได้ว่า หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีหลักการที่ตระหนักถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ คือเคารพความคิดเห็นของชาวบ้าน ยกย่องภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เพราะเป็นความคิดในการแก้ไขปัญหา จัดการปัญหาให้กับชุมชนด้วยความสามารถของชาวบ้าน ที่ได้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง เพราะชาวบ้านจะเป็นผู้ที่รู้ว่าทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชุมชนที่จะสามารถนำมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงกับสาเหตุ ส่งผลให้สามารถแก้ปัญหาได้เป็นผลสำเร็จ จากอดีตที่ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวบ้านไม่ได้รับความสนใจจากสังคมก็ได้รับการยอมรับและทำให้ชาวบ้านได้เห็นถึงศักยภาพของเขามีอยู่ การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะมีส่วนกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความสนใจและมีจิตสำนึกในการร่วมจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้งการคิด และวิเคราะห์สภาพปัญหาที่แท้จริงและลงมือปฏิบัติ ซึ่งสิ่งที่ชุมชนจะได้รับจากการพัฒนาชุมชน คือ การเรียนรู้หลักในการพัฒนาอย่างถูกต้องเป็นกระบวนการมากขึ้น การแก้ปัญหาด้วยตนเองและความรู้สึกมีคุณค่า ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของคนในชุมชน

กระบวนการวิจัยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

อมรวิรัช นาคทรพร และดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว (2541, หน้า 8-11) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก สรุปได้ ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมการ “ประสานพื้นที่” ในขั้นตอนนี้ ประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอน คือ

1.1 การคัดเลือกชุมชนโดยผู้วิจัยดำเนินการสำรวจและศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนทุกด้าน นับตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรชุมชน ลักษณะทางด้านชีวภาพ ข้อมูลด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ การสื่อสาร ในการศึกษาดังกล่าวควรรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยอาจอาศัยข้อมูลจากหน่วยราชการที่มีอยู่ องค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง

ร่วมกับการสำรวจในชุมชน จากนั้นจึงตัดสินใจเลือกชุมชนที่มีความเหมาะสมและปัญหาที่สามารถวิจัยได้

1.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ทั้งนี้เพื่อปูทางไปสู่ความร่วมมือร่วมใจระหว่าง นักวิจัยกับสมาชิกของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องทำให้คนในชุมชนยอมรับและไว้วางใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้วิจัยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเสียก่อน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยควรดำเนินการดังนี้

1.2.1 เข้าพื้นที่ด้วยความเชื่อมั่นว่า บุคคลในชุมชนมีความคิด ความสามารถในการวิเคราะห์แจกแจงปัญหา ตลอดจนแก้ปัญหาได้

1.2.2 ในทุกโอกาสต้อง “เปิด” ให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก ปัญหา นักวิจัยต้องรู้จักการรับฟังคนในชุมชนให้มาก

1.2.3 บอกตนเองเสมอว่าเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเกิดแนวคิดในการพัฒนา เป็นผู้คอยประคับประคองเกื้อหนุน ร่วมดำเนินกิจกรรมกับชุมชนและทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ เตรียมความพร้อม ในการปฏิบัติงานให้กับชุมชน รู้จัก “บูรณาการ” ตนเองให้เข้ากับวิถีชีวิตในชุมชนนั้น

1.2.4 ทำการติดต่อกับบุคคลสำคัญ ๆ ในชุมชน ถ้าเป็นหมู่บ้านก็ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เจ้าอาวาส ผู้อาวุโสที่ชุมชนให้การยอมรับ ครู พ่อค้า เป็นต้น ถ้าเป็นองค์กรหรือหน่วยงานก็ต้อง ติดต่อกับผู้บริหาร ผู้เป็นเจ้าของสถานที่ เช่น ผู้อำนวยการ ครูใหญ่ ครูหัวหน้าสาย ฝ่ายปกครอง ฝ่ายวิชาการ เป็นต้น โดยแนะนำตนเองต่อชุมชนว่าท่านเป็นใคร มาทำอะไร รวมทั้งแนะนำโครงการ ซึ่งเป็นการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยนี้

1.2.5 เปิดโอกาสให้มีการซักถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตลอดทุกขั้นตอน สำหรับขั้นการประสานพื้นที่นี้ เป็นขั้นที่สำคัญมาก ถ้าผู้วิจัยไม่สามารถบูรณาการตนเองเข้ากับชุมชนได้ ไม่สามารถสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดโครงการได้ ก็จะเป็นการยากที่จะก้าวไปสู่ขั้นต่อไป ซึ่งอาจต้องอาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญ

2. ขั้นลง/มือวิจัย “ใส่ใจกระบวนการชุมชน” ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักวิจัยพึงกระทำ ได้แก่

2.1 การศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนการประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น โดยดำเนินการศึกษาร่วมกับชุมชนซึ่งจำเป็นต้องกระทำควบคู่ไปกับการให้ความรู้แก่ชุมชนในเรื่องของกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยการให้ความรู้แก่ชุมชนนี้ เป็นการใ้รู้รูปแบบและแนวคิดการศึกษาผู้ใหญ่ครอบคลุมการพัฒนาทักษะต่าง ๆ นับตั้งแต่การเก็บรวบรวมข้อมูล ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ของชุมชน การประเมินความต้องการของชุมชน การพัฒนาเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความข้อมูล การสรุปและให้ข้อเสนอแนะบนพื้นฐานของข้อมูล

2.2 การกำหนดปัญหา ในเบื้องต้นอาจพบว่าชุมชนมีปัญหาและความต้องการที่หลากหลาย แต่เมื่อถึงขั้นการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาอาจจะพบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเลือกและกำหนดปัญหา มีการลำดับความสำคัญของปัญหา โดยพิจารณาจากปัจจัยและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ความรุนแรงของปัญหา ความยากง่ายในการดำเนินการแก้ไขปัญหา ความเร่งด่วนของปัญหา และจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน การนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในขั้นตอนนี้ต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจในการเลือก และกำหนดปัญหา

2.3 การร่วมออกแบบการวิจัย โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลว่าจะเก็บข้อมูลอะไร อย่างไร ส่วนใดจะใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต หรืออาจจะใช้การอภิปรายกลุ่ม จะใช้เวลาในการเก็บข้อมูลนานเท่าไร ใครจะรับผิดชอบเก็บข้อมูลในเรื่องอะไร เป็นต้น

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจพบข้อจำกัดสำหรับคนในชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วม เนื่องจากประสบการณ์และความรู้ในเรื่องการวิจัยมีจำกัด ดังนั้น ผู้วิจัยจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนคัดเลือกสมาชิกของชุมชนที่จะได้ทราบถึงสถานการณ์ของปัญหา ที่ได้มีการหยิบขมมาว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใด อะไร คือสาเหตุของปัญหา มีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น ๆ ใครหรือกลุ่มใดที่มีผลกระทบหรือได้รับความเดือดร้อนจากปัญหานั้นบ้าง

2.5 การนำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ทราบและเป็นการร่วมกันยืนยันและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล พร้อมกับเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดทำแผนงาน หรือโครงการเพื่อแก้ปัญหาต่อไป

3. ขั้นพัฒนา “มุ่งแก้ปัญหาชุมชน” ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักวิจัยพึงดำเนินการ ดังนี้

3.1 กำหนดโครงการเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ระบุกิจกรรมต่าง ๆ ขั้นตอนการดำเนินงานให้ชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิก แต่ละคนในการดำเนินกิจกรรม จัดทำตารางและกำหนดเวลาที่จะดำเนินตามโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ

ในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ ยังเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ผู้วิจัยนอกจากจะเป็นผู้ที่คอยกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ แล้วผู้วิจัยยังจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุนด้านต่าง ๆ เช่น แนะนำช่องทางในการหาแหล่งทรัพยากร หรือแหล่ง

ที่ทำให้การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน นอกเหนือจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงาน

3.2 การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีแกนนำหรือกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มทำงาน แต่กลุ่มนี้จะต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับ โดยกลุ่มทำงานหรือกลุ่มแกนนำนี้อาจจำแนกกลุ่มหรือองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งมีความเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ หรือ ลักษณะของงาน แต่ในกรณีที่ชุมชนยังไม่มีกลุ่มหรือองค์กรที่เหมาะสม ก็มีความจำเป็นต้องจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมที่ได้ตั้งไว้

สิ่งสำคัญในตอนนี้เป็น การกระจายหน้าที่ความรับผิดชอบต่าง ๆ ระหว่างสมาชิกของชุมชนระหว่างสมาชิกในกลุ่มทำงาน ระหว่างสมาชิกชุมชนกับผู้วิจัย และการมอบหมายงานให้ตรงกับศักยภาพและความสามารถของบุคคล การกระจายทรัพยากร และการให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ

ทั้งนี้ในการกำหนดกิจกรรมในการดำเนินงาน จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ และทักษะบางประการ รวมทั้งเทคนิคการบริหารงาน การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหา เพิ่มพูนทักษะต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน จึงเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้วิจัยในการจัดอบรมหรือจัดหาวิทยากรภายนอก หรือแม้แต่ในชุมชนเองที่จะเสริมความรู้ ทักษะให้กับสมาชิกทั้งก่อนและขณะปฏิบัติการ

3.3 การติดตามและประเมินผลซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อดูปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องแก้ไข โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ในขั้นตอนนี้สมาชิกของชุมชนยังมีส่วนร่วมเป็นผู้ดำเนินการติดตามและประเมินผลโครงการ ดังนั้น จำเป็นเช่นกันที่กลุ่มติดตามและประเมินผล จะได้รับการฝึกอบรมความรู้และเทคนิคในการติดตามและประเมินผลอย่างง่าย ๆ จากผู้วิจัยก่อนที่จะปฏิบัติงานเพื่อความเหมาะสม อาจมีการจัดตั้งกลุ่มติดตามและประเมินผลกลุ่มใหม่ขึ้นอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ เพื่อทำหน้าที่นี้โดยเฉพาะเพื่อป้องกันอคติที่จะเกิดขึ้นจากการติดตามและประเมินผล

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีรายละเอียดและสิ่งที่นักวิจัยต้องคำนึงถึงค่อนข้างมาก ตั้งแต่ขั้นเตรียมการประสานพื้นที่ ขั้นลงมือวิจัย ใส่ใจกระบวนการชุมชน ไปจนถึงขั้นก้าวสู่งานพัฒนา มุ่งแก้ปัญหาชุมชน นักวิจัยจะต้องมีการเตรียมตัวและวางแผน การทำงานที่รัดกุมเป็นอย่างมาก ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งคือมองการทำงานแต่ละขั้นเหล่านี้ ให้เป็นวงจรต่อเนื่อง กล่าวคือเมื่อมีการติดตามประเมินผลงานพัฒนาในขั้นสุดท้ายแล้ว ก็น่าจะนำไปสู่การกลับไปรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ชุมชนอันเป็นขั้นตอนแรกอีกครั้งหนึ่ง เพื่อค้นหาแนวทางร่วมกัน ในการปรับปรุงพัฒนางานนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องต่อไป

เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม นอกจากจะต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนและความร่วมมือของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว การใช้เทคนิคและวิธีการ ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ต้องเรียนรู้และฝึกฝนเพื่อนำไปใช้ในกระบวนการภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูล (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2548) ซึ่งเครื่องมือและกระบวนการที่นำไปใช้สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-influence-control) หรือ A-I-C เป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและกำหนดแผน ปฏิบัติ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวมความคิดเห็นและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วนรายละเอียดของเทคนิค A-I-C มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดเห็นที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดเห็นได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดเห็นทุกคน (ชนพรรณ ธานี, 2540, หน้า 91)

เทคนิค A-I-C เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญา และพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้ (อรพินท์ สพโชคชัย, 2537, หน้า 13)

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน (A1)

1.2 การกำหนดอนาคตว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญ ตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

2.1 การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์

2.2 จัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถทำได้เอง กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถทำได้เองบางส่วน และกิจกรรมหรือโครงการไม่สามารถทำได้เองต้องขอรับการอุดหนุนทุนจากภายนอก

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ การนำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่ม ผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อ โครงการหรือกิจกรรมนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

3.1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ

3.2 การตกลงในรายละเอียดดำเนินงาน

โดยสรุปแล้ว เทคนิค A-I-C เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน เพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง

เทคนิค Mind map (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2548, หน้า 28)

Mind map เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1970 โดยโทนี บูซาน (Tony buzan) บูซาน เป็นนักคิดชาวอังกฤษ เขาคิดว่าสมองของคนเราประกอบด้วย เซลล์สมอง จำนวนมากขดรวมกัน ไปมาเหมือนลวดไฟฟ้า และเมื่อเราเริ่มคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประจุความคิดจะเริ่มทำงานที่เซลล์สมองจุดหนึ่ง และแผ่ขยายไปกว้างโดยไม่มีทิศทางที่ชัดเจน เขาเรียกความคิดนี้ว่า “Radial thinking”

เซลล์สมองของมนุษย์พยายามหา Gestalt คือ ความสมบูรณ์ของภาพรวม ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในความซับซ้อนต่าง ๆ และความสำคัญของสมองนี้เองมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ Mind mapping ที่พัฒนามาจากการเห็นความสำคัญของการจำด้วยภาพว่ามีลักษณะเชื่อมโยงกับกระบวนการทำงานของสมอง มีลักษณะเหมือนกิ่งไม้ที่มีกิ่งก้านขยายเชื่อมโยงแตกออกไปอย่างทั่วถึง

หลักการสำคัญของ Mind map

1. ใช้ทักษะของสมองทั้งสองซีก ทำงานไปพร้อม ๆ กันอย่างเต็มที่
2. สมองของเราสามารถจดประกายความคิดต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วเท่าที่มือเราเขียนทัน
3. ต้องเขียนแบบไม่หยุด อย่ากังวลกับการจัดองค์ประกอบหรือจัดลำดับให้ดูดี เพราะที่สุดมันจะลงตัวไปเอง หรือ มาจัดอีกครั้งหนึ่งในตอนท้ายก็ได้

ประโยชน์ของ Mind Map ในการประชุมอย่างสร้างสรรค์

1. ช่วยในการเก็บบันทึกความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมได้อย่างครบถ้วน
2. ช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นการบันทึกข้อมูลหรือเรื่องราวที่ตนนำเสนอสู่ที่ประชุม
3. ช่วยให้ผู้เข้าร่วมประชุมจดจำเรื่องต่าง ๆ ในการประชุมได้ง่ายและนานขึ้น ตลอดจนสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของบุคคลที่ชอบสิ่งต่าง ๆ
4. ช่วยให้ผู้ฟังการนำเสนอสามารถเห็นภาพรวม และปะติดปะต่อเรื่องราวต่าง ๆ เข้าด้วยกันง่ายและชัดเจนขึ้น

Mind map จะช่วยในการประชุม โดยเขียนประเด็นหลักของการประชุม และประเด็นรอง 2-3 ประเด็น ไว้ที่กระดานหน้าห้องด้วย Mind map แบบง่าย ๆ สมาชิกผู้เข้าประชุมทราบมาก่อนว่า จะประชุมเรื่องใดเพื่อจะได้เตรียมตัวล่วงหน้า เมื่อสมาชิกนำเสนอประเด็น ความคิดของเขาจะถูก บันทึกลงบน Mind map ในรูปของคำสำคัญ ตามขั้นตอนการเขียน Mind map

เทคนิค SWOT (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2548, หน้า 31)

SWOT เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ นิยมนำมาใช้วิเคราะห์ห้องค์กร เพื่อให้รู้ถึงจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กร ซึ่งจัดเป็นสิ่งแวดล้อมภายใน และทราบถึงโอกาสและภัยคุกคามซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร ทั้งนี้เพื่อจัดวางกลยุทธ์ที่ทำให้ห้องค์กรสามารถใช้จุดแข็งของตนเอง และโอกาสจากปัจจัยภายนอกให้เป็นประโยชน์ ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เห็นช่องทางการแก้ไขจุดอ่อนของตนเองรวมทั้งการหลีกเลี่ยงภัยคุกคามจากภายนอกที่จะมีต่อองค์กร โดยการวิเคราะห์ห้องค์กรโดยใช้เทคนิคของ SWOT มีการวิเคราะห์ 4 แก่มุม คือ

1. Strengths (S) หมายถึงสิ่งที่เป็จุดแข็งขององค์กร โดยอาจพิจารณาจากความเข้มแข็งด้านบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กร โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ การให้บริการ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ และความร่วมมือภายในองค์กร เป็นต้น

2. Weakness (W) หมายถึงสิ่งที่เป็จุดอ่อนขององค์กร โดยมีประเด็นการพิจารณาคลายคลึงกับจุดแข็ง ซึ่งได้แก่ บุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กร โครงสร้างองค์กร การบริหารจัดการ การให้บริการ คุณภาพของผลิตภัณฑ์ และความขัดแย้งในองค์กร เป็นต้น

3. Opportunity (O) หมายถึงสิ่งแวดล้อมนอกที่เป็นโอกาสหรือแนวโน้มที่ดีต่อองค์กร โดยทั่วไปจะพิจารณาจาก สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพการเมือง สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม เทคโนโลยี ที่แวดล้อมองค์กร ความต้องการของตลาด พันธมิตรขององค์กร และแนวโน้มที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร เป็นต้น

4. Threat (T) หมายถึงภัยคุกคามที่มาจากภายนอกและมักจะตรงกันข้ามกับ Opportunity เช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพการเมือง สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม เทคโนโลยีที่แวดล้อมองค์กร คู่แข่งขององค์กร ความต้องการของตลาด แนวโน้มที่เป็นอุปสรรคต่อองค์กร เป็นต้น

เมื่อองค์กรวิเคราะห์ SWOT ครบทั้ง 4 ด้านแล้ว องค์กรควรนำผลการวิเคราะห์มาสร้างกลยุทธ์เพื่อการขับเคลื่อนองค์กร ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 4 กลยุทธ์หลัก คือ

1. กลยุทธ์เชิงรุก (Aggressive) ใช้ในสถานการณ์ที่วิเคราะห์แล้วองค์กรมีทั้งจุดแข็งและโอกาสสิ่งที่ควรดำเนินการ คือ การขยายการดำเนินงาน

2. กลยุทธ์พลิกฟื้นสถานการณ์ (Turn around) ใช้ในสถานการณ์ที่วิเคราะห์แล้วพบว่าองค์กรมีจุดอ่อนแต่สถานการณ์ภายนอกเอื้ออำนวย สิ่งที่ควรทำคือ การพัฒนาตนเองเพื่อแก้ไขจุดอ่อน

3. กลยุทธ์ป้องกันตัว (Defensive) ใช้ในสถานการณ์ที่วิเคราะห์แล้วพบว่าองค์กรมีจุดแข็ง แต่สภาพแวดล้อมภายนอกไม่เอื้ออำนวย สิ่งที่ควรทำคือ การรักษาจุดแข็งไว้เพื่อรอโอกาสที่เอื้ออำนวย หรือ การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมไปสู่บริบทที่เอื้ออำนวยให้องค์กรสามารถใช้จุดแข็งของตนได้อย่างเต็มที่

4. กลยุทธ์ถอย (Regressive) ใช้ในสถานการณ์ที่วิเคราะห์แล้วพบว่าองค์กรมีทั้งจุดอ่อนและสภาพแวดล้อมภายนอกไม่เอื้ออำนวย สิ่งที่ควรดำเนินการคือ การระคับระคงตัวให้รอดพ้นวิกฤติ การลดการผลิต หรือการเลิกกิจการนั้น ๆ กรณีที่ไม่คุ้มทุน

แม้เทคนิค SWOT จะเป็นเทคนิคสำหรับการบริหารองค์การ แต่ก็สามารถนำมาใช้ในการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมสามารถนำมาใช้ได้ เช่น ใช้ในการวิเคราะห์ชุมชนเพื่อให้เห็นถึงจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคามของชุมชน ซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยและคนในชุมชนสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนา โครงการและกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับสภาพของชุมชนนั้น ดังนี้

1. จุดแข็ง คือ สิ่งที่ดีในชุมชน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในชุมชน ที่ส่งผลให้ชุมชนมีความ เข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

2. จุดอ่อน คือ สิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่มีปัญหา ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในชุมชน ที่ส่งผลให้ชุมชน มีความอ่อนแอ

3. โอกาส คือ ปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อชุมชน เป็นตัวช่วยให้ชุมชนพัฒนาได้ดีขึ้น เป็นตัวส่งเสริมให้ชุมชนไปสู่เป้าหมายได้มากขึ้น

4. อุปสรรค คือ ปัจจัยจากภายนอกชุมชน ที่ส่งผลกระทบในทางที่ไม่ดีต่อชุมชนหรือเป็นปัญหา ไม่สามารถพัฒนาชุมชนไปตามเป้าหมายได้ หรือไปตามเป้าหมายได้ หรือได้ช้าลง

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research: PAR) นับเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหารวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยภายนอก ทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้

กระบวนการวิจัยบังเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมายอันนับได้ว่าการวิจัยได้ช่วยสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับก่อให้เกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึก ตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกัน ทั้งแก้ปัญหา และพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในอดีต มีความเชื่อเบื้องต้นว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังด้อยการศึกษา มีฐานะยากจน และขาดแคลนปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ภาครัฐจึงจำเป็นต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top down) ทั้งที่ในความเป็นจริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทเป็นผู้มีความคิด มีความรู้ มีประสบการณ์ มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้วในระดับหนึ่ง การพัฒนาชุมชนตามแนวทางของรัฐในอดีตจึงมีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชน ได้หลายครั้งหลายคราวที่พบว่าการพัฒนาชุมชนที่ภาครัฐเป็นผู้คิดแทนและกำหนดทิศทางไว้แล้ว นั้นเป็นไปอย่างสูญเปล่า เนื่องจากหลงลืมไปว่าในการพัฒนาชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชนนั้นนั่นเอง (กรรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 1)

การพัฒนาชุมชนนั้นมีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่การสรรหากระบวนการ แนวทาง รูปแบบของกิจกรรมหรือ โครงการที่หนุนเสริมการพัฒนาโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยวางอยู่บนแนวทางดังต่อไปนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 126-129)

1. คนมีความสำคัญที่สุด (Man is a most important) กล่าวคือ การพัฒนาชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพหรือพลังความสามารถของคน เพราะการดำรงอยู่หรือการล่มสลายของชุมชน การพัฒนาหรือ การเสื่อมถอยของชุมชน ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นสำคัญ จึงต้องให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาด้วยดังนั้นจึงต้องพัฒนาคนให้มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองและชุมชน รวมทั้งสร้างมาตรฐานในการดำรงชีวิตหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพร้อมที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน (People participation) ถือเป็นหัวใจของการพัฒนาโดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั่นเอง

3. การช่วยเหลือตนเอง (Aided self-help) โดยการช่วยเหลือตนเองเป็นแนวทางในการพัฒนาที่ยึดเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งคือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม

4. การพึ่งตนเอง (Self-reliance) โดยการพึ่งตนเองเป็นความเชื่อในศักยภาพและพลังความสามารถของชุมชน แนวคิดของการพัฒนาชุมชนจึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

5. ความคิดริเริ่มของประชาชน (Initiative) เป็นแนวคิดในการทำงานกับประชาชนโดยยึดหลักการที่ว่า ความคิดริเริ่มต้องมาจากประชาชน ซึ่งต้องใช้วิถีแห่งประชาธิปไตยและหาโอกาสกระตุ้นให้การศึกษา ให้ประชาชนเกิดความคิดและแสดงออกซึ่งความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน ตำบลเป็นแนวความคิดที่เชื่อมั่นในสิทธิเสรีภาพของคน การพัฒนาชุมชนต้องเกิดจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่มในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา จัดทำแผนและโครงการไม่ใช่ถูกกำหนดโดยบุคคลหรือหน่วยงานนอกชุมชน การดำเนินงานพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ต้องให้ประชาชนในชุมชนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบ หน่วยงานนอกชุมชนอื่น ๆ เป็นหน่วยที่สนับสนุนส่งเสริมเท่านั้น แนวความคิดดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นได้โดยวิธีให้การศึกษาแก่คนในชุมชนจนมีความรู้ ความสามารถ ในระดับที่เรียกว่า “คิดเป็นทำเป็น” จนสามารถที่จะค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา กำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง

6. ความต้องการของชุมชน (Felt-needs) การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชนและองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนฐานความต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างงานเป็นของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษาต่อไป

7. การใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community natural resources utilize) การพัฒนาชุมชนย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชนดังนั้นผลประโยชน์ในการพัฒนาของชุมชนโดยย่อมต้องเกิดขึ้นกับชุมชนนั้น จึงต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ทุนทางสังคมและทรัพยากรต่าง ๆ ไม่พึ่งพาชุมชนอื่น ๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาชุมชนของตนเช่นเดียวกัน

8. ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล (Community and government capacity) การพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นให้ดำเนินการ โดยคนและทรัพยากรในชุมชนเป็นสำคัญ เพราะรัฐบาล

มีขีดความสามารถจำกัด ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณและระบบการบริหาร ส่วนชุมชนก็มีขีดจำกัดในเรื่องความไม่พร้อมของคนและทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนาไม่เพียงพอ ดังนั้น การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของชุมชนและรัฐบาล กล่าวคือ ชุมชนที่มีความพร้อมมากก็พึ่งตนเองให้มาก ชุมชนที่มีความพร้อมน้อย รัฐก็ให้การสนับสนุนมากขึ้น ขีดความสามารถของชุมชนและรัฐนี้จะต้องได้สัดส่วนและสอดคล้องซึ่งกันและกัน

9. การร่วมมือกันระหว่างรัฐกับประชาชน (Co-operations between government with people) การพัฒนาชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องเกิดจากการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลและประชาชนไม่ปล่อยให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดรับผิดชอบเพียงฝ่ายเดียว เพราะทั้งรัฐบาลและประชาชนในชุมชนต่างก็มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินงานชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้เต็มที่ดังกล่าวมาแล้ว การร่วมมือระหว่างรัฐบาลและประชาชนนี้ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตัวเอง การใช้ทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการสนับสนุนส่งเสริมของรัฐบาลอย่างเหมาะสมเป็นสำคัญ

10. การพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated development) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้เพราะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อการประหยัดแรงงาน งบประมาณ และเวลาที่ใช้ การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคน องค์กรต่าง ๆ และงบประมาณจึงจะประสบความสำเร็จ

11. ความสมดุลในการพัฒนา (Development as equality) การพัฒนาชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมกันทุกด้าน ไม่มุ่งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะ เพราะกิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด จึงต้องคำนึงถึงความสมดุลในการพัฒนาด้วย เช่น ความสมดุลระหว่างการพัฒนาคนกับสิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างสิ่งที่ป็นรูปธรรมกับนามธรรม ความสมดุลระหว่างการพัฒนาวัตถุกับการพัฒนาจิตใจของคน ความสมดุลระหว่างเพศและวัย ความสมดุลระหว่างกฎหมายท้องถิ่นกับกฎหมายสากล เป็นต้น

12. การพัฒนาชุมชนเป็นการศึกษาภาคชีวิต (Lifelong education) คือ มีลักษณะเป็นการให้คำปรึกษาแก่ประชาชนทุกเพศวัยอย่างต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิต เป็นการให้การศึกษาที่เน้นให้รู้จักตนเองรู้จักโลก และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับสรรพสิ่งทั้งที่เป็นมนุษย์ ธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ อันก่อให้เกิดปัญญาเพื่อปรับสภาพความเป็นอยู่ให้สอดคล้องสมดุล การศึกษาภาคชีวิตเป็นเครื่องมือสำคัญซึ่งจะทำให้มีความสามารถปรับตัวเองอยู่ในชุมชน และสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัธยาศัย

โดยสรุปแนวความคิดการพัฒนาชุมชนคือกระบวนการในการหนุนเสริมให้พื้นที่และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นมีพัฒนาการที่ดีขึ้น ทั้งในด้านบริบทในการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของผู้คน โดยมีกระบวนการในการพัฒนาผ่านคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันและร่วมกันพัฒนาตามความต้องการของคนในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรและทุนที่มีอยู่ในชุมชน และการหนุนเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอก ซึ่งหากกระบวนการในการพัฒนามีการจัดการที่ดีย่อมส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนที่อยู่ในชุมชนและนำไปสู่ความเจริญด้านกายภาพในเชิงพื้นที่ด้วย

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนนั้นแม้จะมีกระบวนการ วิธีการที่หลากหลาย รวมถึงมีเป้าหมายของการพัฒนาที่หลากหลาย แต่โดยหลักการแล้วมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ คือ การพัฒนาคน ให้มีความสุขและการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง (โกวิท พวงงาม, 2553, หน้า 160-162) กล่าวคือ

1. การพัฒนาคนให้มีความสุข คือ ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม มีความสุขสงบ จิตใจที่เยือกเย็น อารมณ์แจ่มใส มั่นคง ไม่มีความเครียด สุขุม มีเมตตา กรุณา เอื้ออาทรต่อผู้อื่น รู้จักประมาณตน มีความพอเพียง เข้าใจในสังขารธรรมของชีวิตมองโลกในแง่ดี มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง เป็นต้น

2. การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ชุมชนที่เข้มแข็งมีลักษณะดังนี้

2.1 มีจิตสำนึกชุมชน คือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและสมานฉันท์ ยอมรับในศักยภาพของกันและกัน ยอมรับในความหลากหลายของสมาชิก เป็นต้น

2.2 มีจิตวิญญาณชุมชน คือ สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน อุทิศตนเพื่อชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น ศาสนา เครือญาติหรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ความมีจิตวิญญาณชุมชน ทำให้เกิดความยินดีมีความมุ่งมั่นและเกิดพลังมหาศาล เป็นพลังที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุขร่วมกัน จิตวิญญาณชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกของชุมชน ทำให้สมาชิกของชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือสมาชิกร่วมกันเรียนรู้หรือเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีองค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนที่เป็นผลจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดร่วมกัน และนำไปใช้ใน

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ไม่ใช่การดำเนินงานโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

2.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ สมาชิกรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลังกันเป็นกลุ่มและองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอันเป็นผลของการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่เป็นแบบต่างคนต่างทำ

2.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเอง กลุ่มและชุมชนได้วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประเมินผลการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6 มีเครือข่ายชุมชน คือ มีการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็งร่วมกัน เรียนรู้และพัฒนาชุมชนจนประสบความสำเร็จ

2.7 มีภาวะผู้นำชุมชน คือ ผู้นำในการพัฒนาชนบทเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชน สามารถเชื่อมประสานสมาชิกกลุ่มและองค์กรชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือ สมาชิกของชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและเมื่อประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ทำให้สามารถดำรงรักษาชุมชนเอาไว้ได้

2.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคน ให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้สงบสุขแล้วชุมชนก็มีความเข้มแข็ง ไม่เบียดเบียนผู้อื่นบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

2.10 เป็นชุมชนที่ยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป แต่ดำรงรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมและทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชนไว้ได้แล้วสืบทอดต่อไปให้ลูกหลานไม่ล่มสลายโดยง่าย

โดยสรุป การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นไปเพื่อจุดมุ่งหมายสำคัญคือการพัฒนาคน และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง โดยมุ่งหมายว่าหากคนได้รับการพัฒนาที่แล้วขอมเป็นคนดี เป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน ซึ่งส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนเพราะหากคนมีคุณภาพ มีศักยภาพ ก็เป็นภาพสะท้อนถึงความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ๆ อย่างไรก็ตามการพัฒนาคนอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ต้องพัฒนาบริบทสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย ซึ่งมีองค์ประกอบหลายด้าน

ด้วยกัน โดยหนึ่งในนั้นคือการพัฒนาการรวมตัวกันของคนชุมชนให้เป็นกลุ่มองค์กรท้องถิ่น หรือ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่เพื่อช่วยหนุนเสริม ให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ตลอดจนการเชื่อมโยงเป็น เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทั้งภายในและภายนอกชุมชน

แนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

การให้นิยามความหมายของ “ชุมชนเข้มแข็ง” มีบริบทที่แตกต่างกันกล่าวคือ หากมอง จากประสบการณ์การพัฒนาของนักพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการสายพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น ล้วนมี เงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบความซับซ้อนของ ปัจจัยต่าง ๆ อยู่อย่างหลากหลาย อาทิ สภาพชุมชน การบริหารจัดการของสมาชิกของชุมชน เครือข่าย ผู้นำ การเรียนรู้ของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกร่วมกันของสมาชิก ชุมชน ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง โครงสร้างอำนาจรัฐ รวมถึงระบบกลไกของเศรษฐกิจ และสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนนั้น อีกด้วย ดังนั้นด้วยบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน กระบวนการพัฒนาให้ชุมชนหนึ่งเข้มแข็งภายในบริบทหนึ่ง อาจไม่สามารถนำกระบวนการพัฒนา ดังกล่าวไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ได้แม้จะมีสภาพบริบทที่ใกล้เคียงกันก็ตาม ถึงกระนั้นหาก กระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีระบบ ขั้นตอน กระบวนการที่ชัดเจน เข้มข้น และหวังผลได้ นักพัฒนาชุมชนสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็งภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของ นักพัฒนา (พีรพัฒน์ พันศิริ, 2559, หน้า 21)

สำหรับแนวคิดและการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยภาครัฐนั้นได้ปรากฏ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยมาโดยลำดับและเด่นชัดขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) เป็นต้นมา ซึ่งมีหลักการ กระบวนการ และ แนวทางการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยสังเขป ดังต่อไปนี้ (โกวิท พวงงาม, 2553, หน้า 232-234)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนด ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ให้เข้มแข็งด้วยชุมชนเอง ซึ่งชุมชนจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งได้มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ชุมชนต้องมีความพร้อมในเบื้องต้น และมีภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาช่วยสนับสนุน เพื่อให้เติบโตอย่างมั่นคง และเป็นฐานสำหรับการพัฒนาไปสู่ด้านอื่น ๆ ต่อไป ขณะเดียวกันภาครัฐ จะมีส่วนสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนและองค์กรชุมชน การสนับสนุนเงินทุนแก่ ชุมชน รวมทั้งสร้างบรรยากาศและการจูงใจให้ภาคธุรกิจเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้ง

สถาบันการเงินที่จะเข้ามาหนุนเสริมด้านอื่น ๆ อาทิ การพัฒนาทักษะ การบริหารจัดการและการตลาด เป็นต้น ซึ่งมีแนวทางหลัก ๆ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมของชุมชน
2. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน
3. การสนับสนุนธุรกิจเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาธุรกิจชุมชนตาม

ความพร้อม ความถนัด และความสนใจในแต่ละองค์กรธุรกิจ

4. การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน
5. การเพิ่มบทบาทของภาครัฐในการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน
6. สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชนและชุมชน

ในชนบทนอกจากนี้ในแผนพัฒนาฯ ยังได้สนับสนุนให้ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องของตนเอง ชุมชน และสังคมได้ในทุกมิติ โดยมีประเด็นสำคัญคือ

6.1 สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในทุกรูปแบบ อาทิ

6.1.1 ให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการรวมตัวกันของชุมชน ทั้งในเรื่องสิทธิหน้าที่บทบาทขององค์กรชุมชน รวมทั้งทักษะในการพัฒนาองค์กรให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ทักษะการบริหารจัดการองค์กร ทักษะในการบริหารจัดการการเงินและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

6.1.2 กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของชุมชน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ออมทรัพย์ หรือ องค์กรในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการก่อตั้ง

6.2 ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง อาทิ

6.2.1 สนับสนุนให้องค์กรชุมชนประสานเครือข่ายการพัฒนาทั้งในพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระหว่างภูมิภาค เพื่อให้มีการประสานผลประโยชน์ แลกเปลี่ยนความรู้และร่วมมือกันทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนจัดการปัญหาของชุมชนร่วมกัน เช่น ปัญหาป่าชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการดูแลสุขภาพ สันติสาธารณะและความปลอดภัยของชุมชน และปัญหาการเอารัดเอาเปรียบกันในชุมชน เป็นต้น

6.2.2 สร้างกลไกการประสานเครือข่ายการพัฒนาชุมชน ระหว่างประชาชน องค์กรชุมชนหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในระดับพื้นที่และส่วนกลางอย่างเป็นรูปธรรมรวมทั้งสร้างเครือข่ายข้อมูลระหว่างองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึงและเป็นจริง

6.2.3 เสริมสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนในเมืองกับชุมชนในชนบท

6.3 สนับสนุนให้องค์กรชุมชนใช้กลไกทางสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่น และเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชน โดยให้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม การทอดผ้าป่าต้นไม้ การสืบชะตาลำน้ำ รวมถึงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกและค่านิยมที่ดีในการเคารพสิทธิมนุษยชน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีวินัยและวิถีประชาธิปไตย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กล่าวถึงยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีประเด็นที่น่าสนใจโดยสังเขป ดังนี้ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 236-239)

1. การพัฒนาคุณภาพคนและคุ้มครองทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การส่งเสริมให้คนมีงานทำโดยมุ่งสร้างผู้ประกอบการอาชีพส่วนตัวและผู้ประกอบการขนาดเล็ก กระจายโอกาสการมีงานทำให้ทุก ๆ พื้นที่ทั่วประเทศ การปรับปรุงระบบคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพครอบคลุมทั่วถึงและเป็นธรรม เพื่อสร้างหลักประกันแก่คนทุกช่วงวัย การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสียดิตและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยปรับปรุงรูปแบบการบริหารจัดการให้มีเอกภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน การส่งเสริมบทบาทครอบครัว องค์กรทางศาสนา องค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน อาสาสมัครและสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโดยส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งในการดูแลและพัฒนาอาชีพในทุกด้าน สร้างและปลูกจิตสำนึกความรักชาติและความเป็นไทยอย่างจริงจัง

2. การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ เน้นการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เป็นฐานรากที่มั่นคงของสังคม การแก้ปัญหาความยากจนในเขตชนบทและเมืองภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม การสร้างความเชื่อมโยงของการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างเกื้อกูลเพื่อกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้เท่าเทียมกัน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก การจัดการพื้นที่เชิงบูรณาการที่ยึดพื้นที่ภารกิจและการมีส่วนร่วม และเตรียมความพร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีคนดีและระบบดีเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ

3. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์โดยคุ้มครองและกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์เพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศของประเทศ การ

อนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปะวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวให้เกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงการบริหารจัดการปัญหามลพิษอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาให้เมืองและชุมชนมีความน่าอยู่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการส่งเสริมการรวมตัวกันทำและจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหากินเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจก ระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน โดยคำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรก มีการเชื่อมโยงกันของชุมชนกับสังคมภายนอก มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

โดยมีแนวทางโดยสรุป ดังนี้ (โกวิท พวงงาม, 2553, หน้า 239-244)

1. การส่งเสริมการรวมตัวกันของคนในชุมชนทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยมีวิธีการดังนี้

1.1 ส่งเสริมให้มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายมีกิจกรรมดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการรวมตัวในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการรวมตัวของชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่หรือประเด็นความสนใจ

1.2 เสริมหนุนให้ชุมชนที่มีความสามารถในการรวมตัวกันทำประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งเรื่องการเปิดพื้นที่สาธารณะในการจัดกิจกรรม การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านสื่อบุคคล สื่อการศึกษา สื่อท้องถิ่นและสื่อระดับชาติ รวมถึงมาตรการและกลไกทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับและการเงินการคลังเพื่อเอื้ออำนวยให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

2. การจัดการองค์ความรู้และระบบการเรียนรู้ของชุมชนอย่างครบวงจร โดยมีวิธีการดังนี้

2.1 สืบค้น รวบรวมและพัฒนาฐานข้อมูลชุมชนให้เป็นระบบและทันสมัย ทั้งข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพชุมชนในประเด็นต่าง ๆ อาทิ การจัดกิจกรรมของชุมชน ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์หรือผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน การสืบค้นประวัติท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน เป็นต้น โดยให้มีการจัดทำในลักษณะของแผนที่ศูนย์ของชุมชนที่มีพลวัตที่คนในชุมชนเข้าถึงได้สะดวกและนำไปใช้เป็นฐานในการจัดการทรัพยากรในชุมชนและกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

2.2 การฟื้นฟูความรู้พื้นฐานควบคู่กับการทำวิจัยการพัฒนางานองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความหลากหลายของทุนในชุมชน โดยสนับสนุนบทบาทนักวิจัยท้องถิ่นร่วมกับสถาบัน การศึกษาในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้เกิดความรู้ใหม่ของชุมชนที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การทำเกษตรผสมผสาน เทคโนโลยีการเกษตรและหัตถกรรมพื้นฐาน เป็นต้น โดยมีการรวบรวมความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและเผยแพร่สู่คนในชุมชน

2.3 ส่งเสริมให้ปราชญ์ แก่นนำ และผู้รู้ ถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่าน การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชนผู้ใหญ่และเยาวชน เชื่อมโยงความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ควบคู่กับการค้นหาผู้นำธรรมชาติ รุ่นใหม่ที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม จริยธรรม ชยัน อดทน ซื่อสัตย์ และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนและขยายผลกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนในวงกว้างและระยะยาว

2.4 จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนา และแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง โดยนำข้อมูลชุมชนและองค์ความรู้จากภายนอกมาวิเคราะห์ เพื่อหาปัญหาและสาเหตุ แล้วค้นหาทางออกเพื่อนำไปทดลองปฏิบัติจริง บนฐานองค์ความรู้และ ศักยภาพของชุมชน มีการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเครือข่ายชุมชนที่ประสบความสำเร็จ นำมาปรับใช้ประโยชน์และประยุกต์ต่อขยายผลกับสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ โดยใช้แหล่งทุนในชุมชน อาทิ ธนาคารประชาชน โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) สหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นต้น โดยพัฒนาเป็นแผนชุมชนเพื่อเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชนในบริบทที่ต้องการได้รับการสนับสนุน

2.5 สนับสนุนเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับสถาบันการศึกษา ชุมชนกับองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐกิจเอกชน องค์กร เอกชนสื่อมวลชน ฯลฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้โดยเฉพาะบทบาทของสถาบันการศึกษา และหน่วยงานวิจัยในการจัดการความรู้และภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคน ให้เป็นความรู้ที่เปิดเผยอย่างเป็นระบบมีกระบวนการพัฒนาต่อยอด ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนสู่การพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน

3. การสร้างภูมิคุ้มกันชุมชน มีการให้ความสำคัญและแนวทางการดำเนินการ ดังนี้
การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตด้วยการส่งเสริม ข้อความมั่นคงของครอบครัว การจัดบริการทางสังคมในชุมชน การปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม

การสร้างระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันและกันของชุมชนและระหว่างชุมชนอย่างเท่าเทียมด้วยบริบททางศาสนาและวัฒนธรรมชุมชน และการให้ความคุ้มครองสิทธิรวมทั้งการเฝ้าระวังช่วยเหลือเยียวยาเมื่อชุมชน เผชิญกับภัยพิบัติต่าง ๆ โดย

3.1 เสริมสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคง มีความอบอุ่น มีสัมพันธภาพที่ดี รักษาวัฒนธรรมอันดีงามและทำประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยจัดกิจกรรมและให้ข้อมูลข่าวสารสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น คุณค่าและวิธีการอมของครัวเรือน ความรู้ด้านโภชนาการ คำปรึกษา การใช้ชีวิตสมรสและการเป็นพ่อแม่ที่ดี วิธีการเข้ารับบริการจากภาครัฐ ราคาสินค้าภัณฑ์ การเกษตร รวมถึงการสร้างค่านิยมครอบครัวอบอุ่นผ่านระบบการศึกษา สถาบันทางศาสนา สื่อมวลชนและสื่อสาธารณะ ตลอดจนใช้ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนต่างวัย โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและผู้สูงอายุ เป็นต้น

3.2 สร้างบรรยากาศในชุมชนให้เอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ศูนย์สาธิตของหน่วยงานรัฐ คณะ/ ภาควิชาวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่พิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ภายนอกอย่างสม่ำเสมอด้วยสาระและเครื่องมือที่หลากหลายและราคาถูกลง เช่น การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม รายการวิทยุโทรทัศน์ที่สร้างสรรค์ อินเทอร์เน็ตประจำชุมชน เป็นต้น

3.3 เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ทั้งการสร้างหลักประกันชีวิตสวัสดิการสังคม ความมั่นคงด้านอาหาร ความมั่นคงด้านสุขภาพ และที่อยู่อาศัย การคุ้มครองผู้บริโภคและความมั่นคงในสิทธิมนุษยชน เป็นต้น

3.4 เชื่อมโยงบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานศึกษาในการสืบสานวัฒนธรรมจารีตประเพณีที่ดีงามของชุมชน การฟื้นฟูค่านิยมการทำงานร่วมกัน เช่น ประเพณีลงแขก สืบชะตาลำน้ำ เป็นต้น การปฏิบัติตามหลักธรรมและการทำนุบำรุงศาสนาการช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันท์เครือญาติ โดยเฉพาะการเกื้อกูลคนยากจน และการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนรวมทั้งการสร้างความเข้าใจและเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชนต่างชาติพันธุ์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

3.5 รมรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองดีรู้สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ รักและภูมิใจในบ้าน ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมทั้งร่วมกันสร้างระบบเฝ้าระวังภาวะสังคมในชุมชนและสนับสนุนการเป็นอาสาสมัครชุมชน เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สำหรับกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 มีแนวคิดที่ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลักการปฏิบัติตาม “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกภาคส่วน ทุกระดับ ยึดแนวคิดการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็น ศูนย์กลางการพัฒนา” มีการเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ขณะเดียวกันให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศ ด้านการหนุนเสริมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งนั้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 อาจถือได้ว่าได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะได้กล่าวถึงการหนุนเสริม การส่งเสริม การสนับสนุน รวมถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งแทรกไว้ในแทบทุกยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาประเทศโดยภาพรวมนั้น เริ่มต้นที่ฐานรากคือมีชุมชนที่เข้มแข็ง โดยมีสาระสำคัญในประเด็นการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยสรุป ดังนี้

1. สนับสนุนการค้นหาอัตลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และปลูกฝังความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งส่งเสริมกลไกเชิงสถาบันในชุมชนท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมสร้างความเข้าใจในพหุวัฒนธรรม สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความมั่นคงทางวัฒนธรรมและดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน
2. สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองที่คำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับการจัดการการเรียนรู้ในชุมชน การศึกษา เพื่อถอดองค์ความรู้ของชุมชนและชุมชนต้นแบบ การจัดการตนเองได้ตามบริบทของพื้นที่และการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ
3. ส่งเสริมการขยายผลและพัฒนาศักยภาพของคนสามวัย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างความเข้าใจที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในการอยู่ร่วมกับครอบครัวชุมชนอย่างอบอุ่นและเข้มแข็งควบคู่กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับเครือข่ายภาคประชาสังคม และภาคส่วนต่าง ๆ ในการพัฒนาระบบเฝ้าระวังปัญหาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชน
4. สนับสนุนการผลิตและบริการของชุมชนในการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตร อาหาร และพลังงาน โดยพัฒนาศักยภาพการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานทรัพยากรความหลากหลายทาง

ชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน บนฐานความรู้ที่สร้างสรรค์เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของสินค้า เช่น สมุนไพร ผลิตภัณฑ์อาหารและบริการเพื่อสุขภาพ สินค้าอาหารและผลิตภัณฑ์ฮาลาล เป็นต้น รวมถึงสินค้าเกษตรที่มีใช้อาหาร เช่น ผลิตภัณฑ์ยาง ไม้ยาง สินค้าจำพวกวัสดุชีวภาพ ผลิตภัณฑ์ยา และอาหารเสริมเพื่อสุขภาพ เป็นต้น ตลอดจนการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาต่อยอดให้มีโอกาสทางการตลาดและเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน รวมถึงการสนับสนุนการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรชนิดใหม่ ๆ ที่มีมูลค่าสูงเพื่อรองรับความต้องการของตลาดเฉพาะกลุ่มและตลาดโลก

5. สนับสนุนการผลิตพลังงานทดแทนภายในชุมชน โดยการสนับสนุนองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตพลังงานทดแทน ทั้งจากวัตถุดิบเหลือใช้จากครัวเรือนและการเกษตร อาทิ มูลสัตว์ขี้เถ้า ฟาง แกลบ เศษไม้ ตลอดจนถ่ายทอดวิธีการดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงให้แก่ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีศักยภาพในการผลิตพลังงานทดแทน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพลังงานทดแทนอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระดับชุมชนและท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการลดต้นทุนด้านพลังงานรวมถึงลดมลภาวะแก่ชุมชนและท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมการผลิตพืชพลังงานทดแทนที่ไม่ใช่อาหารและมีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เช่น สนุ่นดำ เป็นต้น

6. เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย วิสาหกิจชุมชน และบุคลากรภาครัฐ เพื่อร่วมกันพัฒนาและเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตและบริการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ พัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของบุคลากรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขตามกฎระเบียบใหม่ของโลก

7. พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และส่งเสริมสิทธิชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยสนับสนุนแนวทางการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติเชิงอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ ตามวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิมภายใต้หลักการคนอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างเกื้อกูล สนับสนุนสิทธิของชุมชน บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการพึ่งตนเอง สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับระบบนิเวศเพื่อให้ชุมชนเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ และสนับสนุนให้ชุมชนสำรวจทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจัดทำฐานข้อมูลระดับชุมชน โดยร่วมกับองค์กรท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมระบบการจัดการที่เคารพสิทธิทางปัญญา กลุ่มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะด้านสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และปกป้องทรัพยากรของชุมชน

8. สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมและพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นและชุมชน โดยสนับสนุนการจัดการเชิงพื้นที่ พัฒนากลไกการจัดการร่วมที่ประกอบด้วยภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน รวมทั้งการจัดตั้งสภาสิ่งแวดล้อมชุมชนท้องถิ่น เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาของภาครัฐที่อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในทุกชั้นตอน บนพื้นฐานขององค์ความรู้ ข้อมูลที่ถูกต้องเปิดเผย โปร่งใส สามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม เสริมสร้างบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างความตระหนักรู้และความตื่นตัวของสาธารณชนในการดูแลคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งพัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้มแข็งด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการบริหารจัดการน้ำ และมลพิษทางน้ำ การจัดการขยะ และของเสียอันตราย รวมทั้งการจัดการภัยพิบัติ

9. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้พร้อมรับความเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนกับภาคีการพัฒนาต่าง ๆ โดยพัฒนาความรู้และการจัดการความเสี่ยงให้ชุมชนเสริมด้วยความรู้จากภายนอกผ่านเครือข่ายการวิจัยในพื้นที่ และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กว้างขวางในทุกระดับจากชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด เกิดความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาและบริหารจัดการความเสี่ยงต่าง ๆ ส่งเสริมการรวมกลุ่มร่วมคิดร่วมทำในชุมชนอย่างกว้างขวางสามารถทำแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมอันหลากหลายของชุมชนท้องถิ่น ขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยตนเองและส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มุ่งต่อยอดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 6 ประการ โดยมี 2 ประการ ที่อาจกล่าวได้ว่าให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 4) คือ

1. ยึด “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เพื่อให้เกิดบูรณาการการพัฒนาในทุกมิติอย่างสมเหตุสมผล มีความพอประมาณ และมีระบบภูมิคุ้มกันและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดี ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สังคมไทยเป็นสังคมคุณภาพ สร้างโอกาสและมีที่ยืนให้กับทุกคนในสังคมได้ดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุขและอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ในขณะที่

ที่ระบบเศรษฐกิจของประเทศก็เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีเสถียรภาพ การกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมเป็นการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รักษาความหลากหลายทางชีวภาพ วิถีชีวิตชุมชนค่านิยมประเพณี และวัฒนธรรม

2. ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตและสุขภาวะที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีจริยธรรมและคุณธรรม พัฒนาคนทุกช่วงวัยและเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ รวมถึงการสร้างคนให้ใช้ประโยชน์และอยู่กับสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล อนุรักษ์ฟื้นฟู ใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม

ขณะที่ส่วนที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ เป้าหมายที่ 5 มีสาระสำคัญคือ สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชนและผู้นำชุมชน สื่อมวลชน และภาคเอกชน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองของชุมชน ในประเด็นดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 67-70) คือ

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสาธารณะ จัดระเบียบทางสังคม และกำหนดบทบาทโทษแก่ผู้ละเว้นการปฏิบัติตามบรรทัดฐานในสังคม

2. ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิตอาทิ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ โรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมให้มีระบบการจัดการความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขณะที่ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป้าหมายที่ 3 ได้มีสาระสำคัญถึงการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุน ที่ดินและทรัพยากรภายในชุมชน ได้มีแนวทางการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, หน้า 78-79) คือ

1. สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุน

2. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้าง การจัดการความรู้ในชุมชน

3. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา ในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อสร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจการสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว

4. สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์กรการเงินของชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบลที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออม และจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานรากโดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

5. สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากร ในชุมชนในลักษณะเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานภาครัฐ อปท. ในการดูแลคุณภาพชีวิตประชาชน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในท้องถิ่นโดยไม่เลือกปฏิบัติ ผลักดันพ.ร.บ. โฉนดชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์จากที่ดินและทรัพยากรในพื้นที่ร่วมกัน

เป้าหมายการพัฒนาดังกล่าวข้างต้นมีแผนงานรองรับที่สำคัญคือ แผนงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง โดยมีสาระสำคัญคือ มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนผ่านเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อสังคม/ วิสาหกิจชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) และความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจเพื่อสังคม (วิสาหกิจชุมชน) ในแต่ละพื้นที่ เพื่อการสร้างองค์ความรู้ รูปแบบการจัดการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของวิสาหกิจในระยะยาวรวมทั้งเผยแพร่ความรู้ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนฐานราก พร้อมทั้งประสานงานกับจังหวัดและท้องถิ่นเพื่อขยายผลจากชุมชนต้นแบบให้มีการนำไปใช้ในชุมชนอื่น ๆ อย่างกว้างขวางเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐภายใต้ยุทธศาสตร์ด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างการเติบโตจากภายใน

จะเห็นได้ว่า ชุมชนถือเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่แตกต่างและหลากหลายตามภูมินิเวศน์ การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทยประเทศตั้งแต่ฉบับที่ 8 เป็นต้นมาจนถึงฉบับปัจจุบัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่กำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน สาเหตุเพราะคนไทยไม่สามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมมีลักษณะเป็นสังคมสองระบบ ที่มีทั้งระบบทุน

และระบบชุมชน ทำให้เกิดการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย มีการใช้จ่ายเกินตัว ชุมชนพึ่งตนเองได้น้อยลง ส่งผลให้ชุมชนมีความอ่อนแอ ประสบปัญหาด้านหนี้สิน สูญเสียวัฒนธรรมในการพึ่งพาอาศัยกัน และกัน มีการแก่งแย่งแข่งขัน ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม นอกจากนี้การพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาจะพิจารณาที่ประสิทธิภาพ และความเป็นธรรมที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาภายใต้ กำหนดเวลาสั้น ๆ เท่านั้น และยังไม่ให้ความสำคัญเฉพาะคนในรุ่นปัจจุบัน แต่จากกระแสเรียกร้อง ในสังคมที่ต้องการให้พัฒนานั้นคำนึงถึงการอยู่รอดและการกินดีอยู่ดีของคนในอนาคตร่วมกัน จึงเป็นเหตุให้มีความยั่งยืนเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาและกระบวนการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนสามารถกำหนดชีวิตและดำเนินชีวิตตามความต้องการ ของตนเองได้มากขึ้น จึงจะนำมาสู่ชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

ลักษณะและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

ความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีลักษณะและองค์ประกอบหลายประการ ที่สำคัญแม้ชุมชน จะมีลักษณะที่ใกล้เคียง พื้นที่ใกล้เคียง ก็เชื่อว่าชุมชนนั้นจะมีลักษณะความเข้มแข็งและองค์ประกอบ เหมือนกัน ซึ่งทวิศักดิ์ นพเกษตร (2541, หน้า 20-21) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนว่า ชุมชน จะเข้มแข็งได้นั้นต้องมีลักษณะเป็นประชาคมสูง โดยประชาคมจะมีส่วนร่วมในการถกทอความ เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน และประชาสังคมที่เข้มแข็งจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. จิตสำนึกประชาสังคม คือ การสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของปัญหาชุมชน และมีเจตจำนงที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและร่วมแก้ไขปัญหากับฝ่ายต่าง ๆ ยอมรับในการรวมตัวและ ความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยมิตรภาพในการเรียนรู้ร่วมกันหรือแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ ให้มีความสำคัญกับศักยภาพของปัจเจกชนในชุมชน ยอมรับและเห็นคุณค่าของความแตกต่าง หลากหลายของสมาชิกในชุมชนในการร่วมทำงานด้วยกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแก้ปัญหา ชุมชนเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน

2. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ ผู้มีโอกาสดูแลสื่อสารพูดคุยถึงปัญหาพร้อมกันไม่ว่าจะเป็นการพูดที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ การให้มีเวทีประชาคม (Civic forum) ในรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นที่ที่จะสร้างความเป็นพลเมืองให้แก่ ประชาชน ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชนและสาธารณะ โดยพื้นฐานที่สุด คือ การพบปะ ของผู้คนเป็นครั้งคราว เช่น การพบปะกันกับเพื่อนบ้านในวัด การพูดคุยถึงประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ในระดับถัดมา คือ การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มงานด้านใดด้านหนึ่งหรือเป็นองค์กร เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ระดับสูงสุด คือ องค์กรร่วม (Umbrella organization) เปลี่ยนที่เชื่อมองค์กร สมาชิกและสมาชิกเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชน องค์กรต่าง ๆ ในประชาสังคมที่เข้มแข็งการพบ ปะกันในเวทีประชาสังคม ประชาชนมีโอกาสร่วมในการพูดถึงปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน

ไม่เพียงในเวทีวงเล็ก หากแต่รวมไปถึงเวทีขนาดใหญ่ด้วย

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและการตัดสินใจ การตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะ จำต้องดำเนินการหลังกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งหมายถึง สิ่งซึ่งประชาชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดกับชุมชนสาธารณะซึ่งกระบวนการเรียนรู้ไม่ใช่ประชาชนหรือชุมชนเพียงรับฟังข้อมูลและข้อเสนอแนะเท่านั้น ประชาชนจำต้องพูดคุยถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพราะไม่มีใครมีประสบการณ์ที่เหมือนกันในเรื่องเดียวกัน ต่างคนต่างมีประสบการณ์และมองสิ่งเดียวกันจากมุมมองและการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน ชุมชนที่มีประชาคมที่เข้มแข็งจึงเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

4. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนที่มีความเป็นประชาสังคมไม่ได้ อยู่ที่จำนวนและที่อยู่ของผู้นำ แต่อยู่ที่วิถีทางที่ผู้นำสัมพันธ์กับคนอื่น ผู้นำต้องสร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ผูกพาความคิดหรือการเป็นเจ้าของปัญหาหรือเจ้าของชุมชน จะเต็มไปด้วยภาวะการนำจากผู้นำที่หลากหลายที่มีความสามารถต่าง ๆ กัน มีวิสัยทัศน์ก้าวไกลมองปัญหาชุมชนอย่างเชื่อมโยงพร้อมที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ความคิดเห็น ผู้นำที่หลากหลายเหล่านี้จะไม่ค่อยแตกต่างจากชาวบ้านคนอื่น คือ ไม่มีชนชั้นผู้นำที่แยกจากผู้ตาม และคอยปกป้องฐานะของตนเอง รวมทั้งการควบคุมการกระทำของผู้อื่นอย่างเข้มงวด หากแต่ผู้นำที่ผึกตัวเองเข้ากับชุมชนอย่างแนบแน่นและทำประโยชน์เพื่อชุมชน

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันและชุมชนที่มีความเข้มแข็งเป็นประชาสังคม ในอดีตการดำรงอยู่ของชุมชนมักพึ่งพารัฐ หรืออิงอาศัยรัฐเป็นหลักส่งผลให้รัฐมีภาระรับผิดชอบชุมชนทุกด้านจนไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้หมดครบถ้วน นำมาซึ่งความไร้ประสิทธิภาพในที่สุดสำหรับความเป็นประชาคมนั้น ความสัมพันธ์แนวระนาบในชุมชนที่ไม่เป็นประชาสังคมพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบันทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ในแนวตั้งหรือแบบอุปถัมภ์ ข้อมูลที่ไหลผ่านช่องทางความสัมพันธ์ในแนวตั้งมากเชื่อถือได้น้อย และความสัมพันธ์ในแนวตั้งยังมีส่วนก่อให้เกิดการปกครองแบบมาเฟียที่ทำให้เศรษฐกิจการเมืองเกิดความล้มล้าง

ขณะที่โกวิท พวงงาม (2553, หน้า 255-257) ได้กล่าวถึงแนวคิดชุมชนเข้มแข็งว่าเป็นแนวคิดหนึ่งที่เกิดจากการระเบิดจากข้างใน โดยมีพลังความสามารถ ศักยภาพภายในชุมชนเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชน ซึ่งความเป็นชุมชนเข้มแข็งดังกล่าวสามารถ สรุปองค์ประกอบและลักษณะได้ดังนี้

1. คนในชุมชนต้องเป็นคนที่มีการบวนการเรียนรู้ (Learning process) เพื่อเสริมศักยภาพของตนเอง ความเป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด เป็นแบบอย่างของการเสียสละ ขยันหมั่นเพียรอดทน มีวินัยในตน ที่สำคัญสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้

2. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับ ร่วมกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิด ร่วมกันเพื่อ นำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้น การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

3. มีภาวะผู้นำชุมชน (Community leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิก ให้โอกาสสมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดกับความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียวพร้อมที่จะเรียนรู้ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่นผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่นและร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน โดยสรุปผู้นำที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง คือผู้ที่เชื่อมประสานแนวคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมนั่นเอง

4. มีจิตสำนึกชุมชน (Community consciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือสมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบ ปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและเป็นมิตรภาพยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิก มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน

5. มีจิตวิญญาณชุมชน (Community spirituality) คือการที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแทนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด เครื่องญาติ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ ทำให้ชุมชนมีจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ความมีจิตวิญญาณ ของชุมชนทำให้เกิดความปิติ ความสุขอย่างล้นเหลือ และเป็นพลังอย่างมโหฬาร เป็นพลังเยียวยา ที่ทำให้คนและชุมชนมีความสุข ดังนั้น จิตวิญญาณชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการมีจิตสำนึกชุมชน ซึ่งนอกจากจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งโดยตรงแล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชนในด้านอื่น ๆ ด้วย เพราะเป็นเสมือนการทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่แข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะรวมพลังกันเพื่อพัฒนาชุมชนตนเองต่อไป

6. มืองค์กรชุมชนเข้มแข็ง (Strengthens community organization) คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชนผนึกกำลังกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาชุมชนซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกันไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

7. มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้วางแผน จัดกระบวนการดำเนินงานและประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้ห้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8. มีเครือข่ายชุมชน (Community networks) คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

9. เป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ (Self-help management) สมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคม และวัฒนธรรมทั้งในยามปกติและประสบกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึงประสงค์

10. เป็นชุมชนสงบสุข (Solidarity) ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีคุณธรรมและมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ก็ทำให้คนและชุมชนมีความสงบ บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

11. การพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable development) ชุมชนเข้มแข็งที่มีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้โดยไม่ล้มละลายอันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

ด้านอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 12-33) ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งประกอบด้วย 7 ประการ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. โครงสร้างทางสังคมแบบแนวนอน หมายถึง สัมพันธภาพทางอำนาจของบุคคลในชุมชนที่เท่าเทียมกัน อำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาสของทุกคนในชุมชนไม่แตกต่างกัน เงื่อนไขนี้เป็นปัจจัยให้เกิดความรัก ความสามัคคี ก่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง

2. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ การผลิต การบริโภค การสะสมและการกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิ์และอำนาจในการเข้าถึงและจัดการ มีรูปแบบการผลิตที่สนองความต้องการของตนเป็นหลักและเชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์การบริโภคเน้นการพออยู่พอกินไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่สะสมมาก หากมีการกระจายส่วนเกินสู่ญาติมิตรและสังคม

ในรูปแบบการแบ่งปัน ทำบุญ ชำระภาษี

3. ค่านิยมจากหลักธรรมของศาสนา หรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิตความเชื่อในเรื่องกรรม การเคารพอ่อนน้อมต่อธรรมชาติในฐานะเป็นจิตวิญญาณเพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นการเรียนรู้ที่นำมาปฏิบัติจริง

5. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเกิดขึ้นได้หลายเงื่อนไข เช่น การประพาศิตนในกรอบของศีลธรรม การเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชน หรือเป็นผู้ทรงคุณความรู้ ชุมชนที่มีโครงสร้างสังคมในแนวนอน จะเกิดกลุ่มผู้นำธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้น และมีการทำงานในรูปแบบการปรึกษาหารือแสวงหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

6. ระบบความสัมพันธ์เชิงแน่นแฟ้น สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรม คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนระบบความมั่นคงและสวัสดิการชุมชน สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน ชุมชนที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น จะมีพลังสามารถจัดการปัญหาได้อย่างดี

7. กลไกที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นสภาพที่พบปะของชุมชนในวิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ หรือกระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ล้วนเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรึกษาหารือกัน อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์

อย่างไรก็ตาม นภาพรณ์ หะวานนท์, เพ็ญศิริ จิระเชชากุล, สุรวุฒิ บัดไชสง, จิรศักดิ์ สุขวัฒนา และฉัตรวรรษ องคสิงห์ (2550, หน้า 79-85) ได้ศึกษาทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน โดยศึกษาชุมชนตัวอย่าง 7 แห่ง พบว่าปัจจุบันชุมชนไทยได้มีการปรับตัวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ของตนเองผ่านกระบวนการการต่อสู้ กิจกรรม กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การรวมกลุ่มกันของคนในชุมชน ข้อมูลจากทุกชุมชนปรากฏออกมาเหมือนกันว่า กระบวนการต่อสู้ ปรับตัวของชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้นั้น มิได้เกิดจากคนเพียงคนเดียว แต่เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มองเห็นปัญหาร่วมกัน และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาให้กับชุมชน โดยมีกลุ่มผู้นำที่มีทั้งเป็นผู้นำแบบทางการและผู้นำตามธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามลักษณะร่วมอย่างหนึ่ง ของผู้นำและสมาชิกของชุมชนคือ ประสบปัญหาเดียวกันมีประเด็นร่วมในการต่อสู้ร่วมกันทำให้ผู้นำและสมาชิกของชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง

ด้านการรวมกลุ่มกันของผู้นำชุมชนนั้น ในระยะแรกมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ 3-5 คน เป็นกลุ่มแกนนำที่ปรึกษาหารือร่วมกัน แบบไม่เป็นทางการ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา วางแผนในการแก้ปัญหาหารือกัน เมื่อได้คำตอบเบื้องต้นแล้วในชุมชนที่พระสงฆ์และวัดยังเป็นศูนย์รวมของชุมชน กลุ่มแกนนำมักแสวงหาการสนับสนุนจากพระสงฆ์หรือผู้นำที่เป็นทางการ เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จได้ง่ายขึ้น หลังจากนั้นจึงเป็นการขยายความคิดขยายกลุ่มไปสู่ชาวบ้านจำนวนมากขึ้น เพื่อการยอมรับร่วมปรึกษา ร่วมดำเนินกิจกรรมกันต่อไปแต่โดยปกติแล้วกลุ่มแกนนำนี้มักจะทำหน้าที่เป็นผู้นำทั้งทางด้านการคิดและการปฏิบัติ

2. การกำหนดกิจกรรมในการแก้ปัญหา ในกระบวนการร่วมคิด ร่วมปรึกษา ร่วมวางแผนของกลุ่มผู้นำ และอาจรวมถึงชาวบ้านทั่วไปนั้น ที่สุดก็จะได้กิจกรรมที่จะแก้ปัญหาของชุมชนได้ กิจกรรมนั้นอาจได้มาจากการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีก็ได้ โดยอาจเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการใช้สอย ให้สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน เช่น ประเพณีการทำบุญตั้งเค็มที่เคยหายไปของชุมชน การก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้กิจกรรมอาจได้มาจากการแนะนำหรือช่วยเหลือขององค์กรภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการในพื้นที่ หน่วยงานราชการของจังหวัด เพื่อมีอำนาจต่อรองกับผู้มีอิทธิพลในชุมชน รวมถึงการใช้สำนักในสิทธิของชุมชนเป็นกิจกรรมในการแก้ปัญหา เป็นต้น

3. การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการแก้ปัญหาของชุมชนนั้น จำเป็น ต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของชุมชน ถ้าเป็นกิจกรรมที่สามารถทำพร้อมกันได้ทันที เช่น การทำบุญข้าว ผู้นำชุมชนก็มักจะแสวงหาความร่วมมือร่วมใจกันด้วยวิธีการต่าง ๆ ก่อน เช่น การพูดชักชวนให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการทำกิจกรรม หากเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านยังไม่แน่ใจว่าทำแล้วจะได้ผลหรือไม่ กลุ่มผู้นำควรจะเป็นผู้ทดลองทำก่อน เพื่อให้เห็นผล อาทิ กิจกรรมการทำเกษตร หรือกิจกรรมอื่นที่เป็นการรวมกลุ่ม กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจำแนกเป็นกิจกรรมย่อย ๆ ได้อีกหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมในการสร้างเครือข่ายสนับสนุน กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคมกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น

4. กิจกรรมเพื่อการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านจะเป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน การรวมกลุ่มเป็นการสร้างเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนในชุมชนเพื่อหาอุดมการณ์และแนวทางในการปรับตัวร่วมกัน การรวมกลุ่มจึงทำให้เกิดหรือเสริมพลังของ “ความเป็นชุมชน” ให้มีแรงเกาะเกี่ยวแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

5. กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกแหล่งชุมชน การแก้ปัญหาบางเรื่องซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นกิจกรรมสำหรับคนรุ่นใหม่หรือเป็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนรู้สึกว่ามีต้นตอของปัญหาจากจิตสำนึกของคนในชุมชนอาจจะใช้กิจกรรมนี้ในการดำเนินงาน ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชน

6. กิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชน ปัญหาเศรษฐกิจจะเป็นปัญหาพื้นฐานของทุกชุมชนที่พบ กิจกรรมในด้านนี้จึงมีการจัดระบบที่ชัดเจนกว่ากิจกรรมทางด้านอื่น ๆ ปัญหาเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุน หนี้สิน และรายได้ ชุมชนจึงได้แสวงหารูปแบบของกิจกรรมมาช่วยผ่อนคลายปัญหาในรูปแบบต่าง อาทิ กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกรรมผสมผสาน การทำอาชีพเสริม และธุรกิจชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีกหลายประการที่พบในชุมชนที่เข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมในการสร้างเครือข่ายสนับสนุนกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาสังคม กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ รวมถึงกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรม กระบวนการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของงานพัฒนาชุมชนที่จะช่วยในการหนุนเสริม สนับสนุนกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังเช่นสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ หรือ วช. ได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตามแนวทางต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึง พ.ศ. 2553 และพบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีศักยภาพและมีโอกาสประสบความสำเร็จ ต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ (ครรชิต พุทธ โภชา, 2554, หน้า 4) คือ

1. มีผู้นำที่ดี จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการ การประสานงานและการกระตุ้นให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา
2. มีกรรมการชุมชนที่มีจริยธรรมและมีการบริหารจัดการชุมชนที่ดี ต้องมีกรรมการชุมชนที่เข้มแข็ง มีความมุ่งมั่น มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารงานโปร่งใส
3. มีความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน มีสมาชิกชุมชนที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เข้ามาร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบในทุกกระบวนการ

4. มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องมีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งต้องมีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

5. มีศักยภาพความพร้อมในเรื่องพื้นฐานอาชีพ จะต้องมีความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและมีความสามารถในการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ จึงต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะและทักษะความพร้อมในการประกอบอาชีพ โดยใช้ความรู้ในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้เกิดกรรมวิธี/ สิ่งใหม่ หรือพัฒนาให้ดีกว่าเดิม

6. มีการสร้างระบบการจัดเก็บและการนำมาใช้ขององค์ความรู้ที่ดี ต้องมีระบบการเก็บความรู้ทั้งความรู้ที่มีอยู่ภายในชุมชนและความรู้ภายนอกชุมชน รวมทั้งต้องรู้จักสร้างและนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ โดยเข้าใจได้ง่าย

7. มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชน ต้องมีความร่วมมือในด้านทุน กิจกรรม วิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ มีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพให้เกิดการพัฒนาอย่างเชื่อมโยง ประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท

ขณะที่ นฤมล อรุโณทัย (2549, หน้า 112-113) ได้ศึกษา “ประชาคมและชุมชนเข้มแข็งในบริบทของกลุ่มชายขอบ: กรณีศึกษาชาวเลในประเทศไทย” พบว่า กระบวนการหรือเงื่อนไขที่จะสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็งในบริบทของชุมชนชายขอบ โดยเฉพาะในกรณีนี้คือชุมชนชาวเล นั้นมีองค์ประกอบโดยสรุป ดังนี้

1. สร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง กล่าวคือ การสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมชาวเล โดยการกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาของตนเอง ต้องเริ่มจากการสร้างอัตลักษณ์ ความภาคภูมิใจในกลุ่ม และการสร้างความตระหนักเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรมซึ่งวัฒนธรรมนั้นจะส่งเสริมให้เกิดสำนึกร่วม อัตลักษณ์ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจของกลุ่มได้

2. สร้างแกนนำ-สร้างการรวมกลุ่ม แกนนำชุมชนเป็นส่วนสำคัญที่จะผลักดันขบวนการต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นและเกิดความต่อเนื่องได้ ผู้นำจะเป็นผู้ประสานงานและสื่อสารกับผู้ที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญที่สุดคือเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน อันที่จริงในวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเลมีผู้นำด้านจิตวิญญาณซึ่งก็คือ โต๊ะหมอ คนทรง ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้นำเหล่านี้สามารถจะทำให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข โดยเป็นผู้สื่อสารและประสานกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตามจารีตแล้วผู้นำด้านจิตวิญญาณต้องเป็นผู้รักษาความสัตย์ไม่ดื่มเหล้าหรือเสพลิงมีนเมา เพราะจำทำให้วิชาที่เรียนมาเสื่อมถอย ลักษณะนิสัยผู้นำเช่นนี้ทำให้เป็นที่เคารพยกย่อง ผู้คนในชุมชนจึงเชื่อถือและมีแนวโน้มจะคล้อยตาม แม้ในปัจจุบันผู้นำและแกนนำควรจะต้องรักษาลักษณะในเชิงจารีตนี้ แต่ต้องเป็น

ผู้ที่สามารถจะเป็นผู้นำเชิงการปกครอง การประสาน และการเป็นสื่อกลางติดต่อกับสังคมส่วนใหญ่ได้ด้วย

3. สร้างระบบการจัดการที่ดี ชุมชนจะต้องรู้จักเลือกวิธีที่เหมาะสมในการจัดการภายในชุมชนเอง ซึ่งดั้งเดิมเน้นการ “จัดการ” นั้นมีรากฐานอยู่ในระดับครัวเรือนเป็นหลัก โครงสร้างทางสังคมที่หลวมทำให้การจัดการระดับชุมชนเป็นไปได้ยาก แต่เมื่อผ่านขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาแล้ว ก็ต้องมีการสร้างระบบของตนเอง โดยต้องมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็น “นวัตกรรม” และเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแก้ปัญหา

4. สร้างความเข้าใจและการสร้างตัวอย่างความสำเร็จ ในชุมชนดั้งเดิมส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและมองไม่เห็นส่วนดีของการทำงานเป็นกลุ่ม ในชุมชนของชาวเลก็เช่นเดียวกันเนื่องจากโครงสร้างทางสังคมยึดครอบครัวเป็นหน่วยหลักทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในสังคมที่มีลักษณะเช่นนี้จะต้องมีการสร้างความเข้าใจ สร้างตัวอย่างความสำเร็จให้เห็นเป็นรูปธรรม หรือมีการพาไปดูงานแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มและจัดการตนเอง

5. การสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและการไปดูงานในที่อื่น ๆ การพาไปดูงานตามที่ตั้งต่าง ๆ ให้ชาวบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเป็นแนวทางที่องค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งได้ทำมานาน และเป็นการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายร่วมมือกันต่อไปภายในน้ำ

ในด้านของการประเมินความเข้มแข็งของชุมชน สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม จึงพัฒนาเกณฑ์การประเมิน และการรับรอง “ชุมชนเข้มแข็งด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (Active community)” เพื่อให้หน่วยงาน และชุมชนนำไปใช้เป็นแนวทางหรือเป็นกรอบในการพัฒนางานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปวางแผนดำเนินการ จัดการปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นได้ โดยอาศัยหลักการชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการงานสาธารณสุขมูลฐาน 3 ก (กรรมกร/ กำลังคน กองทุน กิจกรรม) 1ข (ข้อมูล) และ 3ส (สร้างความร่วมมือ สื่อสาร สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน) ซึ่งมีการประเมินระดับการดำเนินการของมาตรการ การพัฒนาชุมชน 3 ระดับคือ ระดับการเตรียมความพร้อมชุมชน ระดับการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม ชุมชน และระดับการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนยั่งยืน โดยมีเกณฑ์ประเมินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2559) ดังตารางที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 เกณฑ์ประเมินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน

มาตรการ	เกณฑ์การดำเนินการ
ระดับการเตรียมความพร้อมชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีคณะกรรมการพัฒนาสุขภาพระดับตำบลและกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน 2. มีแกนนำชุมชน หรือ อสม. อย่างน้อย 1 คน/หมู่บ้าน ที่สนับสนุนงานอนามัยสิ่งแวดล้อม 3. มีกองทุนระดับตำบล ที่สนับสนุนการดำเนินงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หรือได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย ภายในหรือภายนอกพื้นที่ 4. มีการประยุกต์ใช้ค่ากลางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมระดับเขต/ จังหวัด เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ 5. มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเป็นระบบ 6. มีเวทีประชาคม/ ประชุม ตำบลหรือหมู่บ้าน สำหรับการชี้แจงและติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง 7. มีช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย เหมาะสม
ระดับการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน	<ol style="list-style-type: none"> 1. แกนนำชุมชน/ อสม. ได้รับการพัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม และร่วมสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ 2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และจัดลำดับปัญหา/ความเสี่ยงของชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม 3. ประชาชนร่วมคิด ร่วมจัดทำแผนงาน และดำเนินกิจกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับความเสี่ยงในพื้นที่ หรือค่ากลางระดับจังหวัด
ระดับการพัฒนาความเข้มแข็งชุมชนที่ยั่งยืน	<ol style="list-style-type: none"> มีนวัตกรรมชุมชนด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ที่ช่วยลดหรือจัดการปัญหาความเสี่ยงด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ เช่น ระบบเฝ้าระวังอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน เป็นต้น

ทั้งนี้การประเมินวัดผลชุมชนเข้มแข็ง จะใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนตามหลักค่ากลาง โดยต้องดำเนินการ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ระดับความพร้อมของชุมชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จะประเมินชุมชน โดยคัดกรองระดับความก้าวหน้าในการพัฒนา ดังนี้

ระดับ 1 คือ ดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนเตรียมความพร้อม ได้เพียง 1 กิจกรรม

ระดับ 2 คือ ดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนเตรียมความพร้อม ได้เพียง 2-3 กิจกรรม

ระดับ 3 คือ ดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนเตรียมความพร้อม ได้เพียง 4-6 กิจกรรม

ระดับ 4 คือ ดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนเตรียมความพร้อม ได้ครบทุกกิจกรรม

2. ระดับการวิเคราะห์ความเข้มแข็งชุมชน สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จะประเมินความมีศักยภาพชุมชน เมื่อชุมชนพัฒนาอยู่ในระดับที่ 4 ได้สำเร็จ ดังนี้

2.1 ชุมชนมีความพร้อม คือ ชุมชนที่มีการพัฒนาในระดับการเตรียมความพร้อมอยู่ในระดับ 4

2.2 ชุมชนมีศักยภาพ (Active community) คือ ชุมชนที่มีความพร้อมอยู่ในระดับที่ 4 และดำเนินการในระดับการพัฒนาศักยภาพ ได้ครบทุกกิจกรรม

2.3 ชุมชนมีความเข้มแข็งยั่งยืน คือ ชุมชนที่มีความพร้อมอยู่ในระดับที่ 4 และดำเนินการในระดับการพัฒนาศักยภาพ และระดับการพัฒนาความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ได้ครบทุกกิจกรรม

โดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละชุมชน ที่ดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแรกเริ่มนั้นเกิดจากความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ซึ่งความภาคภูมิใจดังกล่าวนี้ อาจเกิดจากการมีวัฒนธรรมของตนเอง มีทุนทางสังคม มีอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนเฉพาะตนเองที่ไม่มีที่อื่น ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ นับเป็นปัจจัยที่มีผลที่จะนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

ชุมชนพึ่งตนเอง

สำหรับแนวคิดชุมชนพึ่งตนเองคือแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับความสามารถของคนที่จะช่วยเหลือดูแลตนเองให้ได้มากที่สุดโดยไม่เป็นภาระของคนอื่น มีความสมดุล ความพอดี ความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ภายใต้ปัจจัยที่จำเป็นและเพียงพอ ในระดับชุมชนก็มีความสามารถที่จะดำเนินโครงการและลงทุนดำเนินกิจการได้ด้วยตนเองเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่น สมาชิกของชุมชน สามารถช่วยเหลือตนเองและมีขีดความสามารถที่จะแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง เมื่อเผชิญกับวิกฤตภายนอกอย่างไรก็ตามการพึ่งตนเองดังกล่าวไม่ได้หมายถึงการดำรงอยู่อย่างโดด

เดี่ยวโดยไม่เกี่ยวข้องกับชุมชนสังคม หรือประเทศอื่น แต่มีแนวทางการพัฒนาการพึ่งตนเองที่เหมาะสม และมีมาตรฐานหรือระดับการพึ่งตนเองที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง (เสรี พงศ์พิศ, 2547, หน้า 17) ด้านโกวิทย์ พวงงาม (2553, หน้า 169) ได้กล่าวถึงแนวความคิดการพึ่งตนเองที่สอดคล้องกันว่า เป็นแนวทางการจัดการที่เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่มองเห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่งอย่างเป็นระบบ เป็นการพัฒนาแบบรอบด้านครบถ้วน เป็นธรรม เสมอภาค ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

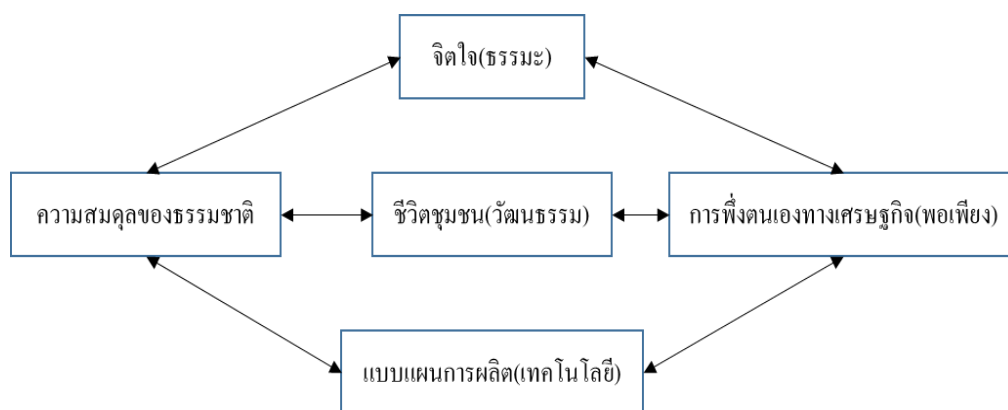
1. เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ต้องมีความเป็นองค์รวมของสรรพสิ่งเป็นพื้นฐาน โดยไม่แยกว่าเป็นมนุษย์ ธรรมชาติ หรือสิ่งเหนือธรรมชาติ แล้วให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีความเด่นชัดเฉพาะด้าน เฉพาะเรื่องเป็นแนวทางเลือก
2. เน้นการพัฒนาที่ยึดระบบคุณค่า คือ ต้องมองเห็นคุณค่าของคนและสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน ระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการมีระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เน้นการบริหารและพัฒนาที่มีคนเป็นแกนกลางในการพัฒนา
3. เน้นการพัฒนาแบบครบถ้วนรอบด้าน คือ ต้องเป็นการพัฒนาแบบครบถ้วน นั่นก็คือต้องให้ความสำคัญกับแนวทางการพัฒนาในทุกด้านและพร้อมที่จะพัฒนาไปด้วยกัน โดยมีเป้าหมายใหม่ ที่การสร้างแนวทางการอยู่ร่วมกันที่มีความเป็นชุมชนเป็นหัวใจหลักของการพัฒนา
4. เน้นการพัฒนาแบบกระจาย คือ ต้องเป็นการพัฒนาที่นำไปสู่ความก้าวหน้าของทุกภาคส่วนของชุมชน ไม่ใช่เป็นระบบการพัฒนาที่ให้โอกาสแก่ผู้ที่เหนือกว่าทางด้าน การเข้าถึงทรัพยากรเศรษฐกิจ และการเมือง อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างไม่เป็นธรรม

จากแนวความคิดการพึ่งตนเองดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพึ่งตนเองให้ได้สำหรับชุมชนนั้น มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่ถาโถมเข้ามาภายใต้บริบทของการพัฒนาที่เน้นความเจริญก้าวหน้าที่วัดจากรายได้ทางเศรษฐกิจของประเทศชาติเป็นหลักทำการพัฒนาเป็นภัยคุกคามอย่างหนึ่งของชุมชน ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวชุมชนที่ความเข้มแข็งแล้วย่อมสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่สำหรับชุมชนที่ยังอ่อนแอ ขาดการตั้งรับกับวิกฤตการณ์ดังกล่าวย่อมมีความเสี่ยงในการล่มสลาย ดังนั้นเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนสำหรับตั้งรับกับวิกฤตการณ์ที่จะขึ้นกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพให้พึ่งพาตนเองได้จึงมีความสำคัญสำหรับชุมชนในยุคสมัยปัจจุบัน

องค์ประกอบของชุมชนพึ่งตนเอง

สำหรับองค์ประกอบการพึ่งตนเองนั้น ประเวศ วะสี (2541 อ้างถึงใน โกวิทย์ พวงงาม, 2551, หน้า 174-176) ได้นำเสนอถึงองค์ประกอบการพึ่งตนเองที่สำคัญ 5 ประการ หรือ เบนจันซ์ของชุมชนในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่พึงประสงค์ไว้แตกต่างกันไป ดังนี้

1. จิตใจที่เป็นธรรม หมายถึง จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่จ่ายฟุ่มเฟือย กำหนดแบบแผนการผลิตและทำให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ
 2. แบบแผนการผลิต หมายถึง กำหนดแบบแผนการผลิต ให้เป็นแบบแผนการผลิต เพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่าง เป็นเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล
 3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม หมายถึง ความสมดุลที่เกิดขึ้นเพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม และขึ้นอยู่กับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งพาตนเองในทางเศรษฐกิจได้
 4. การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง เป็นการผลิตแบบใช้เองกินเอง เกิดความสมดุลทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือย มีชีวิตแบบพอกินพอใช้ ไม่ขาดทุนไม่เป็นหนี้ จึงมีชีวิตที่สงบสุข มีเวลาและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
 5. ชีวิตชุมชนและวัฒนธรรม หมายถึง ระบบชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกินที่เหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือกันสังสรรค์กัน และเกิดการผลิตทางวัฒนธรรมของ ชุมชนขึ้น คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาทางศาสนาทางศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสถานสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ
- ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 5 ประการ กับแนวคิดในการพึ่งพาตนเองดังข้างต้น สามารถเขียนเป็นรูปภาพ ได้ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2-2 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 5 ประการ กับแนวคิดในการพึ่งพาตนเอง
(ประเวศ วะสี, 2541 อ้างถึงใน โกวิทช์ พวงงาม, 2551, หน้า 174-176)

ขณะที่ทัศนีย์ ลักษณะอักษรซซ์ (2548, หน้า 72-75) ได้นำเสนอองค์ประกอบการพึ่งตนเองของชุมชน โดยมีชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเมืองประกอบดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนในอดีตมีขีดความสามารถในการพึ่งตนเองสูงเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีป่าไม้ มีแหล่งน้ำ มีปัจจัยในการผลิตเลี้ยงตัวเองได้อย่างมั่นคง หลายพื้นที่เป็นอู่ข้าว อู่น้ำ เป็นดินแดนท้องทุ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ดั้งเดิมเหมือนทุ่งรวงทอง เช่น สุโขทัยในอดีตสะท้อนถึง “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” และหลายจังหวัดโดยเฉพาะชื่อจังหวัดส่วนใหญ่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรชายฝั่ง เช่น กาญจนบุรี เพชรบูรณ์ และเพชรบุรี

2. ทูทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจ ชุมชนจำเป็นต้องมีทุนทางสังคมอันได้แก่ ระบบสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับการดำรงอยู่ร่วมกัน ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติมีความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจ ช่วยเหลือเอื้ออาทร และสมาชิกทุกคนมีจิตสำนึก มีอุดมการณ์ร่วมของชุมชน มีความผูกพันในการสรรสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมั่นคง

3. ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ชุมชนจะพึ่งตนเองได้ต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ของชุมชน ตลอดจนการมีภูมิปัญญาการคิด วางแผน กำหนดเป้าหมายของตนเอง องค์ความรู้เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนโดยชุมชนเอง การมีเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนเป็นนวัตกรรมของชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ในการปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างปลอดภัยและมั่นคง ในสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปนอกจากนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการจัดการความสัมพันธ์ภายในชุมชนและการจัดการความร่วมมือกับภายนอกชุมชน

4. ระบบการจัดการ ต้องประกอบด้วยปรัชญา คุณค่าและวัฒนธรรมชุมชน มีองค์กรชุมชนและการจัดการซึ่งจะช่วยในการประสานความร่วมมือ หากเรามองชุมชนเป็นองค์กร ชุมชนเปรียบเสมือนองค์กรที่มีชีวิตซึ่งประกอบด้วยระบบคุณค่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีปรัชญา คุณค่าที่สมาชิกยึดถือเป็นบรรทัดฐานและใช้ปฏิบัติร่วมกันและถ้าเราพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) ชุมชนเป็นที่รวมของวิถีชีวิตและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปฏิบัติ (Actors) ที่หลากหลายทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสถาบัน การมีระบบการจัดการจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

5. การสนับสนุนจากภายนอก มีหลายชุมชนที่ขาดศักยภาพหรือถูกระทำให้สูญเสียศักยภาพจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ ซึ่งอาจเป็นการพึ่งตนเองในระดับสูงขึ้นไป

6. เงื่อนไขปัจจัยที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเอง ในสถานการณ์ที่โลกขับเคลื่อนไปในกระแสโลกาภิวัตน์สังคมในยุคทุนนิยม การเปิดเสรีทางการค้า และการสื่อสารโทรคมนาคม นับเป็นกระแสที่ทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทั้งนี้ชุมชนจะอยู่รอดได้และมีแบบแผนที่พึ่งตนเองได้นั้นต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขปัจจัยที่สำคัญ ดังนี้

6.1 การปรับวิถีคิดและวิถีชีวิตใหม่ของสมาชิกในชุมชน โดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้ชีวิตอยู่ในสายกลาง เรียบง่าย มีความเพียร อยู่อย่างเกื้อกูลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้เท่าทันตนเองสามารถก้าวข้ามวัตถุนิยมและบริโภคนิยมจะทำให้สามารถปรับตัวดำรงอยู่ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้

6.2 ปรับความคิด ปรับจิตสำนึกการเป็นผู้ให้ ผู้สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องอาศัยปณิธาน ความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ของผู้นำ

6.3 จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วยตนเองเป็นการจัดระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับสังคมภายนอกให้ตั้งอยู่บนฐานสำนึกใหม่ร่วมกัน ให้อยู่กันอย่างเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทร เสียสละแบ่งปัน

ลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชน

สำหรับลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชนนั้น กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530, หน้า 34) ได้จำแนกลักษณะการพึ่งตนเองของชุมชนใน 2 ลักษณะ คือ

1. การพึ่งตนเองในลักษณะปัจเจกบุคคล หมายถึง กิจกรรมที่กระทำโดยปัจเจกชนและครัวเรือนเพื่อให้บรรลุถึงการมีหลักประกันของการดำรงชีพของเขา

2. การพึ่งตนเองในลักษณะของการรวมกลุ่ม หมายถึง สังคมที่มีการจัดระบบเพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนด้วย วิธีการช่วยเหลือตนเอง และความร่วมมือกับคนอื่น ทั้งนี้ การพึ่งตนเองอย่างแท้จริงนั้นต้องกินความรวมถึง กลุ่มชนนั้นมีอิสระในการตั้งเป้าหมาย และมีอิสระในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายโดยอาศัยความพยายามและกำลังของตน

การพึ่งตนเองของชุมชนทั้งสองลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นไปเพื่อการพึ่งตนเองอย่างแท้จริงหรือไม่อย่างไรขึ้นอยู่กับกระบวนการเงื่อนไขในการพัฒนาเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายด้วยซึ่งเงื่อนไขในการพัฒนาโดยมุ่งการพึ่งตนเองนั้น ซึ่งฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2529) ได้กล่าวถึงไว้มี 6 ประการด้วยกัน คือ

1. การพัฒนาจะต้องเป็นรูปแบบกลุ่ม (Collective) ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านไม่ได้ต่างคนต่างอยู่

2. ต้องมีจิตสำนึกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual aid) พื้นฐาน คือ การพึ่งตนเอง

จากแนวคิดและเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็น เรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นระบบ อันประกอบไปด้วย ปัจจัยภายใน อันได้แก่ สภาพทั่วไป ของชุมชน ปัญหา ความต้องการ กระบวนการแก้ไขปัญหา และผู้เกี่ยวข้องในระบบ และปัจจัย ภายนอก อันได้แก่ กระแสโลกาภิวัตน์ และการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ ดังนั้นการพัฒนาชุมชน จึงเป็นการบริหารจัดการชุมชนที่มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งองค์สภาพพ อันมีองค์ประกอบ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม ซึ่งถือว่าเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ และดำเนินงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป้าหมายสูงสุดอันได้แก่ เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด

ในการวิจัยฉบับนี้ ได้ศึกษา ความหมาย แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด ความสำคัญ ของการตลาด การจัดการการตลาดตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กลยุทธ์การตลาดสำหรับ ธุรกิจชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม สรุปได้ดังนี้

ความหมายของการตลาด

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของตลาดไว้แตกต่างกัน เช่น ตลาด (Market) หมายถึง สถานที่พบปะของผู้ซื้อและผู้ขาย Lamb, Joseph and Carl (2000, p. 212) หมายถึง ความต้องการ ของผู้ซื้อต่อสินค้าและบริการชนิดใดชนิดหนึ่งที่กระจายอยู่ทั่วไปทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศ หมายถึง บุคคลหรือองค์กรที่มีความต้องการ (Needs) มีความจำเป็น (Wants) และมี อำนาจการซื้อผลิตภัณฑ์ (Demand)

อย่างไรก็ตาม ในการขายผลิตภัณฑ์ ไม่มีผลิตภัณฑ์ใดที่ออกสู่ตลาดแล้ว จะมีลูกค้าซื้อ ทั้งหมดโดยเร็ว เพราะลูกค้าแต่ละกลุ่มจะมีความแตกต่างกัน ในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ดังนั้นในการขายผลิตภัณฑ์ผู้ผลิตจะต้องกำหนดตลาดเป้าหมาย ในที่นี้เป้าหมายคือ กลุ่มผู้ซื้อสินค้าที่ได้ทำการตัดสินใจเลือกเป็นลูกค้า ซึ่งสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 ตลาดวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิต (Resource markets) ตลาดวัตถุดิบเป็น จุดเริ่มต้นใช้พิจารณาโครงสร้างของตลาดยุคใหม่ เมื่อผู้ผลิตดำเนินการจัดหาวัตถุดิบ แรงงาน ทุนเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิตสินค้าและบริการ เช่น เกษตรกรเลี้ยงกบเพื่อส่งแก่กลุ่มหรือ ชุมชน เกษตรกรต้องดำเนินการจัดหาเงิน หาสถานที่เลี้ยงกบ จัดหาลูกกบ และแรงงานที่จะมาช่วย เลี้ยงกบ

ประเภทที่ 2 ตลาดผู้ผลิต (Resource markets) หรือตลาดธุรกิจ (Business markets) เป็นตลาดที่ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อไปดำเนินงานภายในกิจการ หรือซื้อไปเพื่อการผลิตเป็นสินค้าสำเร็จรูป เช่น เกษตรกรผู้เลี้ยงกบ แล้วนำมาส่งขายกับกลุ่มหรือชุมชน ที่แปรรูปกบสดเป็นกบกระป๋อง เพื่อจำหน่ายต่อไป

ประเภทที่ 3 ตลาดผู้บริโภค (Consumer markets) เป็นตลาดที่ประกอบด้วยจำนวนผู้ซื้อที่ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อบำบัดความต้องการของตนเองหรือครัวเรือน เช่น การซื้อข้าวสาร ยาและแปรงสีฟัน เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้น

ประเภทที่ 4 ตลาดคนกลาง (Intermediary markets) เป็นตลาดที่ซื้อผลิตภัณฑ์เพื่อนำไปขายต่อ หรือการให้เช่า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรได้แก่ คนกลาง ประเภทผู้ค้าส่ง ผู้ค้าปลีก ตัวแทน นายหน้า เป็นต้น

ประเภทที่ 5 ตลาดรัฐบาล (Government markets) เป็นตลาดที่ทำการซื้อผลิตภัณฑ์ไปเพื่อใช้ในการดำเนินงานภายในหน่วยงานของรัฐหรือบริการสาธารณะ

การตลาด หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์ที่ดำเนินไปเพื่อให้มีการตอบสนองความต้องการต่าง ๆ และสร้างความพึงพอใจ โดยอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยน และกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นจะต้องสนองความพึงพอใจของผู้บริโภค (Kotler & Armstrong 1991, p. 4)

การตลาด หมายถึง กิจกรรมทั้งหมดที่กำหนดขึ้น เพื่อที่จะวางแผนกำหนดราคา ส่งเสริมและจำหน่าย คุณค่าในผลิตภัณฑ์ บริการและความคิด ไปยังตลาดเป้าหมาย เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร (Lamb et al., 2000, p. 6)

การตลาด หมายถึง กลุ่มของลูกค้ำที่คาดหวังว่ามีความต้องการ ความเต็มใจและความสามารถในการแลกเปลี่ยน ซึ่งธุรกิจเลือกที่จะใช้ความพยายามทางธุรกิจ อันจะก่อให้เกิดความพอใจทั้งผู้บริโภคและธุรกิจ (Kotler, 2000, p. 8)

จากความหมาย การตลาดข้างต้น มีประเด็นที่จะพิจารณา คือ การตลาดจะต้องมีการแลกเปลี่ยน คือ ต้องมีผู้ซื้อและผู้ขาย ก่อนที่จะเกิดกิจกรรมการซื้อขายกันนั้นจะต้องมีกิจกรรมด้านการตลาดอื่น ๆ เข้าช่วย เช่น กิจกรรมเกี่ยวกับการวางแผน การกำหนดราคา การส่งเสริมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การเสนอผลิตภัณฑ์ การบริการ และการเสนอความคิดที่มีคุณค่าแก่ตลาดเป้าหมายเพื่อสนองความพึงพอใจของผู้บริโภคและบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจ

ดังนั้นจึงสรุปความหมายของการตลาดได้ว่า หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดการแนวคิดเกี่ยวกับสินค้าและบริการ ด้านราคา ด้านการส่งเสริมการตลาด และกระจายตัวสินค้าและบริการ ตลอดจนแนว ความคิดเพื่อทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน อันนำมาซึ่งความพึงพอใจแก่ลูกค้ำ

และบรรลุวัตถุประสงค์ของธุรกิจ การจัดการทางการตลาดเป็นกระบวนการวางแผน การบริหาร แนวคิด สินค้า การตั้งราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดสำหรับสินค้าและบริการ ที่สร้างสรรค์ให้เกิดการแลกเปลี่ยนและสนองความพอใจให้ลูกค้า ขณะเดียวกันองค์การบรรลุ เป้าหมายตามที่ต้องการ

แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด

ในการประกอบธุรกิจ การตลาดเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นที่ผู้ประกอบการต้องทราบ เพื่อให้ กลุ่มผู้ซื้อและกลุ่มผู้ขายสนองตอบต่อเป้าหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม และต้องคำนึงถึง ประโยชน์ของบริษัท ลูกค้าและสังคม เมื่อใดก็ตามที่มีผลประโยชน์ขัดกัน นักการตลาดก็จำเป็นที่ จะต้องพิจารณาจัดลำดับความสำคัญให้แก่สถาบันดังกล่าวด้วย (สุปัญญา ไชยชาญ, 2543, หน้า 171) จึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและปรัชญาทางการตลาด เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับธุรกิจต่อไป แนวคิดและปรัชญาทางการตลาดแบ่ง ได้ดังนี้

1. แนวคิดที่เน้นการผลิต แนวคิดที่เน้นการผลิต (The production concept) เป็นแนวคิด ที่เน้นความสามารถในการผลิตสินค้าหรือบริการของกิจการมากกว่าที่จะคำนึงถึงความต้องการ ความปรารถนาของกลุ่มผู้ซื้อ แนวคิดนี้เกิดขึ้นในยุคเริ่มต้นใช้เครื่องจักรในการผลิตสินค้า และเมื่อ มีความก้าวหน้าในเทคโนโลยีการผลิตสินค้าทำให้ผู้ผลิตมีความมุ่งมั่นที่จะผลิตสินค้าให้ดีที่สุด ประหยัดต้นทุนมากที่สุด และมีความเชื่อว่าหากสินค้า และบริการมีคุณภาพดีแล้วจะช่วยชักจูงให้ผู้ ซื้อหันมาซื้อสินค้าหรือบริการแน่นอน

2. แนวคิดที่เน้นตัวผลิตภัณฑ์ แนวคิดที่เน้นตัวผลิตภัณฑ์ (The product concept) เป็นแนวคิดการตลาดที่ยึดว่าผู้บริโภคต้องการสินค้าที่มีคุณภาพสูงและสามารถนำมาใช้งานได้ อย่าง ดี เน้นลักษณะผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ ดังนั้นผู้ขายจะต้องเสนอขายสินค้าที่มีคุณภาพและ ต้องปรับปรุงสินค้าตลอดเวลา

3. แนวคิดที่เน้นการขาย แนวคิดที่เน้นการขาย (The selling concept) เป็นแนวคิดที่เน้น การผลักดันสินค้าจากผู้ผลิตไปถึงมือผู้ซื้อโดยเร็ว และเป็นจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ วิธีการนี้ ผู้ขายจะเสนอผลิตภัณฑ์แล้วค่อยจูงใจลูกค้าด้วยการใช้เครื่องมือการขายต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ พนักงานขายการส่งเสริมการขาย ตลาดจนการใช้โฆษณา เพื่อกระตุ้นให้ผู้ซื้อสินค้าได้มากที่สุด แนวคิดนี้มีจุดอ่อนที่ว่าผู้ขายต้องการขายสินค้าหรือบริการเป็นหลัก ใช้แนวคิดการขายที่รุกมาก เกินไป โดยขาดการวิเคราะห์ความต้องการที่แท้จริงของตลาด หากลูกค้าไม่มีความต้องการที่แท้จริง จะส่งผลให้ไม่มีการซื้ออาจทำให้ระบบการตลาดหยุดชะงักได้

4. แนวคิดที่เน้นการตลาด แนวคิดที่เน้นการตลาด (The marketing concept) เป็นแนวคิด การตลาดที่องค์กรธุรกิจสามารถบรรลุเป้าหมาย โดยการนำเสนอสินค้าหรือบริการ และสื่อสาร

คุณค่าไปยังตลาดเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพที่เหนือกว่าคู่แข่ง หรือเป็นธุรกิจที่มุ่งเน้นความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้าและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้ธุรกิจดำรงอยู่ได้ในแนวคิดนี้มักจะมีคำขวัญหรือคำเตือน เช่น “ลูกค้าคือพระราช” “ลูกค้าเป็นฝ่ายถูกเสมอ” “ลูกค้าคือนายของเรา” “ลูกค้าคือหุ้นส่วนเพื่อกำไร” บริษัท แอล.แอล. บี (L.L. Bean) ซึ่งดำเนินธุรกิจจำหน่ายเสื้อผ้า และเครื่องมือสำหรับเล่นกีฬากลางแจ้งทางไปรษณีย์ บริษัท ได้เขียน โปสเตอร์เป็นข้อความที่จูงใจให้พนักงานของตนให้บริการแก่ลูกค้าเป็นอย่างดี ด้วยคำพูดดังนี้ “อะไรคือลูกค้า ลูกค้าคือบุคคลที่สำคัญที่สุดในบริษัทแห่งนี้...ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือทางไปรษณีย์ก็ตาม ลูกค้าไม่ได้ฟังเราแต่เราต่างหากที่ฟังลูกค้า ลูกค้ามิใช่ผู้ขัดจังหวะการทำงานของเรา...แต่ลูกค้าคือวัตถุประสงค์ในการทำงานของเรา การให้บริการแก่ลูกค้าไม่ใช่การทำในสิ่งที่เป็นบุญคุณ แต่ลูกค้าต่างหากที่มีบุญคุณต่อเรา เพราะให้ออกาสแก่เราได้รับบริการพวกเขา ลูกค้าไม่ใช่คนที่เราจะปะทะคารม ถีบสมองหรือประลองปัญญา...และไม่มีใครเคยโต้เถียงลูกค้าแล้วชนะ ลูกค้าคือบุคคลที่น่าสิ่งที่เขาต้องการมาให้เรา...และนั่นเป็นงานของเราที่จะต้องดูแลอย่างดีทั้งต่อพวกเขาและเราเอง” (Kotler & Armstrong, 1991, p. 14)

แนวคิดเกี่ยวกับการตลาดมีหลักพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ ตลาดเป้าหมาย (Target market) ความต้องการของลูกค้า (Consumer need) การตลาดที่มีการประสานงาน (Coordinated marketing) และการทำกำไร (Profitability) แนวคิดการตลาดมีมุมมองจากภายนอกสู่ภายใน (Outside in) เริ่มจากการกำหนดเป้าหมาย มุ่งเน้นความต้องการของลูกค้า การประสานกิจกรรมทั้งหมดที่จะมีผลกระทบต่อลูกค้า และได้รับผลกำไรจากการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับการขายมีมุมมองจากภายในสู่ภายนอก (Inside-out) เริ่มต้นจากโรงงาน มุ่งเน้นไปที่ผลิตภัณฑ์ปัจจุบันของบริษัท รณรงค์การขายอย่างหนักและทำการส่งเสริมการตลาดเพื่อการทำกำไรจากยอดขาย

แนวคิดที่เน้นการตลาดเพื่อสังคม แนวคิดที่เน้นการตลาดเพื่อสังคม (The social marketing concept) เป็นแนวคิดที่องค์กรธุรกิจได้พิจารณาถึงความต้องการ และความพอใจของตลาดเป้าหมาย มีการนำเสนอสินค้าหรือบริการที่ลูกค้าเป้าหมายต้องการด้วยประสิทธิภาพที่เหนือคู่แข่ง ขณะเดียวกันสามารถอนุรักษ์และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมด้วยปัจจุบันองค์กรธุรกิจชั้นนำมีแนวคิดการตลาดเพื่อสังคม 2 แนวทาง ดังนี้

1. การตลาดเพื่อสังคมที่เน้นเรื่องจริยธรรม (Ethics) โดยเน้นในเรื่องจรรยาบรรณ กฎเกณฑ์หรือระเบียบวินัยต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับสังคมโดยรวม อีกทั้งความมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งส่งเสริมสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และอื่น ๆ

2. การตลาดเพื่อสังคมที่เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม (Environmental marketing) เป็นการเสนอสินค้าสู่ตลาด โดยทำลายสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งมีชีวิตประเภทสัตว์ สัตว์ป่า หรือทรัพยากรของโลกให้น้อยที่สุด

แนวคิดทางการตลาดสมัยใหม่ (Modern marketing concept) แนวคิดทางการตลาดสมัยใหม่นั้น จะเห็นว่ากิจการขนาดใหญ่ทันสมัยจะพยายามเชื่อมโยง (Connecting) ตนเองเข้ากับลูกค้าด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยล่าสุดในการผลิตและให้บริการ ทั้งในประเทศและนอกประเทศมีการศึกษาความต้องการที่แท้จริงของลูกค้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะปรับปรุงสินค้าและบริการ มีการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างความรู้สึกรับรู้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชนทั้งที่เป็นลูกค้าในปัจจุบันและประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ลูกค้าในปัจจุบัน เนื่องจากการแข่งขันมีสูง ดังนั้นกิจการที่มีชื่อเสียง เช่น ไนกี้ โค้ก แมคโดนัลด์ จึงต้องดำเนินการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และยังคงมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพทางการตลาดและคู่แข่งที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ เช่น ในอดีตคน นิยมตัดเสื้อตามร้าน ทำให้ร้านตัดเสื้อเป็นที่นิยม ในขณะที่เสื้อที่ขายตามร้านไม่เป็นที่นิยม ต่อมาเสื้อผู้ชายยี่ห้อแอรโรว์เป็นที่นิยม และคนที่หันมานิยมซื้อเสื้อผ้าสำเร็จรูป ทำให้ธุรกิจร้านตัดเสื้อไม่เป็นที่นิยม และในยุคแรกเสื้อยี่ห้อแอรโรว์เป็นที่นิยมอยู่เพียงยี่ห้อเดียว ก่อนจะมี เอสแอฟริ จีคิว และอื่น ๆ ตามมา ในปัจจุบันกลายเป็นยี่ห้อของต่างประเทศเข้ามามีบทบาท ทำให้เสื้อยี่ห้อดัง ๆ มีคู่แข่งมากขึ้น และเป็นคู่แข่งที่มีความแข็งแกร่ง หากไม่พัฒนาตนเองทางการตลาดก็ย่อมจะอยู่ไม่ได้ในที่สุด

การจัดการการตลาดตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สมจิตร ล้วนจำริญู (2556) ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่สุดในการเริ่มเป็นผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนคือ สร้างกำลังใจให้ตัวเองและหวังกำไรอย่างพอเพียง คือการทำกำไรที่ไม่ทำให้ใครเดือดร้อนรวมถึงสังคมต้องไม่เดือดร้อนด้วย และสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการเริ่มต้นธุรกิจ คือต้องรู้จักตัวเองรู้ว่าเรามีคืออะไร โดยวิเคราะห์จากหลาย ๆ ด้าน เพื่อพิจารณาว่าธุรกิจของเรามีความเป็นไปได้แค่ไหนหลังจากได้ตัวสินค้าออกมาแล้ว สิ่งที่ต้องทำต่อมา คือสร้างความเชื่อก่อนว่าสินค้าของเราจะต้องขายได้ ส่วนวิธีการเข้าสู่ตลาดอย่างไรนั้นต้องวิเคราะห์ลูกค้าควบคู่ไปกับการวิเคราะห์ตลาด กลุ่มลูกค้าหลักมี 3 ประเภท คือ ลูกค้าทั่วไป ลูกค้าเฉพาะกลุ่ม และลูกค้าที่มีความจำเป็นต้องใช้ ซึ่งจะเข้าไปอยู่กลุ่มไหน ขึ้นอยู่กับสินค้า เมื่อได้ตลาดที่แน่นอนจะดูว่าจะทำโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างไร ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนควรเน้นการทำประชาสัมพันธ์เข้าถึงกลุ่มลูกค้าหรืออาจจะร่วมเป็นสปอนเซอร์ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ตรงกับกลุ่มลูกค้า ส่วนการผลิตสินค้าจะออกมาเหมือน หรือแตกต่างกับคู่แข่ง คุณภาพจะสูงหรือต่ำกว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพราะสินค้าแต่ละชนิด

เทคนิคการผลิตแตกต่างกัน ราคา ก็จะแตกต่างกันไปด้วย แต่สิ่งที่สำคัญ คือตอบสนองความคาดหวังของลูกค้าได้ เพราะลูกค้าซื้อสินค้าราคาแพงก็ต้องการคุณภาพ ถ้าไม่ได้เป็นอย่างดีความคาดหวังจะเกิดการบอกกันปากต่อปาก ซึ่งเป็นเรื่องที่อันตรายที่สุด ด้านกลยุทธ์เพิ่มหรือลดราคาสินค้าขึ้นอยู่กับลูกค้าเพราะบางครั้งการลดราคาช่วยให้ได้กำไรเพิ่มมากขึ้น หรือถ้าเพิ่มราคากำไรอาจจะลดลงก็ได้ ดังนั้น การจะลดหรือเพิ่มต้องดูจากจำนวนลูกค้าเป็นหลัก เช่น การลดราคาสินค้าช่วยกระตุ้นให้ลูกค้าซื้อเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 50 แต่ก็อาจจะทำให้ขายได้กำไรมากกว่าการปรับเพิ่มราคา ซึ่งลูกค้าอาจจะลดลงและกำไรลดน้อยลงได้ แต่ถ้าสินค้าเป็นสิ่งจำเป็นต่อการบริโภคไม่ควรลดราคาเพราะถึงอย่างไรเสีย ลูกค้ายังต้องซื้อในจำนวนไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ช่องทางการจัดจำหน่าย ต้องเป็นช่องทางที่ลูกค้าหาซื้อได้ง่าย และหาช่องทางใหม่เพื่อจะได้ขายสินค้าได้ดีขึ้นหรือถ้าเป็นไปได้ควรที่จะทำทั้งค้าปลีกและค้าส่ง โดยค้าส่งร้อยละ 60 และค้าปลีกร้อยละ 40 ที่ผ่านมาผู้ที่ทำทั้งการค้าปลีกและค้าส่งจะประสบความสำเร็จค่อนข้างสูงกว่าการเลือกขายแบบใดแบบหนึ่ง ทั้งนี้ ความสำคัญการจัดทำแผนธุรกิจคือ ช่วยให้รายละเอียดของการเริ่มต้นธุรกิจ และทำให้ผู้ประกอบการมีเป้าหมายที่ชัดเจนกำหนดแนวทางของความคิด และช่วยให้ผู้ประกอบการแน่วแน่เพื่อไปสู่เป้าหมาย แผนธุรกิจยังเป็นเครื่องมือช่วยให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน และสุดท้ายแผนธุรกิจช่วยให้รายละเอียดของกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์และแผนธุรกิจช่วยกำหนดการปฏิบัติงานที่ต่อเนื่องในอนาคต โดยแผนธุรกิจ ต้องประกอบด้วย สินค้าหรือบริการที่จะขายแก่กลุ่มลูกค้าเป้าหมาย จุดแข็งและจุดอ่อนของกิจการ นโยบายการตลาด เช่น นโยบายด้านราคา การส่งเสริมการตลาด และการกระจายสินค้า วิธีการหรือกระบวนการในการผลิตรวมถึงเครื่องจักรตัวเลขทางการเงินนับตั้งแต่รายได้ที่คาดว่าจะได้ ค่าใช้จ่าย กำไร ขาดทุน จำนวนเงินลงทุนที่ต้องการ และกระแสเงินสดที่คาดว่าจะได้มาหรือใช้ไป ซึ่ง องค์ประกอบของแผนธุรกิจประกอบด้วย บทสรุปสำหรับผู้บริหาร ประวัติย่อของกิจการ การวิเคราะห์สถานการณ์วัตถุประสงค์และเป้าหมายของธุรกิจ การวางแผนการตลาด แผนการจัดการและแผนคน แผนการผลิต แผนการเงินซึ่งผู้ที่เริ่มต้นธุรกิจใหม่ ไม่จำเป็นต้องมีความรู้เรื่องบัญชีเพียงแค่บัญชีเป็นคูรายรับรายจ่ายเป็นที่เหลือสามารถจ้างบริษัททำบัญชีได้ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายต่อเดือนประมาณ 2,000 บาท ทำให้เสร็จพร้อมยื่นภาษีและสุดท้ายเตรียมแผนฉุกเฉินไว้รับมือ เช่น ยอดขายหรือการเงินลูกหนี้ไม่เป็นไปตามความคาดหมาย จนทำให้ เงินสดหมุนเวียนขาดสภาพคล่อง ธนาคารไม่ให้เงินกู้หรือลดวงเงินกู้ คู่แข่งตัดราคาหรือจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายอย่างต่อเนื่อง ระยะเวลาที่มีคู่แข่งใหม่ ที่มีขนาดใหญ่กว่าทันสมัยกว่า มีสินค้าครบถ้วนกว่า ราคาถูกกว่า สินค้าถูกลอกเลียนแบบและขายในราคาที่ถูกลง เป็นต้น แผนธุรกิจที่ดีต้องตอบคำถามให้ได้ว่า การก่อตั้งธุรกิจเป็นรูปร่างชัดเจนหรือไม่ เสร็จสมบูรณ์แล้วหรือยัง ธุรกิจนี้น่าลงทุนหรือไม่มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จ

ตั้งแต่แรกตั้งมากน้อยเพียงใด มีความได้เปรียบหรือความสามารถในการแข่งขันในระยะยาวมากน้อยเพียงใด สินค้ามีประสิทธิภาพเพียงใด วิธีการผลิตและการจำหน่ายมีทางเลือกอื่น ๆ ที่ประหยัดได้มากกว่านี้หรือไม่ มีการจัดการที่ดี เช่น การผลิต การจำหน่าย การจัดการทางการเงิน การบริหารงานบุคคลเหมาะสมเพียงใด จำนวนและคุณภาพของพนักงานที่ต้องการมีความเพียงพอหรือไม่ และสุดท้ายการเริ่มต้นธุรกิจจะประสบความสำเร็จได้ต้องมีความอดทนและมีความคิดสร้างสรรค์ที่ดี รู้ความต้องการของลูกค้าว่าจะไปในทิศทางใด

จะเห็นได้ว่า แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินงานกับกลุ่มธุรกิจชุมชนได้เพราะธุรกิจชุมชนเป็นการประกอบการโดยกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนเป็นเจ้าของ และร่วมกันดำเนินธุรกิจ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ โดยที่การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มธุรกิจชุมชนนี้ เป็นการผลิตและการบริการที่เหมาะสมต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นการดำเนินการที่อาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม โดยอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติหรือหาได้จากท้องถิ่นเป็นสำคัญ ใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ไม่ซับซ้อน ส่วนใหญ่จะเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชนที่นำมาประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ใช้แรงงานท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้และถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือคนในชุมชนเดียวกัน ดังนั้น การที่จะทำให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดได้ด้วยตนเองแล้ว การทำธุรกิจชุมชนจึงมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ประเทศไทยในขณะนี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยิ่ง คือการใช้ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน และการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่ตัวเองมีมาผสมผสานกับความรู้สามารถทำให้ท้องถิ่นนั้นดำเนินธุรกิจอยู่ได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจชุมชน

ความหมายของธุรกิจชุมชน

ดิรก สาระวดี (2539) ได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชน ว่าหมายถึง ชุมชนหรือสหกรณ์หรือใช้ชื่ออื่นโดยมีการจดทะเบียนหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจของประชาชน จำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ร่วมกัน และดำเนินการโดยสมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน การบริหารจัดการ ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงานเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ขององค์กร ทางด้าน เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีผู้นำทางธรรมชาติทั้งชายและหญิงที่เกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการการทำงานร่วมกัน ส่วนองค์กร

เพ็ชรประเสริฐ (2550) ให้ความหมายว่า ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนที่ต้องการกำไรและต้องเป็นองค์กรหรือหน่วยธุรกรรมที่สมาชิกทุกคนครอบครองและควบคุมได้ หรือกรรมสิทธิ์ส่วนใหญ่เป็นของสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ

อภิชัย พันธเสน, สรวิชัย เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา (2546) ได้ให้ความหมายธุรกิจชุมชนว่า เป็นกิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมโดยช่วยดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมด ในรูปของการร่วมทุน ร่วมผลิต ร่วมดำเนินธุรกิจ และร่วมรับประโยชน์ โดยเป็นธุรกิจที่มาจากความต้องการของชุมชน และมีความสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยมีเป้าหมายที่จะให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความรัก ความสามัคคี และชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2555) ได้ให้ความหมายของธุรกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อ และการบริโภคของชุมชน ชุมชนซึ่งเป็นรากฐานของชนบทไทยจะเข้มแข็งได้นั้นจะต้องยืนหยัดด้วยลำแข้งของชุมชนเอง โดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบท ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นต่อไป

จากผู้ให้ความหมายของธุรกิจชุมชนข้างต้น สามารถสรุปความหมายของธุรกิจชุมชน ได้ว่า หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยบุคคลในชุมชนมีวัตถุประสงค์และอุดมการณ์ ร่วมกันในการลงทุน การผลิต การบริหารจัดการ และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจ โดยกิจกรรมของธุรกิจชุมชนนั้นต้องมีความสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถพึ่งพาตนเองได้

องค์ประกอบและการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน

สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540) อธิบายว่า องค์ประกอบของธุรกิจชุมชนที่สำคัญ ประกอบด้วย 7 ประการ ได้แก่

1. การมีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึง ทศนะต่อโลก ต่อสังคม และต่อชุมชนร่วมกัน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะยึดเหนี่ยวทิศทางของการรวมกลุ่มกันเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสามารถกำหนดเป้าหมาย หรือวิสัยทัศน์ได้ยิ่งทำให้ธุรกิจชุมชนนั้นมีการรวมตัวได้ดียิ่งขึ้น

2. การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน เพื่อให้สามารถกำหนดได้ว่าจะเดินทางไปข้างหน้าเพื่ออะไร

3. การมีผลประโยชน์ร่วมกันและการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ทุกคนต้องการ ธุรกิจชุมชนจึงต้องสร้างข้อมูลให้เกิดการรับรู้ทั่วไปว่า ผลประโยชน์ของการรวมตัวเป็นองค์กรคืออะไร

4. บุคคล รวมไปถึงผู้นำ สมาชิกและชาวบ้านทั่วไป โดยผู้นำถือเป็นผู้กุมความอยู่รอดของธุรกิจชุมชน หากผู้นำได้รับการยอมรับ มีความสามารถ ปฏิบัติดี สร้างความสามัคคี และคิดถึงส่วนรวมจริง ๆ จะสามารถนำพองค์กรไปสู่ความเข้มแข็งได้ ส่วนสมาชิกหากมีการร่วมมือและมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทั้งทางความคิด วางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการประเมินผลจนมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์จากองค์กร ซึ่งสมาชิกบางคนร่วมคิดร่วมทำงานกับองค์กรเสมอ บางคนร่วมบ้าง ไม่ร่วมบ้าง และบางคนเฝ้าดูอยู่เฉยๆ และชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วมในธุรกิจแต่มีผลต่อการดำรงอยู่ และความเข้มแข็งต่อองค์กรเพราะเป็นกลุ่มคนที่เฝ้าดู ติดตาม วิพากษ์วิจารณ์และพร้อมจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกับธุรกิจ

5. การบริหารจัดการ ถือเป็นเรื่องซึ่งขาดความเข้มแข็งของธุรกิจ ซึ่งการจัดการที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งสมาชิกต้องรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ปล่อยให้เป็นการตัดสินใจของผู้นำฝ่ายเดียว ด้านโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ ควรแบ่งให้เป็นตำแหน่งที่มีเนื้อหางาน ให้ปฏิบัติจริง ด้านสถานที่เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจัดประชุมและการจัดกิจกรรม เก็บวัสดุอุปกรณ์ และใช้ประโยชน์อื่น ๆ ในชุมชน การมีกฎกติการ่วมกัน ซึ่งถือเป็นข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ การสื่อสารระหว่างผู้นำกับสมาชิกในองค์กร ช่วยให้เกิดการรับรู้เข้าใจ และร่วมมือกันมากขึ้น ซึ่งการสื่อสารทำได้หลายรูปแบบเช่น การจัดประชุมชี้แจงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแจ้งข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว และการประชุมแกนนำ เป็นต้น ด้านการควบคุมตรวจสอบ เมื่อมีการแบ่งหน้าที่แล้วต้องมีการควบคุมตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีการรับรู้อย่างโปร่งใส โดยเฉพาะด้านการเงิน

6. กิจกรรมการเรียนรู้ ฝึกฝน และปฏิบัติจริง ในการสร้างแผนปฏิบัติการต้องกำหนดกิจกรรมและช่วงเวลาให้ชัดเจนเพื่อการติดตามและตรวจสอบได้ ถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจ นอกจากนี้กิจกรรมยังมีส่วนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ สมาชิก และชาวบ้านให้ทำงานร่วมกัน และเป็นกิจกรรมที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

7. งบประมาณ เพื่อให้แผนงานของธุรกิจดำเนินไปด้วยดี จำเป็นต้องมีการระดมทุนทั้งภายในและภายนอก เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้ ควรกระตุ้นให้มีการระดมทุนจากภายในก่อน เมื่อขาดงบประมาณส่วนนี้แล้วค่อยหาเพิ่มเติมจากภายนอก

ธุรกิจชุมชนเป็นแนวคิดที่มุ่งแปรรูปผลผลิตตามธรรมชาติ หรือการผลิตสินค้า โดยสมาชิกในชุมชน เพื่อการบริโภคและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ด้วยหลักคิดสำคัญที่ว่า ความ

หลากหลายของผลผลิตในชุมชน ทั้งในด้านการบริโภคแบบพึ่งพาตนเอง การเก็บหรือถนอมอาหารไว้กินในครอบครัวและในชุมชนเป็นการช่วยลดรายจ่ายให้ครอบครัว และสร้างเสริมสุขภาพอนามัยให้ตนเองได้อย่างดีและอย่างรับผิดชอบของชุมชน ซึ่งจะเป็พื้นฐานของการสร้าง สังคม สุขภาพ อนามัยที่ดี มีคุณธรรม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ด้านกำไรสูงสุดเช่นที่นักธุรกิจกระทำกันในปัจจุบัน โดยเอาเปรียบผู้บริโภคอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุดังกล่าว ขั้นตอนการสร้างธุรกิจชุมชนจึงตั้งอยู่บนกระบวนการคิดและปฏิบัติ ดังนี้ (พิทยา ว่องกุล, 2539)

1. บริโภคหรืออุปโภคของตนเองหรือในครัวเรือนเป็นหลัก ด้วยการผลิตสินค้าหลายชนิดหลายประเภท ในลักษณะหลากหลายเพื่อการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายที่เสียไปจากการซื้อ และป้องกันไม่ให้เงินของชุมชนไหลออกไปนอกชุมชนโดยไม่จำเป็น ซึ่งจะส่งผลให้การหมุนของเงินอยู่ในหมู่บ้านและแพร่สะพัดอยู่ภายในหมู่บ้านดังนั้น การตลาดของธุรกิจชุมชนที่สำคัญอันดับแรกคือ มุ่งผลิตเพื่อตลาดที่เป็นตัวเองของผู้ผลิต

2. เมื่อสมาชิกในชุมชนจัดตั้งกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อลดรายจ่ายของตนเองหรือเป็นหลักพึ่งพิงของตนเองได้แล้ว จึงค่อยขยายการผลิตออกไปสู่เพื่อนบ้าน เพื่อช่วยลดภาระซื้อของแพงแก่เพื่อนบ้าน ผู้ผลิตเองก็ไม่จำเป็นต้องซื้อสินค้าจากภายนอก ถือว่าเป็นการช่วยลดรายจ่ายให้แก่เพื่อนบ้านไปด้วย ทำให้เงินไม่ไหลออกไปจากหมู่บ้าน ดังนั้น การตลาดของธุรกิจชุมชนขั้นที่สองคือ ตลาดในชุมชน เป้าหมายอยู่ที่เพื่อน ๆ ในชุมชนโดยผลิตเพื่อแทนที่สินค้าที่นำเข้ามาจากภายนอกชุมชน

3. เนื่องจากธุรกิจชุมชนมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรืออุตสาหกรรมรายย่อยที่ร่วมทุนของชุมชน มีทั้งที่ไม่ต้องใช้เครื่องจักร อุปกรณ์หาง่าย ตลอดไปจนถึงการใช้เครื่องจักรขนาดเล็กและขนาดกลาง ดังนั้น ในสภาวะที่ชุมชนยังไม่มีเงินลงทุนในการซื้อเครื่องจักร การเริ่มต้นดำเนินธุรกิจชุมชนจึงต้องคำนึงถึง การลงทุนต่ำ อุปกรณ์ง่าย ๆ การใช้แรงงานในชุมชนและการรู้จักพัฒนาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมมาใช้ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมขึ้นในชุมชน เพราะบรรดาธุรกิจชุมชนในลักษณะดังกล่าว ชุมชนสามารถดำเนินการขึ้นมาเป็นธุรกิจชุมชนได้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2555) ได้กล่าวถึงขั้นตอนที่สำคัญ ในการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จ ประกอบได้ด้วย

1. ค้นหาความต้องการของตลาด ธุรกิจชุมชนจะต้องทราบถึง ความต้องการสินค้าและบริการ ของตลาด ความได้เปรียบทางด้านการผลิตหรือการแข่งขันเพราะชุมชนแต่ละพื้นที่มีความได้เปรียบทางด้าน ทรัพยากรที่แตกต่างกัน นั่นคือชุมชนควรตระหนักว่า จะนำทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่มาผลิตสินค้าอะไร ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวนี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตอะไร (What)

2. เลือกวิธีการผลิตที่เหมาะสม ธุรกิจชุมชนต้องทราบว่าผู้ที่จะลงมือผลิตมีใครบ้างและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตมีใครบ้าง จึงควรให้ผู้ที่มีความสามารถนี้เป็นผู้ลงมือผลิต ให้คำแนะนำในการผลิต ให้มีการระดมสมองของคนเหล่านี้และยังสามารถพึ่งพาผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น หน่วยงานราชการ สถาบัน วิชาการต่าง ๆ นอกจากนี้ในการผลิตที่เหมาะสมของธุรกิจ ควรจะต้องคำนึงถึง ปัจจัยการผลิต อันประกอบด้วย ที่ดิน (Land) แรงงาน (Labor) ทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน (Capital) และ ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ว่า ผลิตอย่างไร (How)

3. ใครคือกลุ่มเป้าหมาย ธุรกิจชุมชนจะต้องทราบว่าควรขายสินค้าให้กับใคร และลูกค้าจะซื้อ สินค้าของเราได้อย่างไร ซึ่งลูกค้าอาจแบ่งเป็น ลูกค้าท้องถิ่น และลูกค้านอกท้องถิ่น ซึ่งขึ้นอยู่กับตัวสินค้า และความต้องการสินค้าจะเป็นตัวกำหนดว่า ลูกค้าเป็นใคร เช่น กรณีผ้าทอเกาะยอ ลูกค้าเป็นคนนอกท้องถิ่น กรณีปืมน้ำมัน ลูกค้าจะเป็นคนในท้องถิ่น สำหรับการเข้าถึงลูกค้านั้นสามารถแบ่งลูกค้าออกเป็นอีก 2 ประเภท ประกอบด้วย ลูกค้าปลีก คือ ลูกค้ารายย่อยที่ซื้อสินค้าเพื่อนำไปบริโภคเอง และลูกค้าส่ง คือ ลูกค้าที่ ซื้อสินค้าในปริมาณมากเพื่อนำไปขายต่อ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ปัญหานี้จะเรียกว่าปัญหาพื้นฐานทาง เศรษฐกิจที่ว่า ผลิตเพื่อใคร (For whom)

4. กำหนดรูปแบบที่เหมาะสม ซึ่งธุรกิจชุมชนสามารถแบ่งรูปแบบได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

4.1 กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal group) คือ ไม่มีการจดทะเบียนตามกรอบกฎหมายใด ๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน แต่ไม่สามารถทำนิติกรรมในนามของกลุ่มได้ ข้อเสียของการตั้งกลุ่มแบบ นี้คือ ไม่สามารถระดมเงินทุนได้ และข้อดี คือ การบริหารงานภายในกลุ่มมีความคล่องตัวเนื่องจากสมาชิก จะบริหารงานภายในกลุ่ม

4.2 กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal group) คือ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นใน รูปของสหกรณ์ หรือบริษัท จำกัด ข้อเสียของการจัดตั้งกลุ่มคือ การบริหารงานมีความซับซ้อนมากขึ้นและมี ความล่าช้า สำหรับข้อดี คือ การระดมทุนสามารถทำได้รวดเร็ว

การจัดการธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนจะประสบความสำเร็จและเข้มแข็งในระยะยาวก็ต่อเมื่อธุรกิจมีผลผลิต และมีรายได้เข้ามาสม่ำเสมอ คนในชุมชนไม่ทิ้งบ้านเรือนไปทำงานต่างถิ่น และมีการวางแผนจัดการธุรกิจชุมชนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การจัดการการตลาด การจัดการการผลิต และการจัดการการเงิน และบัญชี ดังนี้

1. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินธุรกิจ ดังนั้น การจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นแรงผลักดันให้องค์กรธุรกิจนั้นประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งหลักในการจัดการทรัพยากรมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพนั้นประกอบไปด้วย

ดังต่อไปนี้ (สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545)

- 1.1 ต้องมีการอบรมให้แก่พนักงาน
- 1.2 ต้องมีการจัดสรรตำแหน่งงานให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคล
- 1.3 ต้องมีการจัดระบบการดำเนินงานให้เหมาะสม เช่น ระบบบัญชีที่ดี

ต้องมีการติดตามดูแลการดำเนินการอย่างใกล้ชิด

- 1.4 ต้องมีการประเมินผลงานพนักงานอย่างตรงไปตรงมา
- 1.5 ต้องมีการเลื่อนตำแหน่ง และจ่ายผลตอบแทนที่เหมาะสม
- 1.6 ต้องมีการสื่อสารระหว่างกันภายในองค์กรอยู่เสมอ
- 1.7 ต้องฝึกให้พนักงานแต่ละคนสามารถทำงานได้หลายหน้าที่
- 1.8 ต้องรักลูกน้องเหมือนญาติ
- 1.9 ต้องมีการกระจายความรับผิดชอบ

2. การจัดการการตลาด หน้าที่ของธุรกิจที่สำคัญที่ช่วยตอบสนองความต้องการของมนุษย์ คือ หน้าที่การตลาด ซึ่งการตลาดชุมชนเป็นหน้าที่ของธุรกิจชุมชนที่จะคิดค้น สืบเสาะ และแสวงหาวิเคราะห์ความต้องการของผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในชุมชน และพยายามหาทางตอบสนองความต้องการนั้นให้ได้มากที่สุด ดังนั้น การตลาดชุมชนมีความสัมพันธ์กับความต้องการของคนในชุมชน และมีหน้าที่สำคัญในการเสนอสินค้าหรือบริการแก่ผู้บริโภค โดยผู้บริโภคยินดียายเงินแลกเปลี่ยนกับสินค้าหรือบริการที่พวกเขาได้รับ โดยเครื่องมือทางการตลาดที่ธุรกิจใช้เพื่อตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ทางการตลาดเป้าหมาย คือ ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing mix) ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ ราคา การจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการตลาด

3. การจัดการการผลิต เป็นการจัดการกระบวนการแปรสภาพทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ที่ดิน แรงงาน วัตถุดิบ และเงินทุน ให้เป็นสินค้าหรือบริการ ในการผลิตของแต่ละองค์กร หรือในแต่ละชุมชนย่อมต้องมีการแบ่งหน้าที่ของแต่ละคนภายในองค์กรเพื่อให้เกิดความรับผิดชอบ และสะดวกต่อการดำเนินการ ซึ่งหน้าที่ที่สำคัญของหน่วยการผลิตนั้น แบ่งออกได้ดังนี้

3.1 หน้าที่ด้านวิศวกรรม เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดว่าจะทำการผลิตสินค้าด้วยวิธีใด ใช้อะไรเป็นวัตถุดิบ ด้วยกระบวนการผลิตแบบไหน ใช้เครื่องจักรและกำลังการผลิตเท่าไร เพื่อให้ได้ผลผลิตออกมามาตามที่ถูกกำหนดไว้

3.2 หน้าที่การวางแผนและควบคุมการผลิต เกี่ยวข้องกับการกำหนดว่าในการผลิตสินค้าหนึ่งอย่างต้องมีการใช้วัตถุดิบเท่าไรเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและช่วยลดต้นทุนการผลิต

3.3 หน้าที่การควบคุมสินค้าคงเหลือ เกี่ยวข้องกับการควบคุมให้วัสดุที่เกี่ยวกับการผลิตมีจำนวนเพียงพอตลอดในช่วงระยะเวลาที่ผลิต แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องมีการจัดหาวัตถุดิบมา ในปริมาณที่มากเกินไปความต้องการ เพียงแต่การจัดหาที่ดีต้องเป็นการจัดหาวัตถุดิบ ในปริมาณที่สามารถรองรับการสูญเสียของวัสดุในระหว่างการผลิตได้

3.4 หน้าที่การจัดซื้อจัดหา มีความสำคัญอย่างมากต่อการผลิต และสัมพันธ์กับหน้าที่การวางแผน และหน้าที่ด้านวิศวกรรม เพราะว่าหากฝ่ายผลิตได้วัสดุที่ไม่ดีพอ หรือราคาแพงเกินไป จะกระทบต่อการดำเนินการเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้จัดซื้อต้องคำนึงถึงระดับคุณภาพของวัสดุ แหล่งของวัสดุที่ต้องการสั่งซื้อ ราคาของวัตถุดิบ และมาตรฐานการตรวจรับวัตถุดิบ

3.5 หน้าที่การควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพเป็นขั้นตอนที่จำเป็นอย่างมาก เพราะว่าการทำงานที่สินค้านั้นจะสามารถแข่งขันกับสินค้าของคู่แข่งได้นั้น คุณภาพจะถูกใช้เป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจ ดังนั้นการควบคุมคุณภาพให้ได้มาตรฐานตามที่กำหนดไว้จึงเป็นเรื่องสำคัญ (สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545)

4. การจัดการการเงิน และบัญชี ในการจัดทำบัญชีจะต้องมีการทำงานการเงิน ซึ่งเป็นรายงานที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน และผลการดำเนินงานของธุรกิจ งบการเงินที่สำคัญที่สมาชิกกลุ่มอาชีพควรจัดทำ ได้แก่ งบดุล และงบกำไรขาดทุน มีรายละเอียดดังนี้

4.1 งบดุล หมายถึงรายงานการเงินที่แสดงฐานะการเงินของธุรกิจ ประกอบไปด้วยสินทรัพย์ หนี้สิน และส่วนของผู้เจ้าของ โดยทั่วไปจะแสดง ณ วันสิ้นงวดบัญชี

4.2 งบกำไรขาดทุน หมายถึงรายงานทางการเงินที่แสดงผลการดำเนินงานของธุรกิจภายในรอบระยะเวลาหนึ่งของการดำเนินงานว่าธุรกิจมีรายได้รวมทั้งสิ้นเท่าไร มีค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นเท่าไร ถ้ารายได้สูงกว่าค่าใช้จ่ายผลต่างคือ กำไร ในทางตรงกันข้ามถ้ารายได้ต่ำกว่าค่าใช้จ่ายผลต่างคือ ขาดทุน ซึ่งงบกำไรขาดทุนจะแสดงรายได้ ค่าใช้จ่ายและกำไรหรือขาดทุน อันชี้ให้เห็นความสามารถในการดำเนินงาน และบริหารงานของธุรกิจ (สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักมาตรฐาน อุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545)

ปัจจัยความสำเร็จของธุรกิจชุมชน

ในการดำเนินธุรกิจชุมชน พบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของชุมชน ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ เช่น การขาดการวิเคราะห์ศักยภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มและชุมชน ขาดทักษะการบริหารจัดการ บางกลุ่มอาจขาดทักษะในการผลิต ขาดการวางแผนธุรกิจชุมชน และการวิเคราะห์

ตลาด ขาดการจัด ลำดับความสำคัญ การใช้เงินทุน หรือในกรณีที่ได้มีการจัดตั้งแล้วพบว่า มีปัญหาในเรื่องการขาดการพัฒนาความรู้เฉพาะทางเพื่อต่อยอด ได้แก่ การบัญชี การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ขาดข้อมูลด้านการตลาด โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มมุ่งขยายตลาด ขาดตลาดประจำ และมีต้นทุนการตลาดสูง ขาดการวิเคราะห์ต้นทุนและวิเคราะห์ตลาด ขาดเงินทุนหมุนเวียน และต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอกขณะเดียวกันความต้องการของกลุ่มแต่ละกลุ่มก็มีความต้องการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในพื้นที่ยากจน ต้องการขยายตลาดให้กลุ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น ต้องการเงินหมุนเวียนมากขึ้น เพื่อจะได้รับซื้อสินค้าจากสมาชิกมากขึ้น ต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ เช่น ให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดการประชุมในชุมชนให้บ่อยขึ้น เพื่อที่จะได้แลกเปลี่ยนปัญหาและเปิดโอกาสให้กลุ่มได้ชี้แจงให้เห็นประโยชน์การรวมกลุ่ม รวมทั้งต้องการให้มีการจัดอบรมการวางแผนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การจัดหาสถานที่เพื่อจำหน่าย และสนับสนุนการซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์ที่ต้องการให้ธุรกิจเอกชนช่วยเหลือในการรับสินค้าไปจำหน่ายให้มากขึ้น ธุรกิจชุมชนทั่วไปต้องการปรับปรุงเทคนิคการผลิต เช่น การศึกษาดูงาน หรือปรึกษาผู้มีความรู้มาพัฒนาคุณภาพสินค้าและบรรจุภัณฑ์ ต้องการความช่วยเหลือหรือสามารถกู้ยืมเงินซื้อเครื่องมือเครื่องจักร ต้องการหาตลาดเพิ่มขึ้นรวมทั้งการพัฒนาผู้นำกลุ่ม (อภิชัย พันธเสน และปัทมาวดี โพนบุญกุล ชูชุกิ, 2546)

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2550) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จ และล้มเหลวของชุมชน ว่าประกอบด้วย

1. ปัจจัยด้านการเงินหรือเงินทุน กลุ่มที่ระดมทุนจากชุมชนได้เองโดยไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน มีโอกาสในการประสบความสำเร็จมากกว่ากลุ่มที่พึ่งเงินทุนจากการกู้ยืม
2. ปัจจัยด้านการตลาด สำหรับกลุ่มธุรกิจค้าส่งที่มารับสินค้าไปขายต้องมีลูกค้าที่แน่นอน สำหรับธุรกิจค้าปลีกที่ไม่มีลูกค้าที่แน่นอนต้องมีปริมาณเพียงพอจึงจะประสบผลสำเร็จ
3. ปัจจัยด้านการผลิต ควรจะมีแหล่งทรัพยากรและวัตถุดิบในชุมชนที่มากพอ จะทำให้ได้เปรียบ มีต้นทุนการผลิตไม่สูงและมีมาตรฐาน นอกจากนี้ผู้ผลิตต้องมีความชำนาญและทักษะที่ดี
4. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ ธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ดำเนินงานในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ช่วยกันรับผิดชอบไม่มีคำตอบแทนตายตัว ทั้งผู้นำและสมาชิกต้องเสียสละ และระบบให้คุณโทษอยู่ที่การดำเนินหรือยกย่องชมเชยของชุมชน
5. ปัจจัยด้านผู้นำ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่มาจากผู้นำที่ดี ผู้นำต้องเป็นที่ยอมรับจากชาวบ้านจึงจะระดมทุนได้ง่าย และธุรกิจขยายตัวได้เร็ว
6. ปัจจัยด้านแรงงาน การมีแรงงานที่เพียงพอและมีทักษะด้านการผลิตที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ ซึ่งปัจจุบันอาจประสบปัญหาแรงงานอพยพเข้าเมือง

7. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของสมาชิก การร่วมกันคิด ร่วมทำและตัดสินใจรับผิดชอบ มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของธุรกิจและกลุ่มที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่ มักจะเริ่มมาจากกลุ่มออมทรัพย์

8. ปัจจัยระเบียบข้อบังคับขององค์กร กติกาต่าง ๆ ต้องเริ่มจากข้อตกลงของสมาชิกเป็นพื้นฐานไม่เช่นนั้นจะเกิดความขัดแย้งกัน

9. ปัจจัยปฏิสัมพันธ์กับภายนอก ธุรกิจชุมชนจะต้องเรียนรู้และกำหนดทำที่ต่อปฏิสัมพันธ์ภายนอกหลาย ๆ ฝ่ายที่เหมาะสมภายใต้การมีผลประโยชน์ร่วมกัน

นอกจากนี้ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2555) กล่าวถึงปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ประกอบไปด้วย

1. ความเข้าใจของสมาชิก สมาชิกจะต้องเข้าใจในความแตกต่าง ขอบเขต และข้อจำกัดของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น

2. ความต้องการและเป้าหมายของธุรกิจชุมชน ซึ่งบางชุมชนอาจทำการผลิตแค่พออยู่พอกิน รูปแบบของกลุ่มอาจเป็นเพียงกลุ่มเพื่อการผลิต เช่น กลุ่มทำนา หรือกลุ่มเลี้ยงสัตว์ บางชุมชนอาจมีเป้าหมาย คือกำไร เพื่อนำกำไรมายกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

3. เงินทุน เพราะเงินทุนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดความสำเร็จของธุรกิจชุมชน ดังนั้นการดำเนินธุรกิจชุมชนจึงควรเริ่มจากกิจกรรมเล็กไปใหญ่ ค่อย ๆ สะสมเงินทุนจากชุมชนเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดกับธุรกิจ การรวมทุนทีละเล็กละน้อยอาจช้าเกินไป ชุมชนอาจสามารถระดมทุนในรูปของ สหกรณ์หรือบริษัทก็ได้

4. ทรัพยากรบุคคล ซึ่งบุคคลประหลาดนี้จะต้องมีความรู้ความสามารถ ทั้งด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการใหม่ ๆ ทั้งนี้ต้องเป็นคนที่รักงานของชุมชน ชอบงานทำทายน มีความเสียสละไม่หวังผลตอบแทนมากเกินไป

5. การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน ถ้าสมาชิกไม่ร่วมมือธุรกิจชุมชนก็เกิดขึ้นไม่ได้ โดยที่สมาชิกควรร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบ

จากแนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าธุรกิจชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับรายได้ ชีวิตความเป็นอยู่ และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสร้างความ เข้มแข็งของชุมชนนั้น ๆ ส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเอง โดยคนในชุมชนเพื่อคนใน ชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความหมายและเป้าหมายของการจัดการความรู้

จากการศึกษาวรรณกรรมและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ พบว่ามีผู้ให้ความหมายของการจัดการความรู้เป็นจำนวนมากแตกต่างกันตามศาสตร์ สาขาวิชาชีพ วิธีการเป้าหมายและแนวทางของการจัดการความรู้ไปปฏิบัติซึ่งมีทั้งความหมายของการจัดการความรู้ในลักษณะของกระบวนการอย่างเป็นระบบที่เอื้อและก่อให้เกิดการถ่ายโอน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างข้อมูลสารสนเทศ และความรู้ไปสู่คนได้ถูกต้องทันเวลา ตรงตามต้องการและก่อให้เกิดคุณค่า เป็นกระบวนการในการสร้างความรู้ผ่านขั้นตอนของการแปลงประสบการณ์ของคนให้กลายเป็นความรู้ (Dixon, 2000) และการจัดการความรู้ในฐานะเป็นสาขาวิชาทางการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่สนใจในการยกระดับการสร้างความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ (Tomlinson, 1998) รวมไปถึงการจัดการความรู้คือ กระบวนการสร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้และการนำเอาความรู้ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งการจัดการความรู้ต้องใช้ระยะเวลาและมีผู้เกี่ยวข้องหลายคน ไม่ว่าจะเป็นนักปราชญ์ นักเขียน พระ อาจารย์ นักการเมือง บรรณารักษ์ และอื่น ๆ

ประเวศ วะสี (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่า หมายถึง การจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หาทางนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกันให้ง่ายต่อการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้นมีการต่อยอดคิดหังดงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะยิ่งขึ้น มีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากองค์ความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน รวมไปถึงการจัดการให้มีการวิจัยสร้างความรู้ที่เหมาะสม โดยให้มีการตั้งโจทย์ร่วมกัน วิจัยร่วมกัน ร่วมเรียนรู้ จัดความรู้ให้อยู่ในรูปที่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้ นอกจากนี้ ยังมีการจัดการให้สร้างความรู้และการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติที่สำเร็จผล จัดการให้ประเมินผลการปฏิบัติเพื่อการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและมีการจัดสร้างนักวิจัย สร้างนักจัดการความรู้และสร้างหน่วยจัดการความรู้

ส่วนไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2547) ได้ให้ความหมายของการจัดการความรู้ ในมุมมองที่เกี่ยวกับชุมชนว่า การจัดการความรู้ คือ การดำเนินการกับปัจจัยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลซึ่งก็คือการได้ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์มากขึ้นและดีขึ้น หรือ ได้ประยุกต์ ได้ดัดแปลง ได้ดำเนินการกับความรู้ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกคน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีแนวคิดที่หลากหลายเกี่ยวกับการจัดการความรู้แต่สิ่งที่คล้ายคลึงกันคือ เป็นการจัดการเพื่อนำความรู้ไปใช้พัฒนาถ่ายทอดและแบ่งปันไปยังบุคคลเป้าหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยมีรูปแบบของการพัฒนาความรู้ ได้แก่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ในอดีตของตนเอง การเรียนรู้จากการทดลอง การเรียนรู้จากประสบการณ์ผู้อื่น และการเรียนรู้จากการฝึกอบรมและพัฒนา (ยุทธนา แซ่เตียว, 2547)

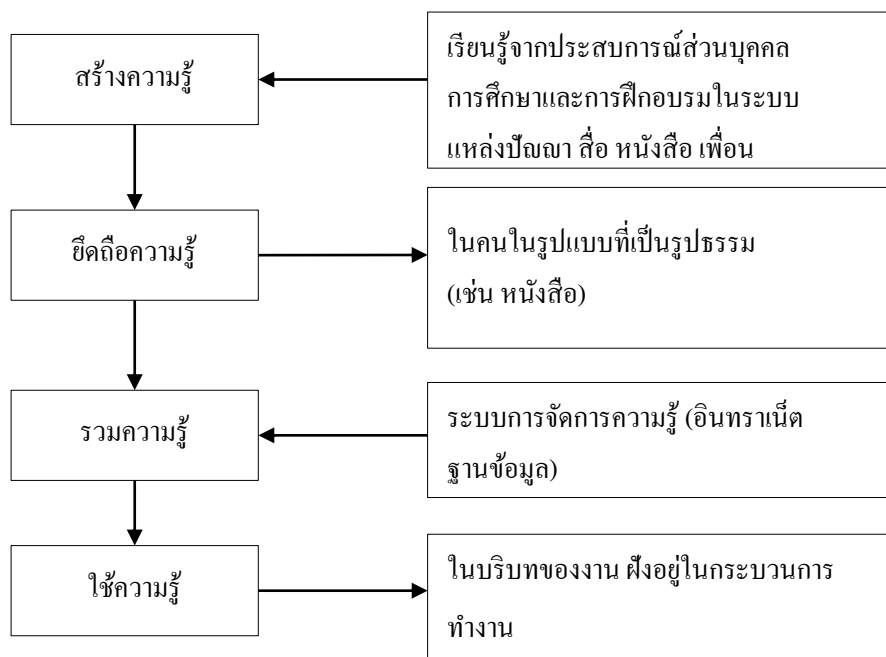
จากที่นักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดการความรู้สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการและวิธีการยกระดับความรู้ของคน ด้วยการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้การถ่ายทอดความรู้ การเผยแพร่และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับทุกคนอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นได้อย่างดีด้วยการต่อยอดความรู้เดิมที่มีอยู่ การผสมผสานความรู้ หรือการสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น การจัดการความรู้จึงมีลักษณะของการดำเนินงานอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วยชุดของกระบวนการและวิธีการที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการจัดการความรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้พร้อมกับการบริหารจัดการปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยด้านคน ปัจจัยด้านโครงสร้าง ปัจจัยด้านวัฒนธรรมและบริบทให้สอดคล้องและส่งเสริมให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จ

วงจรการจัดการความรู้

Wiig (1993, p. 39) ได้นำเสนอวงจรการจัดการความรู้ โดยเน้นเงื่อนไข 3 ประการที่จำเป็นต้องปรากฏสำหรับองค์กรเพื่อปฏิบัติธุรกิจขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ คือ 1) องค์กรต้องมีธุรกิจ (ผลผลิต/ บริการ) 2) ลูกจ้างองค์กรต้องมีทรัพยากร (คน ทูณ และสิ่งอำนวยความสะดวก) และ 3) องค์กรต้องมีความสามารถที่จะปฏิบัติจุดทั้งสามได้รับการเน้นใน วงจรการจัดการความรู้ของวิกิ ความรู้เป็นแรงสำคัญที่กำหนดและขับเคลื่อนความสามารถให้ปฏิบัติอย่างฉลาดเมื่อมีความรู้ที่ได้รับการปรับปรุง แล้วเรารู้จักสิ่งที่ดีขึ้นและรู้จักวิธีที่จะทำสิ่งดีขึ้นด้วย

ระบุมุ่งหมายสำคัญของการจัดการความรู้ว่า เป็นความพยายามที่จะทำให้ธุรกิจมีการปฏิบัติที่ฉลาดโดยอำนวยความสะดวกแก่การสร้างสรรค์ การสะสม การแปรเปลี่ยน และการใช้ความรู้ที่มีคุณภาพ (Wiig, 1993, p. 39) การทำงานดีขึ้น หมายความว่าเราต้องเข้าหางานของเราด้วยความชำนาญมากขึ้น คือ เราต้องมีความรู้ที่ตรงกับงาน และมีความรู้ที่มีคุณภาพสูงให้มากที่สุดที่สุดที่จะทำได้แล้วประยุกต์ใช้ความรู้ให้ดีขึ้นในหลาย ๆ ทาง การทำงานดีขึ้น “เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ของความรู้ที่ดีที่สุดในที่เรามีอยู่” (Wiig, 1993, p. 51)

วงจรการจัดการความรู้ของวิกิ กล่าวถึงวิธีการที่ความรู้ถูกสร้างขึ้น และใช้เป็นรายบุคคลหรือเป็นองค์กร มีขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความรู้ 2) การยึดถือความรู้ 3) การรวมความรู้ไว้ในแหล่งเดียวกัน 4) การประยุกต์ใช้ความรู้ ดังแสดงไว้ในภาพที่ 2-3

ภาพที่ 2-3 วงจรการจัดการความรู้ของวิกิก (Wiig, 1993, p. 51)

ถึงแม้ว่าขั้นตอนทั้งหมดนี้จะแสดงว่าเป็นเอกเทศ และเป็นลำดับขั้นตอนแต่เป็นเพียง การทำให้ง่ายเท่านั้น เพราะว่าเราอาจจะแสดงหน้าที่และกิจกรรมบางประการคู่ขนานกันไปได้ด้วย เป็นไปได้ที่จะย้อนวงจรกลับไปซ้ำหน้าที่และกิจกรรมที่ปฏิบัติมาก่อนนี้ แต่มีการเน้นและ/ หรือ ระดับรายละเอียดที่แตกต่างกัน วงจรนี้กล่าวถึงช่วงการเรียนรู้กว้าง ๆ จากแหล่งต่าง ๆ ทุกประเภท คือ ประสบการณ์ส่วนบุคคล การศึกษาหรือการฝึกอบรม และปัญญาจากทุกแหล่งแล้วเราสามารถ จะยึดถือความรู้ภายในสมองของเรา หรือในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม เช่น หนังสือ หรือฐานข้อมูล ความรู้ สามารถนำมารวมกันไว้ในแหล่งเดียวกันได้ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในหลากหลายทางต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับบริบทและความมุ่งหมาย

จะเห็นได้ว่า วงจรการจัดการความรู้ของวิกิก มุ่งเน้นการระบุและการเชื่อมโยงกิจกรรมที่ เรากระทำอยู่ เข้าด้วยกันเพื่อสร้างผลผลิตและบริการในฐานะที่เป็นผู้ทำงานด้านความรู้

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory learning: PL)

หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม มีพัฒนาการจากการที่นักปรัชญาการศึกษา Deweyian ได้เริ่มใช้วิธีการเรียนรู้จากการกระทำ (Learning by doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาระบวนการ เรียนรู้ที่ดึงความสามารถของผู้เรียนออกมาในรูปของการเรียนรู้ ที่เรียกว่า Active learning ผู้เรียนจะ มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหามากขึ้น และ ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ในเวลาต่อมาจึงพัฒนาเป็นรูปแบบ

การเรียนรู้โดยการแก้ปัญหา (Problem solving) การเรียนรู้โดยร่วมมือกัน (Cooperative learning) เช่น รูปแบบการสอนที่เรียกว่า Problem based solving (PBL) (กรมสุขภาพจิต, 2544, หน้า 8-21)

ในทศวรรษที่ 80 ได้มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ (Learning process) รูปแบบใหม่ ที่เรียกว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) ซึ่ง Kolb (1984 อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต, 2544, หน้า 8) ได้เสนอว่า ประสบการณ์เป็นแหล่งของการเรียนรู้และพัฒนา Kolb's model เป็นวงจรของการเรียนรู้ ที่การได้รับความรู้ ทักษะ และทักษะจะอยู่ในกระบวนการ 4 องค์ประกอบ ของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์เชิงรูปธรรม (Concrete experience) การสังเกตอย่างไตร่ตรอง (Reflective observation) มโนทัศน์เชิงนามธรรม (Abstract conceptualization) และการทดลองปฏิบัติ (Active experimentation)

Kolb (1984 อ้างถึงใน กรมสุขภาพจิต, 2544, หน้า 14-16) ได้กล่าวถึง วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ที่สำคัญต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนควรมีทักษะการเรียนรู้ ทั้ง 4 องค์ประกอบ แม้บางคนจะชอบ/ ถนัด หรือมีบางองค์ประกอบมากกว่า เช่น เคยมีประสบการณ์จริง แต่ถ้าไม่ชอบแสดงความคิดเห็นหรือไม่นำประสบการณ์มาร่วมอภิปราย ผู้เรียนนั้นจะขาดการมีทักษะในองค์ประกอบอื่น ฉะนั้น ผู้เรียนควรมีทิศทางการเรียนรู้ทุกด้าน และควรมีพัฒนาการเรียนรู้ให้ครบทั้งวงจร หรือทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) ในการฝึกอบรมเนื้อหาที่ใช้ในการให้ความรู้ หรือนำไปสู่การสอนทักษะต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มาก่อนแล้ว เช่น การฝึกอบรมเกี่ยวกับการประเมินโครงการให้แก่กวีวิชาการ จะเห็นได้ว่าผู้เรียน คือ นักวิชาการ จะมีประสบการณ์เกี่ยวกับการประเมินในกิจกรรมอื่น ๆ มาก่อน ซึ่งนำมาใช้ในการอบรมครั้งนี้ได้ องค์ประกอบที่เป็นประสบการณ์นี้ ผู้สอนจะพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนซึ่งมีประสบการณ์ดังที่กล่าวแล้ว ได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมาใช้ในการเรียนรู้ และสามารถแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองที่มีให้แก่เพื่อน ๆ ที่อาจมีประสบการณ์ที่เหมือน หรือต่าง ไปจากตนเองได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับการใช้กระบวนการกลุ่มของผู้สอน การที่ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์มาใช้ในการอบรม จะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งผู้สอน และผู้เรียน ดังนี้

1.1 ผู้เรียน การที่ผู้เรียนได้ดึงประสบการณ์ของตัวเองออกมานำเสนอร่วมกับเพื่อน ๆ จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าตัวเองได้มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง มีความสำคัญที่มีคนฟังเรื่องราวของตนเอง และได้มีโอกาสรับรู้เรื่องของคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีความรู้เพิ่มขึ้น ทำให้สัมพันธภาพในกลุ่มผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

1.2 ผู้สอน ไม่ต้องเสียเวลาในการอธิบาย หรือยกตัวอย่างให้ผู้เรียนฟัง เพียงแต่ใช้เวลาเล็กน้อยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เล่าประสบการณ์ของตนเอง ผู้สอนอาจใช้ใบชี้แจงกำหนดกิจกรรมของ

ผู้เรียนในการนำเสนอประสบการณ์ ในกรณีที่ผู้เรียนไม่มีประสบการณ์ในเรื่องที่จะสอนหรือมีน้อย ผู้สอนอาจจะยกกรณีตัวอย่าง หรือสถานการณ์ก็ได้

2. การสะท้อน และอภิปราย (Reflection and discussion) เป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ผู้เรียนจะได้แสดงความคิดเห็น และความรู้สึกของตนเองแลกเปลี่ยนกับสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดประเด็นการ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึกของคนอื่น ที่ต่างไปจากตนเองจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น และผลของการสะท้อนความคิดเห็น หรือการอภิปรายจะทำให้ได้ข้อสรุปที่หลากหลาย หรือมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขณะทำกลุ่ม ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการทำงานเป็นทีม บทบาทของสมาชิกที่ดีที่จะทำให้งานสำเร็จ การควบคุมตนเอง และการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น องค์ประกอบนี้ จะช่วยทำให้ผู้เรียน ได้พัฒนาทั้งด้าน ความรู้ และเจตคติ ในเรื่องที่อภิปราย การที่ผู้เรียนจะอภิปราย หรือแสดงความคิดเห็นได้มากน้อยแค่ไหน เป็นไปตามเนื้อหาที่จะสอนหรือไม่ นั่น ขึ้นอยู่กับใบงานที่ผู้สอนจัดเตรียม ซึ่งประกอบไปด้วยประเด็นอภิปราย หรือตารางวิเคราะห์เพื่อให้ผู้เรียนทำได้สำเร็จ

3. ความคิดรวบยอด (Concept) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา หรือเป็นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย (Knowledge) เกิดได้หลายทาง เช่น การบรรยายของผู้สอน การมอบหมายงานให้อ่านจากเอกสาร ตำรา หรือได้จากการสะท้อนความคิดเห็น และอภิปรายใน องค์ประกอบที่ 2 โดยผู้สอนอาจจะสรุปความคิดรวบยอดให้จากการอภิปราย และการนำเสนอของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ผู้เรียนจะเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ซึ่งความคิดรวบยอดนี้จะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หรือความเข้าใจในเนื้อหาขั้นตอนของการฝึกทักษะต่าง ๆ ที่ช่วยทำให้ผู้เรียน ปฏิบัติได้ง่ายขึ้น

4. การทดลอง/ การประยุกต์แนวคิด (Experimentation/ application) เป็นองค์ประกอบที่ผู้เรียนได้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดหรือผลิตขึ้นความคิดรวบยอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ ทำแผนภูมิ เล่นบทบาทสมมุติ ฯลฯ หรือเป็นการแสดงถึงผลของความสำเร็จของการเรียนรู้ในองค์ประกอบที่ 1 ถึง 3 ผู้สอนสามารถใช้กิจกรรมในองค์ประกอบนี้ ในการประเมินผลการเรียนการสอนได้ เช่น ถ้าวัตถุประสงค์ของการอบรม ตั้งไว้ว่าให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถวางแผนประเมินโครงการได้ กิจกรรมในการเรียนรู้ขององค์ประกอบนี้ ผู้สอนต้องเตรียมใบงานให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ทดลองทำแผนการประเมินโครงการ ซึ่งผู้เข้ารับการอบรม จะต้องนำความรู้เกี่ยวกับการประเมิน โครงการจากการเรียนรู้ในองค์ประกอบความคิดรวบยอดมาใช้ในการเรียนการสอน หรือการอบรมส่วนใหญ่ มักจะขาดองค์ประกอบทดลอง/ ประยุกต์แนวคิด ซึ่งถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นได้ว่า เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ผู้สอนจะได้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้จักการประยุกต์ใช้ความรู้ ไม่ใช่เรียนแค่รู้ แต่ควรนำไปใช้ได้จริงในการจัดกิจกรรม

การเรียนการสอน หรือการอบรมแบบมีส่วนร่วมจำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 4 องค์ประกอบ องค์ประกอบทั้ง 4 มีความสัมพันธ์เป็นไปอย่างมีพลวัต (Dynamic) เกี่ยวข้องมีผลถึงกัน ผู้สอนจะเริ่มจากจุดใดก่อนก็ได้ ส่วนใหญ่จะเริ่มจากประสบการณ์ (Experience) หรือความคิดรวบยอด (Concept) ซึ่งทั้ง 2 องค์ประกอบ จะช่วยให้ผู้เรียนได้ดึงข้อมูลเก่าหรือรับข้อมูลใหม่ก่อนเพื่อนำไปสู่การอภิปรายและการประยุกต์ใช้ ระยะเวลาแต่ละองค์ประกอบ ไม่จำเป็นต้องเท่ากัน ผู้สอนจัดได้ตามความเหมาะสมของกิจกรรมในแต่ละองค์ประกอบ เช่น ถ้าเนื้อหาที่สำคัญมากก็อาจใช้เวลานาน หรือถ้าผู้สอนมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญและมาก ก็อาจใช้เวลาในการอภิปรายมากกว่าส่วนขององค์ประกอบความคิดรวบยอด

สรุปได้ว่า หลักการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในการพัฒนาบุคคลทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ได้ดีที่สุดใน การสังเคราะห์แบบ Meta analysis ซึ่งได้โครงสร้างพื้นฐานของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ผสมผสานกับกระบวนการกลุ่ม (Group process) เพราะผู้เรียนทุกคนมีประสบการณ์ จึงสามารถทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยกันทำในสิ่งที่ยาก หรือไม่เคยทำมาก่อนด้วยความมั่นใจ โดยเฉพาะการฝึกอบรมที่อาจมีข้อจำกัดในด้านเวลา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิชัย มีชัย (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่าในการดำเนินธุรกิจชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง ประชาชนและกลุ่มธุรกิจชุมชนควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ให้มากขึ้นกว่าเดิม และควรดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ได้ความรู้ ความคิด และแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยควรทำคุณประโยชน์แก่คนในชุมชน

พระมงคล มหานิล (2552) ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคของการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ และศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดอำนาจเจริญ เป็นองค์ความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่ บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวบ้าน การถ่ายทอดวิธีการผลิตข้าวกล้องหอม

มะลิเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาบรรจุภัณฑ์ ปัญหาการสนับสนุนจากภาครัฐ ปัญหาขาดเงินทุนหมุนเวียนและ ปัญหาขาดตลาดแหล่งจัดจำหน่าย เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคเท่าที่ควร ทางกลุ่มผู้ผลิตข้าวกลิ้งหอมมะลิมีแนวคิดที่จะทำการพัฒนารูปแบบของบรรจุภัณฑ์ใหม่เพื่อเป็นการพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ในกลุ่มหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันสินค้าของทางกลุ่มได้รับมาตรฐาน 3-4 ดาวของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์โดยทางกลุ่มคาดหวังว่า หลังจากทางกลุ่มได้ปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ให้มีความทันสมัยและเป็นที่ยอมรับจากผู้บริโภคมากขึ้น

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกลิ้งหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชน ให้ได้นั้นต้องมีองค์ประกอบหลายประการในการที่จะพัฒนา เนื่องจากระบบการค้ามีการแข่งขันค่อนข้างสูง กระบวนการในการจะพัฒนาและส่งเสริมนั้นต้องมีกลยุทธ์ทุกด้าน ประกอบด้วย อาทิ 1) ด้านบุคลากร ได้แก่ การเรียนรู้โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม เช่นการประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงานและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะความสามารถและประสบการณ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม 2) ด้านผลิตภัณฑ์ ได้แก่ การพัฒนาถุงพลาสติก ให้มีความต่างไปจากเดิมอีกทั้งรักษาความสะอาดและการบรรจุผลิตภัณฑ์แบบใหม่ ๆ ให้มีความทันสมัยมากขึ้น 3) ด้านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ชุมชน มีการพัฒนาได้ตรงตามมาตรฐานและได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของ กระทรวงพาณิชย์ 4) ด้านการตลาดในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ข้าวกลิ้งหอมมะลิจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ได้แก่ การตอบสนองความต้องการของลูกค้าทางด้าน ราคาของผลิตภัณฑ์ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาด

เดชวิทย์ นิลวรรณ (2554) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน บนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดง ตำบลสง่าบ้าน อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาความรู้ให้แก่กลุ่มอาชีพ ทำให้กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดงมีรูปแบบในการดำเนินงานเชิงธุรกิจครบทุกหน้าที่ ได้แก่ การบริหารจัดการ การตลาด การผลิต และการเงินบัญชี ทำให้กลุ่มมีการบริหารงานด้วยหลักเหตุผล มีความรอบรู้ทางการตลาด มีความรอบคอบในการผลิต และเกิดความระมัดระวังในการใช้จ่ายเงิน จนกลุ่มสามารถจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดงได้เป็นผลสำเร็จ แสดงถึงศักยภาพและความสามารถของชุมชน ในการพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสำหรับธุรกิจชุมชน บนหลักความพอประมาณตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สมนึก แก้ววิไล (2552) ศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการศึกษาพบว่า พบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ในระดับสูง ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมีความสัมพันธ์กับ ปัจจัยด้านศาสนาและวัฒนธรรมในระดับสูง ปัจจัยด้านการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านศาสนาและวัฒนธรรมในระดับสูง และปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยด้านศาสนาวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ใน ระดับสูงมากทุกด้าน

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง: รูปแบบ ปัจจัย และตัวชี้วัด ผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งใน สังคมไทย พบว่ามีกระบวนการจัดการที่สำคัญ 7 ประการ ที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชน ไปสู่ความเข้มแข็ง คือ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ 3) กระบวนการฟื้นฟูผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ 4) กระบวนการใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติชุมชน 5) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน 6) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา 7) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง ส่วนผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบตัวชี้วัดการจัดการชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชน พบว่า มีรูปแบบตัวชี้วัดที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจมีตัวชี้วัดย่อย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ การผลิตและการบริโภคในชุมชน กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจชุมชน 2) ด้านสังคมและองค์กรชุมชน มีตัวชี้วัดย่อย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) ด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดร่วม 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การจัดการตนเองทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กนกพร นิมพลี (2559) ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค และความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งผล การศึกษาด้านปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพบว่า การจัดการ โครงสร้างการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว

ในหมู่บ้านยัง ไม่มีความชัดเจน ยังไม่มีการตั้งคณะกรรมการดูแลรับผิดชอบอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม และไม่มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ไม่มีจุดขายที่สามารถดึงเงินจากนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งมีข้อเสนอแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ 1) ด้านการพัฒนาศักยภาพและการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้าน แก้ไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ที่มีประสบการณ์ หรือเชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวมาร่วมเป็นแรงสำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ให้ความรู้ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ร่วมวางแผน โดยต้องยึดว่าทุกกระบวนการของการพัฒนาต้องให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมลงมือปฏิบัติเองทุกขั้นตอน เพื่อสร้างและปลูกฝัง ความภาคภูมิใจ และความเป็นเจ้าของร่วมกันของชาวบ้าน และ 2) ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการประเมินผล ซึ่งควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน โดยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญจากการศึกษาวิจัยคือ ควรมีการร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการหมู่บ้านแก้ไขจุดอ่อนของหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้าง กฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวนาร่องภายในชุมชน

Fonchingong (2002) ได้ทำการศึกษาเรื่องแนวคิดการพึ่งตนเองในการริเริ่มพัฒนาชุมชนของกลุ่มคนรากหญ้าในคาเมรูน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนในกลุ่มรากหญ้าของ คาเมรูน เน้นกระบวนการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพึ่งพาตนเอง เพื่อปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ซึ่งประชาชนเป็นผู้ริเริ่มเองทั้งหมด รัฐบาลจะไม่เข้าไปแทรกแซง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ แต่จะทำหน้าที่ในการส่งเสริมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนั้นยังพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนคือ ความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนั้นยังได้เสนอแนะว่าแนวทางการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้ดีขึ้นคือ รัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ต้องให้คำแนะนำ รวมทั้งให้การสนับสนุนในการริเริ่มการดำเนินงานของชุมชนตลอดจนการสร้างเครือข่ายท้องถิ่น

Markusen (2004) ที่ได้ศึกษาเป้าหมายด้านอาชีพในการพัฒนาภูมิภาคและเศรษฐกิจชุมชน พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองชุมชนเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านแรงงานของชุมชน โดยกิจกรรมด้านแรงงานนี้ มีความเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์ที่มีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้น และมีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรวม ซึ่งการที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้นั้น ควรมีการวางแผนและมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล และมีการกำหนดเป้าหมายของการประกอบอาชีพได้แก่ การทำให้แรงงานมีทักษะสูงขึ้น ให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาศักยภาพของพื้นที่ โดยพบอีกว่าปัจจัยผลักดันในการพัฒนามี 3 ประการ โดยประการแรกคือ ต้องมีการวางแผน เนื่องจากผู้ประกอบการยังมีความสับสนในเรื่องการก้าวสู่มาตรฐาน และ

การตัดสินใจที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น ประการที่สองคือ ยังไม่มีความเข้าใจในศักยภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นและภูมิภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจในเรื่อง ห่วงโซ่อุปทานของสินค้า และสุดท้ายคือ ความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาอาชีพ

Provan and Veazie (2005) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์เครือข่าย เพื่อนำมาใช้ ในการอธิบายความเข้มแข็ง หุ่นส่วนของเครือข่าย ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน มีความสำคัญในการจัดการปัญหาของชุมชน รวมถึงตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนขนาดเดียวกัน ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยเหลือสมาชิกสำหรับการวางแผนพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ในอนาคต นอกจากนั้นการมีจุดเชื่อมต่อของเครือข่ายจำนวนมากเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จะส่งผลทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

Dankwa (2012) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน 4 ด้าน คือ การผลิต การบริโภค การแปรรูป และการขาย ที่มีต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินให้กับชุมชนใน 4 ด้าน คือ การให้การศึกษา การให้ความอนุเคราะห์ชุมชน การสร้างสาธารณูปโภค และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผลการศึกษา พบว่าขนาดของผลกระทบของกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชน ที่มีต่อการจัดสรรกำไร เข้าสู่ชุมชนนั้น สามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินคืนสู่ชุมชน ส่วนปัจจัยด้านการขาย มีผลกระทบมากที่สุดต่อปัจจัยของการจัดสรรกำไรส่วนเกินคืนสู่ชุมชน ส่วนปัจจัยด้านการผลิตมีผลกระทบมากที่สุดต่อการจัดสรรกำไรคืนสู่ชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับกิจกรรมการบริโภคของคนในชุมชน ไม่มีผลต่อการจัดสรรกำไรคืนสู่ชุมชนในทุกด้าน เนื่องจากผลที่เกิดขึ้นจากการบริโภค อาจอยู่ในรูปของการนำไปทำนุบำรุงทางด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ด้านการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน และศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ที่มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย
2. การกำหนดประชากร
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ส่วนที่ 1 การเตรียมการก่อนดำเนินงานศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

1. การเตรียมข้อมูล ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจ และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อนำไปสู่การออกแบบการวิจัย

2. ลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพภูมิสังคม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัย ตลอดจนทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในส่วนของ ผู้นำชุมชน ข้าราชการส่วนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่มธุรกิจชุมชน

ส่วนที่ 2 การดำเนินงานศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Plan) โดยการ ประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมสรุปกรอบการดำเนินงานศึกษาวิจัย และการพัฒนาด้านการตลาดของกลุ่มธุรกิจชุมชน

2. การปฏิบัติ (Action) จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อร่วมกันจัดทำแผนดำเนินงานทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน และกิจกรรมสนับสนุน เพื่อเป็นการเรียนรู้ในการดำเนินงานร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นการทดสอบเพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ตามเป้าหมายของโครงการที่วางไว้

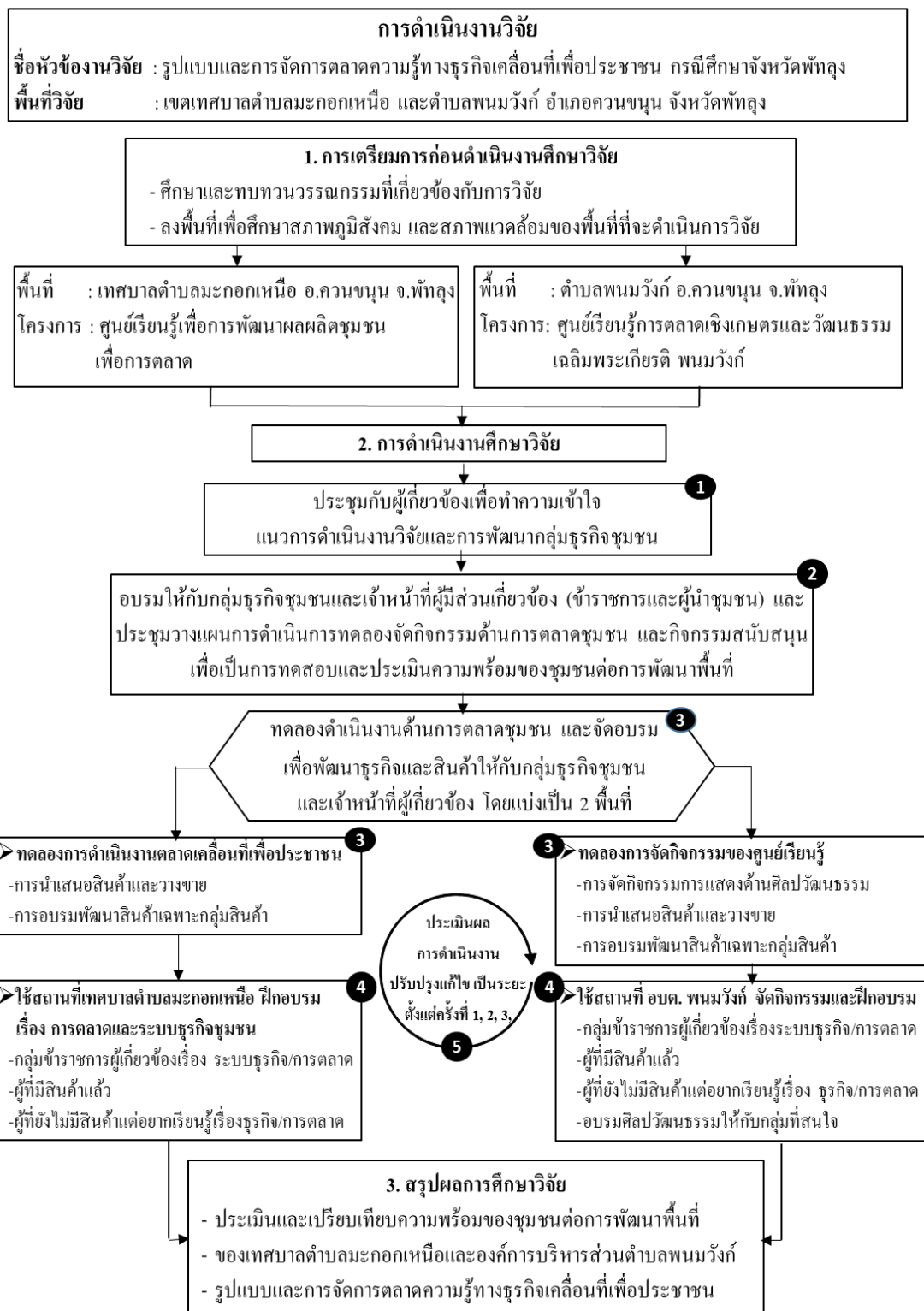
3. ดำเนินการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนและกิจกรรมสนับสนุนโดยชุมชนตามแผนที่วางไว้ ซึ่งในการดำเนินงานในพื้นที่จริง อาจมีการปรับเปลี่ยนแผนการดำเนินงานตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

4. จัดประชุมสัมมนาโดยใช้กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation-influence-control) หรือ A-I-C เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อจินตนาการถึงความมุ่งหวังในอนาคตอันจะนำไปสู่การจัดทำแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้แผนการดำเนินงานดังกล่าว จะเป็นภาพสะท้อนของความต้องการและความจำเป็นที่เป็นองค์ประกอบของความสำเร็จของการดำเนินงาน อาทิ ความต้องการด้านองค์ความรู้ ความต้องการสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนของการดำเนินงาน เป็นต้น หลังจากนั้นได้ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง วางแผนและจัดทำรายละเอียดการอบรมและการให้คำปรึกษา เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนตามความต้องการและความจำเป็นต่อการพัฒนาด้านการตลาด ให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และประชาชนที่สนใจ

5. การประเมินผลการดำเนินงาน โดยการสังเกต (Observation) และการสะท้อนผล (Reflection) ซึ่งเป็นการสังเกตการดำเนินงาน การจัดเก็บ และบันทึกข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์และใช้ประกอบในการพิจารณาปรับกิจกรรมด้านการตลาดและกิจกรรมสนับสนุน จากนั้นจึงนำผลจากการสำรวจ การจัดเก็บข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึง ผลของการสังเกตและการสะท้อนความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน นำมาวิเคราะห์และประมวลผล เพื่อสรุปผลการศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงานศึกษาวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาเรียบเรียง และ ประมวลผลอย่างเป็นระบบ ยึดหลักการเขียนสรุปรายงานบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริง และ อภิปรายผลอิงหลักทางวิชาการให้เกิดแนวคิดหลากหลาย และเป็นองค์ความรู้ใหม่ รวมถึงการเปรียบเทียบและประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ และสรุปรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้เคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยที่ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย แสดงดังภาพที่ 3-1

ภาพที่ 3-1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวังค์ ของตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนาในพื้นที่ของเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมาจาก หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน กลุ่มธุรกิจชุมชน และกลุ่มองค์กรชุมชนท้องถิ่นในการวิจัย ครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive random sampling) โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ เป็นดังนี้

การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. หัวหน้าส่วนราชการของจังหวัดพัทลุงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน 5 คน
2. นักพัฒนาชุมชน นายกเทศมนตรี นายกองค้การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าราชการส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และผู้นำองค์กรชุมชนท้องถิ่น พื้นที่ละ 13 คน รวมทั้งหมด 26 คน
3. การสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ของเทศบาล เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน กลุ่มธุรกิจชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน พื้นที่ละ 15 คน รวม 30 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลที่มีความหลากหลาย เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่สมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือ โดยมีวิธีการดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เพื่อทำความเข้าใจ และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเฉพาะในส่วนที่มีการเชื่อมโยงถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยรวมถึงการสืบค้นจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และอินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน แนวคิดและปรัชญาทางการตลาด แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

2. ข้อมูลแนวคิดที่เกี่ยวกับปัจจัยความพร้อมของการพัฒนาพื้นที่และรูปแบบการจัดการ ตลาดความรู้เคลื่อนที่ทางธุรกิจสำหรับประชาชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างปลายเปิด (Semi structure interview questionnaires) กับกลุ่ม ตัวอย่าง

3. การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยมีผู้เข้าร่วมในวงสนทนา ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ของเทศบาล เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาชุมชน กลุ่มธุรกิจชุมชน และประชาชนชาวบ้าน พื้นที่ละ 15 คน รวมทั้งหมด 30 คน โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการเอง ซึ่งก่อนที่จะเข้าสู่ กระบวนการสนทนากลุ่ม ได้มีการพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม และผู้ดำเนินการสนทนา โดยมีเจ้าหน้าที่ ผู้ประสานงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานขอความร่วมมือล่วงหน้าเป็นผู้เชื่อมประสานพร้อมทั้งขออนุญาต ในการบันทึกเทป เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล จากนั้น จึงดำเนินการสนทนากลุ่ม ตามแนวทางการสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ โดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. เก็บข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดย กำหนดกรอบที่ใช้ในการสังเกต คือ 1) การกระทำของแต่ละบุคคล (Acts) การสังเกตวิธีการดำเนินชีวิตของชุมชน 2) แบบแผนการกระทำ (Activities) คือ การสังเกตการกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่องจนเป็นแบบแผน เช่น การปรุงอาหาร การเพาะปลูก การรักษาพยาบาล ซึ่งจะชี้ให้เห็นถึงสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ ของสมาชิกในสังคมได้ 3) ความหมาย (Meaning) คือ การสังเกตให้ความหมายของชุมชนผู้ถูกศึกษา ที่มีต่อการกระทำ (Act) และแบบแผนการกระทำ (Activities) การสังเกตในส่วนนี้จะทำให้เข้าใจว่าชุมชนผู้ถูกศึกษามีความเชื่อ มีโลกทัศน์ ทัศนคติ เกี่ยวกับสถานะสังคมของตนเองอย่างไร 4) ความสัมพันธ์ (Relationship) คือ การสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน 5) การมีส่วนร่วม (Participation) คือ การสังเกตการณ์มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของชุมชนผู้ถูกศึกษา 6) องค์กรประกอบของสิ่งแวดล้อม (Setting) คือ การสังเกตองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษา เป็นการสังเกตสถานที่ในความหมายทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัฒนธรรม วิถีชีวิต (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2553)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ด้านการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน และศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) เป็นหลัก โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา แล้วเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ และนำมาบรรยายสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง นี้ เป็นการศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งผู้วิจัยได้เก็บข้อมูล เพื่อนำไปวิเคราะห์ 4 วิธี ดังนี้ คือ 1) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) 3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) 4) การสังเกตการดำเนินงานของชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอใน 3 ส่วน ดังนี้

1. การเตรียมการก่อนปฏิบัติการศึกษาวิจัย
2. ผลการดำเนินงานศึกษาวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการดำเนินงานวิจัย

ส่วนที่ 1 การเตรียมการก่อนปฏิบัติการศึกษาวิจัย

ก่อนการดำเนินงานศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาสภาพภูมิสังคม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัย ตลอดจนทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนาทั้งในส่วนของ ผู้นำชุมชน ข้าราชการส่วนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

จังหวัดพัทลุงได้จัดให้มีการประชุมเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางการดำเนินการพัฒนาที่ดินที่มีผู้บริจาคให้กับมูลนิธิชัยพัฒนา จำนวน 2 แปลง คือ แปลงที่ตั้งอยู่ที่ เขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง จำนวน 4 ไร่ 1 งาน 67 ตารางวา และแปลงที่ตั้งอยู่ที่ ในเขตตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง จำนวน 3 ไร่ 3 งาน 14 ตารางวา ในการประชุมดังกล่าว ที่ประชุมมีมติให้เป็นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดพัทลุงและหน่วยงานในพื้นที่ และมีข้อสังเกตเพื่อประกอบเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพิ่มเติม ดังนี้

1. ที่ดินที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป้าหมายและความต้องการเดิมของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ต้องการให้จัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและตลาดนัดชุมชนนั้น มีข้อสังเกตจากที่ประชุมดังนี้

1.1 การจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและตลาดนัดชุมชน เนื่องจากสภาพของทางเข้าพื้นที่มีระยะเพียง 8 เมตร เท่านั้น จึงไม่เหมาะสมในการจัดตั้งเป็นตลาดนัดชุมชน ควรจัดเป็น “ศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาผลิตผลชุมชนเพื่อการตลาด” เพื่อให้เป็นแหล่งให้ความรู้ทางการเกษตร สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ จัดแสดงสินค้าทางการเกษตรที่ทันสมัยได้มาตรฐาน และมีการเสนอขายสินค้าผ่านระบบออนไลน์

1.2 ควรเชิญชวนภาคเอกชน นักธุรกิจในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมด้วย

ผลสรุปของการประชุมได้มีมติร่วมกันโดยมอบหมายให้เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ดำเนินกระบวนการศึกษาให้เป็นไปตามที่ที่ประชุมได้ให้ข้อสังเกตไว้ โดยให้พิจารณาถึงกลุ่มเป้าหมายที่จะร่วมดำเนินการด้วย

2. ที่ดินที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง เป้าหมายและความต้องการเดิมของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ต้องการให้จัดตั้งเป็นศูนย์ศิลปาชีพหรือศูนย์วัฒนธรรม 4 ภาค โดยมีการดำเนินงานสร้างอาคารขนาดใหญ่ เพื่อเป็นห้องอำนวยการ ห้องประชุม ห้องจัดนิทรรศการ โสตทัศนศึกษา พื้นที่แสดงและจำหน่ายสินค้าชุมชน และเป็นศูนย์อบรมให้กับชุมชน ในการนี้มีข้อสังเกตจากการประชุมดังนี้

2.1 เนื่องจากสภาพพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ลุ่ม หากมีการก่อสร้างจึงจำเป็นต้องถมที่เพื่อปรับระดับป้องกันน้ำท่วม ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อพื้นที่รอบข้างได้

2.2 มีการก่อสร้างอาคารมากไป ควรเน้นให้มีการเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยว หรือเป็นศูนย์กลางการพัฒนาถ่ายทอดอาชีพ เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ แนะนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อการค้า ส่งเสริมอาชีพในการร้อยพวงมาลัยซึ่งเป็นอาชีพท้องถิ่น เป็นต้น

ผลสรุปของการประชุมได้มีมติร่วมกันโดยมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังให้ดำเนินการจัดประชุมเพื่อปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินงานจากศูนย์วัฒนธรรม 4 ภาค เป็น “ศูนย์การเรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวัง” โดยมีรูปแบบการดำเนินงานเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร และมีการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และการประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

ทั้งนี้ ในการปรับรูปแบบการดำเนินการดังกล่าวของทั้ง 2 พื้นที่ ได้มีการเน้นย้ำเรื่องแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานได้จริง และมีความยั่งยืน

ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานศึกษาวิจัย

ผลการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดของชุมชน

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ เมื่อวันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ. 2559 และวันที่ 23-24 สิงหาคม พ.ศ. 2559 เพื่อร่วมประชุมและทำความเข้าใจต่อแนวทางการดำเนินงานศึกษาวิจัยกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมทั้งจัดอบรมเรื่องการพัฒนาการตลาดและธุรกิจชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มธุรกิจชุมชน จากนั้นได้มอบหมายให้แต่ละพื้นที่วางแผนการดำเนินงานทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมการของเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและชุมชนก่อนมีการลงทุนก่อสร้างถาวรวัตถุและเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งผลของการดำเนินงาน สรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 4-1 ผลการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดของชุมชน

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
1. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 1 1.1 การประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง 1.2 สํารวจทุนชุมชน ในพื้นที่ กลุ่มธุรกิจชุมชน และผลิตภัณฑ์ชุมชน	วันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ. 2559	1. ประชุมทำความเข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาวิจัย 2. รวมนํ้าหนัดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน	1. ที่ประชุมรับทราบแนวทางการดำเนินงาน 2. มีข้อสรุปจากการประชุมว่า จะมีการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมการก่อนการลงทุนสร้างถาวรวัตถุและเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชน
2. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 2 2.1 อบรมให้กั้บเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มธุรกิจชุมชน 2.2 ร่วมประชุมเพื่อวางแผนการตลาดจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน	วันที่ 23-24 สิงหาคม พ.ศ. 2559	1. อบรมให้ความรู้เรื่องการตลาดเพื่อพัฒนาชุมชนให้กั้บเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มธุรกิจชุมชน 2. กํ้าหนดแนวทางการทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน 3. สํารวจพื้นที่ในการทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน	1. การจัดการอบรม ไม่เป็นไปตามแผน เนื่องจากกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่มีสินคํ้ามาร่วมประชุมและอบรมมีจํานวนน้อย 2. ได้แนวทางการดำเนินงาน และสถานที่ในการทดลองจัดกิจกรรมของทั้ง 2 พื้นที่ 3. มอบหมายให้เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องแต่ละพื้นที่จัดทำแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
3. การติดตามการทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน	ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2560	<ol style="list-style-type: none"> 1. สังเกตและติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ 2. ประเมินความพร้อมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาพื้นที่ 3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของแต่ละพื้นที่ 4. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. อบต. พนมวังก์ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมตลาดชุมชน และการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. 2560 โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดบายใจ ชายเขานม” 2. เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ยังไม่ได้ดำเนินการ

ผลจากการสำรวจพื้นที่และการดำเนินงานพบว่า ในด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป ทั้ง 2 พื้นที่มีศักยภาพ ที่จะพัฒนาธุรกิจชุมชนได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบของทุนชุมชนที่พร้อมจะนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์เต็มศักยภาพได้ อาทิ มีผู้นำ และผู้รู้ในชุมชนด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย มีการรวมกลุ่มของภาคประชาชน และมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะสามารถเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวกับพื้นที่ใกล้เคียงได้

ผลจากการจัดการอบรมเพื่อให้ความรู้ด้านการตลาดและการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนพบว่า ผู้ที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง ส่วนจำนวนกลุ่มธุรกิจชุมชนของทั้ง 2 พื้นที่ มาร่วมประชุมและอบรมน้อย โดยมีกลุ่มธุรกิจชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือที่มาร่วมประชุมและอบรม ได้แก่ กลุ่มกะลาจุ่มปลีและกลุ่มข้าวสังข์หยด สำหรับกลุ่มธุรกิจชุมชนของตำบลพนมวังก์ที่มาร่วมประชุมและอบรม ได้แก่ กลุ่มร้อยมาลัยดอกมะลิ กลุ่มตีเหล็ก

ซึ่งไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ต้องการให้ทุกกลุ่มธุรกิจชุมชนของแต่ละพื้นที่ ที่มีอยู่ร่วมอบรมผลจากการติดตามการทดลองดำเนินงานของทั้ง 2 พื้นที่ ในการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนที่เป็นมติจากการประชุมของผู้เกี่ยวข้องร่วมกับผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23-24 สิงหาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งที่ประชุมมีมติให้แต่ละพื้นที่วิจัยจัดทำแผนและดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน เพื่อเป็นการเตรียมการของเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องก่อนมีการลงทุนเพื่อสร้างถาวรวัตถุ และเพื่อเป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ พบว่า เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ยังไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนได้ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนและการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2560 โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ซึ่งเป็นตลาดที่ได้แนวคิดในการจัดการแบบตลาดชุมชนผสมผสานกับศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน โดยใช้สถานที่บริเวณชายเขาพนม ที่มีบรรยากาศร่มรื่น การจัดทำร้านค้าเน้นการสร้างแบบพื้นบ้านมีหลังคามุงจาก เพื่อให้ความรู้สึกเป็นตลาดชุมชนพื้นบ้าน สินค้าที่ขาย เป็นสินค้าพื้นบ้าน เช่น อาหารพื้นบ้าน ขนมพื้นบ้าน ผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ส่วนวัสดุในการบรรจุสินค้า จะส่งเสริมให้ชุมชนใช้วัสดุธรรมชาติ เช่น ใบตอง กะลา และวัสดุอื่น ๆ ที่หาได้ง่ายในชุมชน ซึ่งนอกจากมีการจำหน่ายสินค้าของชุมชนแล้ว ยังมีการจัดกิจกรรมการแสดง ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน เช่น การแสดงมโนราห์ของเด็กนักเรียนบ้านเขาพนม ซึ่งจะมีการแสดงทุก ๆ วันเสาร์ ผัดเปลี่ยนกับการแสดงของศิลปะพื้นบ้านและการแสดงของชมรมต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่ตำบลพนมวังก์เองและนอกพื้นที่ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลพนมวังก์ ชมรมคนเมืองลุ่มน้ำทุ่งไทย นอกจากการเที่ยวชมตลาดชุมชนแล้ว ผู้ที่มาเที่ยวยังสามารถชมวิถีชีวิตของชุมชนและสัมผัสความสวยงามของสวนพฤกษศาสตร์

ของเขานมได้อีกด้วย ทั้งนี้ในช่วงเวลาของการจัดกิจกรรมนี้ องค์กรบริหารส่วนตำบลพนมวังกียังจัดให้มีการบริการประชาชน เช่น ตัดผมฟรี แจกพันธุ์พืช ให้กับประชาชน อีกด้วย

การเปิดตลาด “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ขององค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังกียังดำเนินการถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ก็ยุติลง เนื่องจากมีจำนวนผู้เข้ามาเยี่ยมชมตลาดน้อยลงเรื่อย ๆ อันเกิดจากสาเหตุของปัญหาทางเข้าไปตลาดซึ่งเป็นทางแคบ รถยนต์ไม่สามารถวิ่งสวนทางกันได้ ประกอบกับมีการเปิดตลาดชุมชนอีกหลายแห่ง ที่ดำเนินการโดยเอกชนซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับตำบลพนมวังกียัง เช่น ตลาดไสยวน ตลาดสวนไผ่ และนาโปแก เป็นต้น ทำให้คนที่เข้ามาเที่ยวชม “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ลดน้อยลงตามลำดับ จนต้องหยุดดำเนินการชั่วคราวไปก่อน

ผลการศึกษาเพื่อหาความต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัย เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงได้ลงพื้นที่ เพื่อศึกษาหาความต้องการด้านองค์ความรู้ เพื่อนำไปวางแผนการจ้ดอบรมให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาพื้นที่ ประกอบกับเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาด้านการตลาดและธุรกิจของชุมชนในพื้นที่วิจัย โดยมีลำดับขั้นตอนและผลการดำเนินงาน ดังตารางที่ 4-2

ตารางที่ 4-2 ผลการศึกษาความต้องการด้านองค์ความรู้ต่อของกลุ่มอาชีพ

ขั้นตอนการ ดำเนินงาน	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
1. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 3 1.1 ประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง 1.2 สัมภาษณ์ และกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมในการ พัฒนา	วันที่ 21-22 กันยายน. พ.ศ. 2560	1. ร่วมกันวิเคราะห์ การดำเนินงานที่ผ่านมา และกำหนด แนวทาง การดำเนินงานพัฒนาธุรกิจ ชุมชน 2. คัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมในการพัฒนา	1. ที่ประชุมรับทราบแนวทางการดำเนินงานการ พัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน 2. ได้กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพและมีความ ต้องการที่จะพัฒนา 3. กำหนดวิธีการ และรูปแบบการอบรมให้ความรู้
2. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 4 2.1 จัดอบรมให้กับผู้เกี่ยวข้องและกลุ่ม ธุรกิจชุมชน	วันที่ 5-6 ตุลาคม พ.ศ.2560	1. เพื่อสร้างความเข้าใจ และการมีส่วนร่วม ต่อโครงการพัฒนาการตลาด สินค้า และ ธุรกิจชุมชน 2. สร้างกระบวนการในการค้นหาความ ต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อพัฒนา ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน	1. ทราบความต้องการด้านองค์ความรู้ เพื่อนำไป ประยุกต์ใช้กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการ ดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน 2. ทราบกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
3. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 5 3.1 ประชุมกับกลุ่มธุรกิจชุมชนและ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง	วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2560	1. เตรียมการจัดการอบรมและทำความเข้าใจกับกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ต่อการจัดการอบรมเพื่อพัฒนา กลุ่มธุรกิจชุมชน	1. กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีความต้องการพัฒนา กลุ่มอย่างแท้จริง มาร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอ เข้าใจ แนวทางการดำเนินงาน
4. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 6 4.1 จัดอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง และกลุ่มธุรกิจชุมชน 4.2 สัมภาษณ์เชิงลึก 4.3 เก็บข้อมูลด้านการแสดง ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	วันที่ 9-10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560	1. เพื่อให้ความรู้และให้คำปรึกษาด้านการ พัฒนาตลาดและธุรกิจชุมชน 2. วิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจ ชุมชน 3. สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้นำชุมชนและ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง 4. ลงพื้นที่สำรวจสิ่งของและวัตถุ เพื่อใช้ ในการจัดเป็นพิพิธภัณฑ์และจัดการแสดง ด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น	1. ได้ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจ ชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการ ดำเนินงานของกลุ่ม 2. กลุ่มธุรกิจชุมชนได้พิจารณาวิเคราะห์เพื่อค้นหา โอกาส ในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม 3 ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปใช้ใน การประมวลผล ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ได้ข้อมูลด้านการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และ แหล่งสะสมของเก่าในชุมชน

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ช่วงเวลา	วัตถุประสงค์	ผลการดำเนินงาน
5. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 7	วันที่ 7-9	1. นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนเพื่อสรุปแนวทางการพัฒนากลุ่ม	1. กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน ตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ จนถึงปลายน้ำ และทราบแนวทางการพัฒนาร่วมกัน
5.1 แจ้างผลการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน	ธันวาคม พ.ศ. 2560	2. ร่วมสรุปประเด็นและวางแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน	2. ได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำไปใช้ในการประมวลผล
5.2 พัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน			ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย
5.3 สัมภาษณ์เชิงลึก			
6. ลงพื้นที่ ครั้งที่ 8	วันที่ 2-4	1. ติดตามการดำเนินงานและให้คำปรึกษาการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน	1. กลุ่มธุรกิจชุมชนมีการพัฒนาเป็นลำดับ
6.1 ติดตามการดำเนินงานการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชน	มกราคม พ.ศ. 2560	2. ประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อสรุปการดำเนินงานศึกษาวิจัย	2. ได้เกณฑ์ประเมินความพร้อมของชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาพื้นที่
6.2 ประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อสรุปการดำเนินงานศึกษาวิจัย		3. วางแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชน เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ ดำเนินงานตามรูปแบบที่ได้ร่วมกันศึกษาต่อไป	3. ได้รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้การตลาดธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการลงพื้นที่วิจัย เพื่อดำเนินการศึกษาระบวนการหาความต้องการด้านองค์ความรู้ให้กับกลุ่มอาชีพและผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ของชุมชน และเพื่อศึกษาหารูปแบบการให้ความรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน ในพื้นที่วิจัยทั้ง 2 พื้นที่ ตามตารางการลงพื้นที่วิจัยข้างต้น สามารถสรุปผลการดำเนินงานวิจัยได้ดังนี้

ผลการดำเนินงานค้นหาความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

เพื่อให้กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมต่อการกำหนดทิศทางของการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ตลอดจนเพื่อร่วมวางแผนงานการดำเนินงานด้านการตลาด เพื่อให้เกิดเป็นธุรกิจชุมชนในพื้นที่ ผู้วิจัยจึงได้จัดให้มีการอบรมสัมมนาให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนของชุมชน และเจ้าหน้าที่ส่วนงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในหัวข้อ “มองอนาคต ผ่านประสบการณ์จากอดีต และการเรียนรู้ในปัจจุบัน” โดยใช้เทคนิค ของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม A-I-C (Appreciation influence control) เพื่อระดมความคิด ในการค้นหาความต้องการด้านองค์ความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ A) เป็นขั้นตอนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุป “ความฝัน” ของกลุ่ม
2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence หรือ I) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการ โดยการกำหนดแผนงาน หรือกิจกรรมที่ปฏิบัติแล้ว จะนำไปสู่เป้าหมาย หรือ “ความฝัน” ที่ตั้งไว้
3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C) คือ เป็นการนำกิจกรรม มาตรการที่กำหนดในขั้นตอนที่ 2 มาพิจารณา เพื่อดำเนินการต่อไป

การใช้เทคนิค ของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม A-I-C (Appreciation influence control) นี้มีเป้าหมายเพื่อระดมความคิด ในการค้นหาความต้องการด้านองค์ความรู้ เพื่อจะนำไปใช้การพัฒนาของแต่ละกลุ่มธุรกิจชุมชน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 4-3 สรุปความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

ลำดับ	พื้นที่	กลุ่ม	ความต้องการด้านองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
1	เทศบาลตำบล มะกอกเหนือ	กลุ่มขนมไทย โบราณ	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้การถนอมอาหาร - มาตรฐานของสินค้า บรรจุภัณฑ์ และฉลากการค้า - ความรู้การทำธุรกิจขนาดย่อม - การหาแหล่งกระจายสินค้า - การขายแบบออนไลน์
3	เทศบาลตำบล มะกอกเหนือ	กลุ่มผลิตข้าว	<ul style="list-style-type: none"> - การทำข้าวแบบนาแปลงใหญ่ แบบปลอดภัยเคมี - การทำปุ๋ยหมักและการทำสารไล่แมลง - การตลาดและการขายให้กับกลุ่มผู้บริโภค
4	เทศบาลตำบล มะกอกเหนือ	กลุ่มกระจุค	<ul style="list-style-type: none"> - การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มีรูปแบบที่ทันสมัย - ความรู้ด้านการตลาด - ระบบการขายแบบออนไลน์
5	เทศบาล ตำบล มะกอก เหนือ	กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนบ้านสวน	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนามาตรฐานสินค้า และบรรจุภัณฑ์ ของสินค้าชุมชน เช่น ชาชง ผงชง สบู่ ขนมหอมม่วง ขนมหอมพิบ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นต้น
6	เทศบาล ตำบล มะกอก เหนือ	ขามูปากคลอง	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งขายต่างจังหวัด - การขายแบบออนไลน์
7	เทศบาล ตำบล มะกอก เหนือ	กลุ่มผักปลอด สารพิษ	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาการปลูกผักปลอดสารพิษ ให้เป็นกลุ่มผักปลอดสารพิษ 100 เปอร์เซ็นต์ - การพัฒนาคุณภาพดิน การทำปุ๋ยหมัก และสารไล่แมลงธรรมชาติ - องค์ความรู้ด้านการตลาดและตลาดออนไลน์

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ลำดับ	พื้นที่	กลุ่ม	ความต้องการด้านองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
8	ตำบลพนมวังค์	ข้าวหอมมือ หมู่ 2	<ul style="list-style-type: none"> - การผลิตข้าวปลอดสารเคมี - ส่งเสริมการพัฒนาพันธุ์ข้าว - การจัดหาวัตถุดิบ (ข้าวเปลือก) และผู้ประสานงานด้านการขนส่งสินค้า - การแปรรูปข้าวสาร เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เช่น อาหารเข้าเพื่อสุขภาพ น้ำเต้าหู้จมูกข้าว โจ๊กข้าวหอมมือน้ำข้าวกลี้งอก ขนมจากข้าว เป็นต้น - การปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ของข้าวหอมมือ ให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ - การยืดระยะเวลา ของข้าวที่บรรจุในถุง - การขยายตลาดให้กว้างมากขึ้น โดยขายให้กับผู้บริโภคโดยตรง - การสร้างเอกลักษณ์ ของข้าวหอมมือ และข้าวปลอดสารเคมี
9	ตำบลพนมวังค์	กลุ่มตีเหล็กบ้านควนน้อย	<ul style="list-style-type: none"> - เปลี่ยนจากเตาถ่านมาใช้แก๊สและการพัฒนา เช่น สว่านแท่น ชุดตะไบ ตู้เชื่อม ชุดตัดแก๊ส โต๊ะวงเดือน ผ้าไม้ เป็นต้น - การพัฒนาโรงเรือนการตีเหล็ก ให้ได้มาตรฐาน - ศึกษาดูงาน ด้านการทำลายปลอกมิดด้วยเครื่องเงิน
10	ตำบลพนมวังค์	กลุ่มทอผ้ามือพนมวังค์	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนารูปแบบผ้ามือ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าคลุมไหล่ - กระเป๋าสะพาย กระเป๋าเป้ ปลอกหมอน ผ้าม่าน เป็นต้น

ตารางที่ 4-3 (ต่อ)

ลำดับ	พื้นที่	กลุ่ม	ความต้องการด้านองค์ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน
			<ul style="list-style-type: none"> - การนำผ้าทอยกดอก มาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากขึ้น - การพัฒนาจากการใช้ด้ายย้อมสีเคมี เป็นด้ายที่ย้อมสีจากธรรมชาติ - การพัฒนาการขายแบบออนไลน์ ภายใต้อีโกลเอน “คัดสรรเส้นใย ผู้ผลิตภัณฑ์ปลอดภัย มั่นใจฝ้ายอมมือพนมวังค์”
11	ตำบลพนมวังค์	กลุ่มพัฒนาสินค้าใหม่	- การผลิตสินค้าใหม่ เช่น กล้วยฉาบ ขนมลูกหยีหวาน
12	ตำบลพนมวังค์	กลุ่มสานตะกร้าพลาสติก	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนารูปแบบการสานพลาสติกลายใหม่ที่ทันสมัย - การอบรมการสานตะกร้าพลาสติกให้กับผู้ว่างงานและเยาวชน เพื่อขยายฐานการผลิตและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน - การศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มทักษะการบริการจัดการ - การพัฒนาการขายสินค้าแบบออนไลน์

จากข้อมูลของความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่มีผลิตภัณฑ์ชุมชนอยู่ก่อนแล้วและกลุ่มประชาชนที่ยังไม่มีผลิตภัณฑ์ชุมชนแต่มีความต้องการจะเรียนรู้เพื่อดำเนินธุรกิจชุมชน และนำไปใช้ในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มธุรกิจชุมชน จะเห็นว่ามีความหลากหลายมาก ดังนั้นการที่จะดำเนินงานให้ความรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนเพื่อให้ตรงกับความต้องการทุกกลุ่มธุรกิจชุมชน พร้อม ๆ กัน ในเวลาเดียวกันจึงเป็นเรื่องยาก เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีความต้องการและความจำเป็นของการพัฒนาแตกต่างกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ประชุมหารือกับเจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนของแต่ละพื้นที่ เพื่อพิจารณาคัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพมาพัฒนาให้เป็นต้นแบบก่อน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกมีดังนี้

1. เป็นกลุ่มที่สมาชิกเข้าร่วมกระบวนการอย่างสม่ำเสมอ
2. กลุ่มที่มีสินค้าอยู่แล้ว และสามารถที่จะต่อยอดการพัฒนาให้เห็นผล โดยใช้เวลา

ไม่นาน

3. เป็นกลุ่มที่สมาชิกมีการรวมตัวและมีกิจกรรมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง
4. สมาชิกในกลุ่มพร้อมที่จะร่วมกันพัฒนากลุ่มของตนเอง

โดยในช่วงของการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้คัดเลือกมานี้ กลุ่มธุรกิจชุมชนอื่น ๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง สามารถเข้ามาเรียนรู้การพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนต้นแบบนี้ได้ ซึ่งกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้คัดเลือกเพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนา คือ

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ
2. กลุ่มข้าวหอมมะมือหู่ 2 ของตำบลพนมวังค์
3. กลุ่มตีเหล็กบ้านควนน้อย ของตำบลพนมวังค์

ผลการดำเนินงานการให้ความรู้และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

หลังจากการสร้างกระบวนการเพื่อค้นหาความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ไปแล้ว รวมถึงการคัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อจะพัฒนาให้เป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ จากการวิเคราะห์ความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชน พบว่าเป็นความต้องการที่จะเรียนรู้ ตั้งแต่กระบวนการวางแผนและการจัดการด้านปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตเพื่อแปลงวัตถุดิบให้เป็นสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ การขาย การตลาด และการจัดส่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดให้มีการอบรมในหัวข้อ “ตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการดำเนินธุรกิจชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาสินค้า การขาย การตลาดสำหรับประชาชน โดยมีกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่เข้ารับการอบรมดังตารางที่ 6

ตารางที่ 4-4 กลุ่มธุรกิจชุมชนที่เข้ารับการอบรมหัวข้อ ตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับ
ประชาชน

กลุ่มธุรกิจชุมชนเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	กลุ่มธุรกิจชุมชนตำบลพนมวังค์
1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน มีสินค้า 4 ชนิด ได้แก่ ขนมอายุวัฒนะ (ทองม้วน ทองพับ) ขนมขาก่ออายุวัฒนะ ชากระช่มกระชวย และสมุนไพร	1.กลุ่มข้าวหอมมือ หมู่ 2 มีสินค้า 2 ชนิด ได้แก่ 1.1 ผลิตภัณฑ์จากการสีข้าวสังข์หยดและข้าวเล็บนก คือ ข้าวหอมมือ ข้าวกล้อง และข้าวสาร และมีผลพลอยได้จากการสีข้าว ได้แก่ รำ ปลายข้าวและแกลบ
2. กลุ่มข้าวสังข์หยด	1.2 การเผาถ่านไม้ย่างพารา
3. กลุ่มกระจุค	2. กลุ่มตีเหล็ก บ้านควนน้อย
4. กลุ่มขนมโบราณ	3. กลุ่มจักสานเส้นใยพลาสติก และเลี้ยงปลาตู้
5. กลุ่มผักปลอดสารพิษ	4. กลุ่มผูกผ้า
6. กลุ่มข้าวขามู	5. กลุ่มเห็ดฟาง
	6. กลุ่มทอผ้า

เพื่อให้กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้และฝึกการวิเคราะห์ในสถานที่และกระบวนการจริง เพื่อจะได้ทราบแนวทางการพัฒนากลุ่มและการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ผู้วิจัยจึงให้ผู้เข้าอบรมทั้งหมด ได้เรียนรู้ และฝึกการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนโดยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ของห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) และห่วงโซ่มูลค่า (Value chain) โดยใช้สถานที่ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้คัดเลือกไว้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน กลุ่มข้าวหอมมือ และกลุ่มตีเหล็กบ้านควนน้อย เป็นพื้นที่ศึกษาและเรียนรู้ร่วมกัน โดยผลการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนแสดงในตารางที่ 7 และตารางที่ 8

ตารางที่ 4-5 สรุปการวิเคราะห์และแนวทางพัฒนาสินค้าของกลุ่มธุรกิจชุมชนเทศบาล
ตำบลมะกอกเหนือ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านสวน	ผลการวิเคราะห์เพื่อการพัฒนากลุ่มและผลิตภัณฑ์
ผลิตภัณฑ์	ข้อมูลเพิ่มเติมของกลุ่ม
1. ขนมะขำไถ่ อายุวัฒนะ	ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพทุกชนิด จะมีส่วนผสมของสมุนไพรที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน
2. ขนมะอายุวัฒนะ (ทองม้วน ทองพับ)	แนวทางการพัฒนาและผลิตภัณฑ์
3. ชากระช่มกระชวย	1. การควบคุมด้านปริมาณของวัตถุดิบที่ใช้ผลิต เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานเดียวกัน
4. สมุนไพร	2. การขึ้นทะเบียนสินค้าชุมชน และขึ้นทะเบียนองค์การอาหารและยา (อย.)
	3. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการการผลิต เช่นการจัดทำบัญชีต้นทุนสินค้า เป็นต้น
	4. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ เพื่อขายในช่องทางใหม่ ๆ เพิ่มมูลค่าให้กับตัวสินค้า
	5. ระบบการรับรองคุณภาพสินค้า เช่น ระยะเวลาการจัดเก็บของชากระช่มกระชวย
	6. การเพิ่มคุณค่าให้กับตัวสินค้า เนื่องจากสินค้าทุกชนิดมีเอกลักษณ์ คือใช้ส่วนผสมของสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งเป็นตำราที่ตกทอดมาตั้งแต่อดีตของวัดเขาอ้อ ที่มีชื่อเสียงด้านตำราสมุนไพร

ตารางที่ 4-6 สรุปการวิเคราะห์และแนวทางพัฒนาสินค้าของกลุ่มธุรกิจชุมชนตำบลพนมวัง

กลุ่มข้าวหอมมือ	ผลการวิเคราะห์เพื่อการพัฒนา组和ผลิตภัณฑ์
ผลิตภัณฑ์	ข้อมูลเพิ่มเติมของกลุ่ม
1. ข้าวหอมมือ	1. เป็นข้าวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
ข้าวกล้อง และ	2. รับซื้อข้าวเปลือกจากสมาชิกและชุมชน มาเก็บไว้ และสีจำหน่ายตาม
ข้าวสาร จากการ	คำสั่งซื้อ
สีข้าวสังข์หยด	3. มีการสั่งซื้อจากลูกค้าประจำตลอด สินค้าไม่มีค้างสต็อก
2. ข้าวเล็บนก	แนวทางการพัฒนา组和ผลิตภัณฑ์
	1. การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และตราสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่า และสร้างการจดจำ
	ให้กับผู้บริโภค
	2. พัฒนาการตลาดและการขายในช่องทางการตลาดใหม่ ๆ เพื่อเพิ่ม
	ยอดขาย และต่อยอดการผลิตสินค้าอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต
	3. ศึกษาเรื่องการบรรจุและการจัดเก็บ เนื่องจากมีความเสี่ยงเรื่องมอด
	ในข้าว
	4. การเพิ่มมูลค่าให้กับผลพลอยได้ของการสีข้าว เช่น การทำแกลบดำ
	เป็นต้น
	5. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ จากข้าวสังข์หยด เช่น การทำขนมขบเคี้ยว
	เป็นต้น
	6. การพัฒนาระบบการจัดการ อาทิ การจัดทำบัญชีต้นทุน โดยรวมถึง
	ค่าแรงงาน การดำเนินงานในทุกขั้นตอนของการผลิตจนถึงการจัดจำหน่าย
ผลิตภัณฑ์	ข้อมูลเพิ่มเติมของกลุ่ม
1. รับผิดชอบทุกชนิด	1. มีการรวมกลุ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 แต่ยังไม่จดทะเบียนกลุ่มอย่างเป็นทางการ
เช่น มีดเคียวป่า กริช	
มีดกรีดยาง	2. รับทำมีดใช้งาน และมีดเพื่อการสะสม ตามคำสั่งซื้อ
2. รับทำมีด เพื่อการ	3. การสั่งซื้อ สั่งมีด มาจากการบอกกล่าวปากต่อปาก
ใช้งานหรือสะสม	แนวทางการพัฒนา组和ผลิตภัณฑ์
ตามแบบ	1. การพัฒนาระบบการจัดการ อาทิ การจัดทำบัญชีต้นทุน การคิด
	ค่าแรงงานการดำเนินงานในทุกขั้นตอนของการผลิตจนถึงการจัดจำหน่าย

ตารางที่ 4-6 (ต่อ)

กลุ่มข้าวซ้อมมือ	ผลการวิเคราะห์เพื่อการพัฒนา组和ผลิตภัณฑ์
	<p>2. การพัฒนาการผลิต โดยใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย เพื่อให้คนรุ่นใหม่มารับช่วงต่อได้</p> <p>3. พัฒนาการเล่าเรื่องราว การได้มาซึ่งมีดแต่ละด้าม โดยอาจจัดทำเป็น Plate ที่เป็นเอกลักษณ์ ของช่างตีเหล็กแต่ละคน</p> <p>4. การพัฒนาตลาดขายใหม่ ๆ อาทิ การใช้ตลาดขายที่นำปลอดแบบเงินซึ่งสามารถทำได้ละเอียดกว่า หรือตลาดขายท้องถิ่นที่ได้จากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น</p>

ผลของการอบรมให้ความรู้และการฝึกการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน ทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เข้าใจต่อเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนมากขึ้น โดยแนวทางใดที่กลุ่มสามารถดำเนินการได้เอง กลุ่มก็นำผลการวิเคราะห์ไปดำเนินการ แนวทางใดที่กลุ่มดำเนินการเองได้บางส่วนก็จะดำเนินการเองและขอรับการสนับสนุนหรือขอคำปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ สำหรับแนวทางใดที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินการเองได้ทั้งหมด กลุ่มก็สามารถที่จะจัดทำเป็นโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานให้มาช่วยสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการติดตามการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

เพื่อเป็นการติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อติดตามผลการดำเนินงานในการพัฒนา组和ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้คัดเลือกให้เป็นต้นแบบของการเรียนรู้ของชุมชน ตามที่ได้มีการวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะไว้ ซึ่งผลของการติดตามผลการดำเนินงานพบว่า ทุกกลุ่มธุรกิจชุมชนมีการตื่นตัวและมีการพัฒนาการดำเนินงานและผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ดังตารางที่ 4-6

ตารางที่ 4-7 การพัฒนากลุ่มและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชน

กลุ่มธุรกิจชุมชน	การพัฒนาการดำเนินงานและหรือผลิตภัณฑ์
กลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านสวน	<ol style="list-style-type: none"> 1. การทดลองปรับเปลี่ยนสูตรการผลิตขนมอายุวัฒนะ(ทองม้วนน้ำสมุนไพร) เพื่อให้มีรสชาติหลากหลายมากขึ้น 2. การเปลี่ยนจากการใช้ถุงมือผ้าทอหยาบ เป็นถุงมือผ้าเคลือบ เพื่อป้องกันเส้นใยผ้า ปนเปื้อน ไปกับขนม
กลุ่มข้าวซ้อมมือ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ได้ออกแบบ และจัดทำฉลากติดถุงข้าวสารใหม่ เพื่อให้สามารถแยกผลิตภัณฑ์ที่เป็น ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ข้าวสารสังข์หยด และข้าวเล็บนก ได้ 2. ได้ทดลองหาช่องทางการจัดจำหน่ายเพิ่มเติม โดยการส่งข้าวซ้อมมือสังข์หยดไปจำหน่ายต่างจังหวัด โดยใช้บริการขนส่งของ Kerry express โดยมีต้นทุนจากการขนส่งเพิ่ม 20 บาทต่อกิโลกรัม ซึ่งลูกค้าปลายทางสามารถรับในราคาที่เพิ่มขึ้นได้
กลุ่มตีเหล็กบ้านควน น้อย	<ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกกลุ่ม ร่วมกันทบทวนความเป็นมา ของการตีเหล็กบ้านควนน้อย เพื่อรวบรวมและบันทึกไว้เป็นประวัติของกลุ่ม และเป็นการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตัว อันจะเป็นแนวทางในการสร้างมูลค่าของมีดบ้านควนน้อยต่อไป

จากการดำเนินงานตามกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม A-I-C (Appreciation influence control) ตั้งแต่การค้นหา “ความฝัน” ของกลุ่มธุรกิจชุมชน การหาแนวทางในการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ การค้นหาความต้องการและความจำเป็นด้านองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม การวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม เพื่อค้นหาจุดในการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานและการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ พบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจ ทิศทาง และแนวทางการพัฒนาของกลุ่มเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ตลอดจนสามารถทราบความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจชุมชนได้ดีมากขึ้น

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย

ผลศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

จากการดำเนินงาน ที่ผู้วิจัยที่ได้ลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัยและประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่อง โดยการดำเนินงานได้จัดอบรมเรื่องการพัฒนาการตลาดและธุรกิจชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มอาชีพ หลังจากนั้นได้ร่วมกันวางแผนและมอบหมายให้แต่ละพื้นที่ ทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน โดยจำลองรูปแบบที่คิดว่าจะจัดให้มีในอนาคต ตามที่ตั้งเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ไว้ ผลการดำเนินงานพบว่า มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมและความสำเร็จของการดำเนินงานทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นจึงสรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ 10 ปัจจัย ดังนี้

1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน
2. ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน
3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้
4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม
5. แกนนำของชุมชน
6. การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน
7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน
8. ภาวการณ์ช่วยเหลือและหน่วยงานสนับสนุน
9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน
10. การสื่อสารชุมชน

โดยมีรายละเอียดของข้อมูลที่เป็นประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ แต่ละพื้นที่ ดังนี้

ปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ
 เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เดิมเป็นเมืองท่าที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงเมืองหนึ่ง เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการขนส่งสินค้า ทางน้ำและทางรถไฟ ก่อนที่จะจัดส่งไปจำหน่ายยังพื้นที่ต่าง ๆ

สำหรับตำบลพนมวังกั้นนั้น อดีตเคยเป็นเมืองเก่าแก่อยู่ก่อน โดยมีหลักฐานที่พอเชื่อถือได้ คือเจดีย์ภูเขาพนม ในปัจจุบันเรียกตามภาษาได้ว่า “ภูเขาพนม” หมายถึง ลักษณะของภูเขาคล้าย “นม” เมื่อมีการประกาศจัดตั้งตำบล ชาวบ้านจึงเรียกตำบลนี้ว่า “ตำบลพนมวังกั้น” มีเขตการปกครอง 10 หมู่บ้าน ต่อมาแยกเป็น 2 ตำบล คือ ตำบลพนมวังกั้น และตำบลแพรกหา มี 8 หมู่บ้าน

ผู้วิจัยพบประเด็นที่ได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากการศึกษาวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน

ในด้านทุนมนุษย์ (Human capital) ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ นั้น จากการ ประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) มีข้อเสนอในเรื่องของการพัฒนาทุนมนุษย์ สรุปได้ว่า อยากให้มีการพัฒนากับคนทุกกลุ่มอายุ ทุกอาชีพ ทุกวัย เพื่อวางรากฐานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และพัฒนาอาชีพให้กับชุมชน โดยจัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งจากผู้รู้ทั้งภายในและจาก ภายนอกชุมชน อีกทั้งสนับสนุนให้มีการศึกษาดูงานจากชุมชนอื่น แล้วนำมาขยายผลให้กับสมาชิก ในชุมชน

สำหรับในส่วนของทุนทางกายภาพ (Physical capital) นั้น พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ตั้งอยู่ในบางส่วนของหมู่ที่ 1 ตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง การคมนาคม สะดวกสบาย เนื่องจากมีสถานีรถไฟปากคลองและเป็นเส้นทางผ่านที่จะไปอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ซึ่งเป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural capital) ที่อยู่ห่างไปทางทิศตะวันตก ระยะทาง ประมาณ 8 กิโลเมตร จากเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ

ในส่วนของทุนทางสังคม (Social capital) เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เดิมเป็นเมือง ทำที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของการขนส่งสินค้า ทั้งทางน้ำและทางรถไฟ ทำให้ประชาชนจากพื้นที่ต่าง ๆ อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเขตบริเวณริมคลองท่าแนะ และบริเวณสถานีรถไฟ ดังนั้นสภาพพื้นที่และความสัมพันธ์ของชุมชนตำบลมะกอกเหนือ จึงเป็นความสัมพันธ์แบบ “สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท” ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเป็นเมืองกับชนบท

ด้านทุนทางเศรษฐกิจ (Economic capital) พบว่า เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ส่วนใหญ่เป็นกองทุนเพื่อการให้กู้ยืม ซึ่งได้รับจากกองทุน หมู่บ้านและ ชุมชนเมือง (กทบ) สำหรับงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นงบประมาณในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนงบประมาณด้านการส่งเสริมการ รวมกลุ่ม และการพัฒนากลุ่มอาชีพจะได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ เช่น สำนักงาน พัฒนาชุมชนจังหวัดพัทลุง และสำนักงานเกษตร จังหวัดพัทลุง เป็นต้น ทั้งนี้ จากการสนทนากลุ่มชุมชน ได้ให้ความเห็นว่างบประมาณไม่ใช่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน

และพัฒนาอาชีพ แต่สิ่งสำคัญที่ มากกว่าคือ ความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน ที่จะช่วยกัน พัฒนากลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มองค์กรท้องถิ่น ให้มีความเหนียวแน่น

สำหรับการจัดการทุนมนุษย์ (Human capital) ของตำบลพนมวังค์ มีปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิความรู้หลากหลายแขนง เช่น มโนราห์ตัวอ่อน ปราชญ์ด้านสมุนไพรและพันธุ์ไม้ท้องถิ่น เป็นต้น มีการวางรากฐานการพัฒนา โดยการพัฒนาในกลุ่มเด็กเยาวชน เพื่อที่จะสืบทอดเจตนารมณ์ การพัฒนาหมู่บ้าน มีทั้งการส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษา ให้ทุนการศึกษา และนำเด็กเยาวชน เข้ามาเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งนอกจากเยาวชนจะได้เรียนรู้แล้ว ยังเป็นช่องทางให้เด็กมี รายได้จากการแสดงศิลปวัฒนธรรมในงานต่าง ๆ อีกด้วย

ส่วนในด้านของทุนทางสังคม (Social capital) ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และเกื้อกูล กันฉันท์ญาติมิตร ทำให้คนในชุมชนพนมวังค์มี ความสามัคคี มีความไว้เนื้อ เชื่อใจกัน เกิดการ รวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ (สมชาติ รักชุม, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2561) ผู้คนในชุมชน มีความร่วมมือ มีงานส่วนรวมอะไรเราก็ช่วยกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการดำเนินงานของ พนมวังค์ โมเดล เป็นตัวอย่างได้อย่างดี

สำหรับทุนทางกายภาพ (Physical capital) เป็นทุนที่สำคัญที่เป็นปัจจัยในการ สนับสนุนในการประกอบอาชีพ การผลิต และการดำรงชีพของชุมชน ซึ่งทุนกายภาพที่สำคัญของ ตำบลพนมวังค์ มีดังนี้ เช่น โรงสีข้าวของกลุ่มข้าวซ้อมมือ หมู่ 2 ตลาดประชารัฐ บั๊มน้ำมันของ สหกรณ์ตำบลพนมวังค์ เป็นต้น

ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural capital) พื้นที่ของตำบลพนมวังค์ เป็นชุมชน ที่ความเป็นพื้นที่ที่มาจากความหลากหลายทางชีวภาพ มีทั้งแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร ภูเขาพนม และพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ที่ช่วยเสริมในการประกอบอาชีพหลักคือการทำสวนยาง และการปลูกข้าว

ในด้านทุนทางเศรษฐกิจ (Economic capital) ซึ่งเป็นทุนสำคัญที่จะทำให้สามารถพัฒนา ชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง พนมวังค์ มีความโดดเด่นในเรื่องของการจัดการด้านทุน และมีทุน สนับสนุนภายในชุมชนอย่างเพียงพอ “เรามีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ กองทุนสวัสดิการชุมชน ที่จะช่วยส่งเสริมในเรื่องของการออม และเป็นแหล่งเงินทุนสำคัญ และ เป็นโอกาสของชุมชนที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ในการกู้ยืมเพื่อไปทำการผลิต และมีการปันผล คืนให้กับสมาชิก รวมถึงการจัดสวัสดิการในชุมชน ในเรื่องงบประมาณ ทางองค์การบริหารส่วน ตำบลพนมวังค์ เราได้จัดงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาหมู่บ้านอยู่แล้ว ในเรื่องของแหล่ง เงินทุนเพื่อสนับสนุนการพัฒนาของกลุ่มอาชีพ พนมวังค์เรามีแหล่งทุนเพียงพอ ซึ่งแต่ละกลุ่ม สามารถที่จะทำโครงการมาขอรับการสนับสนุนได้ (สวัสดิ์ อินแก้ว, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2561) ประเด็นอยู่ที่ว่า บางกลุ่มยังไม่มีความรู้เรื่องการเขียนหรือนำเสนอโครงการ อันนี้ผมว่าเป็นประเด็น

ที่ทางเราต้องให้ความรู้ด้านนี้มาก ๆ เพื่อชุมชนและกลุ่มอาชีพ จะได้มีแนวทางในการพัฒนาหรือเสริมศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับการนำเสนอความต้องการด้านองค์ความรู้ของการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่มีข้อเสนอในเรื่องของการเรียนรู้เรื่อง การจัดทำโครงการและการเขียนแผนงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน

เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลมะกอกเหนือ ซึ่งมีความคาบเกี่ยวกับเทศบาลตำบลบ้านสวน ซึ่งตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลมะกอกเหนือ เช่นกัน ทำให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ต้องประสานงานกับฝ่ายบริหารทั้งสองเทศบาล ซึ่งส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาชุมชน

สำหรับนโยบายหนึ่งของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ คือ สร้างอาชีพ พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐาน เพื่อความเป็นหนึ่งและเป็นศูนย์กลางทางด้านผลิตภัณฑ์

เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ บริหารจัดการชุมชนด้วยกลไกของคณะกรรมการหมู่บ้าน และคณะกรรมการกลุ่มในชุมชน ซึ่งเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย โดยมีกลุ่มองค์กรที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชน มีแกนนำในการพัฒนาหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล อาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ที่ดำเนินการในเรื่องการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนในด้านสาธารณสุขก็จะมีชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน ทำหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อยในชุมชน

สำหรับการบริหารจัดการในชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ มีความชัดเจน คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นหัวเรือหลักในการพัฒนา และนอกจากนั้นยังมีคณะกรรมการต่าง ๆ ที่แบ่งบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบแต่ละด้าน เช่น คณะกรรมการด้านศิลปวัฒนธรรม ซึ่งในการบริหารจัดการมีการยอมรับ ในบทบาทของกันและกัน ทั้งในบทบาทขอผู้นำ และผู้ตามในคณะกรรมการต่าง ๆ ก็จะมีประธานที่ไม่จำกัดแต่เพียงผู้ใหญ่บ้านเท่านั้น แต่มีการกระจายบทบาทการนำให้กับสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ การบริหาร การตัดสินใจ สิ่งสำคัญที่ทำให้ตำบลพนมวังค์สามารถพัฒนาและบริหารจัดการเป็นชุมชนเข้มแข็งได้คือการนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชน โดยการรับฟังเสียงส่วนมาก และการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน (สมชาติ รักชุม, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2561) จะเห็นได้จากการที่องค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนชุมชน และผู้บริหารของหน่วยงานในสังกัด ขององค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมมือในการวางระบบและสนับสนุนการขับเคลื่อนการเปิดตลาดชุมชน การวางแผนพัฒนาชุมชน มีการร่วมวิเคราะห์ปัญหา โดยการระดมสมองจากทุกภาคส่วน โดยสมาชิก

ทุกความ ได้ร่วมเสนอความคิด ช่วยกันบริหาร และช่วยกันจัดการชุมชน แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาหมู่บ้านโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง สอดคล้องกับ นายอัครราชธ พงษ์โยธา ที่ได้กล่าวว่าในการเปิดตลาดชุมชน เราได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนเพื่อวางแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มวางแผนการดำเนินงาน ในช่วงการดำเนินงาน และหลังจากหยุดดำเนินการชั่วคราว เพื่อรอปรับแผนการดำเนินงานใหม่ อีกครั้ง

3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ชุมชนตำบลมะกอกเหนือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย การเกษตร รับจ้าง รับราชการ และอื่น ๆ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินตั้งอยู่นอกเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เช่น ทำนา ทำสวน มีพื้นที่บางส่วนปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือนและนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมครัวเรือน ซึ่งการจัดจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนผลผลิตนั้นพบว่า มีช่องทางในการแลกเปลี่ยนในลักษณะการซื้อขาย คือ เกษตรนำส่งจำหน่ายโดยตรงที่แหล่งรับซื้อผลผลิต และมีผู้ค้าจากภายนอกมารับซื้อ โดยตรงในชุมชน ไม่ปรากฏการรวมกลุ่มเป็นกลุ่ม หรือสหกรณ์การผลิตที่รวมตัวกันเพื่อจำหน่ายผลผลิตของชุมชน

ถึงแม้ว่ากระบวนการผลิตของชุมชนในปัจจุบัน เช่น การปลูกข้าวที่พบว่ามีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วยทุนแรงให้กับมนุษย์ เช่น รถไถนา รถเกี่ยว เป็นต้น แต่ก็ยังพบว่ายังคงมีระบบช่วยเหลือเกื้อกูล เช่นยังมีการลงแขกเกี่ยวข้าวกันอยู่บ้าง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเครือญาติที่ช่วยกันในการปลูก การเก็บเกี่ยว และก็มีมีการจ้างแรงงาน ทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เข้ามาเสริมบ้าง (อุไร คำริห์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2560)

สำหรับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น จากการสนทนากลุ่มกับแกนนำชุมชนและผู้แทนกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน พบว่าชุมชนทราบเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในทางปฏิบัติ ปัจจุบันชุมชนไม่ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งนี้หากได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้สามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (มโน คล้ายแก้ว, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2560)

เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีการส่งเสริมและการพัฒนาผลผลิตของชุมชน เช่น มีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ลดการใช้ปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูก ที่ผ่านมาก็เคยสนับสนุนให้มีการปลูกและจำหน่ายผักปลอดสารเคมี ในโครงการ “ตลาดสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ” แต่เนื่องจากประสบปัญหาด้านราคาและความมั่นใจของผู้ซื้อ จึงทำให้ต้องหยุดโครงการนี้ชั่วคราวไปก่อน แต่ทั้งนี้การณรงค์และส่งเสริม การลดใช้สารเคมี ยังคงดำเนินงานอยู่ ปัจจุบันยังมีการรวมกลุ่มเพื่อปลูกผักปลอดสารพิษอยู่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 ก็ส่งเสริมการพึ่งตนเองด้านการใช้ปุ๋ยอินทรีย์

เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการปลูกพืช ถึงแม้ว่ายังไม่ได้รับมาตรฐานการเป็นผักปลอดสาร 100 เปอร์เซ็นต์ ทางกลุ่มก็พยายามที่จะศึกษาและหาความรู้ทั้งทางด้านเทคนิคการผลิตผักปลอดสารพิษ และการเรียนรู้เพื่อหาตลาดใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

ในด้านตำบลพนมวังก็เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพทางการเกษตร มีการผสมผสาน และประสานเทคโนโลยีทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งได้นำเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องจักร เข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยในการทำงาน ช่วย ทุนแรงและเวลาในการผลิต เช่น เครื่องเกี่ยวข้าว เครื่องสีข้าว เป็นต้น ที่ประชุม สนทนากลุ่ม (Focus group) มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ตอนนี้ประชาชน ผู้บริโภค และผู้ปลูกพืช โดยให้ความสำคัญเรื่องการปลูกพืชที่ ปลอดภัยมีกันมากขึ้น ตลาดชุมชนที่เกิดขึ้นบริเวณ ใกล้เคียงก็เปิดตลาดที่เน้นเป็นตลาดปลอดสารเคมี

ส่วนในด้านการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ซึ่งเป็นเหมือนการสร้างกำแพงป้องกัน ชุมชนจากผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ชุมชนมีการตั้งกลุ่ม สัจจะออมทรัพย์ ซึ่งให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการออม และเพื่อนำไปเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียน ในชุมชน โดยไม่ต้องรอนงบประมาณจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งตั้งมาเป็นเวลายาวนานมากกว่า 20 ปี นับว่าเป็นฐานหลักและภูมิคุ้มกันที่มั่นคงสำหรับชุมชนชาวตำบลพนมวัง

4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีจำนวน 5 ชุมชน ประชาชนในเขต เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ นับถือศาสนาพุทธประมาณร้อยละ 99.9 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ใน เขตเทศบาล ชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน คือวัดเข้าอ้อ ซึ่งเป็นวัดที่หลายชุมชน ทั้งในจังหวัด พัทลุง และจังหวัดใกล้เคียง ให้การเคารพสักการะ ชุมชนมีกิจกรรม ทางประเพณีวัฒนธรรม ที่ยึดโยงวิถีชีวิตชุมชน ให้เข้ากับธรรมชาติ โดยมีประเพณีของชุมชนที่จัดร่วมกันกับชุมชนอื่น ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีตักบาตรเทโว ประเพณีส่งท้ายปีเก่า ต้อนรับปีใหม่ ประเพณีวันผู้สูงอายุ ประเพณีลากพระแข่ง โพน เป็นต้น สิ่งที่ชุมชนไม่เคยละเลย หรือหยุดคือ การประกอบอาชีพ ที่ทำกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ คืออาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะ การทำนา แม้ผลผลิตจะไม่ได้ราคาหรือประสบปัญหาขาดทุนก็ตาม เราก็ยังทำ เพราะนั่นเป็นวิถีแห่ง ชุมชนที่สืบต่อกันมาและเป็น ส่วนหนึ่งของชีวิต และเป็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของเรา ดังนั้น ประเด็นหนึ่งที่สนใจคือ ทำอย่างไรจะให้คนรู้จักคุณค่าของข้าวสังข์หยด และหันมากินข้าวสังข์หยด เพิ่มมากขึ้น (วันชัย พนาลี, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2560)

วัฒนธรรมของตำบลพนมวังก็ถือเป็นเอกลักษณ์ที่สืบต่อกันมาอย่างยาวนาน คือการทำ โพนและการแข่งโพน การผลิตกลองพรกและการแข่งขันกลองพรก ซึ่งเป็นการประยุคต์มาจากการผลิตโพนและการแข่งโพนโดยเด็ก ๆ เห็นผู้ใหญ่แข่งโพนก็อยากจะเล่นด้วยแต่โพนมีขนาดใหญ่เกินไปจึงมีคนคิดทำกลองพรกขึ้นมา โรงเรียนบ้านระหว่างควน ได้คิดค้นทำรำประยุคต์ขึ้นเป็นระบำกลองพรก นอกจากนี้การรำโนราห์และการร่ายลูกปัดมโนราห์ก็เป็นศิลปะที่มีในตำบลพนมวัง โรงเรียนวัดทุ่งชิงหนึ่ง ได้ฝึกนักเรียนรำโนราห์ จนมีความชำนาญสามารถทำได้อย่างสวยงามเป็นที่ชื่นชม โดย ทัวไปและสามารถนำไปแสดงในงานพิธีต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ คือการร่ายพวงการ ร้อยดอกไม้สด เป็นศิลปะที่คนพนมวังมีความชำนาญและเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านศิลปะวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่นการประกอบพิธีลาสังการทอผ้ายกดอก เป็นต้น

ชุมชนของตำบลพนมวัง มีกิจกรรม ที่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น และกิจกรรม โครงการของหน่วยงานราชการ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้การทำงานเพื่อสังคมร่วมกัน ความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นไปในลักษณะเกื้อกูล เป็นลักษณะแบบญาติมิตร และไม่มี ความขัดแย้งในชุมชน

ความสัมพันธ์ของชุมชนตำบลพนมวัง เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเกื้อกูลกันแบบ ญาติมิตร มีความเอื้ออาทรต่อกัน ชุมชนมีกิจกรรม ที่ทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรม ประเพณีท้องถิ่น และกิจกรรม โครงการของหน่วยงานราชการ รวมถึงกิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสงกรานต์ วันปีใหม่ วันเด็กแห่งชาติ วันพ่อ วันแม่แห่งชาติ เพื่อสร้างความรักความผูกพันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ เป็นการสร้างความสามัคคีในชุมชน ๆ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้การทำงานเพื่อสังคมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

เราอยู่ด้วยกันแบบเครือญาติ เป็นพี่เป็นน้อง การพึ่งพาอาศัยกัน จะสังเกตได้ว่า ถ้าจะพูดถึงปัญหาเรื่องยาเสพติดหรือความรุนแรงในสังคมของตำบลพนมวัง พูดได้ว่ามีน้อยมากจนถึงเกือบไม่มีเลยเราดูแลเยาวชนเหมือนเป็นลูกหลานของตนเอง (สวัสดิ์ อินแก้ว, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2561)

5. แกนนำของชุมชน

บทบาทในการนำของชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ จะมีผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่ผู้นำเป็นทางการ จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญของหมู่บ้านในการประสานผลประโยชน์ให้กับชุมชน ส่วนกลุ่มองค์กรชุมชนอื่น ๆ จะอยู่ในรูปแบบของ อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) ซึ่งมาจากประชาชนในท้องถิ่นที่มีจิตใจเสียสละ มีความสมัครใจอาสาปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมในด้านการพัฒนาชุมชน และงานด้านสังคมของชุมชน

จากการดำเนินงานของผู้วิจัย พบว่ามีเพียงผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องบางส่วนเท่านั้น ที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้เกิดธุรกิจชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานศึกษาวิจัย โดยผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องเหล่านี้ มีส่วนช่วยในการสะท้อนปัญหาของการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และช่วยกันปรับแผนการดำเนินงาน เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยช่วยค้นหาและอธิบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานศึกษาวิจัยให้กับกลุ่มอาชีพได้เข้าใจ และเข้ามามีส่วนร่วมกระบวนการด้วยในที่สุด

ในส่วนของการพัฒนาคนพมวังก์ ผู้นำชุมชนเป็นคนรุ่นใหม่ มีความมุ่งมั่นและเข้าใจแนวทางการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชุมชน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถดำเนินการกระบวนการกลุ่ม โดยการสร้างวิธีการ พูดคุย และเวทีของการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ทราบ และเข้าใจถึงเป้าหมายของการดำเนินงานร่วมกันของชุมชน โดยเชื่อมโยง ประเพณี วัฒนธรรม รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกัน ผู้นำชุมชนทุกระดับ ทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายปกครอง ร่วมเป็นคณะกรรมการ และช่วยผลักดันรวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมอย่างเต็มกำลัง

ในด้านการพัฒนาของผู้นำชุมชนเมื่อมีการประชุม หรือการศึกษาดูงานก็จะมีการถ่ายทอด โดยจะเรียกประชุมกันทันที ไม่รอถ้าเห็นว่าดีก็ทำเลย (สวัสดิ์ อินแก้ว, สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2561) การพัฒนาคนชุมชนพมวังก์ได้ให้ความสำคัญกับคนในทุกกลุ่มอายุ เด็ก วัยทำงาน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ จะได้รับการพัฒนา และได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน เราเน้นการมีส่วนร่วม ของคนในชุมชน มีการตัดสินใจร่วมกันและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและ มีการปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรม ยึดถือหลักแนวทางตามหลักพุทธศาสนามีผู้นำที่ส่งเสริมให้มีการสืบสานประเพณีที่ช่วยขัด เกลาจิตใจให้คนในชุมชนมีคุณธรรม มีระบบอาวุโสที่ ถ่ายทอดความรู้ และ ความถูกต้องดีงามให้ลูกหลาน (สุวรรณ์ เพชรรัศมี, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

6. การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน

จากแนวทางการดำเนินงานวิจัยเพื่อหารูปแบบและการจัดการความรู้ที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่และขับเคลื่อนให้เกิดธุรกิจชุมชนนั้น พบว่าในช่วงแรกที่มีกลุ่มอาชีพที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมศึกษาวิจัยนั้น มีบางกลุ่มอาชีพที่ไม่ได้อยู่ในเขตของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ในพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือปัจจุบัน ยังขาดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชนอย่างเป็นทางการ ถึงแม้ว่าในอดีตเคยมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มกระจูด แต่ในช่วงหลังกลุ่มเหล่านั้นได้สลายตัวไป ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของคุณวีระ เพ็ญเจริญ ที่กล่าวว่า “พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและพื้นที่ใกล้เคียงหลายที่ ยังไม่มีการจดทะเบียนกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการ การรวมตัวส่วนใหญ่

เป็นการรวมตัวแบบกลุ่มที่มีอาชีพเหมือนหรือมีความเกี่ยวข้องกัน กระบวนการรวมกลุ่มไม่จริงจัง และยังไม่มีความต่อเนื่อง” ดังนั้นในการดำเนินงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้ประชุมหารือกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหากลุ่มธุรกิจชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เพื่อนำมาเป็นต้นแบบการพัฒนาและเป็นการเรียนรู้ให้กับชุมชนและกลุ่มอาชีพ และในท้ายที่สุด ก็สามารถคัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่มีศักยภาพและความพร้อมเพื่อการพัฒนาให้เป็นต้นแบบก่อน แล้วขยายในวงกว้างออกไป

ส่วนการรวมกลุ่มองค์กรท้องถิ่น ของตำบลพนมวังก็ มีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาตนเอง และสมาชิกในกลุ่ม ที่มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มร้อยมาลัย กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มติ่มดบ้านควนน้อย เป็นต้น แต่การรวมกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพ อย่างไรก็ตามเป็นทางการ เป็นเพียงการรวมกลุ่มของชุมชนที่มีอาชีพเดียวกันเท่านั้น

7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา จากการสังเกตพบว่า ชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือให้ความสำคัญในด้านสังคมน้อยเกินไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญต่อประโยชน์ของส่วนรวม “เราอยากเห็นคนที่นี่ เข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาพื้นที่นี้ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือก่อนแล้วค่อย ๆ ขยายออกไปในพื้นที่ใกล้เคียง แต่การที่จะทำอย่างนี้ได้ นั้น เราต้องเสียสละ มีบางครั้งอาจจะต้องเจ็บตัวบ้างในช่วงแรก แต่เมื่อการพัฒนาเดินหน้าไปได้แล้ว ผลประโยชน์ต่าง ๆ ก็จะเกิดขึ้นกับคนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ แต่ในช่วงแรกนี้อยากให้เข้ามามีส่วนร่วมกันก่อน เพื่อให้เกิดผลและเป็นต้นแบบการพัฒนาพื้นที่ (สมหมาย ทองขาว, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2561) ซึ่งสอดคล้องกับ การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่มีหลายท่านได้ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความรัก ความสามัคคีต่อกัน และต้องบูรณาการทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้านที่ต้องมาร่วมมือกันอย่างแท้จริง

สำหรับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น ที่ผ่านมานั้น จากการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group) พบว่า โครงการที่ดำเนินงานส่วนใหญ่ จะดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นเจ้าภาพ หลัก ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในส่วนของการอำนวยความสะดวกให้กับหน่วยงานของรัฐ และให้ข้อมูล ที่จำเป็นในการพัฒนา เป็นการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นโครงการที่ริเริ่มและดำเนินการโดยชุมชนเอง

สำหรับตำบลพนมวังค์ ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ทุกขั้นตอน จะเห็น ได้จากการ ที่ประชาชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมกันลงแรงในการบุกเบิกพื้นที่ สาธารณะของชุมชน เพื่อสร้างเป็นตลาด ภายใต้อชื้อ “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ที่มีหลายภาคส่วนเข้า มามีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินงานร่วมกัน ส่วนร้านค้าของตลาด ก็ให้ความร่วมมือในการ ปฏิบัติตามข้อกำหนดของตลาด ที่สนับสนุนให้ใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติในท้องถิ่น

ประชาชนของตำบลพนมวังค์ มีความตื่นตัวในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการ พัฒนา ตั้งแต่การวางแผนพัฒนา โดยการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การเสนอปัญหาของ ชุมชน และร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนาในแผนชุมชน และนำเสนอโครงการกิจกรรมพัฒนา มีการเปิดกว้างในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน ซึ่งตรงกับนายสมชาติ รักชุม นายกองค้การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ ที่ได้กล่าวไว้ว่า เรามีเวทีประชาคมของหมู่บ้าน หรือการ ประชุมของชุมชน เพื่อหาข้อสรุปและยอมรับแนวทางร่วมกัน โดยในการประชุมประชาคมระดับ หมู่บ้าน คนไหนคิดอย่างไรก็เสนอแนะออกมา ให้อิสรภาพกับทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีการแบ่ง บทบาทหน้าที่รับผิดชอบกันอย่างชัดเจน และสอดคล้องกับ นายอัครราช แฝงโยธา หัวหน้าสำนัก ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ ที่กล่าวว่า โครงสร้างคณะกรรมการในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ยึดติดว่าผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นประธานในทุกกลุ่ม และให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหาร จัดการกิจกรรมของชุมชนเองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ชุมชนมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานทั้งใน รูปแบบความร่วมมือ ร่วมแรง และการร่วมในการลงทุน ในทุกกลุ่ม ทุกกิจกรรม จะเห็นได้จาก โครงการความร่วมมือของชุมชนของเราที่เราดำเนินการมาจน ได้รูปแบบความร่วมมือที่เรียกว่า “พนมวังค์โมเดล”

8. ภาคิเครือข่ายและหน่วยงานสนับสนุน

งบประมาณในการพัฒนาชุมชนมะกอกเหนือส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐานและในด้านสาธารณูปโภค ยังไม่มีพบว่า มีหน่วยงาน หรือองค์กรภายนอก เข้ามา มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รวมทั้งยังไม่พบการดำเนินงานที่เด่นชัดในเรื่องการมีส่วนร่วมของภาคิ เครือข่ายภายนอก พบข้อมูลเพียงมีความร่วมมือของหน่วยงานภายในชุมชนเท่านั้น ที่มีส่วนร่วมใน การ บริหารจัดการชุมชน เช่น การใช้หอประชุมของโรงเรียนเขาทอง เป็นที่ประชาคมของชุมชน ในบางครั้ง สำหรับในส่วนของภาคเอกชนในพื้นที่ก็ไม่ได้มีบทบาทที่เด่นชัดในการมีส่วนร่วมใน การพัฒนา

ในส่วนของการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกชุมชนของตำบลพนมวังค์ นั้น หากเป็นในส่วนที่เกิดจากการที่ชุมชนหาทางแก้ปัญหของตัวเอง ชุมชนก็จะประสานไปยัง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเอง แต่หากเกินศักยภาพของชุมชน ก็จะมีการมาประสานกับองค์การบริหาร

ส่วนตำบลพนมวังค์ เพื่อขอความร่วมมือ ในการช่วยประสานให้ ซึ่งทางเราก็มีเจ้าหน้าที่ ที่จะคอยช่วยเหลืออยู่แล้ว ที่ผ่านมาก็มีภาคีเครือข่ายและ หน่วยงานสนับสนุนในการดำเนินงานของเรา เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมคนเมืองลุ่มน้ำโขงไทย เป็นต้น ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ทั้งในส่วนของภาครัฐ และเอกชน ซึ่งปรากฏชัดในการดำเนินงาน บูรณาการการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจนได้รูปแบบเฉพาะตัวที่เรียกว่าพนมวังค์โมเดล (อักษรราชฯ แพ่งโยธา, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2560)

9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน

ในการพัฒนาชุมชน โดยส่วนมากแล้วจะเป็นหน่วยงานต่าง ๆ ที่นำโครงการและ กิจกรรมเข้ามาในชุมชน โดยสนับสนุนในด้านของงบประมาณดำเนินการ ผ่านทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากการศึกษาข้อมูล และจากการสนทนากลุ่ม พบว่าในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในชุมชน ยังไม่พบการดำเนินงานในลักษณะที่มีความโดดเด่น และไม่ปรากฏการรวมกลุ่มในการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างเป็นทางการ ที่จะสามารถพัฒนาและให้ความรู้กับสมาชิก และคนในชุมชน การเรียนรู้ของชุมชนและกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ ได้รับจากส่วนงานราชการ ที่มีโครงการพัฒนาชุมชน ในด้านต่าง ๆ เท่านั้น

ตำบลพนมวังค์มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ และมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอด ความรู้ สู้คนรุ่นหลัง และเป็นหลักคิด ให้กับชุมชน การเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มอายุมีบทบาทมี ส่วนร่วม ถือเป็นกระบวนการสำคัญในการเพิ่มพูนความรู้ การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สอดคล้องกับ นายสนธิ คงแก้ว ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ ที่ได้กล่าวว่า ในชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้าน ที่เป็นอาสาชุมชน ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับ ประชาชน และเยาวชนในชุมชน อย่างต่อเนื่อง เช่น การสอนรำ โนราห์ การให้ความรู้เรื่องพันธุ์ ไม้หายาก การทำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรท้องถิ่น เป็นต้น

การเรียนรู้ของชุมชน เกิดจากการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตำบลพนม วังค์ เช่น การเปิด “ตลาดบายใจ ชายเขานม” สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบุกเบิก ให้เกิดตลาดชุมชน ซึ่งแสดงถึงการที่ชุมชนมีความรู้สึกรักและเป็นเจ้าของ โดยการหาอาสาสมัคร เพื่อเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมให้ได้เสียก่อน ตามความรู้และความถนัด เป็นการค้นหาศักยภาพและทุน ของชุมชน ซึ่งเริ่มดำเนินการโดยชุมชนและสมาชิกช่วยกัน ตามสามารถของแต่ละบุคคล มีการ ประชุมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา รวมถึงการถอดบทเรียนการพัฒนาของ ชุมชน ซึ่งทำให้เกิดระบบความรู้ ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยที่มีการเรียนรู้จาก ภายนอกชุมชน ทั้งในด้านการบริหารจัดการชุมชน และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้

จากเจ้าหน้าที่ของทางราชการ และสิ่งสำคัญที่สุดคือการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงในชุมชนและถ่ายทอดให้กับสมาชิกในชุมชน ผ่านการร่วมคิดร่วมทำในทุกกิจกรรม

10. การสื่อสารชุมชน

การสื่อสารหลักที่ใช้ในการประสานงานของชุมชน คือหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้กับสมาชิกในชุมชนได้รับทราบ “แต่ในบางครั้ง หากมีสิ่งใดที่สำคัญ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนในชุมชน เราจะใช้รถติดลำโพง วิ่งประชาสัมพันธ์ไปตามหมู่บ้านเนื่องจากลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชุมชนอยู่ห่างไกลกัน หอกระจายข่าวไม่สามารถที่จะสื่อสารได้อย่างครอบคลุมทั่วถึง” (รัตนา หมั่นเทพ, สัมภาษณ์, 4 มกราคม 2561) นอกจากนี้แล้ว หากมีการประชุมที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาจัดกิจกรรมในชุมชน จะประสานงานผ่านผู้ใหญ่บ้าน และประธานชุมชน เพื่อกระจายข่าวสารให้ชุมชนได้รับทราบ

ส่วนการสื่อสารของตำบลพนมวังกั้นนั้น มีการสื่อสารอย่างครอบคลุมและทั่วถึงภายในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการประสานงานภายในของชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนรับรู้ ข้อมูลข่าวสารและความเคลื่อนไหวของการพัฒนา และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งชุมชนตำบลพนมวังกั้น มีรูปแบบการสื่อสารผ่านทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และการติดต่อผ่านทางเครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ และมีบางครั้งที่ผู้นำชุมชน ออกประสานงานโดยตรงกับครัวเรือนในชุมชน ซึ่งนายสมชาติ รักชุม นายกองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังกั้น ได้กล่าวว่า ถ้าไปประชุมอำเภอ หากมีเรื่องที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่ต้องแจ้งประชาชนให้ทราบ ก็จะแจ้งให้กรรมการหมู่บ้านทราบ และนำไปบอกในแต่ละกลุ่มต่อ

จากข้อมูลที่เป็นประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ที่สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เป็นการบริหารของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยถึงแม้ว่าโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ จะไม่มีโครงการใดโดดเด่น และเกิดจากการริเริ่มและดำเนินการ โดยชุมชน จะเป็นการดำเนินการ โดยหน่วยงานภาครัฐมากกว่า การบริหารจัดการยังต้องมีการพัฒนา โดยอาจมีการจัดระบบ รูปแบบในการบริหารชุมชนให้มีความสอดคล้องเชื่อมโยง และการบูรณาการระหว่างชุมชนเมืองและชนบท แต่อย่างไรก็ตามชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีสิ่งสำคัญที่จะเป็นโอกาสในการพัฒนาชุมชน คือมีศูนย์รวมด้านศาสนาและความเชื่อ คือ วัดเขาอ้อ และเป็นทางผ่านที่จะไปอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง มีสถานีรถไฟบ้านปากคลอง ที่เป็นเส้นทางขนส่งที่สำคัญ จึงถือว่าเทศบาลตำบลมะกอกเหนือมีโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนชุมชนได้ หากมีการพัฒนาระบบการเรียนรู้ และส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปิดเวทีในการพูดคุย ของชาวบ้าน

ให้มากขึ้น รวมถึงการบริหารจัดการด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน ที่ยังต้องมีการพัฒนาอีกมาก เช่น การให้องค์ความรู้ในด้านปัจจัยการผลิต การบริหารกลุ่มของชุมชน การจัดการความรู้และการเรียนรู้ชุมชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

ในส่วนของการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ เป็นการบูรณาการและการประสานพลังจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดการ “ช่วยกันคิด ช่วยกันบริหาร ช่วยกันจัดการชุมชน” อันเป็นจุดร่วมที่หลอมรวมให้คนในชุมชน มีความรัก ความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่น ประชาชนอาศัยอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง มีความร่วมมือ ความสามัคคี ทำกิจกรรมในหมู่บ้านร่วมกัน ยอมรับในกติกา ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน คนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกันดี และมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการเรียนรู้และพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจผ่านโครงสร้างองค์กรในชุมชน ที่มีบทบาทชัดเจนในการทำงาน สิ่งที่เป็นรากฐานสำคัญที่สร้างให้ชุมชนเข้มแข็งคือการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำรงชีวิตของคนตำบลพนมวังค์ และเป็นแนวทางในการบริหารจัดการชุมชนอย่างจริงจัง โดยประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอก จนเกิดเป็น “พนมวังค์โมเดล” มีการจัดการปัญหาและอุปสรรคอย่างเป็นระบบ มีการนำเอาศักยภาพของทุนชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางสังคม มาเป็นสิ่งที่ร้อยรัดและสร้างพลังให้กับชุมชน เกิดกิจกรรมที่สนองตอบต่อความต้องการของชุมชน ซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้

จากข้อมูลที่เป็นประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังค์ ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ดังตารางที่

ตารางที่ 4-8 สรุปผลการศึกษาปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบล
มะกอกเหนือและตำบลพนมวังค์

ปัจจัยความพร้อม ของชุมชนต่อการ พัฒนาพื้นที่	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังค์
1. ด้านศักยภาพ ของทุนชุมชน	1. เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท เดิมเป็นเมืองท่าที่สำคัญของจังหวัดพัทลุงเมืองหนึ่ง การคมนาคมสะดวก เป็นเส้นทางผ่านที่จะไปอุทยานนกน้ำทะเลน้อย และมีสถานีรถไฟปากคลองการพัฒนาส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ยังไม่พบ การจัดตั้งกองทุนของชุมชนที่ชัดเจน การพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่มาจากภาครัฐ ที่มีโครงการหรือกิจกรรม มาดำเนินงานในพื้นที่	1. เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีทั้งแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร ภูเขาพนม และพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ มีจุดเด่นด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชุมชน ที่มีองค์ความรู้หลากหลายแขนง เช่น มโนราห์ตัวอ่อน ปราชญ์ด้านสมุนไพรและพันธุ์ไม้ท้องถิ่น เป็นต้น 2. มีแหล่งทุนสนับสนุนภายในชุมชน เช่นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น
2. ด้านการจัดการ	1. นโยบายสร้างอาชีพ พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐาน” เพื่อความเป็นหนึ่งและเป็นศูนย์กลางทางด้านผลิตภัณฑ์ 2. บริหารจัดการชุมชนเป็นไปตามระเบียบกระทรวงมหาดไทย คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ยังไม่พบการจัดตั้งกลุ่มองค์กรท้องถิ่น ที่จัดตั้งโดยชุมชน	1. การบริหารจัดการในชุมชนของตำบลพนมวังค์ มีความชัดเจน คือ ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นหัวเรือหลักในการพัฒนาการดำเนินงานแต่ละเรื่อง จะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อกระจายบทบาทการทำงานให้กับสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ สิ่งสำคัญที่ทำให้ชุมชนของตำบลพนมวังค์พัฒนา

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อม ของชุมชนต่อการ พัฒนาพื้นที่	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังค์
	3. พื้นที่หมู่ 1 ตำบลมะกอกเหนือ อยู่ในเขตของเทศบาล 2 แห่งคือ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ กับ เทศบาลตำบลบ้านสวน ทำให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ต้องประสานงานกับ ทั้งสองเทศบาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อทิศทางการพัฒนาชุมชน	และบริหารจัดการเป็นชุมชนได้ดี คือ การนำหลักธรรมาภิบาลและหลักประชาธิปไตย มาใช้ในการบริหารจัดการชุมชน โดยการรับฟังเสียงส่วนมาก และการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้	1. ชุมชนให้ความสนใจเรื่องการปลูกพืชปลอดสารเคมี เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีการส่งเสริมและการพัฒนาผลผลิตของชุมชน เช่น มีการส่งเสริมให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ลดใช้ปุ๋ยเคมีในการเพาะปลูก สนับสนุนให้มีการปลูกและจำหน่ายผัก ผ่านโครงการ “ตลาดสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ” แต่เนื่องจากประสบปัญหาด้านราคาและความมั่นใจของผู้ซื้อจึงทำให้ หยุดโครงการนี้ไปชั่วคราว แต่การรณรงค์และส่งเสริม การลดใช้สารเคมี ยังคงดำเนินงานอยู่	1. ผู้บริโภค และผู้ปลูกพืช ให้ความสำคัญเรื่องการปลูกพืชที่ปลอดสารเคมีกันมากขึ้น ตลาดชุมชนที่เกิดขึ้นบริเวณใกล้เคียงก็เปิดตลาดที่เน้นเป็นตลาดปลอดสารเคมี 2. มีการตั้งกลุ่มตั้งจะออมทรัพย์ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน ให้สมาชิกในชุมชนรู้จักการออม ซึ่งดำเนินงานมามากกว่า 20 ปี ซึ่งนับว่าเป็นฐานหลักและภูมิคุ้มกันที่มั่นคงสำหรับชุมชนชาวพนมวังค์
4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม	1. เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท สิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันของชุมชน คือวัดเข้าอ้อ ซึ่งเป็นวัดที่หลายชุมชนให้การเคารพสักการะ และมีกิจกรรมประเพณีท้องถิ่นร่วมกัน	1. ความสัมพันธ์ของชุมชน เป็นไปในลักษณะเกื้อกูล เป็นลักษณะแบบญาติมิตร และไม่มีความขัดแย้งในชุมชน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมประเพณี

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ปัจจัยความ	พร้อมของชุมชน	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังค์
ต่อการพัฒนา	พื้นที่		
5. แคนนำ ชุมชน	1. บทบาทในการนำของชุมชน มี ผู้ใหญ่บ้านซึ่งทำหน้าที่ผู้นำเป็นทางการ จะ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญของหมู่บ้าน ส่วน บทบาทของแคนนำที่อยู่ในรูปของ อาสาสมัครพัฒนาชุมชน ยังไม่มีบทบาทที่ เด่นชัด ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชน	<p>ท้องถิ่น และกิจกรรมโครงการของ หน่วยงานราชการ ทำให้เกิดความ รัก ความสามัคคี และการเรียนรู้ ของชุมชน</p> <p>2. ผู้นำชุมชนเป็นคนรุ่นใหม่ ที่สามารถดำเนินการกระบวนการ กลุ่ม โดยการสร้างวิธีการ พุดคุย และเวทีของการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ทราบ และเข้าใจถึง เป้าหมายของการดำเนินงาน ร่วมกันของชุมชน โดยเชื่อมโยง ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงภูมิ ปัญญาท้องถิ่น เข้ามาร่วมกัน</p> <p>1. ผู้นำชุมชนทุกระดับ ทั้งฝ่าย บริหารและฝ่ายปกครอง ร่วมเป็น คณะกรรมการ และช่วยผลักดัน รวมทั้งสนับสนุนกิจกรรมอย่าง เต็มกำลังผู้นำชุมชน มีความมุ่งมั่น และเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาชุมชน ตามแนวปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง</p>	

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมของ		
ชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังค์
6. การรวมกลุ่มของชุมชน	1. ชุมชนยังขาดการรวมกลุ่มที่จริงจัง และต่อเนื่อง การรวมตัวของกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการยังไม่มีในพื้นที่ ถึงแม้ว่าในอดีตเคยมีการรวมกลุ่มผู้ผลิตสินค้าชุมชน เช่น กลุ่มกระจุค แต่ในช่วงหลังกลุ่มได้สลายตัวไป	1. มีกลุ่มขององค์กรชุมชนท้องถิ่นที่มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอาชีพในชุมชน เป็นต้น แต่ทั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นการรวมตัวของกลุ่มอาชีพอย่างไม่เป็นทางการ แต่กลุ่มยังมีกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ
7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน	1. ชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือให้ความสำคัญในด้านสังคมน้อยเกินไป การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐเป็นเจ้าภาพหลัก ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานของ อบต. ให้สอดคล้องกับหน่วยงานของรัฐ และให้	1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกิจกรรมของชุมชนเองอย่างทั่วถึง มีความตื่นตัวในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผนพัฒนา ร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การเสนอปัญหาของชุมชน และร่วมกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อม ของชุมชนต่อการ พัฒนาพื้นที่	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังค์
8. ภาว คิ ร อ ย า ย แ ล ะ ห น ว ย ง า น ส น ั บ ส น ุ น	<p>ข้อมูลที่สำคัญในการพัฒนาให้ ความร่วมมือในกิจกรรม ต่าง ๆ มากกว่าจะเป็นโครงการที่ ริเริ่มและดำเนินการโดยชุมชนเอง</p> <p>1. ยังไม่พบว่ามีหน่วยงาน หรือ องค์กรภายนอก เข้ามามีส่วนร่วมใน การพัฒนาชุมชนอย่างโดดเด่น</p> <p>2. งบประมาณในการพัฒนาชุมชน ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐานและด้าน สาธารณูปโภค โดยจะเป็น งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร จาก เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ</p>	<p>1. มีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก ทั้งในส่วนของภาครัฐ และเอกชน ซึ่ง ปรากฏชัดในการดำเนินงานบูรณาการการ มีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจนได้รูปแบบ เฉพาะตัวที่เรียกว่าพนมวังค์โมเดล</p>
9. การจัดการ เรียนรู้ของ ชุมชน	<p>1. ในด้านการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ในชุมชน ไม่พบการ ดำเนินงานในลักษณะที่มีความโดดเด่น และไม่ปรากฏการรวมกลุ่มใน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างเป็นทางการ ที่จะสามารถพัฒนาและให้ ความรู้กับสมาชิก และคนในชุมชน</p>	<p>1. ตำบลพนมวังค์มีประชาชนชาวบ้านที่มี องค์ความรู้ และมีบทบาทสำคัญในการ ถ่ายทอดความรู้ คู่คนรุ่นหลัง และเป็นหลัก คิด ให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังเปิดโอกาส ให้คนทุกกลุ่มอายุมีบทบาทมีส่วนร่วม ถือเป็น กระบวนการสำคัญในการเพิ่มพูน ความรู้ การแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร การ แลกเปลี่ยนเรียนรู้</p>

ตารางที่ 4-8 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อม ของชุมชนต่อการ พัฒนาพื้นที่	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวัง
	2. การเรียนรู้ของชุมชนและกลุ่ม อาชีพส่วนใหญ่ ได้รับจากส่วนงาน ราชการ ที่มี โครงการพัฒนาชุมชน ในด้านต่าง ๆ	
10. การสื่อสาร ชุมชน	1. การประสานงานของชุมชน การสื่อสารหลักที่ใช้ในการ ประสานงานของชุมชน คือ หอ กระจายข่าวประจำหมู่บ้าน และใช้ รถวีงประชาสัมพันธ์ไปตามหมู่บ้าน ในบางครั้ง	1. ช่องทางการสื่อสารชุมชน ส่วนใหญ่ จะผ่านทางหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และการติดต่อผ่านทางเครื่องมือสื่อสาร เช่น โทรศัพท์มือถือ และมีบางครั้งที่ผู้นำ ชุมชนออกประสานงาน โดยตรงกับ ครัวเรือนในชุมชน

จากผลการศึกษาความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและ
ตำบลพนมวัง ดังที่สรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ 10 ปัจจัย
ตามรายละเอียดที่กล่าวข้างต้น ไปแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นแบบประเมินความพร้อมของ
ชุมชนต่อการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ โดยได้กำหนดเกณฑ์การประเมินการดำเนินงานของแต่ละ
ปัจจัยไว้ 5 ระดับ ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง กำลังดำเนินการ ในปัจจัยนั้น

ระดับ 2 หมายถึง ปัจจัยนั้น ได้ดำเนินการไปบ้างแล้ว แต่ยังไม่ค่อยอยู่

ระดับ 3 หมายถึง ปัจจัยนั้น ได้ดำเนินการไปแล้วและมีผลการดำเนินงานเป็นรูปธรรม

ระดับ 4 หมายถึง ปัจจัยนั้น ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีผลการดำเนินเป็นรูปธรรม

ชัดเจน

ระดับ 5 หมายถึง ปัจจัยนั้น ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ

โดยเกณฑ์การประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้
นี้ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต วิรุณราช ตรวจสอบเนื้อหา และ
นำไปทดลองประเมิน (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง แต่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ที่มีลักษณะ

ใกล้เคียงกับพื้นที่วิจัยคือพื้นที่ของตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง จำนวน 30 ชุด จากนั้นได้นำผลมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's reliability coefficient alpha) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.86 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ จึงนำเอาแบบประเมินนี้ ไปใช้ในการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไปได้ โดยแบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ เป็นไปดังตารางที่ 4-9

ตารางที่ 4-9 แบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่

ปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของปัจจัยความพร้อม	ผลการประเมิน		ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี	
1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน	มีแผน และ	5	ดำเนินการตามแผนพัฒนาทุนชุมชน อย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนครบ 5 มิติ	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
	ดำเนินการตามแผน	4	ดำเนินการตามแผนพัฒนาทุนชุมชน อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 4 มิติ	
	- ทุนมนุษย์	3	ดำเนินการตามแผนพัฒนาทุนชุมชน อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 มิติ	
	- ทุนสังคม	2	ดำเนินการตามแผนพัฒนาทุนชุมชน อย่างน้อย 2 มิติ	
	- ทุนธรรมชาติ	1	มีแผนพัฒนาทุนชุมชน แต่ไม่ชัดเจน	
	- ทุนกายภาพ			
2. ด้านการบริหาร และการจัดการชุมชน	- ทุนการเงิน			
	มีระบบการบริหาร	5	ใช้ทุนภายในกลุ่มอาชีพ 100 เปอร์เซ็นต์ และสามารถขายสินค้าหรือบริการได้ดี	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
	จัดการชุมชนที่ดี	4	ขอรับเงินทุนสนับสนุนจากภายนอกน้อยกว่าเงินทุนของกลุ่ม และไม่มีปัญหาเรื่องการขายสินค้าชุมชน	
	สมาชิกในชุมชนมีความสุข และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ	3	ขอรับการช่วยเหลือเงินทุนจากภายนอกร่วมกับเงินทุนของกลุ่ม โดยมีสมาชิกในกลุ่ม 10 คนขึ้นไป	
		2	ขอรับการช่วยเหลือเงินทุนจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ โดยมีสมาชิกในกลุ่ม 6-10 คนขึ้นไป	

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมของ ชุมชนต่อการพัฒนา พื้นที่	คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของ ปัจจัยความพร้อม	ผลการ ประเมิน		ระดับ	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี		
				1	ขอรับการช่วยเหลือเงินทุนจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ โดยมีสมาชิกในกลุ่ม ต่ำกว่า 5 คน
3. การน้อมนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงมา ใช้คุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและ ระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไข 2 ประการ ได้แก่ เงื่อนไขคุณธรรม และ เงื่อนไขความรู้	การน้อมนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้อย่างเข้าใจ			5	น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อย่างน้อย 2 เงื่อนไขและ 3 ห่วง
				4	น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อย่างน้อย 2 เงื่อนไขและ 2 ห่วง
				3	น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อย่างน้อย 2 เงื่อนไขและ 1 ห่วง หรือ 1 เงื่อนไขและ 2 ห่วง
				2	น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อย่างน้อย 2 เงื่อนไข และ 1 ห่วง หรือ 1 เงื่อนไขและ 2 ห่วง
				1	น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ อย่างน้อย 1 เงื่อนไข หรือ 1 ห่วง

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมของ ชุมชนต่อการพัฒนา พื้นที่	คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของ ปัจจัยความพร้อม	ผลการ ประเมิน		ระดับ ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี	
4. ความสัมพันธ์ทาง สังคมและวัฒนธรรม	คนในชุมชนมี	5	คนในชุมชนต่างแสดงออกถึง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เป็นผู้รับอย่างเดียวอย่างชัดเจน	
	ความสัมพันธ์ แบบเกื้อกูล มีการ ช่วยเหลือแนะนำในทาง ที่ดี รวมถึงแก้ปัญหา หรือการสังเคราะห์ด้าน อื่น ๆ	4	คนในชุมชน มีการชักชวนคนหรือหน่วยงานอื่น ๆ ภายนอกชุมชน เข้ามาช่วยเหลือ สมาชิกในชุมชน	
		3	คนในชุมชนเอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือและเสียสละ ทั้งเรื่อง แรงกาย และหรือ ทุนทรัพย์ ตามกำลังฐานะ อย่างชัดเจน	
		2	คนในชุมชนเข้าร่วมงานของส่วนรวม และเพื่อนบ้าน อย่างชัดเจน	
		1	เป็นชุมชนที่ ต่างคนต่างอยู่ มีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม น้อยมาก	
5. แกนนำของชุมชน - อาจเป็นข้าราชการ หรือประชาชนใน ชุมชนนั้น ๆ	มีแกนนำชุมชน ที่มี วิสัยทัศน์ มุ่งมั่น	5	แกนนำของชุมชนช่วยเหลือแบบมีเป้าหมาย โดยแสดงให้เห็นถึงความพยายามอย่างยิ่ง เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ	
	เสียสละช่วย สนับสนุนการพัฒนา ชุมชน	4	แกนนำของชุมชน ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุน โดยกำหนดเป้าหมาย (วิสัยทัศน์) ให้เห็นอย่างชัดเจน	
		3	แกนนำของชุมชน แสดงออกและลงมือดำเนินงานพัฒนาเกิดผลอย่างชัดเจน	
		2	แกนนำของชุมชนแสดงออกและลงมือดำเนินงานพัฒนาร่วมกับชุมชน	

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมของ ชุมชนต่อการพัฒนา พื้นที่	คุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของ ปัจจัยความพร้อม	ผลการ ประเมิน		ระดับ	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี		
				1	แกนนำของชุมชน (อาจเป็นข้าราชการหรือประชาชนด้วยกัน) แสดงออกว่าเป็นผู้นำชุมชน
6. การรวมกลุ่มของชุมชน - ทั้งเป็นการรวมกลุ่ม อย่างเป็นทางการ และ ไม่เป็นทางการ	มีการรวมกลุ่มชุมชน (ตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป) เพื่อเรียนรู้ ปรับปรุง และพัฒนาการ ประกอบอาชีพ ร่วมกัน รวมถึงการทำ กิจกรรมที่เป็น ประโยชน์ต่อชุมชน			5	มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ เป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง
				4	มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และมีการบริหารจัดการที่ดี
				3	มีการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการ และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงานอย่างชัดเจน
				2	มีการรวมกลุ่มบ้าง แต่เป็นลักษณะแบบไม่เป็นทางการ มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ปรากฏเป็นเชิงประจักษ์
				1	มีการรวมกลุ่มบ้าง แต่เป็นลักษณะแบบไม่เป็นทางการ แต่ยังไม่ปรากฏการดำเนินกิจกรรมกลุ่มที่ชัดเจน
7. การมีส่วนร่วมของ ชุมชน	ชุมชนเข้ามามีส่วน ร่วมกับการบริหาร จัดการชุมชนอย่าง แท้จริง			5	มีการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน รับผลประโยชน์และรับผลกระทบ จากการดำเนินงาน
				4	มีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมคิด ร่วมการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ จากการดำเนินงาน

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของปัจจัยความพร้อม	ผลการประเมิน		ระดับ	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี		
การให้ข้อมูลข่าวสาร (Inform) การรับฟังความคิดเห็น (Consult) การเกี่ยวข้อง (Involve) ความร่วมมือ (Collaboration) การเสริมอำนาจ (Empower)				3	มีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมคิด ร่วมการตัดสินใจ และร่วมดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชน
				2	มีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมคิดและร่วมตัดสินใจเพื่อการพัฒนาชุมชน
				1	มีการรวมกลุ่ม เพื่อร่วมคิดเพื่อการพัฒนาชุมชน
8. ภาวการณ์เครือข่ายและหน่วยงานสนับสนุน	ชุมชน มีการประสาน			5	ชุมชนสามารถประสานเครือข่ายต่าง ๆ ด้วยความสามารถของชุมชนเอง
	ความร่วมมือ กับ			4	ชุมชนสามารถประสานเครือข่ายต่าง ๆ โดยผ่านชุมชนหรือผู้อื่น
	เครือข่ายภายนอก			3	ชุมชนสามารถประสานความร่วมมือ หรือความช่วยเหลือ จากผู้อื่น ที่ยังไม่ใช่เครือข่ายระดับองค์กร
	โดยตรง หรือประสาน			2	ชุมชนเห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่าย และเริ่มสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
	ผ่านกับผู้อื่นอีกต่อหนึ่ง			1	ชุมชนเห็นความสำคัญของการสร้างเครือข่าย

ตารางที่ 4-9 (ต่อ)

ปัจจัยความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของปัจจัยความพร้อม	ผลการประเมิน		ระดับ	ระดับศักยภาพความพร้อมของชุมชน
		มี	ไม่มี		
9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน	มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดเก็บรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน			5	มีการบริหารจัดการ ภูมิปัญญา และภูมิรู้ของชุมชน ที่ยั่งยืน
				4	มีศักยภาพและความพร้อม เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดสิ่งใหม่ หรือการพัฒนาให้ดีกว่าเดิม
				3	มีระบบการจัดการความรู้ และการสืบทอดการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
				2	ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเสริมศักยภาพของตนเอง
				1	ชุมชนสามารถเข้าถึงความรู้ หรือ ได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ
10. การสื่อสารชุมชน	มีช่องทางการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสม			5	มีกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมีพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมและเผยแพร่ข้อมูล ที่หลากหลาย
				4	มีโครงสร้างพื้นฐานสาธารณะในการจัดกิจกรรม และเผยแพร่ข้อมูล ที่หลากหลาย
				3	มีช่องทางการสื่อสาร และการดำเนินงานด้านการสื่อสาร ในรูปแบบต่างๆ อย่างต่อเนื่อง
				2	มีช่องทางการสื่อสาร ที่เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้พูดคุยถึงปัญหาาร่วมกัน
				1	มีการประชุมหมู่บ้าน เพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบล มะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

จากข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานศึกษาวิจัย ที่ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่พัฒนาจากการวิจัยครั้งนี้ นำไปประเมินเพื่อเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีผลการประเมิน ดังนี้

1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน

เป็นการค้นหาทุนชุมชนประเภทต่าง ๆ ที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง สิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชน ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิต รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ สร้างสรรค์พัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ มีทุนทางกายภาพที่น่าสนใจคือ มีสถานีรถไฟซึ่งเคยเป็นจุดสำคัญด้านการคมนาคมของจังหวัดพัทลุง และเป็นทางผ่านที่จะไปอุทยานนกน้ำทะเลน้อย ส่วนการพัฒนาด้านทุนมนุษย์ และทุนด้านเงินทุน ถึงแม้จะมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่ยังต้องพึ่งการสนับสนุนจากภาครัฐ

สำหรับตำบลพนมวังก์ มีความโดดเด่นทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ มีปราชญ์ชุมชนท้องถิ่นหลายแขนง เช่น มโนราห์ตัวอ่อน สมุนไพรและพันธุ์ไม้ท้องถิ่น ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับเยาวชน สภาพสังคมที่มีความเกื้อกูลกัน และมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่ดำเนินงานมามากกว่า 20 ปี

จากการประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ด้านศักยภาพของทุนชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 3 ตำบลพนมวังก์ อยู่ในระดับ 4

2. ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน

เป็นการบริหารและการจัดการชุมชน ที่มีเป้าหมายที่สำคัญคือ เพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเอง โดยการให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอก โดยการรวมกลุ่มทางอาชีพ เพื่อร่วมกัน นำภูมิปัญญามาเพิ่มมูลค่าผลผลิตของชุมชน ลดปัญหาการว่างงาน เป็นการสร้างรายได้เพื่อให้ชุมชนปลอดภัย และเป็นสังคมมีความสุข

ถึงแม้เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ จะมีนโยบายสร้างอาชีพ พัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้ได้มาตรฐาน” เพื่อความเป็นหนึ่งและเป็นศูนย์กลางทางด้านผลิตภัณฑ์ แต่เนื่องจาก

พื้นที่หมู่ 1 ของตำบลมะกอกเหนือ อยู่ในเขตของเทศบาล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ กับ เทศบาลตำบลบ้านสวน ทำให้ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ต้องประสานงานกับทั้งสองเทศบาล ซึ่งส่งผลต่อทิศทางการพัฒนาชุมชน

ส่วนตำบลพนมวังค์ มีกระบวนการบริการจัดการชุมชนมีความชัดเจน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝ่ายปกครอง คือ ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนในกลุ่มต่าง ๆ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชน เพื่อกระจายบทบาท การทำงานให้กับสมาชิกในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยยึดหลักธรรมาภิบาลและหลักประชาธิปไตย มาใช้ในการบริหารจัดการชุมชน

จากการประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ด้านการบริหาร และการจัดการชุมชนซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 3 ส่วนตำบลพนมวังค์ อยู่ในระดับ 4

3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

เป็นการประเมินชุมชนว่า ได้รับการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ยอมรับและนำหลักการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้อย่างเข้าใจ มากน้อยเพียงใดในการดำรงชีวิตทั้งในครอบครัวและชุมชน เพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเอง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ชุมชนทั้งในพื้นที่ของ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังค์ ปัจจุบันทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ต่างก็หันมาให้ความสำคัญกับการบริโภคอาหารปลอดภัย ไร้สารเคมีมากขึ้น ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกพืชโดยไม่ใช้สารเคมี พร้อมมีการเปิดตลาดเพื่อขายสินค้าปลอดภัยจากสารเคมีมากขึ้น อาทิเช่น ตลาดได้โหนด ตลาดสวนไผ่ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณตำบลพนมวังค์ แต่ทั้งนี้ในพื้นที่ของพนมวังค์ จะมีกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่เป็นแหล่งของเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่แสดงถึงการบริหารจัดการชุมชนเพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้นเมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 3 ตำบลพนมวังค์ อยู่ในระดับ 4

4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม

เพื่อประเมินสภาพความเป็นปึกแผ่นของชุมชน มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน และ

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องภายในชุมชน ความรักสามัคคี ผูกพันกัน
สานสัมพันธ์กันในระบบอาวุโส ภูมิปัญญาชาวบ้าน เก่งคิด เก่งทำ เห็นผลได้ในทางปฏิบัติ

ตำบลพนมวังก็จะมีภาคีความโดดเด่นเรื่องความสัมพันธ์ในลักษณะการเกี่ยวเนื่อง แบบเครือข่าย
ชุมชน มีกิจกรรมที่ทำร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง มีความร่วมมือกันทั้งกิจกรรมด้านประเพณี และ
กิจกรรมส่วนรวมของชุมชน เช่น การเปิดตลาดชุมชน “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ที่ชุมชนร่วมมือ
กันปรับแต่งสถานที่เพื่อทดลองการดำเนินงานด้านตลาดชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวจน
สามารถทดลองเปิดตลาดได้จนเป็นผลสำเร็จ ได้ นั่น ส่วนหนึ่งเป็นความสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากความ
ร่วมมือของทุกภาคส่วนที่ทำงานสอดคล้องประสานกัน ตลอดทั้งมีความสัมพันธ์ทางโครงสร้างทาง
การเมืองที่ดี ทั้งในส่วนของฝ่ายการเมืองท้องถิ่น ฝ่ายปกครองท้องถิ่น ฝ่ายข้าราชการ และองค์กร
ชุมชน ซึ่งในลักษณะดังกล่าว ยังไม่พบในพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ

เมื่อนำข้อมูลมาประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้าน
ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบล
มะกอกเหนืออยู่ในระดับ 4 ตำบลพนมวังก็ อยู่ในระดับ 5

5. แกนนำของชุมชน

แกนนำหรือกลุ่มแกนนำ จะเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ ให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา
เพื่อให้เกิดพลังในชุมชน ดังนั้น ในชุมชนต้องมี แกนนำหรือกลุ่มแกนนำ ที่มีลักษณะเป็นผู้ประสาน
ความคิดของสมาชิกในชุมชน ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะ
เรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น ร่วมทำ
ประโยชน์เพื่อชุมชนและองค์กรภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมั่น และมี
ความสามารถในการถ่ายทอดแนวความคิดสู่ชุมชนอย่างชัดเจน

แกนนำหรือกลุ่มแกนนำ ทั้งในฝ่ายบริหาร และฝ่ายปกครองของตำบลพนมวังก็
ไม่มีความขัดแย้งหรือมีแนวคิดที่แปลกแยก ในทางกลับกัน แกนนำหรือกลุ่มแกนนำ ของตำบล
พนมวังก็ มีแนวคิดและมีบทบาทสูงในการเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชน รวมถึงประสานงานอย่าง
แข็งขัน ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคง
ยั่งยืน อย่างแท้จริง

สำหรับในส่วนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ นั้น แม้จะพบว่าชุมชนทุกภาคส่วน
จะมีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนเช่นเดียวกัน แต่จากข้อมูลของการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ยังขาด
การประสานงานที่ดีระหว่างฝ่ายการเมือง ฝ่ายปกครอง และข้าราชการ ส่งผลทำให้ไม่สามารถ
ดำเนินการทดลองกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนได้

เมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านแกนนำของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 4 ตำบลพนมวังก์ อยู่ในระดับ 5

6. การรวมกลุ่มของชุมชน

เป็นการประเมินลักษณะการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีอาชีพหลัก เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพัฒนาระบบการผลิต การเอื้ออำนวยปัจจัยการผลิต โดยมีผลต่อการพัฒนาอาชีพหลัก รวมทั้งเพื่อสร้างเป็นองค์กรชุมชน ที่มีพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการลงพื้นที่วิจัยเพื่อค้นหาความต้องการและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของทั้ง 2 พื้นที่ พบว่า มีเพียงกลุ่มเดียวที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน อย่างเป็นทางการ คือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ นอกนั้น เป็นการรวมกลุ่มอาชีพอย่างไม่เป็นทางการ แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มที่เข้าร่วมกระบวนการมีความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และพร้อมที่จะเรียนรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กลุ่มตั้งไว้

จากการประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านการรวมกลุ่มขององค์กร ชุมชนซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ในด้านการดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 3 ตำบลพนมวังก์ อยู่ในระดับ 4

7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็น การสร้างพลังการทำงานเป็นทีม สร้างคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ รวมทั้งการสร้างผู้นำในชุมชน ที่จะประสานฉันทกกำลัง ในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในการพัฒนาของชุมชนโดยผ่านกระบวนการชุมชน

ตอนนี้ส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือพบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินงานโดยภาครัฐจะเป็นเจ้าภาพหลัก ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการรับทราบและร่วมดำเนินงานเป็นส่วนใหญ่ ยังไม่พบ โครงการหรือกิจกรรมที่เกิดจากการริเริ่มโดยชุมชนอย่างชัดเจน

ส่วนตำบลพนมวังก์พบว่า ประชาชนมีความตื่นตัวในเรื่องแนวทางและทิศทางการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนมาก สังเกตได้จาก การแสดงความคิดเห็นและการเสนอแนวทางการดำเนินงานของผู้เกี่ยวข้อง ตั้งแต่กระบวนการวางแผน การให้ข้อเสนอแนะและการปรึกษาหารือ การดำเนินงาน และการติดตามการดำเนินงาน

ดังนั้นเมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้น การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 4 ตำบลพนมวังค์ อยู่ในระดับ 5

8. ภาควิชาและหน่วยงานสนับสนุน

เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ ในการพัฒนาที่รวดเร็วและมีพลังในการทำงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างรวดเร็ว หมู่บ้านหรือชุมชน จึงต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงาน องค์กร สถาบัน ทั้งในระดับกลุ่มและหรือระดับหมู่บ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ประสานงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการประชุมร่วมกัน จัดกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การอบรมสร้างความรู้ให้กันและกัน การทำกิจกรรมเพื่อการเพิ่มความรู้ ความชำนาญร่วมกัน ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ และหลากหลายรูปแบบ ส่วนการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำแต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะเป็นการจัดโครงสร้างมีรูปแบบที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระโดยที่อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจนก็ได้

แม้ว่ากลุ่มอาชีพของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เคยมีการรวมกลุ่มและมีการประสานกับหน่วยงาน อื่นๆมาบ้างแล้วก็ตาม ในปัจจุบันการดำเนินงานของกลุ่มส่วนใหญ่จะอาศัยช่องทางของทางราชการ จึงทำให้การพัฒนาไม่ต่อเนื่อง

สำหรับ ตำบลพนมวังค์ให้ความสำคัญเรื่องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในโครงการหรือกิจกรรม ที่ดำเนินงานมาโดยตลอด จากการศึกษาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของตำบลพนมวังค์ที่ผ่านมา พบว่า มีผลการ ดำเนินงานที่เป็นเชิงประจักษ์คือ โครงการจัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน โรงเรียนระหว่างควน ตำบลพนมวังค์ ซึ่งเป็นโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของภาคีเครือข่ายหลาย ๆ ภาคส่วน ที่ร่วมกันดำเนินงาน จนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ทำให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ในการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมต่อไป ภายใต้ชื่อ “พนมวังค์โมเดล”

ดังนั้นเมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านภาควิชาเครือข่ายและ หน่วยงานสนับสนุน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 4 ตำบลพนมวังค์ อยู่ในระดับ 5

9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน

เป็นการประเมินกระบวนการการเรียนรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ความรู้ในการปรับ และประยุกต์ใช้งานหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ หรือเรียนรู้ร่วมกันในการทดลองใช้ความรู้ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เหมาะกับบริบทของชุมชน ซึ่งอาจเป็นการฝึกอบรม การจัดการประชุมเฉพาะด้าน การถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในชุมชน กิจกรรมการสาธิต การเรียนรู้จากเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน

การดำเนินงานจัดการเรียนรู้ของชุมชนของพนมมวังก็มีความโดดเด่นด้านการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่น โดยมีกระบวนการเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน อาทิเช่น โครงการอบรมการใช้สมุนไพรท้องถิ่นให้กับชุมชนในตำบลพนมมวัง ซึ่งเป็นการประสานงานระหว่าง องค์การบริหารส่วนตำบลพนมมวังและ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพนมมวัง เป็นต้น ส่วนเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ส่วนใหญ่เป็นการได้รับความรู้จากส่วนงานราชการ ที่มีโครงการเข้ามาพัฒนาในชุมชน

ดังนั้นเมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ในด้านการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 3 ตำบลพนมมวัง อยู่ในระดับ 4

10. การสื่อสารชุมชน

เป็นการประเมินกระบวนการและรูปแบบการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนในชุมชน รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญมากในยุคปัจจุบันต่อการสร้างความ เข้มแข็งในชุมชน ซึ่งนอกจากชุมชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ และเกิดการมีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

การดำเนินงานด้านการสื่อสารชุมชนของพื้นที่วิจัยทั้ง 2 พื้นที่ ไม่ต่างกันคือ ส่วนใหญ่สื่อสารผ่านหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน และในบางครั้งสื่อสารโดยการใช้รถประชาสัมพันธ์ไปตามหมู่บ้าน หรือในบางครั้ง จะประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน และการใช้เวทีประชาคมของหมู่บ้าน โดยทั้ง 2 พื้นที่มีการ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการพัฒนาการสื่อสารมาโดยลำดับ ซึ่งจากการลงพื้นที่พบว่าปัจจุบันมีการสื่อสารผ่านทาง Social media มากขึ้น อาทิ Facebook และการตั้ง Group line เป็นต้น

เมื่อประเมินตามแบบประเมินความพร้อมชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในด้านการสื่อสารชุมชนซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นแล้ว สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินงานของพื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนืออยู่ในระดับ 4 ตำบลพนมมวัง อยู่ในระดับ 5

จากผลการประเมินโดยผู้วิจัยข้างต้น ที่ใช้แบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาี้ สามารถสรุปเป็นระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ได้ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 4-10 สรุปผลการประเมินระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่

ปัจจัยความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่	ผลการประเมิน		ระดับความพร้อมของชุมชน	
	มี	ไม่มี	เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ	ตำบลพนมวังก์
	มี	มี		
1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน	/		3	4
2. ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน	/		3	4
3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้	/		3	4
4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม	/		4	5
5. แกนนำของชุมชน	/		4	5
6. การรวมกลุ่มของชุมชน	/		3	4
7. การมีส่วนร่วมของชุมชน	/		4	5
8. ภาครีเอช่ายและหน่วยงานสนับสนุน	/		4	5
9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน	/		3	4
10. การสื่อสารชุมชน	/		4	5
รวม			35 คะแนน หรือ ร้อยละ 70	45 คะแนน หรือ ร้อยละ 90

จากตารางที่ 4-9 จะเห็นได้ว่า ระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของตำบลพนมวังก์อยู่ที่ 45 คะแนน หรือคิดเป็น ร้อยละ 90 ซึ่งสูงกว่าเทศบาลตำบลมะกอกเหนือซึ่งมีระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ อยู่ที่ 35 คะแนน ร้อยละ 70 เมื่อพิจารณาปัจจัยจะ

พบว่า ระดับคะแนนปัจจัยความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ จะต่ำกว่า ทุกปัจจัย

จากผลการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังค์ สามารถนำมาสรุปเป็นเกณฑ์พิจารณาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ในรูปแบบของตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ได้ 2 ประเด็น ดังนี้

1. ผลรวมของคะแนนการประเมินระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่มีผลการประเมินตั้งแต่ ร้อยละ 80 ขึ้นไป จะถือว่า ชุมชนมีความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน ที่ระบุว่า ชุมชนที่มีการพัฒนาในระดับการเตรียมความพร้อม อยู่ในระดับ 4 หมายถึง ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในขั้นตอนเตรียมความพร้อม ได้ครบทุกกิจกรรม ซึ่งได้แก่ มีคณะกรรมการพัฒนาสุขภาพระดับตำบล มีแกนนำชุมชน หรือ อสม. มีกองทุนระดับตำบล มีการประยุกต์ใช้ค่ากลางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมระดับเขต มีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีเวทีประชาคม/ ประชุม ตำบลหรือหมู่บ้าน และมีช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร

2. ต้องมีองค์ประกอบครบทั้ง 10 ปัจจัย ของความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยผลการประเมินปัจจัยของความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่มีระดับต่ำกว่าระดับ 4 ควรมีการระดมทุนในการพัฒนาและเสริมศักยภาพเพื่อยกระดับปัจจัยของความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ให้อยู่ในระดับตั้งแต่ 4 ขึ้นไป ทั้งนี้เนื่องจาก เป็นระดับที่มีการดำเนินงานในปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ มาอย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการดำเนินงานเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชนได้ระดมความคิด เพื่อกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของกลุ่มให้ชัดเจน และช่วยกันค้นหาความจำเป็นและความต้องการ ด้านองค์ความรู้เพื่อนำไปพัฒนาด้านการตลาดและธุรกิจของกลุ่ม โดยได้ใช้เทคนิคของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation influence control: A-I-C) เพื่อให้มีการระดมความคิด และการแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ ของผู้เข้าร่วมการอบรม ซึ่งพบว่าความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนมีความหลากหลายมาก ดังนั้นการที่จะดำเนินงานให้ความรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนเพื่อให้ตรงกับความต้องการทุกกลุ่มธุรกิจชุมชน ในเวลาเดียวกันจึงเป็นเรื่องยาก ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีศักยภาพและผ่านเกณฑ์การประเมินมาพัฒนา ให้เป็นต้นแบบ ก่อน ซึ่งจากการสร้างกระบวนการให้สมาชิกของธุรกิจชุมชนช่วยกันค้นหาเป้าหมายและความต้องการ

ที่ได้ดำเนินการไปนี้ นอกจากจะทำให้สมาชิกทราบเป้าหมายและความต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาของกลุ่มแล้ว เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ยังสามารถนำผลของกระบวนการค้นหาความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ของแต่ละกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อนำไปส่งเสริมและพัฒนากลุ่มได้อย่างถูกต้องตรงตามความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริง

หลังจากได้ทราบความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้รับคัดเลือกมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำหัวข้อความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่ได้จากกระบวนการข้างต้นมาวิเคราะห์ พบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนมีความต้องการที่จะเรียนรู้ตั้งแต่กระบวนการวางแผนและการจัดหาด้านปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิตเพื่อแปลงวัตถุดิบให้เป็นสินค้าและบริการอย่างมีประสิทธิภาพ การขาย การตลาด และการจัดส่ง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยการจัดให้มีการอบรมในหัวข้อ “ตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่สำหรับประชาชน” ซึ่งในช่วงของการอบรมให้ความรู้และการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกมานี้ ผู้วิจัยได้ให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนด้วยในทุกขั้นตอน ทั้งนี้ กลุ่มธุรกิจชุมชนและผู้สนใจอื่น ๆ ก็เข้าร่วมเรียนรู้ได้ด้วยเช่นกัน

สำหรับการอบรมให้ความรู้เพื่อการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ผู้เข้ารับการอบรมทั้งหมด ได้ฝึกการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนในสถานที่จริง เพื่อจะได้เรียนรู้และทราบแนวทางการพัฒนาและกลุ่มและการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม โดยการฝึกวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิเคราะห์ของห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) และห่วงโซ่มูลค่า (Value chain) ในพื้นที่การดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้คัดเลือกไว้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน กลุ่มข้าวซ้อมมือ และกลุ่มตีเหล็กบ้านควนน้อย ซึ่งผลของการอบรมให้ความรู้และการฝึกการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนนี้ ทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เข้าใจต่อเป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนมากขึ้น ซึ่งแนวทางในการพัฒนาจะเน้นแนวทางที่กลุ่มสามารถดำเนินการได้เองก่อน ส่วนแนวทางใดที่กลุ่มดำเนินการเองได้บางส่วน กลุ่มก็จะดำเนินการเองในส่วนที่ทำได้และขอรับการสนับสนุนหรือขอคำปรึกษาแนะนำจากหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ สำหรับแนวทางใดที่กลุ่มไม่สามารถดำเนินการเองได้ทั้งหมด กลุ่มก็จะจัดทำเป็น โครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานสนับสนุนที่เกี่ยวข้องต่อไป

หลังจากอบรมให้ความรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนไปแล้ว ผู้วิจัยได้ติดตามผลการดำเนินงานในการพัฒนาและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มธุรกิจ

ชุมชน ซึ่งผลของการติดตามผลการดำเนินงานพบว่า ทุกกลุ่มธุรกิจชุมชนมีเข้าใจต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนมากขึ้น และมีการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งเกิดจากการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การทดลองปรับเปลี่ยนสูตรการผลิตขนมอายุวัฒนะของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน ให้มีความหลากหลายมากขึ้น การออกแบบและจัดทำฉลากบรรจุถุงข้าวสารใหม่ ของกลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นต้น ส่งผลทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนสามารถขยายตลาดและเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้มากขึ้นเป็นลำดับ

จากการดำเนินงานอบรมและให้คำปรึกษา ให้ตรงตามความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อให้กลุ่มได้นำเอาความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในกลุ่ม รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ไปพัฒนาการดำเนินงาน ผลิตภัณฑ์ และการตลาดของกลุ่ม ซึ่งการดำเนินงานพัฒนานี้ จะเน้นให้กลุ่มพัฒนาด้วยตนเองก่อน โดยหากแนวทางการพัฒนาใดที่กลุ่มต้องการองค์ความรู้เพิ่มเติม สมาชิกของกลุ่มต้องช่วยกันเสาะแสวงหาองค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ เช่น การสืบค้นทางการสื่อสารออนไลน์ หรือ Social media หรือจากแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรด้านการเรียนรู้อื่น ๆ ที่ปัจจุบันสามารถค้นหาได้ง่ายและสะดวก การดำเนินการเช่นนี้ เปรียบเสมือนการ ไปหาซื้อสินค้าที่ตลาด ซึ่งมีสินค้าให้เลือกมากมาย ดังนั้น การเลือกซื้อสินค้าดังกล่าวนี้ จึงต้องเลือกให้ตรงกับความต้องการของตนเองเพื่อให้สามารถนำมาใช้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเป็นการเคลื่อนตนเอง เพื่อไปหาสินค้าที่ต้องกับความต้องการของตนเอง ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบกับการพัฒนาธุรกิจชุมชนตามการดำเนินงานวิจัยนี้ การสืบเสาะและแสวงหาองค์ความรู้ต่าง ๆ ของสมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อนำความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ก็จะเป็นการเคลื่อนตนเองไปหาองค์ความรู้ตามความต้องการของกลุ่มที่มีอยู่มากมาย เหมือนเช่นตลาดที่เป็นศูนย์รวมของสินค้านั่นเอง ในทางกลับกัน การให้องค์ความรู้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน ที่ตรงกับความต้องการ กลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ๆ ก็จะสามารถนำความรู้และการเรียนรู้ที่ได้ไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ การตลาด รวมถึงการดำเนินงานของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ เฉกเช่นเดียวกับการตอบสนองให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า ซึ่งจะสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าและส่งผลต่อยอดการขายได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การสร้างกระบวนการให้กลุ่มธุรกิจชุมชน โดยการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของกลุ่มให้ชัดเจน และค้นหาความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อนำไปพัฒนาด้านการตลาดและธุรกิจของกลุ่มนี้ จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน เพราะเมื่อสมาชิกของกลุ่มได้ทราบความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ที่แท้จริงแล้ว การเคลื่อนตนเองเพื่อไปสืบเสาะแสวงหาองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในปัจจุบันทั้งที่อยู่ภายในและนอกชุมชนเอง ก็สามารถทำได้สะดวกและนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการดำเนินงาน

ของกลุ่มได้ตรงประเด็นมากขึ้น ในทำนองเดียวกันหากหน่วยงานสนับสนุนต้องการให้ความรู้ (เปรียบเสมือนเป็นการเคลื่อนความรู้ไปหากลุ่มธุรกิจชุมชน) เพื่อการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มธุรกิจชุมชน หากสนับสนุนให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ๆ แล้ว ก็จะทำให้การพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

ผลจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย ในการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาประมวลผลและนำเสนอเป็น “รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่ เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีกระบวนการและองค์ประกอบของ ขั้นตอนการดำเนินงาน รวมทั้งหน้าที่และบทบาทของสมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ดังภาพที่ 4-1

ภาพที่ 4-1 รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากภาพที่ 4-1 ที่ได้จากการประมวลผลการดำเนินงานศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนการดำเนินงานการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อให้มีการพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ การตลาด ตลอดจนการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้ดังนี้

1. การคัดเลือกกลุ่มธุรกิจชุมชน การพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนด้วยรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบที่ต้องการให้สมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน

ได้ทราบเทคนิคและกระบวนการในการพัฒนากรู่มธุรกิจชุมชนร่วมกัน โดยให้การเรียนรู้หรือจากการเสาะแสวงหาองค์ความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้นในกรณีที่หน่วยงานสนับสนุนจะดำเนินการพัฒนากรู่มธุรกิจชุมชนใด ๆ จึงควรให้ความสำคัญกับการคัดเลือกกรู่มที่จะนำมาพัฒนา โดยมีข้อเสนอแนะเบื้องต้นว่าควรเป็นกรู่มที่มีความต้องการด้านองค์ความรู้เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนากรู่มอย่างแท้จริง และต้องเป็นกรู่มดำเนินกิจกรรมของกรู่มมาบ้างแล้วและมีผลิตภัณฑ์ของกรู่ม ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาให้เกิดผลได้อย่างชัดเจน

2. การกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของกรู่มธุรกิจชุมชน การใช้กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้กรู่มธุรกิจชุมชนมีการกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของกรู่มธุรกิจชุมชน ให้ชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการเพราะการที่สมาชิกของกรู่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทราบและเข้าใจทิศทางพัฒนาของกรู่มแล้ว ก็จะทำให้การดำเนินงานพัฒนามีแนวทางที่ชัดเจนมากขึ้น

3. การค้นหาความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ นับได้ว่าเป็นหัวใจที่สำคัญในการพัฒนา เนื่องจากปัจจุบันโลกและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่กรู่มธุรกิจชุมชนจะพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้และปรับการดำเนินงานของกรู่มให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการทบทวนความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนากรู่มจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งและต้องมีการทบทวนอย่างสม่ำเสมอ

4. การเรียนรู้และการให้ความรู้สำหรับกรู่มธุรกิจชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกรู่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน นับเป็นกระบวนการที่สำคัญของการดำเนินการ ดังนั้นในขั้นตอนก่อนการดำเนินการพัฒนากรู่มธุรกิจชุมชน ต้องให้สมาชิกของกรู่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้ร่วมกันวิเคราะห์การดำเนินของกรู่มในสถานที่ปฏิบัติงานจริง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด ได้ทราบและเข้าใจประเด็นของการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ในขั้นตอนการพัฒนา มีความชัดเจนมากขึ้น

5. การพัฒนาการดำเนินงานของกรู่มธุรกิจชุมชน เมื่อสมาชิกของกรู่มธุรกิจชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน ทราบความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้อย่างแท้จริง และประเด็นของการพัฒนาแล้ว การสืบเสาะแสวงหาองค์ความรู้ นั้น ๆ ให้ตรงกับความเป็นจริงและความต้องการของกรู่ม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของกรู่มจึงเป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนต้องช่วยกันในการค้นหาและนำมาเรียนรู้ก่อนที่จะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น และในทำนองเดียวกันหากหน่วยงานสนับสนุนต้องการที่จะส่งเสริมด้านความรู้ให้กับกรู่มธุรกิจชุมชน ก็ต้อง

พิจารณาการส่งเสริมให้ตรงกับความเป็นและความต้องการของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

6. การประเมินผลการดำเนินงาน การประเมินผลและการทบทวนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยการจดบันทึกผลการดำเนินงาน เป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ นอกจากจะทำให้มีความชัดเจนต่อการขับเคลื่อนการดำเนินของกลุ่มแล้ว ข้อมูลจากการบันทึกผลการดำเนินงาน ยังสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อการพัฒนาการดำเนินของกลุ่มได้เป็นอย่างดี

7. การจัดการการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินงานโดยผ่านกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น เป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งของสมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งหากมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นหลักการพึ่งพาตนเองในเบื้องต้น ก็จะเป็นแนวทางของการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างแท้จริง ซึ่งการเรียนรู้ที่ได้นี้ ก็จะเป็นฐานความรู้ที่สำคัญสำหรับชุมชนในการต่อยอดและพัฒนาความรู้นั้น เพื่อใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเพื่อเปรียบเทียบ รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยพื้นที่ศึกษาได้แก่พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง จัดเก็บข้อมูลโดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus group) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ประชากรที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ คือ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด และศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวัง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และได้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ เพื่อศึกษาปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชนตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการดำเนินงาน ที่ผู้วิจัยที่ได้ลงพื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัยและประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการดำเนินงาน ได้จัดอบรมเรื่องการพัฒนาการตลาดและธุรกิจชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มอาชีพ หลังจากนั้น ได้มอบหมายให้แต่ละพื้นที่วางแผนทดลองจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน ซึ่งผลของ

การดำเนินงาน พบว่า เทศบาลตำบลมะกอกเหนือยังไม่สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชนได้ ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก็ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมตลาดชุมชน และการแสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2560 โดยใช้ชื่อว่า “ตลาดบายใจ ชายเขานม” แต่ดำเนินงานถึงสิ้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 ก็ยุติลง เนื่องจากปัญหาทางเข้าไปตลาดเป็นทางแคบ รถยนต์ไม่สามารถวิ่งสวนทางกันได้ ประกอบกับมีการเปิดตลาดชุมชนอีกหลายแห่งที่ดำเนินการโดยเอกชน ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับตำบลพนมวังก์ อาทิ ตลาดไสยวน ตลาดสวนไผ่ และนาโปแก เป็นต้น ทำให้คนที่เข้ามาเที่ยวชม “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ลดน้อยลงตามลำดับ จนต้องหยุดดำเนินการชั่วคราวไปก่อน

ผลการดำเนินงานพบว่า มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมและความสำเร็จของการดำเนินงานทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการแนวคิด จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นจึงสรุปเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของทั้ง 2 พื้นที่ ที่ดำเนินงานศึกษาวิจัย ทั้งหมด 10 ปัจจัย ดังนี้

1. ด้านศักยภาพของทุนชุมชน เป็นการค้นหาแผนการดำเนินงานเพื่อใช้ทุนชุมชนประเภทต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน ทั้งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตราเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึง สิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชน ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิต รวมถึงเงินและสินทรัพย์อื่น ๆ ที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะของคน ทุนทางสังคม วัฒนธรรมประเพณี ปัจจัยบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ สร้างสรรค์พัฒนา ชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งการดำเนินงานด้านการใช้ทุนชุมชนของทั้ง 2 พื้นที่การวิจัย มีการนำเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่มาใช้เพื่อดำเนินงานพัฒนาชุมชนมาพัฒนาซึ่งสอดคล้องกับทัศนีย์ ลักขณาภิชนัช (2548, หน้า 72-75) ที่กล่าวว่าในการพัฒนาชุมชนนั้น ต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งชุมชนมีอำนาจในการจัดการที่เท่าเทียมกัน ในการบริหารจัดการ ซึ่งเงื่อนไขนี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้ชุมชน มีความรัก ความหวงแหน และก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง

2. การบริหารและการจัดการชุมชน เป็นการพิจารณาเรื่องการบริหารจัดการชุมชนที่มีเป้าหมายที่สำคัญคือ สมาชิกในชุมชนมีความสุข มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และมุ่งสู่การพึ่งตนเอง โดยการสร้างกระบวนการและมีระบบการบริหารจัดการชุมชนเพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนัก และสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอก โดยการรวมกลุ่มทางอาชีพ เพื่อร่วมกัน นำภูมิปัญญาเพิ่มมูลค่าผลผลิตของชุมชน ลดปัญหาการว่างงาน เป็นการ

สร้างรายได้เพื่อให้ชุมชนปลอดภัย และเป็นสังคมมีความสุข สอดคล้องกับ โกวิท พวงงาม (2553) ที่กล่าวว่าแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งคือ ต้องพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้มากขึ้น โดยมีรัฐให้การช่วยเหลือสนับสนุนในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน ตามหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม และแนวคิดของการพัฒนาชุมชน จึงเชื่อมั่นว่าการเสริมสร้างขีดความสามารถของประชาชนและชุมชนนั้นทำให้คนสามารถที่จะพัฒนาชุมชนได้ด้วยตนเอง สามารถสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

3. การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ เป็นการประเมินชุมชนว่าได้รับการเรียนรู้ มีความเข้าใจ ยอมรับและนำหลักการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้อย่างเข้าใจ มากน้อยเพียงใด ในการดำรงชีวิตทั้งในครอบครัวและชุมชน เพื่อมุ่งสู่การพึ่งตนเอง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปในทำนองเดียวกับพิชัย มีชัย (2552) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพบว่าในการดำเนินธุรกิจชุมชนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถูกต้อง ประชาชนและกลุ่มธุรกิจชุมชนควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ให้มากขึ้นกว่าเดิม และควรดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ได้ความรู้ ความคิด และแบบอย่างในการดำเนินชีวิต โดยควรทำคุณประโยชน์แก่คนในชุมชน

4. ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อประเมินสภาพความเป็นปึกแผ่นของชุมชนว่ามีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกัน ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสัมพันธ์เกื้อกูลภายในชุมชน มีความสามัคคี สานสัมพันธ์กันในระบบอาวุโส มีภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่เก่งคิดและ เก่งทำ เห็นผลได้ในทางปฏิบัติ รวมถึงมีการช่วยเหลือแนะนำไปในทางที่ดี ทั้งเรื่องคำแนะนำในการแก้ปัญหา หรือการสังเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับประเวศ วะสี (2541) และเป็นไปในทำนองเดียวกับอุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งานวิทยางศ์ (2540) ที่ว่าชุมชนที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น ผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน จะมีพลังสามารถจัดการปัญหาได้อย่างดี และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

5. แกนนำของชุมชน เป็นการประเมินบทบาทในการสร้างแรงบันดาลใจของแกนนำชุมชน ให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา เพื่อให้เกิดพลังในชุมชน ดังนั้นในชุมชนต้องมี แกนนำหรือกลุ่มแกนนำ ที่มีวิสัยทัศน์ มุ่งมั่นเสียสละช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน มีลักษณะเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกในชุมชน ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ผนึกตัวเองเข้ากับชุมชนได้อย่างแนบแน่น

ร่วมทำประโยชน์เพื่อชุมชนและองค์กรภายนอกต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มุ่งมั่น และมีความสามารถในการถ่ายทอดแนวความคิดสู่ชุมชนอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ โกวิทซ์ พวงงาม (2553) ครรรชิต พุทธ โภษา (2554) และทวิศักดิ์ นพเกสร (2541) ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า การที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้นั้น จำเป็นต้องมีผู้นำที่สามารถเชื่อมประสานแนวคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ซึ่งตรงกับหนึ่งในเกณฑ์ประเมินการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน ในระดับการเตรียมความพร้อมชุมชน ที่ระบุว่า ในชุมชนต้องมีแกนนำชุมชน หรือ อสม. อย่างน้อย 1 คนต่อหมู่บ้าน ที่สนับสนุนงานอนามัยสิ่งแวดล้อม (สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, 2559)

6. การรวมกลุ่มขององค์กรชุมชน เป็นการประเมินลักษณะการรวมกลุ่มประชาชนในชุมชนที่มีอาชีพหลัก เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับปรุงการพัฒนากระบวนการผลิต พัฒนาองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการการผลิต และการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน รวมทั้งการรวมกลุ่มเพื่อสร้างเป็นองค์กรชุมชน ที่มีพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรองและประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการต่อสู้ ปรับตัวของชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้นั้น เกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่มองเห็นปัญหาร่วมกันและมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาให้กับชุมชนนั้น

7. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน เป็นการประเมินกระบวนการสร้างพลังการทำงานเป็นทีม สร้างคนดี คนเก่ง คนมีความสามารถ รวมทั้งการสร้างผู้นำในชุมชน ที่จะประสานผืนีกกำลัง ในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ซึ่งตรงกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งของ โกวิทซ์ พวงงาม (2553) และทวิศักดิ์ นพเกสร (2541) ที่ว่าในการพัฒนาของชุมชนต้องมีกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ทำให้สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและเป็นมิตรภาพยอมรับในศักยภาพของกันและกัน และยอมรับในความแตกต่างหลากหลายระหว่างสมาชิกมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน

8. ภาวเครือขายและหน่วยงานสนับสนุน พิจารณาประเมินการดำเนินกระบวนการเชื่อมโยงเครือข่ายหน่วยงาน องค์กร สถาบัน ทั้งในระดับกลุ่มและหรือระดับหมู่บ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ประสานงานและทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นการประชุมร่วมกัน กิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การอบรมสร้างความรู้ให้กันและกัน การทำกิจกรรม

เพื่อการเพิ่มความรู้ความชำนาญร่วมกัน ผ่านช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ และหลากหลายรูปแบบ ส่วนการติดต่ออาจทำได้ทั้งที่ผ่านศูนย์กลางแม่ข่ายหรือแกนนำ หรืออาจจะไม่มีแม่ข่ายหรือแกนนำ แต่จะทำการติดต่อโดยตรงระหว่างกลุ่ม ซึ่งจะมีเป็นการจัดโครงสร้างมีรูปแบบที่คนหรือองค์กร สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระ โดยที่อาจมีรูปแบบการรวมตัวแบบหลวม ๆ เฉพาะกิจ ตามความจำเป็นหรือเป็นโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ชัดเจนก็ได้ แต่ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและนอกชุมชนนั้น ควรพิจารณาถึงความร่วมมือในด้านทุนกิจกรรม ทั้งด้านวิชาการองค์ความรู้ การตลาด ฯลฯ โดยมีการจัดการกลุ่มและเครือข่ายการพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงและประสานเกี่ยวเนื่อง ครอบคลุมการพัฒนาในทุกบริบท อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนของ (ครรชิต พุทธิโกษา, 2554, หน้า 4)

9. การจัดการเรียนรู้ของชุมชน เป็นการประเมินกระบวนการเรียนรู้และการจัดเก็บรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีและวิทยาการใหม่ ๆ โดยคนในชุมชนหรือนอกชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ในการปรับ และประยุกต์ใช้งานหรือสร้างสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ หรือเรียนรู้ร่วมกันในการทดลองใช้ความรู้ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ดัดแปลงเพื่อใช้ให้เหมาะกับบริบทของชุมชน ซึ่งอาจเป็นการฝึกอบรม การจัดการประชุมเฉพาะด้าน การถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ ในชุมชน กิจกรรมการสาธิต การเรียนรู้จากเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน ซึ่งสอดคล้องการศึกษาของนฤมล อรุโณทัย (2549) ในเรื่องกระบวนการและเงื่อนไขที่จะสร้างให้เกิดชุมชนเข้มแข็งนั้น ในด้านการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนนั้น ควรมีการไปดูงานในที่อื่น ๆ เพื่อให้ชาวบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเป็นแนวทางที่องค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่งได้ทำมานาน และเป็นการส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายร่วมมือการต่อไปภายใต้น้ำที่ว่า

10. การสื่อสารชุมชน เป็นการประเมินกระบวนการและรูปแบบการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนในชุมชน รับรู้ข้อมูลต่าง ๆ และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีความสำคัญมากในยุคปัจจุบัน ต่อการสร้าง ความเข้มแข็งในชุมชน ซึ่งนอกจากชุมชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลแล้ว ยังเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ และเกิดการมีส่วนร่วมในการโครงการหรือกิจกรรมของชุมชนมากขึ้น

การสื่อสารที่มีความต่อเนื่องของชุมชน เป็นกลไกที่เอื้อให้เกิดความสัมพันธ์ ไม่ว่าจะ เป็นสภาพที่พบปะของชุมชนในวิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ หรือกระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ล้วนเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปรึกษาหารือกัน อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์

จากปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังค์ 10 ปัจจัย ตามรายละเอียดที่กล่าวข้างต้นไปแล้วนั้น ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นแบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดการดำเนินงานไว้ 5 ระดับ โดยเกณฑ์การประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ คือผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพต วิรุณราช ตรวจสอบเนื้อหาและนำไปทดลองประเมิน (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง แต่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่วิจัยคือพื้นที่ของตำบลหนองบัว อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง จำนวน 30 ชุดได้นำผลมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์ ความเชื่อมั่นของครอนบาค (Cronbach's reliability coefficient alpha) ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.86 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ จึงสามารถนำเอาแบบประเมินนี้ ไปใช้ในการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไปได้

ผลการศึกษาเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

จากผลการศึกษาความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ ผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นแบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ โดยได้กำหนดเกณฑ์การประเมินการดำเนินงานของแต่ละปัจจัยไว้ 5 ระดับ ผู้วิจัยได้นำแบบประเมิน ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ไปประเมินเพื่อเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ซึ่งพบว่าระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของตำบลพนมวังค์ อยู่ที่ 46 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) หรือคิดเป็นร้อยละ 92 ซึ่งสูงกว่าเทศบาลตำบลมะกอกเหนือซึ่งมีระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ อยู่ที่ 35 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) ร้อยละ 70 โดยเมื่อพิจารณารายปัจจัยจะพบว่า ระดับคะแนนปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ จะต่ำกว่าตำบลพนมวังค์ทุกปัจจัย

จากผลการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังค์ ซึ่งพบว่า ทั้ง 2 พื้นที่ มีองค์ประกอบของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ครบทั้ง 10 ปัจจัย ซึ่งแสดงถึงการมีศักยภาพของพื้นที่ที่จะสามารถพัฒนาเพื่อนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งได้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาระดับคะแนน ตามผลการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาี้ สามารถสรุปได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. ระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของตำบลพนมวังค์ อยู่ที่ 45 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) หรือคิดเป็นร้อยละ 90 ซึ่งสูงกว่าร้อยละ 80 ซึ่งเป็นเกณฑ์พิจารณาระดับความพร้อมที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเกณฑ์ประเมินความพร้อมไว้ ซึ่งแสดงว่า ตำบลพนมวังค์มีความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลพนมวังค์ เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติตำบลพนมวังค์ ได้ ทั้งนี้ควรพิจารณากระดับการดำเนินงานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ยังอยู่ในระดับ 4 ให้สูงขึ้น เพื่อแสดงถึงการดำเนินงานของปัจจัยนั้น ๆ มีประสิทธิภาพอย่างเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

2. ระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ อยู่ที่ 35 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) หรือคิดเป็นร้อยละ 70 ซึ่งต่ำกว่าร้อยละ 80 ซึ่งเป็นเกณฑ์พิจารณา ระดับความพร้อมที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเกณฑ์ประเมินความพร้อมไว้ ซึ่งแสดงว่า ถ้าเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ต้องการพัฒนาพื้นที่ตามโครงการขอใช้ที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบล มะกอกเหนือ เพื่อพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้การพัฒนาผลผลิตชุมชนเพื่อการตลาด ตามเป้าหมายที่วางไว้นั้น ควรมีการพิจารณา เพื่อพัฒนาในการยกระดับการดำเนินงานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ให้สูงขึ้นก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ยังอยู่ในระดับ 3 ทั้งนี้ เพื่อแสดงให้เห็นถึงชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ มีการดำเนินงานในแต่ละปัจจัยนั้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อมั่นใจได้ว่า เมื่อมีการตัดสินใจลงทุนด้านถาวรวัตถุแล้ว จะมีการดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงกับชุมชนและประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง

ผลการศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการสร้างกระบวนการเพื่อค้นหาความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้ ของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่ได้คัดเลือกไว้เพื่อจะพัฒนาให้เป็นต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ของชุมชนนั้น พบว่าหลังจากได้อบรมให้ความรู้และการฝึกการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชนไปแล้ว ทำให้กลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน มีเข้าใจต่อเป้าหมาย และแนวทางการพัฒนาของกลุ่มอาชีพมากขึ้น และสามารถนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ไปดำเนินการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มได้เป็นอย่างดี เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านสวน ได้มีการทดลองปรับเปลี่ยนสูตรการผลิตขนมอายุวัฒนะ (ทองม้วนน้ำสมุนไพร) เพื่อให้มีรสชาติหลากหลายมากขึ้น กลุ่มข้าวซ้อมมือ ได้จัดทำตลาดคิดถุงข้าวสารใหม่ เพื่อให้สามารถแยกผลิตภัณฑ์ที่เป็น

ข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ ข้าวสารสังข์หยด และข้าวเล็บนกได้ และกลุ่มตีเหล็กบ้านควนน้อย สมาชิกกลุ่มร่วมกันทบทวนความเป็นมา ของการตีเหล็กบ้านควนน้อย เพื่อรวบรวมและบันทึกไว้เป็นประวัติของกลุ่ม และเป็นการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพื่อแนวทางในการสร้างมูลค่าของมีดบ้านควนน้อยต่อไป เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาธุรกิจชุมชนของ Markusen (2004) ที่ได้เน้นถึงการจัดการธุรกิจชุมชนที่ต้องมีการวางแผน และมีนโยบายอย่างสมเหตุสมผล ในการระบุและกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่ม การเติบโต และความร่วมมือจากส่วนงานอื่น และเป็นไปในแนวทางเดียวกับ ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2555) ได้ค้นพบว่า ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จของการจัดการธุรกิจชุมชน ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านความเข้าใจของสมาชิก ปัจจัยด้านความต้องการและเป้าหมายของธุรกิจชุมชน ปัจจัยด้านเงินทุน ปัจจัยด้านทรัพยากรบุคคล และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการดำเนินงานศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ ถึงแม้ว่าผู้วิจัยจะได้คัดเลือกกลุ่มอาชีพที่มีผลิตภัณฑ์อยู่ก่อนแล้วก็ตาม แต่ต้องใช้เวลาานพอสมควรในช่วงการอบรมให้ความรู้ ที่ให้แก่แต่ละกลุ่ม ธุรกิจชุมชน ได้กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งแสดงให้เห็นถึง กลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีการรวมตัวแบบหลวม ๆ นี้ ยังไม่ได้มีการกำหนดเป้าหมาย และแนวทางการ ดำเนินของกลุ่มไว้ อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ หลังจากที่แต่ละกลุ่มได้กำหนดเป้าหมายของแต่ละกลุ่มชัดเจนแล้ว ในขั้นตอนการ ศึกษาระยะที่กระบวนการดำเนินงานของกลุ่ม พบว่ากลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ชุมชนอยู่ก่อนแล้วสามารถบอกจำแนกและความต้องการและแนวทางในการพัฒนากลุ่มได้ชัดเจนมากขึ้น และดีกว่ากลุ่มประชาชนที่ยังไม่มีผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่มาร่วมในกระบวนการอบรมสัมมนา

จากการผลของการดำเนินงานศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็น รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงาน และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนรวมถึง เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ตามภาพที่ 6 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนตามรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ ควรพัฒนาจากกลุ่มอาชีพที่มีผลิตภัณฑ์ และได้ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมาบ้างแล้ว เนื่องจากจะได้ประสบการณ์จากการเรียนรู้ในช่วงการดำเนินงานที่ผ่านมา เป็นไปตามกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning) ของ Kolb (1984) ที่เป็น การเรียนรู้ทั้งทางปฏิบัติและทฤษฎี โดยผู้เรียนแต่ละคนจะมีมุมมองที่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่แต่ละ คนเผชิญอยู่ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น การพิจารณาเลือกกลุ่มที่ผ่านการดำเนินงานมาบ้างแล้ว จึงเป็นการ สร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาบูรณาการเพื่อสร้างการ เรียนรู้ใหม่ ๆ

การดำเนินงานพัฒนานั้น ต้องสร้างกระบวนการเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มรวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดทราบเป้าหมายหรือทิศทางการทำงานของกลุ่ม รวมถึงระบุความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้และด้านอื่น ๆ โดยผ่านการวิเคราะห์การทำงานของกลุ่มร่วมกันอย่างชัดเจน เพื่อที่สมาชิกหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง จะได้ช่วยกันค้นคว้าหรือ แสวงหา องค์ความรู้และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ เพื่อช่วยในการพัฒนา กลุ่ม ซึ่งกระบวนการในการจะพัฒนาและส่งเสริม โดยให้สมาชิกของกลุ่มรวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องมาร่วมในการพัฒนา กลุ่มธุรกิจชุมชนร่วมกันนี้สอดคล้องกับพระมงคล มหานิล (2552) ที่ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ ที่พบว่า การพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น มีองค์ประกอบของกลยุทธ์หลายด้าน เช่น ด้านบุคลากร ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้โดยวิธีกระบวนการกลุ่ม เช่นการประชุม การสัมมนา การศึกษาดูงานและการถ่ายทอดองค์ความรู้ทักษะความสามารถและประสบการณ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นต้น และยังเป็นในทางเดียวกับการศึกษาของ เดชวิทย์ นิลวรรณ (2554) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้ เพื่อพัฒนาธุรกิจชุมชน บนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดง ตำบลสง่าบ้าน อำเภอ คอยสะแกด จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า การพัฒนาโดยการเรียนรู้แก่กลุ่มอาชีพ จะทำให้ทำให้กลุ่ม พัฒนารูปแบบในการดำเนินงานเชิงธุรกิจครบทุกหน้าที่ ซึ่งได้แก่ การบริหารจัดการ การตลาด การผลิต และการเงินบัญชี ซึ่งส่งผลให้กลุ่มสามารถจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้กลุ่มตัดเย็บบ้านดอกแดงได้เป็นผลสำเร็จอันเป็นสิ่งแสดงถึงศักยภาพและความสามารถของชุมชน ในการพัฒนาการดำเนินงานธุรกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสำหรับธุรกิจชุมชน บนหลักความพอประมาณตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในปัจจุบัน แหล่งความรู้และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปและสามารถเสาะแสวงหาได้ไม่ยากนัก เช่นเดียวกับสินค้าในตลาดที่เป็นแหล่งรวมของสินค้านี้อย่างหลากหลาย ที่ผู้บริโภคสามารถไปเลือกซื้อหาให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคได้ เฉกเช่นเดียวกับการพัฒนา กลุ่มธุรกิจชุมชน การทราบความจำเป็นและความต้องการด้านองค์ความรู้อย่างแท้จริง จากนั้นสมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชนช่วยกันสืบเสาะแสวงหาองค์ความรู้ นั้น ๆ ให้ตรงกับ ความจำเป็นและความต้องการของกลุ่ม แล้วนำมาใช้ในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่สมาชิกทุกคนต้องช่วยกันในการค้นหาและนำมาเรียนรู้ก่อนที่จะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น และในทำนองเดียวกันหากหน่วยงานสนับสนุนต้องการที่จะส่งเสริมด้านความรู้ให้กับกลุ่มธุรกิจชุมชน ก็ต้องพิจารณาการส่งเสริมให้ตรงกับ ความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ๆ ก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน
กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง สามารถสรุปอภิปรายผลการวิจัย ได้ ดังนี้

**เพื่อศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและ
องค์การบริหารส่วนตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง**

จากผลการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการดำเนินการพัฒนาที่ดินที่มีผู้บริจาคให้กับมูลนิธิ
ชัยพัฒนา จำนวน 2 แปลง คือ แปลงที่ตั้งอยู่ที่ ตำบลมะกอกเหนือ และ ตำบลพนมวัง อำเภอกวน
ขนุน จังหวัดพัทลุง โดยพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลมะกอกเหนือ มีเป้าหมายที่จะจัดตั้งให้เป็น
“ศูนย์การเรียนรู้ การพัฒนาผลิตผลชุมชนเพื่อการตลาด” เพื่อให้เป็นแหล่งให้ความรู้ทางการเกษตร
สร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ จัดแสดงสินค้าทางการเกษตรที่ทันสมัย ได้มาตรฐาน และมีการเสนอขาย
สินค้าผ่านระบบ ออนไลน์ ส่วนพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลพนมวัง มีเป้าหมายที่จะจัดตั้งให้เป็น
“ศูนย์การเรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวัง” โดยจะมีรูปแบบการ
ดำเนินงานเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร และมีการนำเสนอศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านต่าง ๆ
ของพื้นที่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และการประชาสัมพันธ์ ให้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็งด้วยชุมชนเองให้เข้มแข็ง ได้มีองค์ประกอบที่สำคัญ
คือ การเตรียมความพร้อมของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชน
(Minkler, 2005) นอกจากนี้หากมีภาคเอกชน องค์กรพัฒนาชุมชนเข้ามาช่วยสนับสนุนก็จะเป็นฐาน
สำหรับการพัฒนาไปสู่ด้านอื่น ๆ ต่อไปได้ด้วย (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, หน้า 232-234) ดังนั้น
ก่อนที่จะมีการตัดสินใจลงทุนในด้านถาวรวัตถุประสงค์ โครงการพัฒนาที่ดินที่มีผู้บริจาคให้กับมูลนิธิชัย
พัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนและ
องค์ประกอบอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษารูปแบบการดำเนินงานของกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่คิดว่า
จะเป็นกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ในอนาคต เช่น กิจกรรมด้านการตลาด สำหรับ
เป็นแหล่งค้าขายผลิตภัณฑ์ของชุมชน เป็นต้น การดำเนินงานดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอของ
กนกพร นิมพิล ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมใน
ชุมชนบ้านตะลุ ตำบลตะลุ อำเภอบึงกรวยจังหวัดนครราชสีมา และมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการ
พัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า ควรจัดให้มีการทดลองการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว
ภายในหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันพัฒนาศักยภาพ และการวางรูปแบบการบริหารจัดการ
โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้าง กฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยว
การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ตลอดจนการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวนำ
ร่องภายในชุมชน

ผลของการมอบหมายให้แต่ละพื้นที่ ทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน โดยจำลองรูปแบบที่คิดว่าจะจัดให้มีในอนาคต ตามที่ตั้งเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่ไว้ และบูรณาการแนวคิด จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่ามี 10 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของการดำเนินงานทดลองการจัดกิจกรรมด้านการตลาดชุมชน จากนั้นผู้วิจัยได้นำมาจัดทำเป็นเกณฑ์ เพื่อกำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานของปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของการดำเนินงานไว้ 5 ระดับ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งผลคะแนนจากการประเมินการดำเนินงานในแต่ละปัจจัย จะทำให้ทราบว่า ปัจจัยใดมีศักยภาพหรือมีความพร้อมต่อการพัฒนามากน้อยเพียงใด ดังนั้น ผลของการประเมินนี้จะสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา เพื่อยกระดับความพร้อมของการพัฒนาพื้นที่และชุมชนได้ โดยปัจจัยที่มีผลการประเมินที่มีคะแนน ยังต่ำอยู่ ก็แสดงว่า การดำเนินงานในปัจจัยนั้นต้องได้รับการพิจารณาเพื่อยกระดับการดำเนินงานให้สูงขึ้น เพื่อมุ่งสู่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การประเมินด้วยแบบ ประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ได้พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ จึงเป็นแนวทาง เพื่อให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน สามารถนำไปใช้ในการประเมินความพร้อมของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการพัฒนาชุมชนต่อไป

เพื่อเปรียบเทียบความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ผลของการประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ โดยใช้แบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น เพื่อวัดระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ พบว่า ระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของตำบลพนมวังก์ อยู่ที่ 45 คะแนน(จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) หรือคิดเป็นร้อยละ 90 ซึ่งสูงกว่าเทศบาลตำบลมะกอกเหนือซึ่งมีระดับคะแนนความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ อยู่ที่ 35 คะแนน (จากคะแนนเต็ม 50 คะแนน) หรือคิดเป็นร้อยละ 70

ผลคะแนนของการประเมินดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าตำบลพนมวังก์มีความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ และสามารถที่จะพัฒนาพื้นที่ที่มีผู้บริจาคให้กับมูลนิธิชัยพัฒนา เป็น “ศูนย์การเรียนรู้เชิงเกษตรและวัฒนธรรมเฉลิมพระเกียรติ ตำบลพนมวังก์” ได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบของความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ครบทั้ง 10 ปัจจัย และผลคะแนนจากการประเมินโดยรวม ทั้ง 10 ปัจจัย มีค่ามากกว่าร้อยละ 80 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ถือว่าชุมชนมีความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่

สอดคล้องกับผลการดำเนินงานของประชาชนตำบลพนมวังก์ ที่สามารถทดลองดำเนินกิจกรรมด้านตลาดชุมชนภายใต้ชื่อ “ตลาดบายใจ ชายเขานม” ได้โดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน แต่อย่างไรก็ตามจากผลคะแนนการประเมินยังพบว่า ยังคงมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ยังอยู่ที่ระดับ 4 อีกหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านศักยภาพของทุนชุมชน ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การรวมกลุ่มของชุมชน และการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาและเสริมศักยภาพ เพื่อยกระดับความพร้อมของชุมชนควบคู่ไปกับการดำเนินงานพัฒนาพื้นที่ไปด้วย เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมต่อการพัฒนาให้มากที่สุด

ส่วนเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ถึงแม้ว่าผลคะแนนระดับความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ต่ำกว่าตำบลพนมวังก์ แต่อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ก็พบว่าครบทั้ง 10 ปัจจัย ดังนั้น การที่จะพัฒนาพื้นที่ที่มีผู้บริจาคให้กับมูลนิธิชัยพัฒนา ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ ที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็น “ศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการตลาด” ตามวัตถุประสงค์นั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบของปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน ให้มีศักยภาพสูงขึ้นก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการบริหารและการจัดการชุมชน การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การรวมกลุ่มของชุมชน และการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งมีผลคะแนนการประเมินปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ อยู่ที่ระดับ 3 ให้มีระดับที่สูงขึ้น เพื่อยกระดับการดำเนินงานแต่ละปัจจัยให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเกิดผลเป็นรูปธรรม เพื่อให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องต่อการพัฒนาพื้นที่ ได้เรียนรู้การดำเนินงานด้านการพัฒนาทั้งด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน อันจะเป็นการเตรียมความพร้อมต่อโครงการการพัฒนาพื้นที่ที่วางไว้ และส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ต่อไป

เพื่อศึกษารูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการดำเนินงานด้านการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนของเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและองค์การบริหารส่วนตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ที่พบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่มีการรวมตัวแบบไม่เป็นทางการ และเป็นการรวมตัวอย่างหลวม ๆ ผู้วิจัยจัดการอบรมสัมมนาโดยใช้เทคนิคของกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation influence control: A-I-C) ซึ่งเป็นเทคนิคที่ง่ายและสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการกำหนดแผนปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการรวมความคิดเห็นและความต้องการไว้ในแผนการ

ปฏิบัติได้ เพราะเป็นวิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิด ได้มีส่วนร่วม
 อย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา
 ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคนได้ (ชนพรรณ ธานี, 2540, หน้า
 91) ซึ่งผลของการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ สมาชิกของกลุ่มธุรกิจมารวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับ
 การพัฒนาชุมชน สามารถกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานของกลุ่มได้ชัดเจนขึ้น

การสร้างกระบวนการที่ทำให้สมาชิกของกลุ่มธุรกิจมารวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการ
 การได้เรียนรู้และการฝึกวิเคราะห์กระบวนการดำเนินการผลิตร่วมกัน ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และ
 ปลายน้ำ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญของ “รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อ
 ประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้เพราะการได้ร่วมกันวิเคราะห์การ
 ดำเนินของกลุ่มในสถานที่ปฏิบัติงานจริง นอกจากจะสามารถทำให้เห็นความจำเป็นและความ
 ต้องการด้านองค์ความรู้ที่จะนำมาพัฒนาชุมชนได้ชัดเจนมากขึ้นแล้ว ยังทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
 ทั้งหมด ได้เรียนรู้และเข้าใจประเด็นของการพัฒนาของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้นร่วมกันมากขึ้น ซึ่ง
 นอกจากจะทำให้ในขั้นตอนการพัฒนาที่มีความชัดเจนมากขึ้นแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ในการ
 วิเคราะห์เพื่อปรับการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อให้ทันและรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงได้อีกด้วย
 ดังนั้นเมื่อกลุ่มได้ทราบจำเป็นและความต้องการในการพัฒนาชุมชนได้ชัดเจนแล้ว การเสาะแสวงหา
 องค์ความรู้และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่ทั่วไป เพื่อนำมาช่วยในการพัฒนาชุมชน ก็สามารถ
 ดำเนินงานได้ตรงจุดและตรงประเด็นมากขึ้น สอดคล้องกับสมนึก แก้ววิไล (2552) ที่ได้ศึกษาความ
 เข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจ พอเพียง: ศึกษากรณีหมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติพัฒนา
 ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ที่พบว่าปัจจัยด้าน กระบวนการเรียนรู้ มี
 ความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในระดับสูง

รูปแบบของการพัฒนาชุมชนธุรกิจชุมชน เพื่อให้เกิดธุรกิจชุมชนที่ยั่งยืนและสามารถ
 รองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้นั้น สมาชิกของกลุ่มมารวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ
 พัฒนาชุมชน ต้องตั้งเป้าหมายหรือทิศทางให้ชัดเจน สามารถวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงานของ
 กลุ่มตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำได้ ซึ่งจะนำไปสู่การระบุความจำเป็นและความต้องการด้าน
 องค์ความรู้และด้าน อื่นๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับครรชิต พุทธโกษา (2554, หน้า 1)
 ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนต้องให้ประชาชนและองค์กรประชาชนคิดและตัดสินใจบนฐานความ
 ต้องการของชุมชนเอง เพื่อให้เกิดความคิดที่ว่างานเป็นของประชาชนและจะช่วยกันดูแลรักษา
 ต่อไป จากนั้นสมาชิกของกลุ่มจึงร่วมกันเพื่อหาแนวทาง ซึ่งอาจจะเป็นการแสวงหาองค์ความรู้
 เพื่อนำมาพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มด้วยตัวเองก่อนขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น
 ซึ่งสอดคล้องกับวงจรการจัดการเรียนรู้ ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ มักเริ่มต้นมาจากบุคคลในองค์กร

นั้น ๆ แล้วความรู้นั้นก็ถูกถ่ายทอดมาสู่องค์ความรู้ขององค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมากต่อองค์กรนั้น ๆ

ดังนั้น รูปแบบและการจัดการการเรียนรู้ ที่กลุ่มธุรกิจชุมชนเคลื่อนตัวเองไปหาองค์ความรู้ ที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นหรือการสนับสนุนด้านการให้ความรู้ที่ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของกลุ่มธุรกิจชุมชน โดยผ่านกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้น จะเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันทั้งสมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ซึ่งการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นหลักการพึ่งพาตนเองในเบื้องต้น ตาม “รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน” ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบนี้ จะเป็นแนวทางของการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็พื้นฐานความรู้ที่สำคัญสำหรับชุมชนในการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มธุรกิจชุมชน และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

เพื่อนำเสนอแนวทางการเตรียมความพร้อมต่อการพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ในรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยแบ่งเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน เป็นเรื่องของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชน และภาคประชาชน รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ผู้บริหารหน่วยงาน นักวางแผน นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวด เนื่องจากการพัฒนาที่ระบบฐานรากของประเทศ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาและการจัดการชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ดังนั้น จึงควรมีระบบหรือกระบวนการ เพื่อประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับ “ภูมิสังคม” ของชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจกับบริบทของชุมชนทั้งในเชิงพื้นที่ ที่ส่งผลต่อการเตรียมความพร้อมและการกำหนดนทางการดำเนินงานสำหรับการพัฒนาพื้นที่ของชุมชน

2. กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน ดังนั้นการจัดการและการพัฒนาชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และขยายการเรียนรู้ของชุมชน ตามความต้องการของชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ นักพัฒนาชุมชน ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมถึงชุมชนเอง ต้องให้ความสำคัญ ทั้งนี้

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาชุมชน ทั้งในส่วนของประสิทธิภาพและประสิทธิผลของ
การดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. จากผลการดำเนินงานวิจัยที่ผู้วิจัยได้ค้นพบและพัฒนาแบบประเมินความพร้อมของ
ชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่มีประกอบด้วย 10 ปัจจัย ของความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่
นี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน นักพัฒนาชุมชน ภาคประชาสังคมที่มีส่วน
เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน รวมถึงชุมชนเอง ที่สามารถนำไปใช้ในการประเมินพร้อมของชุมชน
ได้ โดยผลการประเมินจะเป็นแนวทางทั้งในด้านการตัดสินใจต่อการดำเนินการลงทุนด้าน
สิ่งก่อสร้างและถาวรวัตถุ เพื่อมิให้เกิดความสูญเปล่าในการลงทุน รวมทั้งผลของการประเมินจะ
เป็นแนวทางในการพัฒนาและเสริมศักยภาพองค์ประกอบปัจจัยของความพร้อมของชุมชนต่อการ
พัฒนาพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีความพร้อมต่อการพัฒนา พื้นที่มากที่สุด ก่อนตัดสินใจ
ต่อการดำเนินการลงทุนด้านสิ่งก่อสร้างและถาวรวัตถุ

2. การดำเนินงานพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน ตามรูปแบบและการจัดการตลาดความรู้
ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน ที่พัฒนาจากการดำเนินงานวิจัยนี้ ควรมีการทำความเข้าใจให้กับ
สมาชิกของกลุ่มธุรกิจชุมชนและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ให้ทราบแนวทางการดำเนินงานก่อน ทั้งนี้
เพราะการรูปแบบการดำเนินงานจะมุ่งเน้นในเรื่องกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
และเน้นหลักการพึ่งพาตนเอง ที่ทุกคนต้องมีบทบาทและหน้าที่ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนและเรียนรู้
ในการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งจะเป็แนวทางในการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน อันจะเป็นฐาน
สำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา การนำแบบประเมินความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ไปใช้
ประเมินในพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาชุมชน
2. ควรมีการศึกษาเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนา
พื้นที่ ที่มีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ด้านการพัฒนาตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน
3. ควรมีการนำ รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน
ตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต. (2544). *สุขภาพจิตไทย พ.ศ. 2543-2544*. กรุงเทพฯ:
องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กนกพร นิมพลี. (2559). แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ
ตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารชุมชนวิจัย*, 10(1), 36-41.
- กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเอง: ศักยภาพในการพัฒนาของ
ชนบท*. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการ สมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- โกวิท พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดบุ๊ค.
- โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชน*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. (2548). *เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กลุ่มงาน
เศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2529). *บ้านกับเมือง*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2548). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวิจัยเชิงคุณภาพ*.
กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ชอบ เข้มกถัด และ โกวิท พวงงาม. (2547). *การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์*,
กรุงเทพฯ: เสมอธรรม.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2550). *ธุรกิจชุมชน เส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เน็ท.
- ดิเรก สาระวดี. (2539). *ยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐกิจชุมชน*. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เดชวิทย์ นิลวรรณ. (2554). *การจัดการความรู้ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารัฐกิจ
ชุมชน กลุ่มตำบลบ้านดอกลง ต.สง่าบ้าน อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์
บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทัศนีย์ ถักขณาภิชนัช. (2548). *การบริหารสังคมกับโครงสร้างสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์.

- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2541). *วิกฤตีสังคมไทย 2540 กับบทบาทวิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อ
จัดเวทีประชาคม*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อ
เผชิญปัญหาวิกฤติ.
- ชเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2555). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชนพรธณ ธานี. (2540). *การศึกษาชุมชน*. ขอนแก่น: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นภาพรณั หะวานนท์, เพ็ญสิริ จีระเดชากุล, สุรวุฒิ ปัดไชสง, จิรศักดิ์ สุขวัฒนา และ
นัตถวรรณ องคสิงห์. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นฤมล อรุโณทัย. (2549). *ประชาสังคมและชุมชนเข้มแข็งในบริบทของกลุ่มชายขอบ:
กรณีศึกษากลุ่มชาวเลในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประเวศ วะสี. (2541). *ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย*. กรุงเทพฯ: ธนาออมสิน.
- ประเวศ วะสี. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม*.
กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2548). *การจัดการความรู้: กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และ
ความสุข*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2547). *ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม*.
กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.
- พิชัย มีชัย. (2552). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*.
รายงานการศึกษาอิสระเศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พิทยา ว่องกุล. (2539). *แนวคิดฝ่าวิกฤตทุนนิยมไร้พรมแดน เศรษฐธรรมและธปไตยชุมชนไทย*.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- พันธ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมงคล มหานิล. (2552). *การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตข้าวกล้องหอมมะลิเพื่อ
เศรษฐกิจชุมชนจังหวัดอำนาจเจริญ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พีรพัฒน์ พันศิริ. (2559). *เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน*. นครปฐม:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- มโน คล้ายแก้ว. (2560, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียง*. เข้าถึงได้จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/50-publications/257-sufficiency-economy.html
- มูลนิธิปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ. (2560). *หลักการ ดำเนินงานตามรอยพระยุคลบาท*. เข้าถึงได้จาก <http://www.pidthong.org/about.php?id=2&pagename=about-principle&menu>
- ยุทธนา แซ่เตียว. (2547). *การวัด การวิเคราะห์และการจัดการความรู้: สร้างองค์กรอัจฉริยะ*. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟิกส์.
- รัตนา หมั่นเทพ. (2561, 4 มกราคม). สัมภาษณ์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). *การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: โฟร์เพช.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2553). กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง: รูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(2), 119-158.
- วันชัย พนาลี. (2560, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- วันทนี้อย์ แสนภักดี. (2549). *การประกอบการธุรกิจชุมชน*. พระนครศรีอยุธยา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ศูนย์วิจัยระบบทรัพยากรเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2555). *ธุรกิจชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mcc.cmu.ac.th>
- สมจิตร ล้วนจำเจริญ. (2556). *การจัดการการตลาด แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมชาติ รักชุม. (2561, 3 มกราคม). สัมภาษณ์.
- สมหมาย ทองขาว. (2561, 4 มกราคม). สัมภาษณ์.
- สมนึก แก้ววิไล. (2552). *ความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง: ศึกษากรณีหมู่บ้านเฉลิมเกียรติพัฒนา ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2540). *การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน*. ขอนแก่น: คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ภาคอีสาน
- สถาปปฏิรูปแห่งชาติ. (2555). *วาระปฏิรูปที่ 28: ระบบเพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุปัญญา ไชยชาญ. (2543). *หลักการตลาด*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- สุภางค์ จันทวานิช. (2546). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2544). *เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในใต้เบื้องพระยุคลบาท*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุวรรณันท์ เพชรรัชย์. (2560, 8 ธันวาคม). สัมภาษณ์
- เสรี พงศ์พิศ. (2547). *แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญาไท.
- สวัสดิ์ อินแก้ว. (2561, 3 มกราคม). สัมภาษณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2547). *เศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2545). *ชุดวิชาการวิจัยชุมชน*. นนทบุรี: เอส.อาร์. พรีเมียม แมสโปรดักส์.
- สำนักงานเศรษฐกิจเกษตร. (2555). *บทที่ 2 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้*. เข้าถึงได้จาก <https://prezi.com/ufu30xydiev1/2/>
- สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม. (2559). *แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งานวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน: กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อมรวิชัย นาคทรัพย์ และดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว. (2541). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: ข้อคิด แนวทาง และประสบการณ์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อลิศรา ชูชาติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยนโยบายการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อภิชัย พันธเสน, สรวิชญ์ เปรมชื่น และพิเชษฐ เกียรติเดชปัญญา. (2546). *สังเคราะห์ห้องค์ความรู้ เศรษฐกิจพอเพียง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชัย พันธเสน และปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชุกิ. (2546). *การประเมินปัญหาและความต้องการของ ชุมชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- อรพินท์ สพอิชชัย. (2537). *คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดการพัฒนาหมู่บ้าน: การพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย.
- อุไร คำริห์. (2560, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- อักษราร พร่งโยธา. (2560, 8 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- Dankwa, K. (2012). The development of the community's economy in the northeast of Thailand. *Suranaree Journal of Science and Technology*, 19(3), 215-223.
- Dixon, N. (2000). *Common knowledge: How companies thrive by sharing what they know?*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fonchingong, C. C. (2004). The travails of democratization in cameroon in the context of political liberalisation since the 1990s. *African and Asian Studies*, 3(1), 33-59.
- Kemmis, S., & McTaggart, R. (2005). *Participatory action research: Communicative action and the public sphere: The sage handbook of qualitative research* (3rd ed.). CA: Sage.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Kotler, P., & Armstrong, G. (1991). *Principle of marketing*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Kotler, P. (2000). *Marketing management* (The Millennium Edition). New Jersey: Prentice-Hall.
- Kucza, T. (2001). *Knowledge management process model*. Retrieved from <http://www.inf.vtt.fi/pdf/publications/2001/p455.pdf>
- Lamb, C. W., Joseph, F. H., & Carl, M. (2000). *Marketing* (5th ed.). Cincinnati: South-Western College.
- Markusen, A. (2004). Targeting occupations in regional and community economic development. *Journal of the American Planning Association*, 70(3), 253-268.
- Minkler, M. (2005). *Improving health through community organization and community building: A health education perspective*. New Jersey: Rutgers University Press.

O'Brien, R. (2001). *An overview of the methodological approach of action research.*

Retrieved from <http://www.web.ca/~robrien/papers/arfinal.html>

Provan, K. G., & Veazie, M. A. (2005). The use of network analysis to strengthen community partnerships. *Public Administration Review*, 6(5), 13.

Tomlinson, B. (1998). *Materials development in language teaching.* Cambridge: Cambridge University Press.

Wheelan, S. A. (2005). *The handbook of group research and practice.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Wiig, K. (1993). *Knowledge management foundations.* Texas: Schema.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ เพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์นี้มี 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง โดยยึดหลักแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกลุ่มคำถาม ดังนี้

1. ศักยภาพทุนชุมชน
2. ระบบสนับสนุนธุรกิจชุมชน
3. การจัดการด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด ทั้งนี้ แนวคำถาม การสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ชุด เพื่อใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ 2 กลุ่ม คือ

ชุดที่ 1 สำหรับผู้บริหารและผู้นำชุมชน ข้าราชการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนงานด้านการพัฒนาชุมชน พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ชุดที่ 2 สำหรับกลุ่มผู้นำของกลุ่มอาชีพ ในเขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือและตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ รายการขอความคิดเห็น	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ	ข้อเสนอแนะ
เหมาะสม	ไม่แน่ใจ	ไม่เหมาะสม
1	0	-1
1.1 ชื่อ-นามสกุล.....		
1.2 อาชีพ.....		
1.3 ตำแหน่งหรือสถานภาพในชุมชน เป็น.....		
1.4 ระยะเวลาที่อาศัยหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชน.....ปี		
1.5 มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเข้าไปเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน จำนวน.....กลุ่ม อาทิเช่น.....		

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

สำหรับผู้บริหารและผู้นำชุมชน ข้าราชการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานด้านการพัฒนาชุมชน

พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือและ ตำบลพนมวัง อําเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง นิยามศัพท์/ วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสม (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เหมาะสม (-1)	
1. คำถามเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน					
เพื่อทราบการใช้ประโยชน์จากทุน ชุมชนในด้านทุนมนุษย์ ทุน ธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุน การเงิน ทุนด้านโครงสร้างชุมชน หรืออื่น ๆ	1.1 ในชุมชนของท่านมีการใช้ ทุนชุมชนอย่างไรบ้างและ มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร				
เพื่อทราบผลการดำเนินงานด้าน การตลาดและการจัดการธุรกิจชุมชน ที่ผ่านมา เพื่อนำไปวิเคราะห์ลักษณะ เด่นของการดำเนินงาน และทราบ แนวความคิดต่อยอดการพัฒนา	1.2 การดำเนินงานด้านการตลาดและ การจัดการธุรกิจชุมชนปัจจุบันมีการ ดำเนินงานและการจัดการอย่างไร และในอนาคตชุมชนมีการวางแผน อย่างไร				

พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือและ ตำบลพนมวัง อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง นิยามศัพท์/ วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสม (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เหมาะสม (-1)	
เพื่อทราบความจำเป็นและความ ต้องการด้านองค์ความรู้ ของชุมชน เพื่อการสร้างรูปแบบและการจัดการ ตลาดความรู้เคลื่อนที่ที่เหมาะสม	1.3 สิ่งใดที่ท่านคิดว่ายังมีสิ่งที่ต้อง ปรับปรุงเพื่อให้ การดำเนินงานด้าน การตลาดและระบบธุรกิจชุมชนดีขึ้น				
เพื่อทราบพื้นฐานการน้อมนำหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มา ประยุกต์ใช้ในด้านารตลาดและ ธุรกิจชุมชน	1.4 ประชาชนหรือกลุ่มอาชีพ ในชุมชน ของท่านได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการบริหาร จัดการชุมชนไปแล้วหรือยัง และการดา เนินการเป็นอย่างไรบ้าง				

พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือและ ตำบลพนมวังก์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง นิยามศัพท์/ วัตถุประสงค์	ข้อคำถาม	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสม (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เหมาะสม (-1)	
2. คำถามเกี่ยวกับระบบสนับสนุนธุรกิจชุมชน					
เพื่อทราบความจำเป็นและความ ต้องการด้านองค์ความรู้ ของชุมชน เพื่อการสร้างรูปแบบและการจัดการ ตลาดความรู้เคลื่อนที่ที่เหมาะสม	2.1 การรับรู้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ท้องถิ่น ของชุมชนเป็นอย่างไร และท่าน คิดว่าชุมชน ยังขาด องค์ความรู้ในด้านใด และหน่วยงานใดจะผู้สนับสนุนองค์ ความรู้ให้แก่ชุมชนได้				
เพื่อทราบความต้องการองค์ความรู้ เฉพาะด้าน และนำไปวิเคราะห์ เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้าน การตลาดและธุรกิจชุมชน ตามความต้องการของชุมชน	2.2 ท่านคิดว่า องค์ความรู้ใดที่มีความ จำเป็น และเป็นความต้องการของชุมชน เพื่อนามาปรับใช้ในการขับเคลื่อนด้าน การตลาดและธุรกิจชุมชน				

พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง นิยามศัพท์/ วัตถุประสงค์	ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสม (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เหมาะสม (-1)	
เพื่อทราบและค้นหาทิศทาง การสร้างกิจกรรมสัมพันธ์ เพื่อ เชื่อมโยงและสนับสนุนการพัฒนา ด้านการตลาดและธุรกิจชุมชน	2.3 ชุมชนของท่าน มีกิจกรรมหรือ มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงด้านใดบ้าง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในชุมชนเองและ นอกชุมชน				
3. คำถามเกี่ยวกับการจัดการด้านธุรกิจชุมชน					
เพื่อทราบข้อมูลด้านลักษณะ การรวมกลุ่ม และ การดำเนินงาน ของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน	3.1 ในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มกันอย่างไรและผลการ ดำเนินงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ มีผลการดำเนินงาน เป็นอย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคอย่างไรบ้าง				
เพื่อทราบทรรศนะและข้อเสนอ แนะเพื่อนำไปวิเคราะห์หารูปแบบ และการจัดการตลาดความรู้ทาง ธุรกิจเคลื่อนที่ เพื่อประชาชน ตาม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	3.2 เมื่อมองภาพแห่งความสำเร็จ ท่านคิดว่ารูปแบบ ที่เหมาะสมในการจัดการด้านการตลาดและธุรกิจ ชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควร เป็นอย่างไร และควรมีองค์กรหรือภาคส่วนใดบ้างที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการความสำเร็จนั้น				

พื้นที่เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ และตำบลพนมวังค์ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง นิยามศัพท์/ วัตถุประสงค์	ข้อความ	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ			ข้อเสนอแนะ
		เหมาะสม (1)	ไม่แน่ใจ (0)	ไม่เหมาะสม (-1)	
เพื่อค้นหาปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อ ดำเนินงานด้านการจัดการตลาด ความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่ เพื่อประชาชน ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ให้สำเร็จและ ยั่งยืน	3.3 ท่านคิดว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่จะทำให้ การดำเนินงานด้านการตลาดและธุรกิจ ชุมชนและการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จ				
ทราบข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ ที่ เกี่ยวข้อง	3.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการ ตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่ เพื่อ ประชาชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง ที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และมี ความยั่งยืน				

การบันทึกข้อมูล (ผู้วิจัย)/ (จดบันทึก, บันทึกเสียง)

- ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย)..... สถานที่สัมภาษณ์.....
- สัมภาษณ์เมื่อ วันที่..... เดือน..... พ.ศ. เวลา.....ถึง.....น.

การประชุมกลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมทั้งข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์รายบุคคล และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

1. นำเสนอผลการพัฒนากลุ่มอาชีพ ที่เป็นผลจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย
2. นำเสนอ ปัจจัยที่มีผลต่อความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ได้จากการ

บูรณาการแนวคิดจากการดำเนินงานศึกษาวิจัย

โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย ได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ดังนี้

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*** ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ที่ท่านสละเวลาและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล ***

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและการจัดการตลาดความรู้ทางธุรกิจเคลื่อนที่เพื่อประชาชน กรณีศึกษาจังหวัดพัทลุง”

พื้นที่ชุมชนที่ศึกษาวิถีชีวิต และสภาพทั่วไปในชุมชน ได้แก่

1. เขตเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
2. ตำบลพนมวัง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

โดยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบในการสังเกตดังนี้ คือ

1. การกระทำ (Acts) ได้แก่ การใช้ชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน การกระทำ หรือการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ที่ชุมชนปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน
2. กิจกรรม (Activities) ได้แก่ การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการ มีขั้นตอนจนเป็นแบบแผน ซึ่งให้เห็นสถานภาพ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิก
3. ความหมาย (Meanings) คือ การให้ความหมายของการกระทำหรือแบบแผนของการกระทำนั้น
4. ความสัมพันธ์ (Relationship) ในที่นี้ได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนหรือสังคมนั้นรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย
5. องค์ประกอบสิ่งแวดล้อม (Setting) หมายถึง ภาพรวมทุกแง่ทุกมุม ที่สามารถประเมินหรือสังเกตเห็นได้เช่น การตั้งบ้านเรือน วัด โรงเรียน สถานที่สำคัญ รวมถึงสภาพภูมิสังคม ความเชื่อ และวิถีชีวิต

1. ด้านการกระทำ สังเกตวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน	การก่อตัวและกำเนิดของชุมชน
2. รูปแบบครอบครัว
3. ลักษณะโครงสร้างของบ้านเรือน

4. ประเพณี วัฒนธรรมของ ชุมชน	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
5. การย้ายถิ่นฐานและการอพยพ เข้า ออก ของคนในชุมชน	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

2. แบบแผนการกระทำหรือกิจกรรม

1. การครอบครองและการจัดการ ทรัพยากรในชุมชน	<p>1.1 การถือครองและการใช้ที่ดิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ที่ดินส่วนใหญ่เป็นของประชาชน..... - เช่า..... - อื่น ๆ <p>1.2 การจัดการทรัพยากรในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีคณะกรรมการจัดการทรัพยากรชุมชน..... - มีวางแผนการจัดการทรัพยากรในชุมชน..... - อื่น ๆ.....
2. กระบวนการผลิตในชุมชน	<p>2.1 การครอบครองปัจจัยการผลิต</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีเครื่องมือในการประกอบอาชีพที่เป็นส่วนกลาง..... - มีเครื่องมือ อุปกรณ์ของครอบครัว.....
<p>2.2 ลักษณะการผลิตในชุมชน เพื่อบริโภค/ เพื่อจำหน่าย</p> <ul style="list-style-type: none"> - เทคโนโลยี..... - แรงงาน..... - วัตถุดิบ..... - แหล่งทุน..... 	
3. การแลกเปลี่ยนและการบริโภค	<p>3.1 สื่อกลางในการแลกเปลี่ยนผลผลิตชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนรวมกลุ่มและจัดการโดยชุมชนเอง..... - นำส่งจำหน่ายโดยตรงที่แหล่งรับซื้อผลผลิต..... - ผ่านพ่อค้าคนกลาง..... - มีผู้ค้าจากภายนอกมารับซื้อ โดยตรงในชุมชน.....

	- อื่น ๆ 3.2 การบริโภคในชุมชน..... 3.3 ตลาดร้านค้าชุมชน หรือสหกรณ์ ที่จำหน่าย ผลผลิต ของชุมชน (มี/ ไม่มี).....
--	---

3. ความหมาย

1. ภูมิปัญญา	1.1 ประชาชนชาวบ้าน..... 1.2 ลักษณะของภูมิปัญญา..... 1.4 การนำไปใช้..... 1.5 ผลที่เกิดจากการใช้.....
2. การเรียนรู้	2.1 ศูนย์การเรียนรู้/ กิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน (มี/ ไม่มี) 2.2 ลักษณะการเรียนรู้ของชุมชน - การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางกระจายข่าว..... - การประชุมชาคม/ การประชุมผู้นำ..... - การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้..... - การประชุมเครือข่ายองค์กรในชุมชน..... - อื่น ๆ.....
3. ลักษณะการรวมกลุ่มชุมชน	3.1 ลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อนบ้าน 3.2 ความสัมพันธ์ และพฤติกรรมของชุมชนที่ปฏิบัติ ต่อกัน (พึ่งพาอาศัยกัน/ ต่างคนต่างอยู่).....

4. ความสัมพันธ์

1. ผู้นำ	1.1 ใครเป็นผู้นำ..... 1.2 ความสามารถของผู้นำ 1.4 บทบาทหน้าที่ในชุมชน..... 1.5 ความสัมพันธ์กับชุมชน.....
----------	--

2. ความขัดแย้ง	2.1 พฤติกรรมการแก้ปัญหาในชุมชน..... 2.2 กฎระเบียบ/ ข้อปฏิบัติเฉพาะในชุมชน.....
3. ผู้มีอำนาจ หรือ มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการชุมชน	3.1 บทบาท..... 3.2 ความสัมพันธ์กับชุมชน.....
การรวมกลุ่มอาชีพ/ องค์กรชุมชน	4.1 กลุ่มอาชีพ ☐ มี จำนวน.....กลุ่ม ☐ ไม่มี 4.1.1 ลักษณะกิจกรรมของกลุ่ม..... 4.1.2 โครงสร้างความสัมพันธ์..... 4.2 กลุ่มองค์กรชุมชนอื่น ๆ มี จำนวน....กลุ่ม ไม่มี..... 4.2.1 ลักษณะกิจกรรมของกลุ่ม..... 4.2.2 โครงสร้างความสัมพันธ์.....

5. องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อม

1. สถาบันสำคัญชุมชน	1.1 ศาสนา 1.1.1 ลักษณะ..... 1.1.2 บทบาท..... 1.1.3 หน้าที่..... 1.2 การศึกษา 1.2.1 ลักษณะ..... 1.2.2 บทบาท..... 1.2.3 หน้าที่..... 1.3 ด้านเศรษฐกิจ/ แหล่งทุน 1.3.1 ลักษณะ..... 1.3.2 บทบาท..... 1.3.3 หน้าที่..... 1.4 อื่น ๆ.....
2. สภาพภูมิประเทศและการตั้งถิ่นฐาน ของชุมชน	5.1 ที่ตั้ง..... 5.2 ลักษณะภูมิประเทศ.....

บันทึกเพิ่มเติม

.....
.....
.....
..... วันที่สั่งเกต ผู้สั่งเกต.....

ภาคผนวก ข
การลงพื้นที่ดำเนินงานศึกษาวิจัย

ประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง ตำรวจพื้นที่ และกลุ่มอาชีพ ตำบลพนมวังค์ (21 กันยายน พ.ศ. 2560)

ประชุมกับผู้เกี่ยวข้อง ตำรวจพื้นที่ และกลุ่มอาชีพ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ (22 กันยายน พ.ศ. 2560)

การจัดอบรมสัมมนาในกระบวนการ A-I-C ให้กับผู้เกี่ยวข้องและกลุ่มอาชีพ (4-5 ตุลาคม พ.ศ. 2560)

ภาพการลงพื้นที่ดำเนินงานศึกษาวิจัย

ประชุมกับเตรียมการจัดกำรอบรม เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ (27 ตุลาคม พ.ศ. 2560)

ประชุมกับเตรียมการจัดกำรอบรม ตำบลพนมวังค์ (27 ตุลาคม พ.ศ. 2560)

การอบรม กำรวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน และให้คำปรึกษาเทศบาลตำบลมะกอกเหนือ (9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560)

การอบรม กำรวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน และให้คำปรึกษา ตำบลพนมวังค์ (10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2560)

การลงพื้นที่ดำเนินงานศึกษาวิจัย

การให้คำปรึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ (7 ธันวาคม พ.ศ. 2560)

การให้คำปรึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ ตำบลพนมวังค์ (8 ธันวาคม พ.ศ. 2560)

การติดตามประเมินผลการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ เทศบาลตำบลมะกอกเหนือ (3-4 มกราคม พ.ศ. 2561)